

Міністерство освіти і науки України
НАПН України
Інститут проблем виховання НАПН України (м. Київ)
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка

*до 100-річчя Кам'янець-Подільського
національного університету
імені Івана Огієнка*

***Виховання громадянина України –
стратегічна мета
національно-патріотичного виховання
сьогодення***

**Матеріали студентської
науково-практичної конференції**

Кам'янець-Подільський

2017

УДК 37.017.4:172.15(082)

ББК 74.200.51я431

Виховання громадянина України – стратегічна мета національно-патріотичного виховання сьогодення: Матеріали студентської наук.-практ. конф., Кам'янець-Подільський, 23-24 жовтня 2017 р.: тези доп. – Кам'янець-Подільський: КПНУ ім. Івана Огієнка, 2017. –291 с.

Видання містить тези доповідей учасників студентської науково-практичної конференції. Представлені результати досліджень актуальних проблем громадянського, національно-патріотичного виховання молодшої людини, зокрема, порушуються питання змістових, технологічних аспектів формування громадянської позиції сучасного школяра, студента, а також їх національно-патріотичного виховання в умовах переходу навчальних закладів усіх рівнів на компетентнісну систему освітньої діяльності.

Розраховано на студентів, аспірантів, викладачів, наукових працівників, яких цікавлять питання, пов'язані з проблемами громадянського, національно-патріотичного виховання молодшої людини.

Матеріали конференції видано в авторській редакції

*Рекомендовано до друку кафедрою педагогіки та
управління навчальним закладом
Кам'янець-Подільського національного університету
імені Івана Огієнка
(протокол №3 від 17 жовтня 2017 року).*

ЗМІСТ

Секція 1. Змістові та технологічні аспекти формування громадянської позиції сучасної молодшої людини (школяра, студента)

1. **Аврамчук Анна.** ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ.
2. **Андріюк Інна, Нехороших Аліна.** ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ЇХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ
3. **Андрущак Уляна.** ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВІЗМУ ДІТЕЙ ЯК ЧИННИК РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (ЗА ПРАЦЯМИ СОФІЇ РУСОВОЇ)
4. **Герцан Юлія.** ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ ЯК ІНТЕГРОВАНОЇ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ
5. **Гнатенко Сергій.** СЮЖЕТНІ ЗАДАЧІ З МАТЕМАТИКИ В КОНТЕКСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ
6. **Даниленко Марина.** ПРОЕКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ СТУДЕНТА В УМОВАХ ВНЗ
7. **Зайчук Софія.** ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ШЛЯХ ДО ГРОМАДЯНСЬКОЇ САМОСВІДОМОСТІ
8. **Киндюк Марія.** ФОРМУВАННЯ СВІДОМОГО ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ НА УРОКАХ ТА ПОЗАКЛАСНИХ ЗАХОДАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ
9. **Кириловська Катерина.** САМОРОЗВИТОК МОВНОЇ, КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЙОГО ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ
10. **Кіндрачук Надія.** ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ – ОСНОВА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
11. **Ковбасюк Юлія** ПРОБЛЕМА ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ВІТЧИЗНЯНИХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦЯХ
12. **Колосовська Станіслава.** ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ СУЧАСНОГО ШКОЛЯРА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ
13. **Легінь Христина.** ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНИХ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ ЯК СКЛАДОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ
14. **Оліневич Дарія.** ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ
15. **Очкур Олена.** ПРОБЛЕМА КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ У СИСТЕМІ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

16. **Пікуля Лариса.** САМООРГАНІЗАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ НА ОСНОВІ «Я-КОНЦЕПЦІЇ»
17. **Семенюк Богдана.** ПОЗИТИВНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ПРАЦІ ЯК СКЛАДОВА ЗМІСТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ
18. **Сльозкін Максим.** ОБ'ЄКТИВІЗМ В ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ, ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ
19. **Тичишин Любов.** ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ І ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ШЛЯХОМ ЗАСВОЄННЯ РІЗНИХ ВИДІВ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ
20. **Ткаченко Олександр.** ВПЛИВ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НА ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ, ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ СВІДОМОСТІ

Секція 2 Національно-патріотичне виховання в умовах переходу на компетентнісну систему освітньої діяльності (школи, вишу)

1. **Авдєєва Ілона.** ВИКОРИСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
2. **Балакунець Оксана.** З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНО-ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ
3. **Басараба Оксана.** САМООРГАНІЗАЦІЯ В СТРУКТУРІ ОСОБИСТІСНОГО САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТА, ШКОЛЯРА
4. **Бєлова Олена.** МАТЕМАТИЧНІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ
5. **Васільєва Сніжана.** ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
6. **Вітвіцький Ярослав.** НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ
7. **Воронюк Вікторія.** ПРОБЛЕМА ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ
8. **Герасим Ірина.** ФОРМУВАННЯ ШАНОБЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ДО МАТЕРІ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
9. **Гончар Діана.** РОЛЬ КОЛЕКТИВІЗМУ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА
10. **Горяча Уляна.** ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ В,ВЕРХОВИНЦЯ: ОСНОВНІ ЕТАПИ І СПЕЦИФІКА

11. **Дідик Вікторія.** ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗОК В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ ДОШКІЛЬНИКА І ШКОЛЯРА
12. **Доротюк Юлія.** МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО ЖИВОПИСУ
13. **Жильчук Олександра.** НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ В СІМ'І ТА ШКОЛІ
14. **Заступ Тетяна.** УКРАЇНСЬКИЙ ХОРОВИЙ СПІВ ЯК УНІКАЛЬНЕ ЯВИЩЕ СВІТОВОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
15. **Зібер Алла.** ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
16. **Івончик Анна.** СПЕЦИФІКА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ
17. **Капітонова Єлізавета.** ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ РІДНОГО СЛОВА
18. **Касянчук Оксана.** ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ РІДНОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ
19. **Кірпиота Олена.** НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА
20. **Ковбінська Роман.** РОЛЬ МИНУЛОГО ТА МАТЕРІАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ З ІСТОРІЇ ЧИ АРХЕОЛОГІЇ
21. **Костишен Вікторія.** ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ
22. **Кутинська Юліана.** УКРАЇНСЬКА КАЗКА – НЕВИЧЕРПНЕ ДЖЕРЕЛО НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ
23. **Левінзон Євгеній.** ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ АРХЕОЛОГІЇ ТА ДАВНЬОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
24. **Ліхошерстова Анна.** ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ І НАЦІОНАЛЬНА ГІДНІСТЬ - ВАЖЛИВІ ЧИННИКИ НАЦІОНАЛЬНО - ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
25. **Мазур Ольга.** ФІЛОСОФІЯ ДИТИНСТВА У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ ВАСИЛЯ СУХОМЛИНСЬКОГО
26. **Мищик Євгенія.** ДИТЯЧИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

27. **Нестерович Наталія.** РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛОВА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
28. **Панчук Єлизавета.** СПІВПРАЦЯ ДНЗ З РОДИНАМИ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ
29. **Пастушенко Юлія.** ЗБЕРЕЖЕННЯ І ТРАНСЛЯЦІЯ ТРАДИЦІЙ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ – УМОВА РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ
30. **Підгурська Анжела.** ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ 6 (7) РОКІВ
31. **Подлюк Надія.** ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ–ПРІОРІТЕТНИЙ НАПРЯМОК НАЦІОНАЛЬНО – ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
32. **Прокочук Юлія.** ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
33. **Римар Валерія.** СУЧАСНІ КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ
34. **Свірщов Сергій.** ФОРМИ І МЕТОДИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ
35. **Світлик Марія.** СУЧАСНІ ФОРМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ
36. **Святий Артур.** ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА
37. **Сівач Дарія.** ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ЗНАЧЕННЯ РІДНОЇ МОВИ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ
38. **Тамака Вікторія, Чайковська Маріна.** ПОТЕНЦІАЛ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ОПТИМІЗАЦІЇ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ
39. **Танасійчук Ольга.** НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ. ОСНОВНІ АСПЕКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ
40. **Твердохліб Лілія.** РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ НА КОМПЕТЕНТІСНУ СИСТЕМУ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛИ
41. **Хиля Людмила.** ФЛЕШМОБ ЯК ФОРМА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ
42. **Чухась Вероніка.** ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЙ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Секція 1

Змістові та технологічні аспекти формування громадянської позиції сучасної молодшої людини (школяра, студента)

УДК 159.922.73

Аврамчук Анна

Науковий керівник: Столяренко О. Б.

ПСИХОЛОГІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ МОРАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ У МОЛОДШОМУ ШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

У статті розглядається проблема розвитку моральної свідомості дитини молодшого шкільного віку. Встановлено, що психологічні передумови розвитку моральної свідомості молодшого школяра пов'язані з цілою низкою специфічних для цього віку особливостей розвитку особистості.

Ключові слова: моральна свідомість, моральні поняття, моральне становлення, моральні норми, саморегуляція.

Зі зростанням науково-технічного й виробничого потенціалу людства дедалі важливішими стають морально-духовні цінності людини. За останні роки минулого століття моральний розвиток особистості як самостійна психологічна проблема починає активно привертати увагу вчених. Особливо актуальним стало виявлення умов, особливостей та механізмів становлення людини як моральної особистості у період молодшого шкільного віку. На цьому важливому віковому етапі онтогенезу вперше виразно стають помітні загальні тенденції морального розвитку особистості, зокрема, з'являються психологічні передумови цього розвитку: елементи абстрактного мислення, зростання самостійності особистості, розвивається самосвідомість та відповідальність як особистісна якість.

Мета статті: висвітлення результатів дослідження, спрямованого на виявлення особливостей засвоєння та розуміння суті моральних категорій, цінностей, норм та моральних якостей молодшими школярами.

Методами дослідження є: теоретичний аналіз психологічних праць, присвячених проблемі розвитку моральної свідомості в молодшому шкільному віці, метод спостереження, бесіда (методика «Моральні якості людини»), кількісне та якісне опрацювання отриманих даних.

У вітчизняній віковій та педагогічній психології відомо немало праць, де вчені досліджували різноманітні проблеми, пов'язані з особистістю молодшого школяра. Ученими було вивчено мотиваційно-ціннісну сферу особистості (О. В. Матвієнко [4], Г. С. Костюк [2]), обґрунтовано психологічні умови самоствердження молодшого школяра (С. Д. Максименко [3]), проаналізовано деякі характеристики розвитку моральної свідомості й самосвідомості (І. Д. Бех [1], Р. В. Павелків [5]). У зарубіжній психології опрацьовано проблему генезису системи цінностей дітей молодшого шкільного віку (Ж. Піаже [6], Е. Еріксон [8]), складено моделі розв'язання дітьми різноманітних моральних ситуацій (Г. Флейк-Хобсон, Б. Робинсон, П. Скин [7]).

Аналізуючи розглянуті теоретичні позиції, ми встановили, що психологічні передумови розвитку моральної свідомості молодшого школяра пов'язані з цілою низкою специфічних особливостей особистості молодшого школяра. Серед яких: адекватне сприймання моральних норм, цінностей, принципів; здатність до довільного прийняття рішення; критичне ставлення до себе та навколишніх; дотримування й виконання обов'язків і правил. Аналіз літератури з проблеми морального розвитку показав, що у молодшому шкільному віці закладаються основи моральної свідомості, а моральні знання, уявлення і міркування набувають усвідомленого змісту, збагачуються та узагальнюються. Встановлено, що важливою складовою розвитку моральної свідомості є засвоєння дітьми моральних знань. Оволодіння моральними знаннями, формування моральної мотивації свідчить про успішність процесу розвитку моральної свідомості і означає готовність самостійно, добровільно і свідомо слідувати моральним нормам. Відсутність або дефіцит даної умови та спілкування може ускладнити процес формування моральних знань дитини, сповільнити процес нагромадження ґрунту моральних понять і уявлень.

Завданням нашого дослідження стало отримати дані про особливості засвоєння моральних понять, норм і правил у молодшому шкільному віці, виявити існуючу динаміку в усвідомленні та використанні моральних понять на практиці. Для виявлення загальних тенденцій розуміння молодшими школярами моральних якостей особистості та встановлення рівня розуміння ними цих якостей ми використали методику «Моральні якості людини». Дослідження відбувалося на базі НВК №8 м. Кам'янця-Подільського, до експерименту залучено було дітей різних вікових груп, що дозволило встановити вікову динаміку морального розвитку. Загальна кількість гетерогенної вибірки склала 68 осіб.

Отримані результати засвідчують неоднорідність розуміння молодшими школярами моральних якостей особистості. Відповідно до отриманих даних було виявлено чотири рівні розуміння учнями моральних категорій, норм, якостей.

1. *Високий рівень.* До групи найвищого рівня тлумачення моральних якостей віднесені віднесено висловлення тих дітей, які загалом адекватно, змістовно і правильно розкривали специфіку моральних якостей особистості: «Добрий не тому, що не жадібний, а тому, що завжди прийде на допомогу»; «Ввічливий це не той, хто лише вміє вітатися, але й той, що вміє поважати інших».

2. *Середній рівень.* Відібрано міркування дітей, які опиралися більше на етичне розкриття змісту питань, ніж на зміст моральних якостей. Ці діти увійшли до другої групи - групи середнього рівня розуміння моральних якостей: «Добрий той, що вміє порівну поділитись із друзями»; «Ввічливий той, що завжди з усіма вітається».

3. *Низький рівень.* До третьої групи (низького рівня розуміння моральних якостей особистості) віднесено відповіді дітей, у яких зміст моральних якостей розкривався обмежено, в основному ситуативно: «Добрий той, що вміє поділитися цукерками, якщо в нього є їх багато»; «Ввічливий той, хто вітається зі знайомими».

4. *Нульовий рівень.* Діти, які під час характеристики основних моральних якостей виявили їх нерозуміння або незнання, увійшли в четверту групу - групу з нульовим рівнем розуміння даних якостей.

Таблиця 1

Розподіл молодших школярів за рівнем розуміння моральних якостей особистості

Клас	Рівні розуміння молодшими школярами моральних якостей особистості (у %)			
	Високий %	Середній %	Низький %	Нульовий %
I	20	37	28	15
II	38	30	18	14
III	44	26	20	10
IV	63	17	14	6

Кількісний аналіз результатів дослідження (Див. табл. 1) свідчить про те, що на початку навчання лише окремі першокласники (20%) глибоко і узагальнено характеризують моральні якості особистості, ілюструючи сказане прикладами. Натомість виявлено, що вже більшість учнів четвертого класу (63 %) давали досить чіткі відповіді на питання про моральні якості особистості, аргументовано пов'язували дані якості з вимогами суспільства.

Якісний аналіз показав, що відповіді молодших школярів на питання про моральні норми здебільшого були емоційно насичені. Отже, зміст моральних якостей усвідомлюється дітьми не лише як виконання певного обов'язку, а є відчуттям внутрішньої необхідності і потреби. Помічено, що міркування молодших школярів відображають індивідуальні особливості кожної дитини. Слід зазначити, що в учнів третього і четвертого класів виявлено прагнення розвинути і зберегти благородні риси характеру у подальшому житті.

Згідно з результатами нашого дослідження, молодший шкільний вік можна характеризувати як період, де бурхливо розвивається усвідомлення моральних

ставлень, цінностей та норм. До завершення навчання у початковій школі учні володіють позитивним потенціалом розвитку моральних властивостей, моральної мотивації, у них є потреба у розвитку і збереженні благородних рис характеру.

Беручи до уваги кількісні та якісні дані, можна стверджувати, що в моральній свідомості дитини молодшого шкільного віку відбувається не лише вербальне фіксування відповідних моральних цінностей, але й виникає емоційне ставлення до них. Отже, високий рівень розуміння моральних цінностей учнями молодшого шкільного віку говорить про зародження та інтенсивний розвиток у цей період морально-ціннісних ідеалів дитини, що є основою розвитку моральної свідомості особистості.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Виховання особистості / І. Д. Бех. – К.: Либідь, 2012. – 344 с.
2. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості / Г. С. Костюк. – К.: Либідь, 2009. – 280 с.
3. Максименко С.Д. Молодший школяр у виховному просторі міжособистісних взаємин / С.Д. Максименко // Початкова школа. - 2007. - №6. - С. 1-4.
4. Матвієнко О.В. Основи виховання моралі у молодших школярів / О. В. Матвієнко. – К.: Стилос, 2009. – 232 с.
5. Павелків Р.В. Розвиток моральної свідомості та самосвідомості у дитячому віці / Р.В. Павелків. – Рівне: Волинські обереги, 2014. – 247 с.
6. Пиаже Ж. Избранные психологические труды / Жан Пиаже. – М.: Изд-во иностранной литературы, 2009. – С. 94.
7. Флейк-Хобсон К., Робинсон Б., Скин П. Развитие ребенка и его отношений с окружающими / К. Флейк-Хобсон, Б. Робинсон, П. Скин. - М.: Республика, 2013. – 392 с.
8. Эриксон Э. Детство и общество / Эрик Эриксон. - СПб.: Ленато; АСТ; Университет. книга, 2006. – 592 с.

Андріюк Інна, Нехороших Аліна
Науковий керівник: Франчук Т.Й.

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ЇХ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ

У статті обґрунтовано необхідність формування екологічної культури школярів, висвітлено психолого-педагогічні особливості екологічного виховання як фактору виховання їх громадянської позиції.

Ключові слова: екологічна культура, екологічне виховання, громадянська позиція, навколишнє середовище.

Згідно нової Концепції розвитку української школи екологічна грамотність і здорове життя – це вміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя [3].

Проблемою підвищення екологічної культури школярів займаються такі вчені як Абалкіна І.Л., Моткін І.О., Куркуленко С.С., Курняк Л.Д., Науменко Н.В., Процюк В.А. Їх об'єднує позиція, що необхідність оптимізації виховання екологічної культури в молоді, насамперед, пов'язана з необхідністю радикально реагувати на глобальну екологічну кризу не лише державного, а і світового рівня.

Мета статті – визначення особливостей підвищення ефективності екологічного навчання та виховання дітей, формування їх екологічної культури як фактору розвитку громадянської позиції.

Екологічне виховання молодого покоління сьогодні, як ніколи, є надзвичайно актуальним. Якщо з часів епохи Відродження людина вважалась підкорювачем або й центром світу, то нині науковці визначають істинне призначення людини – бути органічною часткою природи, жити і діяти за її законами, без необґрунтованих спроб змінити чи ігнорувати їх [1,с.23]. Перетворення навколишнього середовища має здійснюватись не стихійно, а з урахуванням об'єктивних законів природи, прогнозуванням побічних впливів будь-якого

втручання людини у природній, закономірний перебіг процесів. Означені позиції може забезпечити тільки людина, вихована у повазі до життя, навколишнього середовища, яка усвідомлює універсальну цінність природи, необхідність раціонального використання її ресурсів і готова брати активну участь у розв'язанні екологічних проблем. Роль навчальних закладів у підготовці такої людини незаперечна. Тому першочерговим завданням є виховати в кожного учня свідоме ставлення до природи, почуття відповідальності за довкілля як загальнолюдську цінність.

Аналізуючи актуальні проблеми екологічної ситуації країни постає питання про причини такого екологічного стану довкілля. Причин багато і значна їх частина, на думку науковців, пов'язана з класичною системою освіти, де головною метою навчання є не стільки виховати учня як національно свідому, екологічно грамотну особистість, скільки засвоїти навчальну інформацію безвідносно до її ціннісно-сислового навантаження. Це закономірно продукує принцип подвійної моралі школяра: з одного боку, він багато знає про природу, явища та процеси, що визначають особливості її розвитку, з іншого – знання не стають регулятором поведінки особистості, не визначають її природоохоронну, громадянську позицію.

Інформаційно – репродуктивна освітня система є оптимальною для педагога з достатньо низьким рівнем професійної компетентності: функції переповідання інформації з навчального предмету та контролю за її вивченням можуть реалізувати викладачі, що не мають глибоких теоретичних знань, власної позиції у їх трактуванні, здатності до співпраці зі школярами. Вони задають зручні для себе стандарти діяльності, відводячи учневі позицію її об'єкта, тобто слухняного виконавця завдань, які одноосібно пропонує вчитель, контролюючи та оцінюючи їх реалізацію.

За інноваційною, компетентнісною системою шкільної освіти стоїть завдання забезпечення максимальної орієнтованості освітньої системи на формування особистості школяра як свідомого суб'єкта освітньої діяльності, власного життєвого простору. Мета вчителя полягає не тільки в тому, щоб навчити, дати

необхідну кількість знань про природу, екологічну безпеку, але й розвинути в дитині екологічну грамотність, культуру, відповідальність, виховати активного свідомого громадянина.

Тут важливим є міжпредметний підхід до формування екологічної культури школярів, в рамках якого кожна навчальна дисципліна має свій потенціал у відміченому аспекті. Так, формування екологічних компетентностей слід поєднувати з вихованням в учнів любові до рідного краю, його традицій, історії. Необхідно будувати навчально-виховний процес так, щоб розвивати допитливість учнів, надавати їм можливість вести власні пошуки й робити відкриття, проявляти при цьому самостійність. Існують різні форми екологічної освіти й виховання. Для школярів молодшого шкільного віку це можуть бути: уроки милування природою, інтегровані уроки, екскурсії, ігри, вікторини, спостереження, вивчення досвіду своїх пращів щодо бережного ставлення до навколишнього світу. Саме тут виникає необхідність використовувати художні твори, які зберігають досвід народу, зокрема, як жити в гармонії з природою. Для того щоб зберегти довкілля для себе й наступних поколінь, варто звернутися до своїх правічних джерел, відновити народні традиції ставлення до природи як джерела буття.

Через художні твори можна здійснити вагомий вплив на учня, адже це не безпосередній вплив на формування особистості, а опосередкований, де на прикладах і вчинках літературних героїв, дитина самостійно доходить істини.

Яскравим прикладом у контексті зазначених позицій може бути поема І. Драча «Чорнобильська Мадонна» – твір, який читаєш з болем, твір, що дає можливість кожному збагнути найболючіші проблеми нашого буття, нашої духовності, нашої скорботи, долі нашої держави України.

І. Драч переконує читача своїм твором, що ці поняття невіддільні одне від одного. Саме педагоги у контексті компетентнісної освіти мають допомогти дітям зрозуміти це, виховуючи в них любов до природи. Берегти екологію навколишнього середовища мусить кожний, як і дбати про екологію своїх вчинків, дій і почуттів.

Отже, організоване таким чином екологічне виховання допомагає інтелектуальному, духовному розвитку особистості дитини, її творчій самореалізації та набуттю нею екологічної культури. На нашу думку, твори української літератури повинні стати складовою екологічної освіти. Художні твори вчать, як поводитися у світі живої та неживої природи – кому вклонятися, кого берегти, до кого ставитись з осторогою, що можна використовувати для людського блага, як примножити й відтворити те, що втрачається. «Земля – наш дім, і лише поганий господар нищить багатства свого дому» [Цит. за 2, с. 15].

У процесі навчально-виховної діяльності сучасні школярі мають доходити висновку, що важливо бути мудрими господарями й пам'ятати, що ми не успадкували Землю від наших предків, ми беремо її в позику в наших нащадків. Саме таким є спрямування теорії і практики компетентнісної освіти, забезпечення особистісної орієнтованості освітнього процесу, а відтак і формування екологічної культури школярів у комплексі її складових.

Список використаних джерел

1. Вишневецький О. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. – Львів: Львівський обласний науково- методичний інститут освіти; Львівське обласне педагогічне товариство ім. Г. Ващенка. – 1996. – 238 с.
2. Скуратівський В. Обереги пам'яті / Скуратівський В.Т. – К.: Скарбниця, 1992. – С.12-16.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – 2016. – Режим доступу: mon.gov.ua/activity/education/zagalna.../konczepczyia.htm

ФОРМУВАННЯ КОЛЕКТИВІЗМУ ДІТЕЙ ЯК ЧИННИК РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА (ЗА ПРАЦЯМИ СОФІЇ РУСОВОЇ)

У статті показано, що у працях видатного українського педагога початку ХХ століття Софії Русової були розроблені положення оригінальної концепції національного виховання, які можна по праву вважати фундаментом для розбудови освіти громадянського суспільства в Україні.

Ключові слова: колективізм, індивід, соціальне почуття, дитяче товариство, співпраця.

Громадянське суспільство побудоване на взаємній підтримці, взаємодопомозі, співпраці між його членами. Без спільності людей суспільство є неможливим, а отже формування колективізму у дітей є важливим чинником розвитку громадянського суспільства. Колективізм є властивістю особистості, що відображає рівень соціального й духовно-морального розвитку людини і виявляється в особистій відповідальності за колектив, постійних діях на користь колективу (Васянович).

У радянській педагогіці незаперечним основоположником вчення про колектив і формування колективізму вважався А. С. Макаренко. Водночас, мало відомим є внесок українського педагога Софії Русової (1856-1940 рр.), яка на кілька десятиріч раніше за А.С.Макаренка, показала єдність особистості і суспільства, індивіда і колективу і довела, що виховання особистості в колективі є вираженням певних закономірностей розвитку суспільства.

У працях Софії Русової – видатного українського педагога – закладені основи сучасного розуміння принципу колективізму і навчанні та вихованні. У своїй статті ми маємо на меті проаналізувати положення оригінальної концепції національного виховання С.Русової, що можна по праву вважати фундаментом для розбудови освіти громадянського суспільства в Україні.

Софія Русова, підхопивши передові ідеї свого часу, висловлені європейськими педагогами і психологами, розробляє питання взаємодії індивіда і суспільства, переконливо доводячи, що в результаті цих взаємодій і відбувається розвиток особистості: «Людина не росте ізольовано і не росте просто обік одна з другою, але росте в купі з людьми під різноманітними впливами, постійно реагуючи на них. Усякий контакт з суспільством є поширення свого "я", усе, чому ми навчаємось від других, то й є та образуюча спільність, на ґрунті якої виховується розум і воля. І тут утворюється не однобоке сприймання чужого, а обмін – хто бере, той і дає; навчаючи, ми самі даємо, виховуючи, ми й самі виховуємось» [2, с. 49].

У працях С. Русової показано, що провідним методом формування колективізму учнів є організація їх співпраці. Вчена зауважує, що колектив значно впливає на активну працю школярів. Співпраця відбувається легше, аніж індивідуальна, ізольована робота, але не в усіх формах. Щодо творчої праці, то вона найкраще проводиться індивідуально, на самоті, коли дитина краще може сконцентрувати свої думки. Більш механічна праця, навпаки активізується в атмосфері класу, гуртка, в спільних зусиллях в одній атмосфері класної дисципліни, авторитету вчителя [2, с. 44].

Природною передумовою колективної роботи дітей Софія Русова вважає так званий соціальний інстинкт, з яким народжується дитина. У ньому борються дві протилежні тенденції: прагнення до відчуження, егоїстичні поривання та прагнення до спільності, альтруїстичні поривання.

З одного боку, природа дитини егоїстична, і цей егоїзм необхідний для найкращого розвитку її індивідуальності. „Але разом з розвитком індивідуальності мусить складатися гуртова свідомість, громадянське єднання, свідомість своїх відносин і своїх обов'язків до колективу” [2, с.44]. Тому вчитель, вихователь повинен пам'ятати, що: “Змагання до активності в здорових дітей б'є живим джерелом. Вони щасливі, коли ми дозволяємо їм де в чому нам допомогти, щось зробити... Характером керує воля, а воля закладається й розвивається лише на ґрунті активності” [3, с. 20].

Проблема колективізму, на основі якого розгортається людська співпраця, не втратила своєї актуальності і сьогодні, – навпаки, вона привертає все більший інтерес дослідників у галузі вікової та педагогічної психології та педагогіки. Це не випадково, якщо взяти до уваги ту роль, яку відіграє спільність між дорослими та дітьми у процесі громадянського виховання.

Знаходять сучасний розвиток і ідеї Софії Русової щодо необхідності формування колективізму учнів у процесі їх навчання.

Співпраця з однолітками — необхідна умова формування колективізму, про що С.Русова зауважила: „Ми мусимо якнайраніше давати добрий напрямок соціальному інстинкту дитини, а саме: якнайраніше треба утворити для дитини товариський осередок, і тут слідкувати, щоб дитина ставилась до товариства з щирою ласкою, з рівною пошаною. Мусять бути організовані не лише індивідуальна праця, а й колективна, де всі об'єднують свою творчу думку, свої спільні враження на користь не самих працюючих, а комусь третьому — чи гуртку, чи колективу, чи слабому товаришу” [2, с.50].

С. Русова відзначає зростання прагнення до спілкування з однолітками зі збільшенням віку дитини: "Спочатку малі діти більше за все цікавляться ухвалою старших, батьків, учителя. Дорослі діти, навпаки – більше вартості надають думці товаришів свого гуртка; звідси походять так звані гуртові погляди, колективні катехізи з їх добрими й шкідливими впливами [2, с.43]. Відтак, особливо значний вплив на формування колективізму співпраця учнів має у підлітковому віці.

Таким чином, у працях Софії Русової були висловлені важливі ідеї про формування колективізму дітей, а саме:

- діти за своєю природою мають потяг до колективу, спільноти (соціальний інстинкт, соціальне почуття);
- роль педагога полягає у тому, щоб спрямовувати соціальний інстинкт дитини у правильному напрямку, створюючи для неї товариський осередок;
- формування має відбуватись у ході дитячої співпраці (спільних іграх, розвагах, груповій навчальній роботі, виконанні колективних справ тощо);

Взаємозв'язок суспільного та індивідуального розвитку С. Русова визначає на основі теорії рекапітуляції, згідно із якою розвиток індивіду скорочено повторює розвиток роду. І хоча кожна людина народжується неповторною та унікальною, але всіх людей єднає їхня спільна спадщина. С.Русова наводить приклади архаїчних проявів у поведінці дітей: ігри в те, що на певному етапі історичного розвитку людства було працею (лук і стріли, духові пістолі) або ритуалом (гра ляльками). Вплив спадщини на процес особистісного розвитку С.Русова вважає переважно вродженим. Оточення, яке впливає на розвиток дитини, включає два типи: фізичне та соціальне. Соціальні фактори впливають через свідомість дитини, а фізичні — несвідомі й тому є сильнішими. Механізмом прилучення дитини до соціального досвіду виступає наслідування.

Висловлені С.Русовою ідеї про природу колективізму та шляхи його формування у дітей отримали подальшу ґрунтовну розробку у працях А. С. Макаренка, В.О.Сухомлинського. Так, наріжним каменем теорії колективу А. С. Макаренка є «виховувати у колективі і через колектив» [1]. Колектив для вченого був універсальним методом виховання, котрий є загальним і єдиним, в той же час дає можливість кожній окремій особистості розвивати свої здібності, зберігати свою індивідуальність, йти вперед по лініях своїх нахилів. А. С. Макаренко розробив теорію дитячого колективу, розкрив основні його ознаки; визначив стадії його розвитку, шляхи формування і методику використання виховних можливостей колективу.

В.О. Сухомлинський [4], як і С.Русова звертав увагу на співвідношення колективного і індивідуального у процесах виховання особистості. Вважав, що колектив настільки ж потрібен особистості, як і особистість колективу. Дослідник підносив роль індивідуального у колективі, чого у працях А.С.Макаренка не спостерігалось. У справжньому колективі створюється єдність суспільного й індивідуального, а для цього групу дітей педагог повинен згуртувати в єдине ціле.

Таким чином геніальна проникливість розуму Софії Русової дозволила їй ще на початку ХХ століття закласти основи цілої системи сучасних досліджень стосовно проблем формування колективізму дітей, як у ігровій, трудовій, так і у

навчальній діяльності. Праці останніх років дозволяють прицільно та більш чітко поставити питання про вплив колективізму дітей на розбудову громадянського суспільства в Україні.

Список використаних джерел

1. Макаренко А.С. Коллектив и воспитание личности / А.С. Макаренко. М.: Педагогика, 1972. – 345 с.
2. Русова С. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн. 2 / За ред. Є.І.Коваленко. □ К.: Либідь, 1997. □ 320 с.
3. Русова С. Єдина діяльна (трудова) школа / Софія Русова. □ Лейпциг, Катеринослав, 1924. □ 153 с.
4. Сухомлинский В. А. Методика воспитания коллектива / В. А. Сухомлинский. – М. : Просвещение, 1981. □ 192 с.

УДК 373.3.017.4:172.15:51

Герцан Юлія

Науковий керівник: Гнатенко О.С.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ ЯК ІНТЕГРОВАНОЇ ЯКОСТІ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МАТЕМАТИКИ

У статті висвітлюється значення уроків математики для формування громадянськості як інтегрованої якості особистості, а також методи, форми і засоби здійснення математичної діяльності, окреслено особливості їх застосування та можливі продуктивні результати.

Ключові слова: громадянська компетентність, громадянське виховання, навчання, математика.

У сучасних умовах розвитку суспільства вихованню підростаючого покоління в системі освіти приділяється велика увага. У Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді зазначається, що серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають патріотичне, громадянське виховання як стрижневі, основоположні, що відповідають як нагальним вимогам і

викликам сучасності, так і закладають підвалини для формування свідомості нинішніх і прийдешніх поколінь [3].

Відродження України неможливе без пробудження свідомості українського народу. Перед нами стоїть завдання виховати національно свідомих громадян України.

Мета сучасної школи – сформувати свідомого громадянина, патріота, професіонала, тобто людину, якій притаманні особистісні якості й риси характеру, світогляд і спосіб мислення, почуття, вчинки та поведінка, спрямовані на саморозвиток та розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні. Таким чином, постає необхідність у пошуку шляхів формування та розвитку громадянської компетентності не лише на уроках громадянської освіти та християнської етики, а й у процесі вивчення інших предметів, зокрема математики.

Різні аспекти проблем громадянського виховання розглядали такі дослідники: О. Сухомлинський, М. Боришевський, М. Бургін, О. Вишневський, Т. Дем'янюк, В. Поплужний, Б. Павленик, В. Лозова і Г. Троцько, М. Рагозін, К. Чорна, які переконливо доводять, що процес управління системою громадянського виховання вимагає постійного аналізу, практичного забезпечення та розробки інноваційних технологій його здійснення. В. Сухомлинський стверджував: *«Математика вчить мислити й разом з тим вселяє віру в безмежну силу людського розуму. Вона виховує волю, характер»* [4].

Виховувати громадянську свідомість можна шляхом ознайомлення учнів з іменами та біографіями видатних українських математиків, серед яких відомий вчений-математик М.П. Кравчук, девізом життя якого були слова: «Моя любов – Україна і математика». Учням бажано якомога більше розповісти про цього та інших справжніх патріотів України.

Тему громадянського виховання можна поєднати з математичними задачами, діями, поняттями, паралельно вносити історичні відомості про Україну, її символи, основні події, їх дати. Можна також розповідати про звичаї українського народу, тобто про все, в чому полягає громадянське виховання. Щоб

у серці кожного учня виховувати почуття гордості за свою Державу, за дії її видатних діячів, досягнення народу.

Звичайно, на уроках математики, це будуть деякі елементи, але вони дають відчутні результати. Адже виховання особистості відбувається не тільки в позаурочний час, але й у процесі навчання: розв'язуванні та конструюванні задач і вправ на уроках математики, виконанні самостійної роботи, якщо вчитель добирає завдання виховного змісту.

Важливою складовою частиною духовної спадщини народу є задачі на матеріалі народної творчості. Основною метою цих задач є розвиток логічного мислення дітей, рівень їх кмітливості й винахідливості, здібність до дотепних міркувань. У цих задачах проявляється народна мудрість, вони вчать співставляти, проявляти спритність, із змісту задач можна дізнатись про побут людей в давні часи.

Наприклад:

Гончар продавав глечики. Бабуся купила один глечик, за який заплатила 1 карбованець і ще половину від ціни глечика. Скільки коштує глечик?

Зустрілися дві жінки, які продавали веретена, і повели таку розмову: «Дай мені 2 твоїх веретен, то моїх стане в 2 рази більше, ніж твоїх» - сказала перша. « У тебе і без того більше, краще ти дай мені 2 твоїх, то у нас веретен буде порівну» - сказала друга. Скільки веретен було у кожної?

Пастух гнав гусей. Один спереду трьох іде, один трьох підганяє і два посередині ідуть. Скільки всього гусей?

При вивченні тем, пов'язаних з вимірюванням величин доцільно ознайомити з народними способами вимірювання сипких речовин та рідин і визначити співвідношення між старовинними й сучасними мірами. Зерно для продажу та інші сипкі речовини міряли пудами (1пуд —16кг), а в хатньому господарстві — міркою. У Подільській губернії зерно міряли «корцями», який мав у собі 8 пудів. На Україні застосовувалася ще такі міри, як цебер – 3 відра, корчак – 2 відра, відро – 8 кварт, кварта – $\frac{1}{4}$ л тощо.

Також учнів слід ознайомити з найпростішими вимірюваннями на місцевості, які здавна використовувалися в народі. На Україні й досі застосовують цікавий метод вимірювання висоти недосяжного предмета, наприклад, дерева. Людина стає спиною до дерева, а потім рухається від нього поки не побачить це дерево аж до верхівки зігнувшись і дивлячись назад себе між ногами. Віддаль від цього місця до основи дерева дорівнює його висоті.

Можна проводити нетрадиційні уроки у вигляді гри, уроки-подорожі. Цікавим є розгадування математичних кросвордів, ребусів, шифрованих завдань, де ключовими будуть слова, пов'язані з нашою державою, наприклад:

Гра «Шифрувальник»

Перед учнями приклади, розв'язку кожного прикладу відповідає буква з «Таблиці результатів». Для того щоб розшифрувати слово, треба вирішити приклади правильно та співставити числа і букви.

прикладів правильно та співставити числа і букви.

А	А	Ї	К	Н	Р	У
60	4	11	12	9	5	70

$(6 \times 6) + 34$	70	У
$(45 : 9) + 7$	12	К
$(65 - 15) : 10$	5	Р
$43 + 17$	60	А
$(99 - 33) : 6$	11	Ї
$(71 + 10) : 9$	9	Н
$(100 - 60) : 10$	4	А

Важливим аспектом формування патріотизму учнів є участь у волонтерському русі, на підтримку військових у зоні проведення антитерористичної операції. Цій тематиці можуть бути присвячені задачі наступного змісту – наприклад:

Волонтери нашої школи придбали 36 пачок чаю, 24 баночки кави та 18 пачок печива. За чай заплатили – 432 грн, за каву на 72 грн більше. Скільки заплатили за 1 пачку печива, якщо вартість покупки складає 1296 грн.

Урок математики з теми «Пряма. Відрізок» доцільно провести під девізом «Україна – єдина країна», на якому запропонувати учням за допомогою карти знайти відстані від Києва до «гарячих» точок на сході України (Дебальцево, Луганськ, Донецьк та інші). Учні самі можуть знайти відстані до тих населених пунктів, де їх рідні захищали суверенітет нашої держави.

Поєднання уроків математики з громадянським вихованням сприяє професійному зростанню вчителя, змінює атмосферу на уроці, активізує роботу учнів, і як наслідок, покращується якість набутих учнями знань. Звичайно, цей вид роботи потребує багато часу для підготовки вчителя, але отриманий результат того вартий.

Список використаних джерел

1. Граціанська Л. М. Нариси з народної математики України / Л. М. Граціанська. – Київ: Видавництво Київського університету, 1968. – 167 с.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді 2015-2019 навчальному році [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://ippo.kubg.edu.ua/archives/6436>.
3. Методичні рекомендації з організації патріотичного виховання дітей та учнівської молоді у 2014/2015 навчальному році [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/44204/.
4. Шмотолоха О. Р. Навчально-методичний посібник Інноваційні підходи при викладанні природничо-математичних наук / О. Р. Шмотолоха. – Миколаїв: Шамрай, 2015. – 240 с.

СЮЖЕТНІ ЗАДАЧІ З МАТЕМАТИКИ В КОНТЕКСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ

У статті звернуто увагу на використання сюжетних задач з математики для виховання у школярів патріотизму як базової якості особистості.

Ключові слова: засоби навчання, патріотичне виховання, сюжетні задачі.

У Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді зазначено, що «...нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості» [1]. Серед принципів, що відображають специфіку патріотичного виховання, відзначимо принцип самоактивності й саморегуляції, який забезпечує розвиток у вихованця суб'єктних характеристик, формує здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень, виробляє громадянську позицію особистості, почуття відповідальності за її реалізацію в діях та вчинках.

Зокрема, розв'язування задач у курсі математики, суттєво впливає на формування мислення учнів, оскільки допомагає їм зрозуміти абстрактні теоретичні твердження, розкриває практичне значення предмета, готує до майбутньої трудової діяльності, розвиваючи і раціоналізуючи процес мислення, виховуючи здатність до критичності й самокритичності, до прийняття самостійних рішень. Крім того, пропоновані завдання мають фабулу, у якій відображається можлива життєва ситуація, тому у процесі розв'язування та конструювання задач і вправ на уроках математики, виконанні самостійної роботи, доцільно добирати завдання виховного змісту [2].

Тому математичний матеріал, який закладений в підручниках, дає великі можливості для виховання підрастаючого покоління. Скільки мільйонів підручників випускається щорічно в країні? Скільки тонн паперу для цього потрібно? Поняття «безкоштовні підручники» стає реальним, а не абстрактним, якщо учні на уроці підраховують вартість підручників, отриманих одним учнем,

вартість підручників для учнів всього класу, вартість усього тиражу. Інформація, отримана в результаті підрахунків на уроці запам'ятовується надовго. Учні можна запропонувати такі завдання:

1. На навчання кожного учня школи держава витрачає 9540 грн. на рік. Підрахуйте, у скільки гривень обходиться державі навчання учнів вашого класу, вашої родини.

2. Кожен з учнів нашого класу отримав підручники безкоштовно. Скільки коштують ці підручники, якщо ціна підручника математики 40 грн., англійської мови – 35 грн., всі інші підручники коштують по 45 грн. Скільки державних коштів заощадить один такий клас, якщо продовжить життя підручниками на 2 роки, на 5 років?

3. За одну добу через нещільно закритий кран із струменем товщиною в сірник втрачається 400 літрів води. Скільки 8-ми літрових відер попусту виливається з цього крана за 30 днів?

Однак, сюжетні задачі вимагають від дитини не простого освоєння виконання певних алгоритмізованих дій, а можуть бути розв'язаними лише за осягнення їх змісту дитиною, що дозволяє включати до змісту задачі те, що може зацікавити дитину та привити їй певні норми моральної поведінки [3].

Щодо визначення функцій задач у навчанні, розвитку і вихованні молодших школярів, основні напрямки роботи з формування в учнів умінь розв'язування задач, удосконалення системи задач і методики їх розв'язування знайшли розвиток у працях дослідників М.О. Бантової, М.В. Богдановича, Б.Г. Друзя, Д.В. Клименченка, М.Г. Моро, А.М. Пишкала, Л.М. Скаткіна, П.М. Ерднієва та інших.

Взагалі, розв'язування сюжетних задач є одним із центральних у методиці навчання математики. Вони, з одного боку, складають специфічний розділ програми, зміст якого учні повинні засвоїти, з другого – виступають як дидактичний засіб навчання, виховання і розвитку учнів.

Тому навчальні функції задач спрямовані на формування системи математичних знань, умінь і навичок. Через систему задач учні навчаються не

лише застосовувати здобуті теоретичні знання, а й переконуються на етапі мотивації у потребі здобуття нових знань; в процесі розв'язування задач дістають інформацію про методи їх розв'язування.

Як бачимо, розвивальні функції задач спрямовані на формування в учнів науково-теоретичного, зокрема функціонального стилів мислення, на оволодіння ними загальними та специфічними розумовими діями та прийомами розумової діяльності. У процесі розв'язування задач учні виконують різні розумові дії (аналіз, синтез, абстрагування, порівняння, конкретизацію й узагальнення), висловлюють судження і міркування.

Виховна функція сюжетних задач спрямована на виховання у школярів світогляду, пізнавального інтересу та навиків навчальної праці, моральних якостей людини. Виховними факторами у процесі навчання розв'язуванню сюжетних задач є зміст освіти, система методів викладання, характер спілкування вчителя і школярів, психологічний клімат у класі, взаємодія учасників процесу навчання, стиль керівництва вчителем пізнавальною діяльністю учнів [4].

Отже, починаючи розв'язування сюжетної задачі ми спочатку знайомимося із її фабулою, тому важливо, щоб зміст задачі ніс у собі не тільки правильний підтекст національно-патріотичного характеру, а й викликав живий інтерес. Цього можна домогтися лише тоді, коли текст задачі звернений і до розуму і до емоцій розв'язуючого, викликаючи почуття причетності до розв'язання тих чи інших проблем що стоять як перед окремою особистістю так і перед суспільством в цілому.

Слід зауважити, що зміст сюжетної задачі – це інформаційна система в якій в певній формі визначені структурні елементи, зв'язки між ними, а також відомі та невідомі елементи структурних об'єктів. У змісті відображаються процеси і явища оточуючої нас дійсності як такі, що не пов'язані із діяльністю людини (природними), так і ті, що відображають суспільне буття, характеризуються різними формами суспільних відносин (виробничими, політичними, суспільно-правовими, сімейними тощо).

Одним із напрямів виховної роботи є формування людини з високою екологічною культурою, новим екологічним світоглядом з метою збереження й відновлення природи рідного краю. Високу якість життя населення України може забезпечити лише екологічно компетентне покоління зі сформованим екологічним світоглядом, з новими ціннісними орієнтаціями й установками, з активною екологічною позицією. Ці якості особистості можливо сформувати в процесі реалізації екологічної освіти й виховання молоді, для чого використати, зокрема, систему математичних завдань природоохоронного та екологічного змісту. Результатом розв'язування таких сюжетних задач є виховання критичного ставлення дітей до власних дій, корекція поведінки, свідоме відношення до навколишнього середовища та повага до рідної землі [2].

Використання історико-математичного матеріалу сприятиме підвищенню загальнокультурного рівня учнів, розвитку їх математичного мовлення, глибшому розумінню та свідомому використанню математичної символіки. Доступність цього матеріалу, його насиченість цікавими фактами активізуватиме інтерес до математики, а знання історичного минулого виховуватиме у школярів патріотичні почуття [1].

Отже, глибокий внутрішній світ людини, який постійно розвивається, постійно прагне до досконалості, високої моральності, милосердного та толерантного відношення до ближнього – це еталон виховної роботи до якого повинен прагнути вчитель. Наші учні – майбутні громадяни нашої держави, які створюватимуть матеріальний і складатимуть духовний потенціал України, захищатимуть її на економічному і політичному рівнях.

Тільки в поєднанні різноманітних форм організації виховної роботи, створенні належних умов для особистісного зростання кожного учня, шляхом змістовного наповнення програм виховання, з урахуванням загальнолюдських цінностей можна виховати повноцінного громадянина сучасної незалежної демократичної держави.

Список використаних джерел

1. Гонський В.А. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави: студії виховання / В.А. Гонський // Рідна школа. – 2001. – №2. – С. 9-14.
2. Основні орієнтири виховання учнів 1-11 класів: методичні рекомендації до впровадження у загальноосвітніх навчальних закладах. – Х.: Харківська академія неперервної освіти, 2012. – 128 с.
3. Методичні рекомендації з організації патріотичного виховання дітей та учнівської молоді у 2014/2015 навчальному році [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/44204/.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://old.mon.gov.ua/ua/about-ministry/normative/4068->.

УДК 378.091.313:37.017.4

Даниленко Марина

Науковий керівник: Дутко О.М.

ПРОЕКТНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ СТУДЕНТА В УМОВАХ ВНЗ

У статті розкрито сутність поняття «громадянська позиція», обґрунтовано можливості її формування в умовах ВНЗ засобами проектних технологій.

Ключові слова: громадянська освіта, громадянська позиція, метод проектів.

В умовах розбудови Української держави гостро постала проблема підвищення рівня громадянської культури українців, визначення напрямку якої залежить від стану громадянської освіти в державі.

Громадянська освіта в демократичному суспільстві покликана навчати індивіда зберігати власну автономію у стосунках з іншими людьми і державою, ефективно захищати власні інтереси. Така освіта має бути осмислена як своєрідне звільнення людини, її визволення, але не від зовнішніх пут, а від власної нерішучості, нездатності відчутти свою соціальну значущість, гідність,

свободу й рівність у стосунках з іншими. Громадянська освіта передбачає процес політичної соціалізації, отримання знань і формування умінь суспільно-політичної дії, певного морального стану людей, відчуття власної свободи і водночас відповідальності, віри у суспільні цінності. Такий стан сучасні науковці позначають поняттям «громадянськість» або «громадянська позиція» [3, с. 42].

В Законі України «Про вищу освіту» основним завданням закладу вищої освіти визначено «формування особистості шляхом патріотичного, правового, екологічного виховання, утвердження в учасників освітнього процесу моральних цінностей, соціальної активності, громадянської позиції та відповідальності, здорового способу життя, вміння вільно мислити та самоорганізовуватися в сучасних умовах» [2], яке логічно передбачає необхідність розглядати ВНЗ суб'єктом громадянської освіти, громадянського виховання молоді. На сьогоднішній день одним з найперспективніших методів, які застосовують у педагогічному процесі вишу є метод проектів або проектна технологія, оскільки він створює умови для творчої самореалізації студентів, підвищує їх мотивацію до навчання, сприяє розвитку інтелектуальних здібностей, ефективно доповнює інші педагогічні технології, що сприяють становленню особистості як суб'єкта діяльності та соціальних стосунків. У даному контексті вважаємо, що проектні технології варто розглядати також як один із засобів формування громадянської позиції студента.

Дослідженням проблеми застосування проектних технологій у педагогічному процесі ВНЗ займалися І. Єрмаков, С. Кримський, Т. Кручиніна та інші сучасні науковці.

Думки про проблему формування громадянської позиції віднаходимо у працях Н. Нікітіна, А. Сігова, О. Кофарської, Н. Корпач. Однак, можливості застосування проектних технологій в процесі формування громадянської позиції не розглядалися вченими, що і визначило мету нашої статті.

На основі аналізу наукових праць, можна стверджувати, що сьогодні не існує єдиного підходу до розуміння поняття «громадянська позиція». Так

В. Горбатенко вважає, що громадянська позиція «пов'язана з почуттям гордості за свою країну, її традицій, звичаїв, символів, а також з шанобливим ставленням до прав та обов'язків громадянина, до конституції та держави» [6, с. 71]. В. Пінзюк підкреслює, що «мірою розвитку суспільства та індивідуальної політичної культури, практикою соціалізації, вихованням» визначається громадянська позиція громадянина, яку автор називає «суспільною активністю» [4, с. 93]. Політичні словники обґрунтовують це поняття як «прихильність до інтересів суспільства, частіше за все держави, готовність іти на жертви заради цих інтересів»; «причетність до долі батьківщини та свого народу»; «розвинене почуття патріотизму» [1, с. 13]. У нашому дослідженні громадянську позицію будемо розглядати як інтегровану якість особистості, яка передбачає суспільну активність, почуття прив'язаності до суспільства, наявність певних поглядів, переконань, особистісних громадянських якостей, які виявляються у діях та вчинках, а також можливість їх виражати.

Як свідчать дослідження психологів: «Студентський вік є сензитивним періодом для розвитку основних соціогенних потенцій людини. Вища освіта чинить величезний вплив на психіку людини, розвиток її особистості» [5, с. 6]. Тому формування громадянської позиції у ВНЗ заслуговує великої уваги.

Загальновідомо, що громадянська освіта у ВНЗ здійснюється в першу чергу при викладанні навчальних дисциплін. Крім традиційних предметів, вводяться нові дисципліни суспільно-політичного змісту. З цією метою запроваджують також різні інноваційні форми і методи: у провідних країнах світу склалися мережі навчального телебачення, які допомагають залучати студентів до навколишньої дійсності, широко застосовується преса, радіо, кінематограф, телебачення, інтернет, конференції, гуртки, молодіжні зібрання, організовується студентське самоврядування.

Метод проектів не є принципово новим у світовій педагогіці. Він застосовувався як у вітчизняній освітній практиці, так і в закордонній. Останнім часом цьому методу приділяється пильна увага в багатьох країнах світу. Метод проектів набув поширення і популярності завдяки раціональному поєднанню

теоретичних знань і можливостей їх практичного застосування для розв'язування конкретних проблем дійсності в спільній діяльності студентів. Це метод в основі якого лежить розвиток пізнавальних, творчих навичок студентів, умінь самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, критично мислити. Він створює умови, за яких студент може діяти самостійно, а не за зразком, виконувати пошукові і дослідницькі дії, а основний акцент робиться на творчому розвитку особистості.

У даному контексті є підстави вважати ідею застосування методу проекту у процесі формування громадянської позиції у студентів актуальною і такою, що потребує реалізації.

Так, у Кам'янець-Подільському національному університеті було організовано проведення проекту «Україна починається з мене», основною **метою** якого визначено: формування у молоді активної громадянської позиції, набуття молодим поколінням соціального досвіду, розвиток духовної, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової та екологічної культури. Після реалізації проекту очікували таких **результатів**:

- сформованість у студентів високих моральних цінностей, патріотизму, етнічної та національної свідомості, любові до рідної землі, родини, народу, бажання сприяти історико-культурному розвитку України; виховання дисциплінованості, сумлінності та чесності; сприяння протидії негативним впливам і явищам, які існують у сучасному суспільстві;
- поширення серед молоді знань про державу, сприяння вияву поваги до її історії, турботи про сучасне і майбутнє; використання освітньо-виховного простору міста для духовного, інтелектуального й фізичного розвитку молоді;
- на основі розробки відеопрезентацій і просвітницьких заходів для дітей, формувати позитивний імідж вищого навчального закладу як центру розвитку успішної, конкурентоспроможної, національно-свідомої особистості з активною громадянською позицією;
- удосконалення шляхів громадянського виховання в умовах тісної взаємодії

всіх суб'єктів навчально-виховного процесу в ВНЗ.

Робота над проектом тривала 1 місяць. Проведення проекту було розділено в 3 етапи. Перший етап передбачав окреслення теми проекту, збір необхідних джерел інформації, формування творчої групи, яка визначалася за принципом інтересу до проблеми.

На другому етапі було вибудовано план індивідуальної та колективної організації роботи на основі аналізу та творчої переробки отриманої інформації. Відбувся розподіл завдань між учасниками. Саме на цьому етапі у студентів з'явилася можливість проявити себе в різних видах діяльності, виявити здібності, свої уподобання, разом з тим показати уміння корегувати свої плани відповідно до планів інших членів групи.

Третій етап проводився у формі загальнофакультетського заходу, на якому академічні групи презентували самостійно створені відеофільми-звіти. Сумлінно та творчо студенти підійшли до складання цього звіту, який описує як траєкторію руху проектної думки, так і цікаві епізоди роботи, які всім запам'ятались. Знаходження компромісних рішень, колективна праця, її спільний результат мали важливе значення поряд зі здобутими конкретними знаннями, уміннями, враженнями, сформованими моральними якостями, громадянськими поглядами, патріотичними переконаннями, які передбачалися завданнями проекту. Зокрема, студенти виготовляли жовто-блакитні ляльки-мотанки, власноруч пекли солодощі, а потім влаштували ярмарку, після чого виручені гроші передали військовослужбовцям, які захищають суверенітет нашої держави у зоні АТО. На вулицях міста організували фотосесію з національною символікою, дарували людям виготовлені власноруч патріотичні браслети, листівки, тим самим підіймали дух патріотизму серед людей, збираючи водночас кошти для передачі військовослужбовцям. Окремі студенти презентували свої вірші, пісні написані про Україну, в яких висловили свою громадянську позицію, своє ставлення до ситуації, що склалася в нашій державі сьогодні. Окремо було оформлено стенд із студентськими ідеями чому «Україна починається з мене!».

Проведення даного проекту створило реальні можливості для студентів обирати, якою буде їх участь у проекті, проявити активність у різних видах діяльності, обрати форму вияву власного ставлення до проблем сучасності, продемонструвати свої погляди, переконання, особистісні громадянські якості (почуття обов'язку перед громадою, почуття колективізму, любові до батьківщини, поваги до її символів, культури, мови, історії), проявити їх у конкретних діях та вчинках. А отже, формувати та успішно демонструвати свою громадянську позицію.

Основним здобутком стало те, що студенти відчули свою суспільну значимість, відповідальність перед країною, стали суб'єктами творення та розвитку суспільства.

Загальновідомо, що процес формування особистості, а отже формування громадянської позиції, є тривалим і має бути систематичним. Одноразова реалізація таких проектів не принесе бажаного результату. Необхідна ціла система заходів, проведення яких створюватиме умови для формування у сучасної молоді громадянської позиції, що сприятиме зростанню рівня громадянської культури українців. Пропонуємо з цією метою проведення аналогічних проектів на теми: «Від я – до ми», «З Україною в серці», «Ми діти твої, Україно!», «Українець – це на все життя», форма проведення яких може бути довільною, однак передбачатиме можливість бути активним, можливість обирати, висловлювати та виражати власні погляди та переконання, можливість бути корисним іншим, тобто створювати умови для формування та вияву громадянської позиції.

Отже, є підстави вважати, що проектні технології за певних умов можна розглядати засобами формування громадянської позиції студентів в умовах ВНЗ, а їх організація та проведення у системі цілеспрямованих заходів сприятиме зростанню рівня громадянської культури суспільства.

Список використаних джерел

1. Дьоміна О.В. Про сутність поняття «громадянська позиція» в інформаційно-довідкових джерелах / О.В. Дьоміна // Наукові записки Ніжинського державного

університету ім. Миколи Гоголя. Сер.: Психолого-педагогічні науки. – Ніжин, 2012. – № 1 – С. 11–13.

2. Закон України від 01.07.2014 N 1556-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>. – Назва з екрану.

3. Політична культура та проблеми громадянської освіти в Україні : метод. посіб. / І. Жадан, С. Кисельов, О. Кисельова, С. Рябов. – Київ : Тандем, 2004. – 80 с.

4. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко ; за ред. Ю. С. Шемшученка та ін. – 2-ге вид. – Київ : Генеза, 2004. – 736 с.

5. Психологічні особливості студентського віку: на допомогу кураторам / [уклад.: Л. М. Яворська, Р. Ф. Камишнікова, О. Є. Поліванова, С. М. Куделко]. – Хмельницький : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2013. – Вип. 3 – 88 с.

6. Юридична енциклопедія : в 6 т. / ред.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – Київ : Українська енциклопедія, 1998. – Т. 2. – 744 с.

УДК 37.017.4;172.15

Зайчук Софія

Науковий керівник : Федорчук В.В.

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ШЛЯХ ДО ГРОМАДЯНСЬКОЇ САМОСВІДОМОСТІ

У статті розкривається поняття волонтерства, участь молоді у волонтерських організаціях, обґрунтовано значення залучення молоді до волонтерства у формуванні їхньої громадянської самосвідомості

Ключові слова: волонтер, волонтерство, самосвідомість, громадянська самосвідомість.

Волонтерський рух є надзвичайно поширеним у багатьох країнах світу. В Україні перші волонтерські організації почали створюватися тільки в середині 90-х років ХХ століття. Відповідно, наукові дослідження даного феномену поки що

не є достатньо глибокими. Окремі аспекти волонтерства розкрито в працях вітчизняних науковців О.Безпалько, З.Бондаренко, І.Зверевої, А.Капської, Т.Лях, Ю.Поліщука, С.Толстоухової та ін.

Слово «волонтер» з французької означає доброволець. Волонтерами спочатку називали тільки тих людей, які виключно зі свого бажання поступали на військову службу [2, с. 3]. Сьогодні у нашій країні волонтерських рух набирає все більших обертів. Волонтерство прийнято вважати благородною справою, яку ми робимо для інших. Волонтерство — це не просто потреба людини долучитися до благодійної справи, а й відповідальна робота. До того ж, волонтерство – це не лише прояв доброї волі, а й велика відповідальність. І цю відповідальність, з одного боку, розділяють організації, що залучають волонтерську працю, а з іншого – активні, небайдужі люди, волонтери. Людина, яка хоче займатись волонтерством, має це робити свідомо та відповідально. Для волонтера не достатньо бути просто добрим, потрібно бачити кінцеву мету своєї роботи, розуміти, яку суспільну користь вона приносить, усвідомлювати, що особисто йому дає волонтерство, які розвиває риси характеру, професійні навички тощо. До того ж, волонтер має знати свої права й обов'язки. Організація, яка залучає волонтерів, також має бути свідомою і відповідальною у роботі з добровольцями, створювати всі необхідні для них умови, поважати їхні права та людську гідність.

Проте зворотною стороною благородства є прагматизм. Волонтерство – діяльність прагматична та егоїстична у хорошому розумінні. Адже, допомагаючи іншим, ми допомагаємо у першу чергу собі. Яскрава ілюстрація – Майдан, який був побудований на принципах самоорганізації та волонтерства. І це свідчить про якісні зміни світогляду та світовідчуття українського народу, про вияв громадянської самосвідомості, громадянської позиції.

Діяльність волонтерів у зоні АТО на Донбасі — це унікальне явище, аналога якому немає у світовій історії. Українські волонтери — відважні, сміливі, мужні, активні, винахідливі, творчі особистості. У зону АТО приїжджають волонтери з різних країн світу, особливо з тих, де значна українська діаспора (Канада, США, Австралія, Португалія, Італія тощо). В деяких країнах створюються волонтерські

громади допомоги українським військовим. З місією допомоги до вояків часто навідуються священики УПЦ КП і УГКЦ. Вони привозять найнеобхідніші речі, а головне — духовну підтримку.

Рух “Українські волонтери” набрав масового характеру під час Революції гідності, а ще більшого масштабу — після початку російської агресії супроти України. Серед волонтерів — люди різних суспільних прошарків. Міжнародні експерти визнають, що у жодній країні світу не зафіксовано такого потужного волонтерського руху. Сьогодні найбільша частина волонтерів – це молодь, переважно студенти, які мають багато вільного часу і завдяки навчальним закладам добре поінформовані про заходи, які проводяться волонтерськими організаціями.

Наш досвід дає змогу визначити волонтерську діяльність як детермінанту формування громадянської позиції в молоді. Варто зазначити, що в своєму первинному значенні поняття “волонтерство” прийшло до нас разом зі словами “громадянське суспільство”, “демократія”, “громадські організації”.

Ми вважаємо, що волонтерство є складовою будь-якого демократичного громадянського суспільства. Без участі волонтерів важко уявити діяльність громадських організацій та благодійність узагалі, без них унеможлиблюється якісний суспільний контроль за діями влади та бізнесу. Без волонтерів не вистачає енергії для розбудови та розвитку суспільства, недостатньо творчого потенціалу для вирішення соціальних проблем, бракує сил і часу на людей, які потребують допомоги, а держава не в змозі їм допомогти [1].

Волонтерських організацій в Україні багато, однак ми мали змогу познайомитися з всеукраїнським благодійним фондом «Серце до серця» [3]. Головною метою діяльності Фонду є робота в інтересах суспільства та окремих категорій осіб, зокрема порятунку життя і здоров'я українських дітей. Фонд зосереджує увагу на придбанні та передачі у встановленому чинним законодавством порядку в безоплатне користування лікувальним закладам та безпосередньо набувачам благодійної допомоги медичного обладнання та медичних інструментів, а також витратних матеріалів та медикаментів,

призначених для рятування і підтримки життя. Благодійний фонд підтримує та встановлює зв'язки з подібними благодійними та громадськими організаціями, у тому числі з іноземними та міжнародними. Для здійснення головної мети Фонду він бере участь в організації та проведенні благодійних конференцій, зустрічей, обміну інформацією та технологіями.

Фонд співпрацює з вищими навчальними закладами України, залучаючи студентів до волонтерської діяльності, яка є особливою формою благодійництва.

Фонду «Серце до серця» вдається поєднувати розваги з благодійництвом, залучаючи таким чином якомога більше людей до співпраці. Крім того, досвід показує, що люди, які взяли участь у волонтерській акції вперше, охоче цікавляться діяльністю Фонду та продовжують активно співпрацювати з ним, або навіть стають волонтерами. Так, минулого року в моєму навчальному закладі проводилася XII Всеукраїнська благодійна акція «Від серця до серця». Вона була спрямована на допомогу дітям з вадами зору. Учні нашої школи збирали гроші у всіх: в учнів, вчителів, перехожих. І всі люди з радістю відкликалися на наше прохання. Надалі за рухом коштів можна спостерігати через сайт Фонду або групи в соціальних мережах.

Загалом можна зробити висновок, що підґрунтям для формування активної громадянської позиції молоді є соціальний досвід, складовими якого є практична діяльність та участь у суспільному житті. Системна робота навчальних закладів усіх типів саме в цьому напрямі, поєднана із зусиллями громадянського суспільства, органів державної влади, сприяє зростанню рівня сформованості активної громадянської позиції.

Список використаних джерел

1. Власова Н. Ф. Сутність поняття «громадянська позиція» та шляхи її [Електронний ресурс] / Н.Ф.Власова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах // Режим доступу: <https://www.google.com.ua/url>

2. Волонтерство у публічній бібліотеці: метод. поради / Упр. культури, туризму і курортів Хмельниц. облдержадмін.; Хмельниц. ОУНБ ім. М.Островського. – Хмельницький, 2012. – 16 с.

3. Козубовський Р.В. Студентська молодь як важливий ресурс волонтерства [Електронний ресурс] / Р.В.Козубовський // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». Випуск 28. – С.76-78. // Режим доступу: <http://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/>

УДК 373.3.017.4

Киндюк Марія

Науковий керівник: Ватаманюк Г. П.

ФОРМУВАННЯ СВІДОМОГО ГРОМАДЯНИНА УКРАЇНИ НА УРОКАХ ТА ПОЗАКЛАСНИХ ЗАХОДАХ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті окреслено засоби формування свідомого громадянина України, що мають місце на уроках і в позакласній роботі, розкрито їх сутність і впливовий компонент.

Ключові слова: свідомий громадянин, учень, Україна, національна виховна система, початкова школа, педагог, уроки, позакласні заходи.

Найціннішим надбанням будь-якої держави є не тільки корисні копалини й родючі землі, а інтелект, творчий і духовний потенціал її громадян. Головною метою системи освіти є створення умов для розвитку та самореалізації кожної особистості, як громадянина України, виховання бажання в дитини зберігати і примножувати культурно-історичні традиції, шанобливо ставитись до державних святинь і законів, до української мови та культури. Свідомого громадянина України необхідно формувати змалку, особливо в молодшому шкільному віці. Оскільки саме через школу проходить все підростаюче покоління, то на учня з перших днів його навчання педагог має дивитися як на громадянина України, наділеного певними правами й обов'язками. Педагоги школи вважають, що виховати таку людину має сучасна школа тому, що тільки педагоги бачать у

кожній дитині неповторну унікальну особистість і зможуть зробити її господарем свого життя, своєї долі, а також допоможуть реалізувати себе в житті.

Проблема національного, громадянського та патріотичного виховання в Україні розкривається в працях І. Беха, О. Вишневського, П. Ігнатенка, І. Кучинської, Б. Мельниченко, О. Пометун, В. Поплужного, Ю. Римаренка, О. Сухомлинської та інших. Значна роль у розробці сучасної системи патріотичного виховання належить І. Беху, К. Чорній, за переконаннями яких пріоритетними напрямками вітчизняної науки і практики є особистісно-орієнтоване виховання національно свідомого громадянина-патріота [1].

Мета публікації – окреслити засоби формування свідомого громадянина України, що мають місце на уроках і в позакласній роботі, розкрити їх сутність і впливовий компонент.

Виховання свідомого громадянина – актуальне комплексне завдання, сутність якого полягає в розбудові освітнього процесу на національних культурних традиціях українського народу. Великі педагоги В. Сухомлинський, К. Ушинський зазначали, що національно-культурні традиції є природним стимулюючим чинником шкільного освітнього процесу і мають неперевершений вплив на формування дитини. Головна мета формування свідомого громадянина України – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних взаємин, формування у молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадян Української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, естетичної, правової, трудової, екологічної культури [1, с. 2].

Формування свідомого громадянина України в початковій школі здійснюється на уроках і в позакласній роботі за допомогою різних засобів. Розглянемо їх.

1. Рідна мова. Українська мова є однією з найдавніших і найрозвинутіших мов світу. Вона має багатовікову історію свого розвитку, тому скарбниця її виражальних засобів, пізнавально-навчальних прийомів практично невичерпна.

2. Родовід. Від роду до народу й нації – такий природний шлях розвитку кожної дитини, формування її гуманістичної суті, патріотичної спрямованості, національної свідомості і повноцінності, громадської зрілості. Сім'я, школа, громадськість виробляють потребу в кожній дитині знати свій родовід, вивчати своє генетичне коріння, родовідне дерево.

3. Рідна історія. З історії родоводу починається історія рідного народу. Українська система виховання ґрунтується на фактах, відомостях, наукових знаннях історії України. І. Огієнко висловлював думку про те, що «Кожен народ глибоко шанує свою історію, бо вона – дума його, серце його. Історія – це основа нації» [5, с. 16].

4. Краєзнавство. Беручи активну участь у краєзнавчій роботі, діти з раннього віку прилучаються до героїки минулих епох, трудових подвигів, справ і мистецьких традицій дідів, прадідів, їхнього подвижництва в ім'я вільного життя. Не можна допускати, щоб історичні події забувалися, пам'ятні місця занедбувалися, національний герб зневажався.

5. Природа рідного краю. Однією з причин порушення єдності людини з природою було те, що нехтувалися численні засоби національної системи виховання, спрямовані на формування в молоді екологічного світобачення. Вчителі мають величезний досвід виховання дітей у дусі любові до природи, збереження і примноження її багатства.

6. Українське читання. Українські легенди, притчі, міфи є найпоширенішими способом мислення, світогляду, філософського осмислення дійсності. Міфологія – один з найдавніших видів народної творчості. Звернення до міфологічних джерел стимулює розвиток сучасної думки, надає життєвої сили, допомагає зберігати і зміцнювати «золоту нитку історії», розвивати національну самобутність.

7. Фольклор, в якому відображено багатогранну і глибоку душу народу, його духовне багатство. У фольклорі – першовитоки оригінального світосприймання, самобутнього тлумачення явищ природи і людського життя. Завдання вчителя початкових класів – не тільки формувати базові; освітні

компетентності, а й виховувати гідного громадянина України, патріота держави, який буде знати та поважати звичаї, традиції народу. У думах, піснях, прислів'ях і приказках, скоромовках, лічилках та інших фольклорних перлинах відображено весь культурно-історичний, мистецький шлях українського; народу. Фольклорне виховання пробуджує любов до життя, енергію національного творення, теплоту серця і ніжність душі. Фольклорне виховання є найважливішою частиною етнопедагогіки, серцевиною національної системи виховання.

8. Народний календар – система історично обумовлених дат, подій, свят, традицій, звичаїв і обрядів, які в певній послідовності відзначаються народом упродовж року. Народний календар – це енциклопедія життя, трудової діяльності, культури, побуту і дозвілля народу, могутній і гармонійний комплекс ідейно-моральних, емоційно-естетичних засобів виховання підростаючого покоління. Педагогіку народного календаря можна назвати педагогікою життя і праці, добра і краси. Зміст народного календаря, його ідейно-моральна наснаженість мудро спрямовані на виховання в молоді добропорядності, добродійності, милосердя та багатьох інших чеснот.

10. Національна символіка, яка усталювалась упродовж століть і стосується істотних сторін доленосних подій у житті української нації, держави, духовності і містить у собі важливий філософський, політичний, ідейно-моральний та естетичний зміст. Символи, пов'язані з козацтвом, Запорозькою Січчю, гетьманщиною символізують незламність, стійкість у відстоюванні свободи народу. Завдяки етнічним символам (берегиня, обереги пам'яті, калина, верба тощо) в свідомості кожного українця виникають дорогі серцю образи рідного краю, батьківської хати, родинного вогнища, що суттєво впливає на формуванні свідомості.

11. У народних прикметах і віруваннях відображено зміст і особливості народного світосприймання, знання, які виконують у житті орієнтувальну, регулювальну і прогнозуючу функції. Народні прикмети та вірування одухотворяють природу, вчать дітей пізнавати її та берегти.

12. Релігійно-виховні традиції, які у процесі зародження та становлення української національної системи виховання і в наш час впливали на молодь, в першу чергу у сім'ях віруючих, яких нині в Україні мільйони.

13. Родинно-побутова культура, яка постійно збагачується і поглиблюється в результаті вдосконалення сімейних стосунків, пізнання духовної спадщини батьків, дідів, прадідів, а також здобутків сучасної науки, досвіду інших родин з питань виховання дітей. Вона зміцнює сім'ю, націю.

14. Національна творчість. Зміст, принципи, форми і методи української національної системи виховання готують юнаків і дівчат до народної творчості, виробляють у них творче ставлення до життя. Оволодіння кожним вихованцем національним світоглядом, характером, свідомістю, способом мислення забезпечує те, що він починає творити саме по-українськи, в традиційному національному дусі. Національна система виховання створює всі умови для того, щоб розкривалися природні задатки, формувалися здібності, вироблялося творче, самобутнє світобачення кожної особистості, реалізовувався її творчий потенціал. Підготовка учнів до активного громадського життя формування свідомого громадянина своєї держави є завданням Державного стандарту початкової загальної освіти [3, с. 2].

Звертаючись до вчителів В. Сухомлинський писав: «У наших руках, дорогий друже, доля народу. Наша висока, свята місія – навчити молоде покоління шанувати все, створене поколіннями, кожне з яких вкладало свою краплину в той океан, що починається нині від шкільної парти. Ми стоїмо на березі цього океану, за партами сидять майбутні плавці. Пам'ятаймо, що океан цей починається з тієї Невмирущої Криниці. Бережіть Невмирущу Криницю - тільки тоді океан буде вічно повен» [2, с.47] .

Список використаних джерел

1. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Д Бех. – Київ, 2014. – 29 с.

2. Гупан Н. Педагогічна громадськість у боротьбі за піднесення національної свідомості українського народу на межі ХІХ-ХХ століть / Н. Гупан // Історія в школах України. –2000. – № 3. – С. 46–47.

3. Державний стандарт початкової загальної освіти, 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF>. – Назва з екрану.

4. Ковальчук О. В. Основи формування національно свідомих громадян / О. В. Ковальчук , В. І. Довбищенко, Т. В. Шалда // Початкова школа. – 2009. – № 3. –С. 4–5.

5. Пометун О. Вивчення історії в початковій школі як основа і найважливіший засіб виховання духовності, національної свідомості та розвитку мислення молодших школярів / О. Пометун // Історія в школах України. –2004. – №2. – С. 15–18.

УДК 378.011.3 – 051

Кириловська Катерина

Науковий керівник Франчук Т.Й.

САМОРОЗВИТОК МОВНОЇ, КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ЙОГО ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ

Стаття присвячена проблемі оптимізації можливостей саморозвитку мовної, комунікативної компетентності, виходячи з головних завдань та пріоритетів формуванні громадянської позиції молодшої людини.

Ключові слова: громадянська позиція, саморозвиток, само актуалізація, комунікативна компетентність, гуманізація освіти.

Однією з проблем модернізації сучасної освіти є потреба в компетентних, висококваліфікованих фахівцях з високою громадянською позицією, конкурентноспроможних на ринку праці. Тому заклади педагогічної освіти всіх рівнів значну увагу повинні приділяти саме формуванню у майбутніх спеціалістів

професійної компетентності, громадянської позиції ще на студентській лаві, реалізуючи потенціал саморозвитку кожного. Згідно Закону України «Про освіту», метою повної загальної середньої освіти є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, трудової діяльності та громадянської активності.

Метою статті є спроба дослідження проблеми формування та саморозвитку мовної, комунікативної компетентності майбутнього вчителя, з'ясування її місця у формуванні громадянської позиції молодого людини (студента, школяра).

Видатний швейцарський педагог-новатор Й.-Г. Песталоцці стверджує: «Якщо ми чогось потребуємо, то це добрих учителів. Де бракує їх, там уся інша шкільна суєта в країні – п'яте колесо у возі, okozамилування, щоб людина не бачила, чого їй бракує. Отож, хто хоче, щоб школи по-справжньому сприяли належному вихованню народу, той повинен насамперед допомогти в найнеобхіднішому, а саме: щоб скрізь у країні були люди, які здатні і прагнуть виховувати молодь і керувати нею з розумінням і любов'ю, так, щоб вона могла осягти мудрість життя, набратися сили і засвоїти порядок, властивий її стану і положенню» [5]. Саме з такою метою, інтеграція України у світову спільноту потребує радикальних змін в освітній галузі. Необхідна наскрізна гуманізація освіти, посилення особистісного виміру в педагогічній науці і практиці. Особливої актуальності набуває проблема посилення національно-патріотичного виховання молоді, формування громадянської позиції у комплексі всіх її складових, у тому числі мовленнєвої культури, комунікативних компетентностей.

Особливого значення набуває проблема формування лінгвістичної, мовної, комунікативної культури особистості, яка є складовою її професійних, життєвих компетенцій, чинником громадянської зрілості. Ще з древніх часів мовній, комунікативній компетентності людини приділяли велике значення відомі мислителі усіх часів. Її досліджували філософи Давньої Греції: Демосфен, Сократ,

Арістотель; Давнього Риму: Аврелій Гракх, Цицерон, Квінтіліан та ін. У XVI-XIX ст. з інституалізацією педагогіки як самостійної науки, проблеми формування мовленнєвої, комунікативної культури особистості почали оформлятися в дидактичні принципи природовідповідності у Я.-А. Коменського, Ж. Ж. Руссо, культуровідповідності та самостійної активності в А. Дістервега, практичної корисності у Дж. Локка та ін. XX ст. ознаменоване вивченням найрізноманітніших аспектів проблем мовлення, комунікації: форм, методів, структури, технології педагогічного спілкування, комунікативних потреб, здібностей, методів корекції комунікативної діяльності тощо [4]. Свої наукові доробки вищезгаданих темі присвячували науковці Ф. Буслаєв, О. Потебня, Ф. Бацевич, С. Шевчук, І. Клименко та ін. Нові теорії щодо формування мовної культури, комунікативних здібностей вчителя були розроблені Г. Андрєєвою, А. Годлевською, Р. Коротковою, А. Капською.

У сучасній лінгвістиці існує близько 100 дефініцій комунікації, які зумовлені різноманітністю її способів, специфікою мети передачі та способом адресованості інформації. Одним із десяти ключових компетентностей нової української школи є наявність комунікативних навичок у сучасного педагога, що створює «канву», яка є основою успішної самореалізації учня як особистості, громадянина і фахівця. Велика увага приділена спілкуванню державною (і рідною у разі відмінності) мовами (здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час, усвідомлення ролі ефективного спілкування), спілкування іноземними мовами (уміння належно розуміти висловлене іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди) [3]. Комунікативні вміння вчителя грають ключову роль у формуванні вищеописаних компетентностей.

Професійно-педагогічна лінгвістична, комунікативна компетентність полягає у здатності учителя до стимулювання позитивних емоцій у учнів й відчуття задоволення від спілкування, наявності стійкої потреби в систематичному спілкуванні з дітьми в найрізноманітніших сферах, емоційному задоволенні на

всіх етапах спілкування, здібності до педагогічної комунікації, постійному набутті комунікативних навичок і вмінь [1].

Професійно-педагогічна мовна, комунікативна компетентність учителя формується під впливом багатьох чинників. Переважають при цьому особистісні, що визначають модель комунікативної компетентності вчителя: загальні універсальні якості особистості вчителя: педагогічна спрямованість, психологічна підготовленість, доброзичливість, активність у громадській та педагогічній діяльності, дисциплінованість, організованість [2].

За результатами проведених нами досліджень, зокрема, використання комплексу методик з діагностики рівня сформованості мовної культури, комунікативних компетентностей, виявлено, що майже 80% студентів-третьокурсників мають середні та низькі показники у зазначеній сфері, зокрема, студенти відзначаються низьким рівнем комунікативного контролю та здатністю взаємодіяти з аудиторією на інтерактивній основі. Це свідчить про наявність потреби активізації саморозвитку цього блоку професійних компетентностей, адже саме вони є одними з ключових у діяльності педагогів, зокрема, визначають їх здатність до використання сучасних технологій організації виховної діяльності школярів, формування у них національно-патріотичних цінностей, громадянської позиції в цілому. Без вміння привернути увагу аудиторії до актуальних проблем, взаємодіяти з нею на інтерактивній основі під час використання словесних методів навчання, виховання, неможливо стати ефективним педагогом, успішним організатором національно-патріотичного виховання школярів.

На основі вищезазначеного ми створили особистісно орієнтовану методику розвитку мовної культури, комунікативних компетентностей, які є актуальними не лише для студента як майбутнього вчителя, школяра, а й кожного пересічного громадянина. Означимо її базові позиції: 1) Потрібно займатись розвитком свого словникового запасу (вивчати нові слова, читати книги та спілкуватися із людьми різних сфер діяльності); 2) Позбуватися невпевненості у собі (читати лекції перед дзеркалом, приймати участь у різних конкурсах риторів); Позбавлятися дефектів мови та слів-паразитів (вивчення скоромовок, виконання вправ із риторики); 3)

Позбавитись страху перед аудиторією (існує безліч методик, які допоможуть вам у цьому); 4) Поглиблювати свої знання у всіх сферах діяльності суспільства, щоб бути цікавим співрозмовником для учнів; 5) Вивчати методики вирішення конфліктів у школі, зокрема долучитись до досвіду медіаторів. 6) Розвивати свої організаторсько-комунікативні здібності, намагатися ініціювати та організовувати спільну зі студентами, іншими людьми комунікацію з проблем, що представляють особистісну значущість.

Отож, формування мовної, комунікативної компетентності майбутнього педагога повинно бути предметом цілеспрямованого, системного саморозвитку кожним студентом, оскільки це безпосередньо впливає на формування особистості школяра, його громадянської позиції на основі «Я-концепції». Оволодіння комунікативними стратегіями і тактиками посідає важливе місце в сучасній системі освіти, орієнтованій на саморозвиток, самореалізацію кожного. Саме через розвиток технологій та прогрес соціальних мереж живе спілкування набуває певного занепаду. Тому одним із основних завдань сучасного вчителя є активізація міжособистісної взаємодії школярів на тлі прогресування «неживого» спілкування, яка у системі освіти виступає потужним чинником особистісного розвитку молодшої людини, формування її громадянської позиції.

Список використаних джерел

1. Бірюк Л.Я. Формування комунікативної компетентності майбутнього вчителя у процесі професійної підготовки навчальний посібник / Л.Я. Бірюк – К. – Глухів: РВВ ГДПУ, 2008. – 210 с.
2. Когут І.В. Формування професійно-педагогічної комунікативної компетентності майбутнього вчителя: дис. на здоб. наук. ступ. кандидата пед. наук: 13.00.04 / Когут Ірина Вікторівна. – Полтава, 2015. – 250 с.
3. Концепція нової української школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua>
4. Пітерс Д. Д. Слова на вітрі: історія ідеї комунікації / Д. Д. Пітерс [пер. з англ. А. Іщенка]. – К.: Академія, 2004 – 302 с.

5. Песталоцци И. Г. Избранные педагогические сочинения в 2-х т. Т.1 / под. ред. В.А. Ротенберг, В.М. Кларина. – М.: Педагогика, 1981. – 336 с.

6. Франчук Т.Й., Пукас І.Л. Основи професійного саморозвитку студента, педагога в умовах компетентнісної моделі освіти: навчально-методичний посібник / Франчук Т.Й., Пукас І.Л. – Кам'янець-Подільський, 2016. – 168 с.

УДК 37.017.4:172.15

Кіндрачук Надія

Науковий керівник : Вонсович В.П.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ СВІДОМОСТІ ОСОБИСТОСТІ – ОСНОВА ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті йдеться про громадянську свідомість особистості, про патріотичне виховання як важливу складову національної безпеки.

Ключові слова: громадянська свідомість, патріотизм, патріотичне виховання, національні цінності та визначає існування держави як такої у територіальному і міжнародному просторі

“Патріотизм”- це слово, яке знайоме нам із самого дитинства та яке ми чули не раз у своєму житті. Однак, задумуючись над його значенням, важливо зрозуміти, що покладено в основу цього поняття і чому воно настільки важливе для побудови та розвитку держави. Мета статті – визначення шляхів формування громадянської свідомості особистості, яка розбудовує демократичну державу.

Патріотизм передбачає любов до духовних, культурних і матеріальних цінностей своєї Батьківщини, відданість своєму народові, готовність діяти в інтересах Вітчизни та стати на її захист. Але що ж передує появі цього почуття?

На мою думку, появі патріотизму передує, насамперед, патріотичне виховання. Саме це є основою формування громадянської свідомості людини, а також особистості, зорієнтованої на національні цінності, яка прагне до розбудови демократичної, незалежної української держави.

Патріотичне виховання молоді сьогодні є одним з найголовніших пріоритетів гуманітарної політики в Україні, важливою складовою національної безпеки та визначає існування держави як такої на територіальному і міжнародному просторі. Саме тому в зарубіжних країнах патріотичне виховання є одним з найосновніших питань на державному рівні.

За кордоном національне виховання є невід'ємною складовою гуманітарної безпеки держави. Там значну увагу приділяють факторам, які впливають на відчуття патріотизму: мові, державним символам, національним героям, національним подіям, культурі та звичаям народу, системі державної пропаганди. Наприклад, у США для пропаганди дуже активно використовують символ-атрибут – державний прапор. У Франції та Німеччині законодавство жорстко регламентує використання іноземних мов у рекламі. В багатьох країнах живуть за заповідями Біблії та Корану. У Китаї, Північній Кореї та В'єтнамі активно просувається жорстка державна пропаганда. У сусідній Польщі патріотичне виховання розпочинається з дошкільного віку. Дітей ще з садочка вчать, як виглядає прапор, вчать національного польського гімну, виховують у них локальний патріотизм [1].

У національно-патріотичному вихованні українців важливим є висвітлення правдивої історії українського народу, повернення до культурних надбань, відкриття призабутих пам'яток нашої спадщини, повернення імен видатних українських вчених, художників, композиторів, політичних та громадських діячів. Також національне виховання починається з вивчення рідної мови. Відомий педагог К. Ушинський наголошував, що мова - найважливіший, найбагатший і найміцніший зв'язок, який зв'язує віджилі, живущі і майбутні покоління народу в одне велике, історично живе ціле. Рідна мова - кров національної культури, її титульна сторінка [3, с.230].

Дієвим засобом патріотичного виховання є пісня. Українська пісня за змістом і глибиною, милозвучністю посідає одне з перших місць серед народів світу. Саме вона підтримує свідомість національної єдності українського народу, любов до

Батьківщини і пошану до себе, розвиває патріотичні почуття, погляди і переконання [2,С.110-112].

Також ефективним методом можна вважати виховання молоді на кращих прикладах життя борців за становлення української державності і, водночас, є одним із найбільш важливих шляхів формування історичної пам'яті.

Спостерігаючи за святкуванням Дня Незалежності, можна не раз побачити захоплені очі людей як старшого віку, так і зовсім юного. Впевнено по Майдану крокують військові, учасники АТО, які безсумнівно є захисниками, опорою та гордістю держави. Саме ця подія нашою на думку про те, що патріотичне виховання починається з таких моментів, коли захоплює дух від почуття гордості за свою країну. Тому в наших інтересах робити все, щоб таких моментів було якнайбільше, неважливо, чи це будуть досягнення в спорті, мистецтві, чи в науковій діяльності. Важливо, щоб молодь відчула відповідальність за свою державу та її майбутнє, адже саме наше покоління має розвивати країну, відбудувати її економіку та захищати від агресора.

Список використаних джерел

1. Електронний ресурс- Режим доступу: sd.net.ua/2009/11/05/patrotichne_vikhovannja_v_ukran_ctan__perspektivi.htm
2. Кононенко П. П. Українознавство. – Київ, 1994
3. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. – К., 1998.

УДК: 37.0174.4: 172.5

Ковбасюк Юлія

Науковий керівник: Столяренко О. Б.

ПРОБЛЕМА ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ У ВІТЧИЗНЯНИХ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦЯХ

У статті розглядається актуальна для сучасного українського суспільства проблема соціально-громадянського виховання особистості. Висвітлено

багатогранність поглядів українських учених у трактуванні поняття громадянськості в різні історичні періоди розвитку нашої держави.

Ключові слова: громадянськість, громадянське виховання, громадянська зрілість, патріотизм, соціум.

Удосконалення будь-якого суспільства немислиме без систематичної й спрямованої роботи з розвитку й становлення особистості. Але досягти зрілості як особистість людина здатна лише внаслідок громадянського бачення світу, внаслідок оцінки всього, що відбувається навколо з позицій власної активної участі й відповідальності за те, що відбувається в суспільстві. Хоча потреба бути громадянином своєї держави є цілком природною, сама собою вона не зможе реалізуватися в особистості. Допомогти в цьому кожній людині, особливо підростаючому поколінню, покликане *громадянське виховання*.

Мета статті – виявити стан теоретичної розробки проблеми визначення основних засад, мети, напрямів, змісту, форм і методів громадянського виховання.

В останні роки з'явилося чимало праць, присвячених проблемі громадянського виховання молоді. І цілком зрозуміло, що одностайності у визначенні вченими понять «громадянськість», «громадянське виховання» немає. Як немає й однозначного розуміння структури, умов розвитку та орієнтації цих понять.

Уперше поняття «громадянськість» дістало певне обґрунтування і практичне втілення у працях *античних філософів*. Зокрема, Сократ метою виховання громадянина античного суспільства вважав виховання доброго громадянина. Платон мету виховання вбачав у тому, щоб людина прагнула стати досконалим громадянином [7].

У епоху Відродження ідея громадського виховання набуває нового розуміння. Ж.-Ж. Руссо [2] вважав, що громадянське в особистості придушує індивідуальне, природне, а тому треба виховувати людину, яка живе спочатку «для самої себе», а вже потім «для інших».

За часів царизму лише окремі вчені наслідувалися звертатися до проблеми громадянськості. К. Д. Ушинський [7], відстоюючи думку про «громадянську моральність», наголошував, що в характері простого народу «багато могутніх задатків чесної громадянськості» і відмова від патріотичного виховання призведе до духовного зубожіння й моральної деградації суспільства.

У наш час поняття «громадянськість» розглядається з позиції різних наук — правознавства, психології, педагогіки, історії, соціології.

Психологи, визначаючи особливості громадянськості, не відкидають основ її юридичного розуміння. С. І. Сингаївська [5] вважає, що «особа, яка належить до постійного населення будь-якої держави, користується правами і виконує обов'язки, встановлені законами цієї держави». При цьому, громадянськість — це усвідомлення й відчуття особою власної причетності до своєї держави.

Цікавими є й думки інших психологів-дослідників щодо проблеми громадянськості. В основі підходів багатьох із них (І. Д. Бех, О. В. Киричук) лежить думка про обов'язкову сформованість національної самосвідомості, ціннісних орієнтацій своєї національній спільноті, про усвідомлення себе як суб'єкта державотворчого процесу й усвідомлення себе в ньому. Такий підхід психологів до розуміння особистісних якостей громадянина можна сформулювати лише на засадах української національної ідеї.

Наголошуючи на винятковій ролі духовності в життєдіяльності окремої особистості, а отже, й суспільства в цілому, І. Д. Бех [1] закладає в структуру духовних цінностей, що визначають зміст громадянської свідомості й самосвідомості особистості, такі групи цінностей: моральні, громадянські, економічні, світоглядні, естетичні, валеологічні. Учений визначає громадянські цінності як діамант у структурі національних цінностей.

Активний і різнобічний інтерес до проблеми громадянськості з боку *педагогів* особливо активно зріс у середині 30-х років минулого століття. У 60 — 70-ті роки ця проблема відходить на другий план, оскільки визначальною стає ідея формування «будівника комунізму» на «завершальному етапі будівництва соціалізму». У 80-ті роки певною мірою увага суспільства загострилася на

політичних і економічних проблемах, переосмисленні науковцями напрацьованого й виробленні нових стратегій в освіті. Лише в 90 - ті роки, коли розпочалося створення самостійних незалежних держав, серед них і України, знову актуалізується ідея виховання громадянина.

До проблеми громадянського виховання зверталось немало вітчизняних педагогів минулого. А. С.Макаренко [7] розглядав виховання громадянина як один з найважливіших і найскладніших процесів. Виховати громадянина, на його думку, означає виховати патріота, виховати в ньому такі якості, які свідчили б про належність цієї молоді до великої держави. А. С. Макаренко довів, що виховання в інтересах держави є результативним лише за умови, коли воно поєднується з розвитком творчої індивідуальності особистості і одночасним стимулюванням моральних почуттів і правових емоцій.

Зважаючи на багатогранність поняття «громадське виховання», В. О. Сухомлинський [7] виокремлював такі його складові, як громадянське бачення світу, моральність, ідейну переконаність, взаємодію людини й колективу, моральну стійкість, громадянську гідність. При цьому він наголошував, що громадянине начало «є основною ланкою морального становлення особистості».

Сучасна педагогічна наука не відкидає основних визначень громадянськості, зроблених у попередні роки. У науково-педагогічних дослідженнях останнього десятиліття проблема формування громадянськості молоді взагалі і учнівської зокрема посідає досить значне місце, про що свідчать праці О. В. Киричука, О. В. Сухомлинської, І. Д. Беха, О. Я. Савченко. Аналіз окремих поглядів на виховання особистості дає значний матеріал для теоретичної й прикладної педагогіки, де особистість розглядається як своєрідна система, яка перебуває в постійному русі і розвитку.

У теперішній системі виховання тривалий час не враховували основних закономірностей громадянської орієнтації підростаючого покоління, що призводило до формування й розвитку одних якостей за рахунок інших. Своєрідний протест молоді проти такої дискримінації її громадянських інтересів

виражався через несприйняття основних ідей виховання, пропагованих у загальноосвітній школі. Справедливою у зв'язку з цим вбачається думка, висловлена О. Я. Савченком [3]: «Щоб виховання могло створити для людини другу природу, необхідно, щоб ідея цього виховання переходила у переконання вихованців, переконання – у звички, а звички – у нахили».

Розглядаючи складові громадянськості як комплексної якості людини, М. В. Савчин [4] обґрунтовує такі її показники: 1) *базові життєві цінності*: істина, користь і доцільність, любов, добро, творчість; 2) *типи самовизначення особистості*: прагматичне, моральне, самоактуалізація; 3) *характер смислоутворювальних мотивів*: саморегуляція, моральна саморегуляція, гармонізація свого життя; 4) *духовні інтенції та життєві настанови людини*: віра, надія, любов.

Така багатокомплексність громадянськості, безумовно, ускладнює виховний процес, хоча для розуміння власне суті цього соціального феномену вона дає досить помітну додаткову інформацію. За твердженням М. В. Савчина [4], в усякій дії потрібно бачити результат, у громадянському вихованні таким результатом є «активна громадянська позиція особистості, що виявляється в соціально-комунікативній, громадсько корисній та суспільно-політичній активності, а також в активності, спрямованій на самопізнання та самовдосконалення. Отже, сучасна педагогічна теорія й практика ставить перед собою завдання відродження та оновлення громадянського виховання, наповнення його новим змістом, а життєдіяльність молоді - новими, державно зорієнтованими потребами, оскільки ціннісні громадянські орієнтації не є узагальненими поняттями, а обов'язково співвідносяться із психофізичними характеристиками особистості. При цьому прояв тих чи інших громадянських якостей свідчить про результативність та рівень організаційно - виховної роботи в конкретному навчальному закладі.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Молодший школяр у виховному просторі міжособистісних взаємин / І.Д.Бех // Початкова школа.- 2011. - №6. - С. 1-4.

2. Руссо Жан Жак. Юлия, или Новая Элоиза / Жан Жак Руссо – М.: Художественная литература, 1998. – С. 523.

3. Савченко О.Я., Суворова Г.Ф. Навчально-виховний процес у малокомплектній школі: Посібник для вчителя / О.Я. Савченко, Г.Ф. Суворова. – К.: Педагогічна думка, 2012. – 232 с.

4. Савчин М.В. Проблема пізнання духовних явищ //Вісник післядипломної освіти: зб.наук.праць /Ун-т менедж. Освіти АПН України, Асоціація безперервної освіти дорослих; редкол.: О.Л.Ануфрієва та ін. – К., Вип. 10 /Голов.ред. В.В.Олійник. – К.: Геопринт, 2009. Ч.2. – 352 с. - С. 274 – 281.

5. Сингаївська С.І. Розвиток прогнозування та саморегуляції моральної поведінки молодших школярів / С.І. Сингаївська // Система цінностей як регулятор педагогічної взаємодії. – Київ: Відродження, 2016. – С.176-179.

6. Скрипченко О. В. Принципи розробки методів психолого-педагогічного вивчення школярів /О.В. Скрипченко // Педагогіка і методика. – 2014. – Вип. 4. – С. 3-17.

7. Ярмаченко М. Д. Від Я.А.Коменського до А.С.Макаренка і В.О.Сухомлинського / М.Д.Ярмаченко // Педагогіка і психологія. 2010. №4. – С.5-13.

УДК372.461 (07)

Колосовська Станіслава

Науковий керівник: Третяк Н.В.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ СУЧАСНОГО ШКОЛЯРА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розкрито питання про систему патріотичного виховання, про значення уроків української мови для формування національно свідомих громадян України.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, громадян, патріот, соціальна і громадська компетентність.

Відповідно до Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді серед виховних напрямів найбільш актуальним сьогодні виступає патріотичне виховання, що закладає фундамент для формування свідомості як сучасної молоді, так і прийдешніх поколінь українців, що вбачатимуть у державі запоруку особистісного розвитку і сповідуватимуть ідеї гуманізму, демократії, свободи, толерантності, виваженості та відповідальності за своє життя та долю рідної держави.

Враховуючи нові суспільно-політичні реалії в державі, саме школа повинна стати осередком становлення громадянина-патріота України, виховувати у молодого покоління високу патріотичну свідомість, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності держави.

У молодшому шкільному віці важливо формувати здатність дитини пізнавати себе як члена сім'ї; родини, дитячого угруповання; як учня, жителя міста чи села; виховувати у неї любов до рідного дому, краю, вулиці, своєї країни, її природи, рідного слова, побуту, традицій.

У початкових класах соціальна і громадянська компетентності як ключові є міждисциплінарними та інтегруються через усі освітні галузі і спрямовуються на соціалізацію особистості, набуття громадянських якостей, дотримання соціальних норм і правил.

Патріотичне виховання молодших школярів на уроках української мови здійснюється через реалізацію соціокультурної змістової лінії. Зокрема, під час вивчення розділу «Мова і мовлення» необхідно звертати увагу учнів на багатство і милозвучність української мови, захоплювати дітей її красою, пробуджувати любов до рідного слова, прагнення вивчати українську мову. У 3-4 класах слід пояснювати значення української мови для становлення незалежної самостійної держави України, роль української мови як державної.

Формуючи культуру спілкування, доцільно збагачувати мовлення молодших школярів українськими формами звертання та формулами мовленнєвого етикету,

пробуджувати інтерес до походження цих формул, показувати їх зв'язок із національними традиціями і звичаями українців.

У процесі опрацювання правила вживання великої літери у власних назвах варто зосередити увагу учнів на застосуванні цього правила під час запису назви нашої Батьківщини, її столиці, рідного міста чи села, річок, морів, гір та інших географічних назв України. При цьому цінним для патріотичного виховання буде опрацювання текстів про походження цих назв, про красу і неповторність визначних місць України, про історичне минуле нашої країни та її відомих людей (письменників, художників, історичних постатей, спортсменів, акторів, артистів тощо).

Гра «Відремонтуйте слова»

Запишіть слова, розкриваючи дужки. Поясніть свій вибір.

(Д, д)ніпро, (С, с)толиця, (Д, д)ержава, (У, у)країна, (Н, н)арод, (Л, л)ьвівська площа, вул. (Г, г)ероїв (Н, н)ебесної (С, с)отні, р-ка (П, п)івденний (Б, б)уг, (Ч, ч)орне море, (К, к)ийв.

Чільне місце на уроках української мови повинно займати використання малих фольклорних форм – загадок, лічилок, мирилок, приказок і прислів'їв, народних прикмет, уривків з казок, дитячих пісень, колискових, щедрівок, колядок, веснянок, закличок тощо. Реалізуючи їх виховний потенціал, варто пояснювати дітям, що багатство і розмаїття народної творчості свідчить про мудрість і талановитість українського народу, а знання і трепетне ставлення до них стане запорукою збереження цього багатства для майбутніх поколінь.

Завдання 1: Прочитай вірш і подумай, яка його головна думка

УСЕ МОЄ, ВСЕ ЗВЕТЬСЯ УКРАЇНА.

... Буває, часом сліпну від краси.

Спинюсь, не тямлю, що воно за диво,

оці степи, це небо, ці ліси,

усе так гарно, чисто, незрадливо,

усе як є — дорога, явори,

усе моє, все зветься Україна.

*Така краса, висока і нетлінна,
що хоч спинись і з Богом говори...*

Ліна Костенко

Завдання 2: Спиши прислів'я та приказки. Підкресли в них дієслова.

1. Жити – батьківщині служити. 2. Бережи рідну землю, як мати кохану. 3. Бережи кордон, як зіницю ока. 4. Де народився, там і згодився. 5. Для своєї батьківщини ні сил, ні життя не шкодує. 6. Хто любить Батьківщину і народ, той справжній патріот.

Текстоцентричний принцип навчання української мови створює можливості для використання різноманітних текстів виховного і повчального змісту. Через тексти (аналіз їх змісту) доцільно виховувати в молодших школярів любов до рідного краю і своєї Батьківщини, повагу до національних традицій і символів українського народу, повагу до людей інших національностей, їхніх звичаїв і традицій, почуття гордості за відомих людей України, турботливе ставлення до цінностей і надбань нашої країни.

Завдання: Прочитай і розкажи.

Українська мова — це державна мова України. Кожен громадянин, який проживає в Україні, повинен володіти державною мовою. Українською мовою видаються підручники, збірки віршів і казок, інші цікаві книжки, журнали, газети. Українська мова звучить по радіо й телебаченню, у театрах і кіно, її вивчають у школах, університетах.

З огляду на зазначене, невід'ємними складниками уроків української мови та літературного читання мають бути виховні бесіди, пізнавальна інформація про Україну, її людей і події, пов'язані з ними, складання усних і письмових текстів на патріотичні теми, підготовка і презентація посильних проектів патріотичного змісту.

Тому, головною метою національно-патріотичного виховання в початкових класах є вироблення в молодших школярів умінь і навичок вільного користування з комунікативною метою усно й письмово українською мовою.

Список використаних джерел

1. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді.
2. Белебега І. Українська еліта. / І. Белебега. – Харків, 1999.
3. Вертій О. Методика вивчення української літератури на сучасному етапі: основні ознаки і поняття / Олексій Вертій // Дивослово. – 2012. – № 3.
4. Жадан М. Н. Виховуємо патріотів художнім словом / М. Н. Жадан // Вивчаємо українську мову та літературу. – 2012. – № 15.
5. Стародубцова О. Формування патріотичного виховання на уроках української мови і літератури та в позакласній роботі. / О. Стародубцова. – Кіровоград, 2014.

УДК 373.3.017.4:316.47

Легінь Христина

Науковий керівник: Н.П.Панчук

ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНИХ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ ЯК СКЛАДОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ

У статті розглядається проблема подолання конфліктів, що негативно впливають на процес становлення позитивних міжособистісних відносин молодших школярів. Досліджено причини виникнення внутрішньо-особистісних конфліктів, проаналізовано особливості психологічної корекції конфліктної поведінки. Встановлено необхідність застосування корекційних програм, як основних шляхів та способів зниження рівня конфліктних проявів у поведінці молодших школярів.

Ключові слова: міжособистісні відносини, внутрішньо-особистісні конфлікти, конфліктна поведінка, конфліктна ситуація, суперечності.

Важливе місце у змісті громадянського виховання посідає формування культури міжособистісних стосунків. Відносини із ровесниками поступово набувають для молодшого школяра більшої цінності, він гостріше переживає за оцінку товаришами своїх дій, прагне домогтися їх схвалення і тим самим зайняти

певне місце в групі однокласників. Якщо в перших класах вибір партнера по спілкуванню визначається для дитини в основному оцінками учителя, успіхами в навчанні, то до четвертого класу з'являється нова мотивація міжособистісних виборів, зв'язана з оцінкою особистісних якостей.

Зміст громадянського виховання учнів у школах включає в себе взаємопов'язану діяльність вчителів і учнів з метою засвоєння системи знань, спрямованих на формування і розвиток громадянських почуттів і відповідних ним рис поведінки, а саме: любові до Батьківщини, відданості їй, активної праці на благо Вітчизни, примноження традицій свого народу, бережливого ставлення до історичних пам'яток, традицій, звичаїв рідної України, прагнення до зміцнення честі та гідності своєї держави, мужності, готовності захищати Батьківщину; дружби з іншими народами; поваги до звичаїв, культури інших країн і народів, прагнення до співробітництва з ними. Перебудова сучасної системи педагогічної діяльності у плані забезпечення різнобічного і гармонійного розвитку особистості вимагає від вчителя особливої уваги до учня на переломних етапах його психічного та соціального розвитку, коли помітно загострюються суперечності цього процесу. Важливо не допустити переростання цих суперечностей у конфлікти, які можуть сповільнювати процес становлення особистості учня.

Сьогодні система освіти наголошує на необхідності створення в учнівському колективі атмосфери, проймаючої духом доброзичливості і взаємодопомоги, турботливого ставлення дітей одне до одного. Значна увага приділяється змісту роботи вчителя, спрямованому на розвиток у молодших школярів доброзичливого ставлення до товаришів по групі, взаємодопомоги, в основі якої лежить принцип систематичного виховного впливу на емоційну сферу дитини, розкривається значення сімейного виховання у формуванні в дітей позитивної спрямованості на ровесників.

Причину виникнення внутрішньо-особистісних (психологічних) конфліктів психологи вбачають у самій структурі людської свідомості та діяльності: конфлікт особистісного смислу (О.Г.Асмолов, О.М.Леонтьєв, В.В.Столін); конфлікт ціннісних орієнтацій (І.С.Кон, В.С.Магун, І.Н.Міхеєва, В.А.Ядов);

конфлікт "ролей" (В.Г.Ольшанський, В.Л.Леві, А.Є.Лічко, А.В.Петровський). Ряд авторів (А.Френч, Ф.Лайн, Т.Харіс, Е.Еріксон) вважають, що головне у виникненні конфлікту – особливості переживання дитиною стадій дозрівання свого "Я". Проблеми корекції конфліктної поведінки молодших школярів розглядались у працях І.В.Дубровіної, А.В.Захарової, О.І.Зотової, В.Г.Кондрашенко, А.М. Прихожан, Т.О.Снегірьової, І.А.Фурманова, С.М.Хоружого, Т.І.Юферової та ін.

Конфлікт – це процес, в якому два індивіди або групи активно шукають можливості не дати один одному досягти певної мети. Конфлікт – це зіткнення протилежно спрямованих, несумісних тенденцій у свідомості окремої людини, у міжособистісних стосунках індивідів або груп людей, пов'язаних з гострим негативним переживанням [2]. Ядром конфліктної поведінки виявляється незадоволена потреба в самоствердженні, відсутність упевненості в тому, що наше «Я» гідне любові і поваги. Саме невпевнені у собі учні більше за інших мають потребу в нескінченному підкріпленні свого «високого» самооцінювання. Таким дітям важко уступити в конфлікті, визнати свою помилку. Але ще більше проблем і конфліктних ситуацій створює наявність захищеного самооцінювання в молодшого школяра. Дитина, що вважає себе набагато розумнішою від інших і тим більше навмисне ще підкріплює, неминуче викликає роздратування навколишніх (одноокласників). Завищене самооцінювання дає можливість краще розібратися в такій рисі характеру, як надмірна вразливість. Це почуття виникає у відповідь на несправедливе до себе ставлення з боку інших.

Здійснення психологічної корекції конфліктної поведінки дітей доцільно починати вже у молодшому шкільному віці. На думку багатьох відомих психологів (М.Й.Боришевський, Я.Л.Коломінський, Л.С.Славіна та ін.), молодший шкільний вік відіграє виключно важливу роль у формуванні та закріпленні основних тенденцій поведінки дітей, у тому числі й конфліктних. Тому звертати увагу на конфліктні ситуації у середовищі дітей та здійснювати спроби щодо їх коригування необхідно не в підлітковому віці, коли основні стереотипи поведінки вже сформувалися, а саме у молодшому шкільному віці,

коли ці реакції ще не набули характеру сталих і закріплених. Крім того, чим молодша дитина, тим легше на неї впливати і тим ефективніше буде як профілактична, так і корекційна робота з нею.

Фахівці пропонують шляхи подолання конфлікту, що дадуть змогу не доводити його до відкритої конфронтації і вийти з конфліктної ситуації з найменшими втратами [1]:

- 1) необхідно вибрати розумну послідовність власних дій;
- 2) відокремити дітей від проблем; зосередитися на інтересах сторін, а не на позиціях;
- 3) шукати взаємовигідні варіанти;
- 4) наполягати на застосуванні об'єктивних критеріїв;
- 5) чітко усвідомити необхідність і можливість конфліктного вирішення суперечності;
- 6) звести до мінімуму свої власні негативні емоції щодо конфлікту;
- 7) неупереджено оцінити, через що насправді виник конфлікт;
- 8) продумати кілька варіантів вирішення основної суперечності;
- 9) вибрати критерій справедливості певного рішення;
- 10) знизити негативні емоції опонента стосовно вас;
- 11) провести відкриту розмову.

Щоб уникати конфліктів або переборювати їх, можна користуватися безвідмовним методом - спілкуванням, ключові моменти якого наступні [3]:

- 1) приділяти увагу немовним свідченням того, що слова розбігаються з думками.
- 2) Виносити цю суперечність у відкрите обговорення; стежити за тим, щоб у вас або у іншої людини не було прихованих помилкових припущень або настанов.
- 3) Обговорювати їх відкрито, так, щоб помилки можна було виправити; намагатися робити спілкування більш відкритим.
- 4) Дипломатично говорити про те, що думаєте або відчуваєте і спонукати до цього опонента; уникати незрозумілостей. Якщо вам що-небудь не зрозуміло, то слід просити пояснити.

Основними шляхами та способами зниження рівня конфліктних проявів у поведінці молодших школярів також є застосування корекційних програм.

Таким чином, враховуючи процес зростання, виховання і становлення дітей як особистості, дуже важливо вчасно вжити заходів у запобіганні конфліктних ситуацій серед молодших школярів, оскільки прояв агресії і вихід в конфліктну ситуацію дуже негативно позначається на психологічному стані молодшого школяра, а також на всьому процесі навчання і спілкування з однокласниками, вчителями, батьками, що в майбутньому веде до некерованої психологічної ситуації. Творчий підхід до розуміння проблеми конфліктної поведінки молодшого школяра може забезпечити правильне вирішення виходу з ситуації, що склалася.

Для покращення міжособистісних стосунків у класів потрібно проводити виховні години, бесіди, ігри. Слід вибирати теми виховних годин які будуть спрямовувати дитину замислитися про своє відношення до оточуючих. На перервах пропонувати дітям рухливі ігри, які допоможуть колективу зблизитись. Проводити бесіди з батьками на морально-етичні теми, допомагати їм у вихованні дитини. Таким чином, колектив характеризується духовним багатством індивідуальностей, гармонійністю їх відносин. Саме на духовному багатстві кожної особистості і закладається міцна основа повноцінного, змістовного життя колективу і гармонійних відносин між його членами.

Список використаних джерел

1. Долинська Л.В. Психологія конфлікту. Навчальний посібник / Л.В. Долинська, Л.П. Матяш-Заяц. — К.: Каравела, 2011. — 304 с.
2. Короткий термінологічний словник [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.dgma.donetsk.ua/metod/ugo/pipvw/zo/kts.pdf
3. Максименко С.Д. Психологія в соціальній та педагогічній практиці / С.Д.Максименко. — К.: Наукова думка, 1998. — 440 с.

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ НАРОДНОЇ ПЕДАГОГІКИ

У статті розкрито можливості застосування засобів народної педагогіки у процесі формування громадянської компетентності молодших школярів.

Ключові слова: громадянська компетентність, народна педагогіка, традиції виховання, молодші школярі.

Серед пріоритетних завдань загальної середньої освіти значне місце займає формування громадянської компетентності молодших школярів. Закон України «Про освіту» розкриває зміст громадянської освіти, яка включає в себе «виховання в учнів (вихованців) поваги до Конституції України, державних символів України, прав і свобод людини і громадянина, почуття власної гідності, відповідальності перед законом за свої дії, свідомого ставлення до обов'язків людини і громадянина; реалізація права учнів (вихованців) на вільне формування політичних і світоглядних переконань [2].

У Концепції нової української школи (2016), громадянська компетентність визначена як ключова, яка передбачає оволодіння учнями усіма формами поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, в сім'ї, на роботі; уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів; повагу до закону, дотримання прав людини і підтримка соціокультурного різноманіття [3, с.12].

Отже, громадянське виховання набуває сьогодні особливого значення, так виникає потреба у визначенні основних засобів, форм і методів, що цілеспрямовано та ефективно забезпечували б процес розвитку і формування громадянина, тобто особистості, в якій органічно поєднуються високі моральні чесноти, громадянська зрілість, патріотизм, почуття обов'язку й відповідальності перед своєю Батьківщиною.

Обґрунтування актуальних проблем громадянського виховання підростаючого покоління, формування національної самосвідомості, віднаходимо в наукових дослідженнях С. Русової, Г. Ващенко, В. Сухомлинського, а також у працях сучасних науковців: В. Андрущенко, Р. Арцишевського, М. Боришевського, М. Задерихіної, І. Зязюна, П. Ігнатенка, О. Киричука, Н. Косарєвої, В. Кременя, Л. Крицької, Т. Ладиченко, В. Оржеховської, В. Поплужного, А. Сиротенка, О. Сухомлинської, Г. Філіпчука, К. Чорної та ін.

Відомий український педагог Г. Ващенко, у праці «Виховний ідеал» звертає увагу на громадянське виховання, зазначаючи, що «зі свого боку школа мусить більше уваги звертати на громадське виховання молоді. Не досить озброїти учнів знаннями, навіть знаннями з історії нашого народу, не досить патріотичного виховання і лише через лекції. Крім слова, потрібне ще й діло. Учні мають привчатися ретельно виконувати свої громадські обов'язки й відповідати за них перед шкільною громадою і педагогами...» [1, с. 174-175].

Мета статті – розглянути можливості формування громадянської компетентності молодших школярів засобами народної педагогіки.

Ідеї громадянського виховання завжди були актуальними для українських педагогів. В. Сухомлинський у праці «Народження громадянина» першочерговою умовою успішного формування рис громадянина вважав організацію емоційно насиченого, діяльного життя школи, розвиток громадянської активності кожного індивіда. А справжню громадянськість бачив у моральній відповідальності за все, що робиться на рідній землі: непримиренність до недоліків, гаряче прагнення боротися за розквіт, велич і могутність Вітчизни [8].

Ідеї громадянської освіти поступово завойовують позиції в сучасних школах. Громадянське виховання має забезпечити всебічний розвиток, гармонійність і цілісність особистості, розвиток здібностей і обдарувань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності й культури, формування громадянина України, здатного до самостійного мислення, суспільного вибору і діяльності.

Сучасні науковці виокремлюють складові громадянської компетентності школяра, серед яких:

- ціннісний компонент (ставлення, ціннісні орієнтації, переживання),
- діяльнісний компонент (уміння і навички),
- процесуальний компонент (стосується сфери самореалізації) [6, с. 95].

Такий підхід до розуміння громадянської компетентності дозволяє говорити про високі вимоги до випускника сучасного ЗОНЗ. Через це у сучасній школі ідеї громадянського виховання органічно вписуються у зміст і методикау навчальної і позаурочної роботи, в організацію життєдіяльності школярів. Цей напрям виховання в початковій школі має на меті формування у дітей знань і уявлень про українське суспільство, рідний край, розкриття на доступному рівні особливостей взаємодії людей у родині, в колективі, суспільстві, виховання в них позитивного особистісного ставлення до цінностей і символів Української держави; виховання гуманної, соціально активної, відповідальної особистості. Зокрема, на цьому ступені розвиваються комунікативні уміння дитини, що дозволяють їй інтегруватися в оточення, в класний і шкільний колектив, сім'ю, а через нього – в суспільство, насамперед уміння спілкуватись і розв'язувати конфліктні ситуації через діалог. Закладаються на цьому ступені й основи ціннісних орієнтацій свідомого громадянина [5].

Досягнення зазначеної мети можливе в процесі засвоєння учнями духовних надбань рідного народу, цілеспрямованого національного виховання як системи ідей, поглядів, переконань, традицій, звичаїв, спрямованих на організацію життєдіяльності підростаючих поколінь.

Громадянське виховання ґрунтується на ідейному багатстві народу, його морально-етичних цінностях, виховній мудрості, що трансформовано в його педагогічному досвіді. Для того, щоб діти стали творцями своєї долі, необхідно, аби вони за час навчання, виховання в школі засвоїли історію розвитку своєї держави, духовність, культуру рідного народу, глибоко пройняли його національним духом, способом мислення і буття.

Ефективність формування громадянської компетентності залежить від вибраних педагогом технологій, форм, засобів і методів навчання та виховання. Сучасні педагоги пріоритетну роль у своїй педагогічній діяльності відводять активним методам і формам, що ґрунтуються на демократичному стилі, сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи, творчості, розвивають уміння міркувати, аналізувати, ставити запитання, шукати відповіді, робити висновки.

У даному контексті доцільним є використання засобів народної педагогіки. Дослідження учених (Є. Сявавко, Ю. Руденко, М. Стельмахович) засвідчують, що народна педагогіка виховує в підростаючого покоління любов до рідної Землі, повагу до батьків, готовність боротися за долю свого народу. Правильно організований процес виховання засобами народної педагогіки формує повноцінну цілісну особистість, індивідуальність, яка високо цінує свою громадянську, національну і особистісну гідність, совість і честь. За словами К. Ушинського, виховання не треба вигадувати, бо воно існує в народі стільки віків, скільки існує сам народ, з ним народилося, з ним зросло, відобразило в собі всю його історію і всі його якості. «Не педагогіка і не педагоги, але сам народ та його великі люди прокладають шлях у майбутнє: виховання тільки йде цим шляхом і, діючи заодно з іншими громадськими силами, допомагає йти ним окремим особам і новим поколінням» [11].

З метою усвідомлення учнями початкової школи поняття етносу як сукупності людей, пов'язаних спільністю історичного походження, мовою, культурою, традиціями та звичаями, психічним складом, менталітетом, педагогам варто застосовувати добре знайомі доступні їхньому віку українські пісні, казки, легенди, колядки, щедрівки, народні ігри, вводити у педагогічний процес традиції, звичаї нашого народу, приділяти увагу пізнанню дітьми важливих епізодів із історії рідного народу, з життя прославлених синів України – богатирів, витязів, воїнів-козаків. Усе це допомагає вчителю вводити дитину в коло духовного життя нації. Герої казок, пісень, дум та інших народних творів пробуджують у вихованців глибокі і добрі почуття, викликають гордість за

героїчне минуле, надихають на корисні справи, гуманне ставлення до інших людей.

Важливим поняттям яким має оволодіти молодший школяр є поняття «громадянське суспільство». Учні мають усвідомити, що громадянському суспільству властиві такі характерні риси: визнання людини, її прав і свобод; пріоритет суспільства над державою; забезпечення економічної свободи громадян та їх об'єднання, тощо. З цією метою до навчальних планів початкової школи уведено предмети суспільствознавчого циклу. Пропонуємо при усвідомленні, закріпленні такого матеріалу використовувати народні казки.

С. Русова у статті “В оборону казки” (1927), наголошуючи, що в моральному вихованні дітей надзвичайно велику роль має відіграти національний фактор, суть якого полягає в урахуванні умов життя, історії того народу, тієї нації, серед яких народилася дитина, які знайшли чи не найповніше своє відображення в народних казках [7, с. 11].

Так, на прикладі казки «Два цапи» можна показати дітям важливість вміння розв'язувати конфлікти, досягати компромісів, шукати вихід із складної на перший погляд ситуації. Два вперті цапи не хотіли поступатись дорогою, вони не думали, які можуть бути наслідки і через це дорого заплатили. При обговоренні сюжету казки можна організувати гру «Займи позицію». Поставивши питання «Чи правильно поступили цапи?», запропонувати дітям зайняти відповідну позицію: «Так», «Ні», «Важко визначитись», дати завдання пояснити свій вибір, довести правильність своєї думки, спробувати сформулювати правила, які допоможуть уникнути таких ситуацій в реальному житті, або запропонувати оптимальне їх вирішення.

Для кращого усвідомлення молодшими школярами правил поведінки в громаді, суспільстві, важливості існування прав і свобод громадян можна пропонувати інші завдання. Обговорюючи сюжет української народної казки «Вовк та ягня» дати запитання: Які права було порушено? Хто є головним винуватцем і чому? Чи могло ягня захистити себе якби знало свої права? Що порадите громаді тварин щодо вирішення даної проблеми? Якби потрапили у

казку чи змогли б щось змінити? З чого почали б? Чи будете спиратися на допомогу інших чи діятиме самостійно? Чи змінився сюжет казки якби в громаді тварин діяли права і свободи?

Важливим засобом громадянського виховання дітей можна розглядати народну гру. Жива гра дає дитині можливість насолоджуватись вільним проявом своїх фізичних і духовних сил. В.О. Сухомлинський порівнював гру з величезним світлим вікном, крізь яке в духовний світ дитини вливається живлющий потік уявлень, понять про навколишній світ [9].

«Як дитина бігає і грається, так їй здоров'я усміхається», – стверджує народне прислів'я. Народні рухливі ігри за змістом і формою прості та доступні дітям різного віку. Підкреслюючи універсальність цього засобу виховання, А. Макаренко писав: «Гра має важливе значення, яке в дорослого має діяльність, робота, служба: яка дитина у грі, такою з багатьох поглядів вона буде в роботі, коли виросте. Тому виховання майбутнього діяча насамперед відбувається у грі» [4]. Народні ігри мають оздоровче, освітнє, виховне значення. Гра як засіб народної педагогіки виховує моральні та вольові якості дітей; любов до рідного краю, звичаїв і традицій українського народу.

У грі «Подоланочка» діти вчать поважати не порушувати правила гри. Таку гру можна застосовувати як на уроках рідної мови, так і на уроках читання, при вивченні традицій українського народу.

Діти беруться за руки й стають у коло. Вибирають «Подоланочку». Діти співають, а «Подоланочка» виконує рухи про які йдеться у пісні. «Подоланочка» вибирає когось з кола, він продовжує виконувати роль.

Неабияке значення має застосування у педагогічній практиці початкової школи інших засобів народної педагогіки: «мирилок» («ти — не ворог, я — не ворог»), народних пісень (історичні, побутові, обрядові), обрядових і звичаєвих пісень, прислів'їв («за рідний край, хоч помирай») та приказок («грудка рідної землі дорожча від пуда золота»), за допомогою яких у дітей формується знання і уявлення про українське суспільство, рідний край, розкриваються на доступному рівні особливості взаємодії людей у родині, в колективі, суспільстві.

Не потребує доведення те, що одним із найактуальніших завдань сучасної освіти і виховання в Україні є створення умов для формування людини-громадянина, для якої демократичне громадянське суспільство є осередком для задоволення особистих та суспільних інтересів. Однак, формування громадянської компетентності є процесом тривалим і складним. У цьому контексті важливим і необхідним є застосування засобів народної педагогіки, дія яких перевірена не одним поколінням українців, які зберігають кращі здобутки народу, створюють можливості для реалізації етнічного компонента виховної практики.

Список використаних джерел

1. Ващенко Г. Г. Виховний ідеал / Григорій Григорович Ващенко – Полтава, 1994. – С. 191.
2. Закон України «Про освіту» // Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР). 1991, № 34, ст. 451
3. Концепції нової української школи [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://mon.gov.ua>. – Назва з екрану.
4. Макаренко А. С. Твори / А. С. Макаренко. – Київ: Радянська школа, 1954. – 366 с.
5. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності старшокласників засобами різних предметів [Електронний ресурс] / О. І. Пометун. — Режим доступу: www.civiced.org.ua.- Назва з екрану.
6. Пометун О. І. Формування громадянської компетентності: погляд з позиції сучасної педагогічної науки / О. І. Пометун // Вісник програм шкільних обмінів. — 2005. — № 23. — С. 18.
7. Русова С. Ф. В оборону казки / С. Ф. Русова. // Сільська школа. – 2001. – №6. – С. 10-12.
8. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В. О. Сухомлинський. – Київ: Радянська школа, 1970. – 288 с.

9. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський. – Київ: Радянська школа, 1977. – 9 с.

10. Теорія та практика послідовної реалізації компетентісного підходу в досвіді зарубіжних країн. // Компетентісний підхід у сучасній українській освіті: світовий досвід та українські перспективи / – Київ: К.І.С., 2004. – С. 23.

11. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори / К. Д. Ушинський. – Київ, 1983. Т.1– 44 с.

УДК 373.3.017.4:316.628

Очкур Олена

Науковий керівник: Н.П.Панчук

ПРОБЛЕМА КОНФЛІКТНОЇ ПОВЕДІНКИ У СИСТЕМІ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розглядається проблема впливу конфліктів на розвиток особистості в молодшому шкільному віці. Досліджено причини виникнення конфліктних ситуацій, проаналізовано особливості конфліктів у системі "учитель-учень" та "учень-учень". Сформульовано рекомендації вчителю щодо запобігання виникнення конфліктних ситуацій.

Ключові слова: конфлікт, конфліктна поведінка, корекція конфліктної поведінки, попередження виникнення конфліктних ситуацій.

Значне місце у змісті громадянського виховання посідає формування культури поведінки особистості, що виявляється у сукупності сформованих соціально значущих якостей особистості, заснованих на нормах моралі, закону, вчинків людей. Культура поведінки виражає, з одного боку, моральні вимоги суспільства, закріплені в нормах, принципах, ідеалах закону, а з іншого – засвоєння положень, що спрямовують, регулюють і контролюють вчинки та дії людини. Складні моральні норми поведінки в колективі, почуття взаємодопомоги та поваги один одного переносяться і на особисті дружні та товариські ставлення учнів молодшого шкільного віку, збагачуються так звані міжособистісні

відносини. На сьогоднішній день проблема конфліктів є надзвичайно актуальною оскільки впливає на міжособистісні відносини та на особистісний розвиток учня. Лише особистість, яка вміє і може конструктивно розв'язувати конфлікти, а не уникати їх, спроможна працювати і творити в сьогоднішньому суспільстві, здатна сміливо будувати власні стратегії поведінки, самостійно й нетрадиційно мислити, а основне – здійснювати моральний вибір і нести за цей вибір відповідальність як перед собою, так і перед суспільством.

Вивченням психологічної корекції конфліктної поведінки у молодшому шкільному віці займались М.Й. Боришевський, Я.Л. Коломінський, Л.С. Славіна та ін. Причини виникнення внутрішньоособистісних конфліктів дослідники вбачають у самій структурі людської свідомості та діяльності: як конфлікт особистісного смислу (О.Г. Асмолов, О.М. Леонтьєв, В.В. Столін); як конфлікт ціннісних орієнтацій (І.С. Кон, В.С. Магун, І.Н. Міхеєва, В.А. Ядов); як конфлікт "ролей" (В.Г. Ольшанський, В.Л. Леві, А. Є.Лічко, А.В. Петровський).

Прояви конфліктності є характерними для молодшого шкільного віку, однак вони носять ситуативний характер і поступово можуть проходити. Однак, при відсутності своєчасної психологічної допомоги можуть стати стійкими особистісними утвореннями.

Останнім часом зростає кількість конфліктів у системі "учитель-учень" та "учень-учень", має місце відсутність позитивних взаємин між вчителем і учнями, зростає емоційна й духовна дистанція між ними, знижується мотивація учнів до навчання.

Найчастіше в психології поняття "конфлікт" визначається як зіткнення протилежно спрямованих, взаємовиключних тенденцій окремо взятого епізоду в свідомості, у міжособистісних взаємодіях або міжособистісних стосунках індивідів чи груп людей, пов'язане з негативними емоційними переживаннями [1].

Серед причин конфліктів дослідники виділяють наступні:

- 1) недостатнє розуміння навчального матеріалу внаслідок поганого пояснення або відсутності такого;

2) засвоєння учнем нових знань залежить від того, наскільки зрозуміло і доступно вчитель пояснює навчальний матеріал;

3) нездатність або небажання вчителя пояснити матеріал знижує результативність навчальної діяльності школяра. Прогалини у знаннях є причиною невдоволення учня і батьків;

4) невмотивованість оцінювання навчальної діяльності. Зниження балу викликає обґрунтоване невдоволення учня, підриває віру у справедливість вчителя, позбавляє бажання вчити даний предмет, змушує сумніватись у своїх можливостях;

5) нетактовне ставлення до учнів;

6) невмотивовано завищена вимогливість учителя, яка викликає протест, а іноді й зворотну реакцію, коли учень взагалі припиняє працювати, демонстративно не виконує завдання вчителя, що призводить до напруження у стосунках, нерозуміння й конфліктів;

7) невідповідність прав і обов'язків учня. Часто виникають конфліктні ситуації, що мають два джерела конфліктності:

а) конфліктну ситуацію викликає учень, що прагне розширити свої права, але при цьому мати якнайменше обов'язків. Він маніпулює поняттями «Я-дорослий» і «Я-дитина» залежно від бажань і ситуацій;

б) ситуацію створюють дорослі, позбавляючи учня його прав і розширюючи коло обов'язків;

8) неритмічність роботи. Якщо періоди бездіяльності замінюються шаленою гонитвою, то навчання перетворюється на муку, іспит міцності нервової системи вчителів і учнів;

9) низький рівень дисципліни [1].

Проаналізовані нами причини конфліктних ситуацій є типовими для школи. Однак їх можна розв'язати. Однією з головних умов є психологічна готовність вчителя до їх усунення. Розглянувши причини виникнення конфліктів, ми сформулювали наступні рекомендації вчителю щодо запобігання виникнення конфліктних ситуацій:

- 1) зрозуміло пояснювати навчальний матеріал з метою засвоєння учнями знань й запобігання виникнення в них почуття дискомфорту;
- 2) об'єктивно оцінювати роботи учня;
- 3) учасники навчального процесу повинні поважати один одного;
- 4) під час педагогічного процесу слід дотримуватись певного ритму діяльності: відпочинок повинен чергуватись з працею;
- 5) підтримувати дисципліну під час проведення уроку і на перерві.

Таким чином, молодший шкільний вік відіграє виключно важливу роль у формуванні та закріпленні основних тенденцій поведінки дітей, у тому числі й конфліктних. Тому звертати увагу на конфліктні ситуації у середовищі дітей та здійснювати спроби щодо їх коригування необхідно не в підлітковому віці, коли основні стереотипи поведінки вже сформувалися, а саме у молодшому шкільному віці, коли ці реакції ще не набули характеру сталих і закріплених. Крім того, чим молодша дитина, тим легше на неї впливати і тим ефективнішою буде як профілактична, так і корекційна робота з нею. Виховання громадянина-патріота незалежної України потребує цілісного особисто зорієнтованого підходу, який передбачає забезпечення динамічного, гармонійного співвідношення різних напрямів, засобів, методів виховання в процесі навчання і позакласної роботи на основі гуманістичного осмислення єдності внутрішнього світу особистості, взаємозв'язків загальнолюдських цінностей та індивідуальної неповторності, поваги до прав дитини.

Список використаних джерел

1. Анцупов А.Я. Профілактика конфліктів в шкільному колективі / А.Я.Анцупов. – М.: Гуманитарний видавничий центр ВЛАДОС, 2003. – 208 с.
2. Психологія. Словарь / Под общ. ред. А.В.Петровского, М.Г.Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – 494с.

САМООРГАНІЗАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ НА ОСНОВІ «Я-КОНЦЕПЦІЇ»

Стаття порушує проблему дослідження самоорганізації студента як майбутнього педагога в процесі його професійної підготовки, а також її значення для формування громадянської позиції.

Ключові слова: самоорганізація, громадянська позиція, «Я-концепція», саморозвиток, самоактуалізація.

Спокон віків, за будь-яких соціально-економічних, освітніх систем успішним фахівцем міг стати лише той, хто створив себе сам, використовуючи надані йому навчанням можливості, оскільки високий професіонал – це завжди індивідуальність, що базується на «Я-концепції». Він може досягти вершин майстерності лише за умови інтеграції професійного та особистісного, тобто коли людина сприймає професію не як засіб для життя, а як саме життя: насичене, повноцінне, продуктивне. В такий спосіб професія реально стає сферою самореалізації людини, основою її громадянської позиції з визначеним блоком цінностей, ставлень, пріоритетів розвитку.

Тому орієнтир варто тримати на освіту, що реалізується на основі «Я-концепції» за формулою не «мене вчать», а «я вчуся» – це стандарт європейської кредитно-трансферної професійної освіти, який, передусім, передбачає позицію студента як суб'єкта саморозвитку, самореалізації, самоорганізації, зрештою, власного професійного становлення. Водночас, самоорганізація є основою успішності будь-якого виду діяльності, а також комплексної самореалізації що базується на визначеній громадянській позиції, формуванні себе як суб'єкта формування свого життєвого простору.

Метою статті є дослідження проблеми самоорганізації студента як майбутнього педагога, її значення для формування громадянської позиції.

Проблема самоорганізації є надзвичайно актуальною, є багато наукової (Арешонков В. Ю. [1], Демченко О. М.[2], Кузікова С.Б. [3], та науково-популярної літератури з проблем: «Як організувати свій час», «Що таке самоорганізація», «Допоможи собі сам», «Азбука самоорганізації» і т. д., однак, проблема полягає у здатності людини трансформувати ці знання у власне життя, формуючи відповідну життєву, громадянську, професійну позицію на основі «Я-концепції».

Очевидно, найголовніше – це бажання, яке може мобілізувати особистість, привести до самореалізації не традиційно слідуючи настановам чи прикладам батьків, викладачів або кумирів, а на основі «Я-концепції», формуючи власну громадянську позицію.

Є багато варіантів трактування терміну самоорганізації, лаконічно сутність поняття можна означити лозунгом: «Хочеш досягти більшого – умій організувати себе та свій час!». Він дає відповіді на питання, як люди можуть сягнути висот особистісного, професійного розвитку, як їм, подекуди наперекір усьому, вистачає сили духу проявити своє «Я». Самоорганізація найбільшою мірою асоціюється з такими поняттями як: самореалізація, самоактуалізація, самоосвіта, саморозвиток, самовизначення, які трактуються як складові успішного життя.

Загалом самоорганізація – це динамічна система, що функціонує за законами термодинаміки. Ця система полягає у постійній та безперервній роботі всіх її частин, результатом якої стає перетворення енергії [2.5]. Так і людина, постійно працюючи над собою, перетворює свою енергію на успішні результати. Також самоорганізацію визначають як здатність системи зберігати і підвищувати свою стійкість, як процес створення, відтворення, удосконалення організації системи, як властиве природі явище – процес руху організації від простого до складного [1.178].

Під час проведеного дослідження ми намагалися виявити рівень самоорганізації студентів факультету української філології та журналістики (III курс) та причини, що його обумовлюють. Результати досліджень довели, що

студенти більшою мірою в питаннях самоорганізації орієнтуються на власну інтуїцію і здогади у вирішенні складних проблем її розвитку. Ми провели діагностику рівня готовності до самоорганізації, професійного саморозвитку студентів (4 тести, 2 анкети на основі самооцінки студентів) і порівняли її з показниками 2011 року, яка була проведена за тими самими критеріями зі студентами нашого вишу.

Результати діагностики студентів філологічного факультету (II курс)

	2011 рік 78 студентів (у %)	2016 рік 53 студенти (у %)
I рівень (низький)	37	36
II рівень (задовільний)	38	30
III рівень (достатній)	16	21
IV рівень (високий)	9	13

Отож, більше 60 % студентів не вміють організувати свій час в оптимальному режимі, не ставлять перед собою завдання цілеспрямовано та системно працювати над цією проблемою, що власне і призводить до виникнення проблем з успішністю у навчальному процесі, організацією свого життєвого простору, вільного часу та ін. Ми систематизували найпопулярніші причини, які називають студенти. Комплекс причин за якими ми не можемо правильно організувати свій час і, насамперед, себе позначені на схемі, у центрі якої – «самоорганізація» особистості.

1. Не хочу – найчастіше ці слова свідчать про небажання студента робити щось заради досягнення певної мети.

2. Не можу – популярний вислів, притаманний особам, що неспроможні переступити через границі, поставлені ними ж, як правило, на підсвідомому рівні.

3. Потім зроблю – інтеграція лінії, психологічної неготовності до діяльності, низького рівня активності студента. Лозунг «ніколи не потрібно відкладати на завтра те, що можна зробити сьогодні» не є складовою його життєвої, освітньої позиції.

Значні проблеми в структурну організацію часу, самоорганізацію молоді людини привносить інтернет, який, окрім того, що є мобільним джерелом корисної, важливої інформації, формує залежність: студент може сидіти години поспіль у соціальних мережах лише з метою переглянути нові відео «танцюючого шимпанзе».

В літературі представлена велика кількість загальних підходів до розвитку здатності людини до самоорганізації, а також конкретних технологій, методик та вправ, здатних оптимізувати процес. Велике значення у цьому процесі мають конкретні приклади само творення, самоорганізації визначних людей, які не лише сформували себе, свою громадянську позицію, а і значною мірою вплинули на розвиток держави, нації, визначаючи її пріоритетні цінності.

Прикладом цьому може слугувати постать відомого американського президента Авраама Лінкольна, людини, яка створила себе як активного громадянина, лідера нації, що власними силами та розумом змогла об'єднати, роздробленні у той час, штати Америки і організувати роботу мільйонів людей, як єдиного організму, тому на сьогодні кожен громадянин цієї могутньої держави може себе із гордістю назвати американцем, що проживає у Сполучених Штатах Америки.

Унікальним є приклад самотворення, самоорганізації потужного державотворця, науковця, просвітника, українця, ім'я якого носить наш університет – Іван Іванович Огієнко. Народившись у бідній сім'ї, ще зовсім юним він поставив за мету досягти висот особистісного, духовного розвитку, організовуючи свій час, себе, демонструючи неперевершені зразки працелюбства,

цілеспрямованості саморозвитку, формуючи активну державницьку, громадянську позицію.

Аналіз діяльності, досвіду само творення успішних людей дає можливість осмислити їх життєтворчі принципи і сформувати на цій основі свої, наприклад: виберіть важливе та відмовтесь від зайвого; пам'ятайте, що не потрібно охоплювати все і одразу; вам ніколи не стати ідеалами, але стати кращим спроможний кожен; задайте собі мету, подивіться на себе у дзеркало та скажіть такі слова: «Я хочу, я можу і я це зроблю!» та ін.. Студентами були апробовані методики підвищення рівня самоорганізації, які в сукупності дали результати, позначивши позитивну динаміку.

Отже, студенту необхідно виходити з позиції, що самоорганізація – це суттєва складова професійної компетентності майбутнього педагога, важлива умова самореалізації в житті. Окрім того, він повинен бути готовий вчити мистецтву самоорганізації своїх майбутніх учнів, допомагаючи їм формувати свій життєвий простір, активну громадянську позицію.

Список використаних джерел

1. Арешонков В. Ю. Педагогічна самоорганізація в системі безперервної освіти: термінологічно понятійний аналіз / В. Ю. Арешонков // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка. – 2007. – № 32. – С. 30-35.

2. Демченко О. Загальнопрофесійні функції самоорганізації педагога [Електронний ресурс] / Олександр Демченко. – 2012. – Режим доступу: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:y8pZozHJJvUJ:ir>

3. Кузікова С.Б. Психологічні основи становлення суб'єкта саморозвитку в юнацькому віці [Текст]: автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.07 / Кузікова Світлана Борисівна; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т психології ім. Г. С. Костюка. – К., 2012. – 44 с.

ПОЗИТИВНЕ СТАВЛЕННЯ ДО ПРАЦІ ЯК СКЛADOVA ЗМІСТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО ВИХОВАННЯ

У статті розглядається проблема підготовки особистості молодших школярів до праці. Проаналізовано завдання трудового виховання, зокрема психологічну підготовку особистості до праці, практичну підготовку до праці, підготовку до свідомого вибору професії. Встановлено, що організація суспільно корисної праці молодшого є складовою системи трудового навчання.

Ключові слова: трудове виховання, праця, суспільно корисна праця, позитивне ставлення до праці.

Важливою складовою змісту громадянського виховання є розвиток мотивації до праці, усвідомлення життєвої необхідності трудової активності, ініціативи, підприємництва, розуміння економічних законів і проблем суспільства та шляхів їх розв'язання, готовності до соціальної творчості як умови соціальної адаптації, конкурентноздатності й самореалізації особистості в ринкових відносинах. Усвідомлення працьовитості як високої моральної цінності є одним з найсуттєвіших свідчень громадянської позиції людини, її суспільної значущості. У національній доктрині розвитку освіти України у ХХІ столітті головною метою системи освіти є «створення умов для розвитку і самореалізації кожної особистості» [1]. Згідно з вимогами Державного стандарту початкової загальної освіти, освітня галузь «Технології» забезпечує умови для «поєднання інтелектуального, фізичного і соціального розвитку учнів у трудовій діяльності» [2].

Змістовими лініями освітньої галузі в початковій школі є основи виробництва, продуктивна праця, професійна орієнтація, творча праця і трудове виховання. Методологічною основою трудового виховання є народна педагогіка, вчення видатних педагогів і мислителів про працю (М.Борищевський, А.Духнович, Я.Коменський, А.Макаренко, М.Стельмахович, В.Сухомлинський,

К.Ушинський). Теоретичні й експериментальні дослідження (І.Бех, Л.Виготський, А.Здравомислов, І.Зотова, Ф.Іващенко, О.Кононко, Т. Кудрявцев, В. Моляко, В.Сухомлинський, Д.Фельдштейн, В.Чебишев, В.Ядов та ін.) доводять, що праця стає першою життєвою необхідністю, якщо в ній реалізується можливість прояву творчості й ініціативи, розвитку здібностей, інтелектуальних і духовних сил людини.

Трудове виховання покликане забезпечити вирішення таких завдань: психологічна підготовка особистості до праці (усвідомлення соціальної значущості праці, формування прагнення сумлінно і відповідально працювати, дбайливо ставитися до результатів праці тощо); практична підготовка до праці (озброєння вихованців необхідними знаннями, вироблення у них умінь і навичок трудової діяльності, виховання основ трудової культури); підготовка до свідомого вибору професії. Важливим аспектом психологічної підготовки підростаючого покоління до праці на сучасному етапі є формування в нього самовідповідальності, розуміння необхідності самому піклуватися про себе. Це сприяє розвитку в характері людини відповідальності, підприємливості, ініціативності, творчого підходу до справи. Системоутворюючий фактор самопізнання є провідним компонентом інтеграції психологічних знань у свідомість майбутнього фахівця, на основі якого відбувається перенесення смислів і значень на дії і вчинки, підвищення самоактивності та врешті особистісне зростання [3].

Складовою системи трудового навчання школярів є організація їх суспільно корисної праці. За суспільною значущістю її поділяють на продуктивну, суспільно корисну і побутове обслуговування.

У вихованні дітей любові до праці значна роль належить позитивним емоціям та емоційним переживанням, що виникають внаслідок подолання більш чи менш значних труднощів. Тому так важливо допомогти людині будь-що довести розпочату справу до кінця. Це дає їй змогу пережити радість, гартує волю, формує самостійність, упевненість у власних силах. Без цього неможливо сформувати в дитини позитивне ставлення до праці. Зважаючи на це, дорослим не варто допомагати дитині, коли вона

може без цього обходитись. Між іншим, спроби дорослих допомогти малюкові, якщо в тому немає потреби або самим зробити щось замість нього викликають з його боку рішуче заперечення. Кому не відоме дитяче „Я сам!“ У ньому - протест, образа дорослого за недовіру, вияв ображеного самолюбства, оборона права на самостійність.

У школі позитивне ставлення до праці безпосередньо залежить від можливості досягти певного результату і заслужити похвалу товаришів і дорослих. Заслуживши схвальну оцінку, школяр сприймає свою працю як сповнену приємних переживань. Внаслідок цього його трудові дії пов'язуються з позитивними емоціями, якщо такі ситуації непоодинокі, а поєднані в певну систему, у школярів з'являється потреба знову пережити задоволення від самого процесу праці, її результатів та зовнішніх оцінок, внаслідок чого з часом усталюється позитивне ставлення до праці.

Раннє залучення дітей до праці сприяє вихованню емоційної сприйнятливості до соціального середовища, зміцненню зв'язків дитини з суспільством. Трудова діяльність включає наступні форми роботи: робота з оформлення класних кімнат, чергування у класі (школі), обладнання спортивних майданчиків, прикрашання приміщення до свята, представлення (захист) професій, турнір умільців, виставка технічної творчості, тиждень ремесел, озеленення пришкольньої ділянки тощо. Відсутність трудової основи спілкування дитини з дорослими значно утруднює процес становлення особистості. Психічний розвиток дітей у даному разі проходить при «заниженій якості спілкування». До того ж, відсутність ранніх вправ рук у діях з предметами, недостатність вправ у погодженні дій рук і очей затримує фізичний розвиток і негативно позначається на розумовому розвитку. Фізична праця, за твердженням фізіологів, є нормальним станом людського організму. У процесі трудової діяльності розвиваються і вдосконалюються його робочі функції. Через систематичну і наполегливу працю дитина розвиває розум, волю, почуття, формує стійкий характер. У праці розвиваються такі важливі особистісні риси, як самостійність, охайність, наполегливість, почуття обов'язку, творче ставлення до дорученої справи. Увага до людей, що працюють поруч, виховує чуйність, звичку

турбуватися про інших. Таким чином, здатність людини до свідомої, творчої праці – початок і вершина всього її життя, його зміст, краса і натхнення.

Отже, у трудовій діяльності молодших школярів домінуючу роль відіграє позитивне ставлення до праці. Лише на його основі розвивається свідомість, розуміння потреби працювати, виникає почуття обов'язку. Тому, здійснюючи трудове виховання учнів, педагоги зобов'язані створювати і підтримувати атмосферу психічного комфорту, за якого праця пробуджувала б у школярів бадьорість, радість, задоволення. Дитяча праця тісно переплітається з грою, розвиваючи у дітей волю, витривалість, здатність переборювати труднощі, тобто вона виховує у дитини необхідні якості майбутнього громадянина. Праця переборює схильність деяких дітей до лінощів, до бездіяльного життя, приносить кожній дитині відчуття насолоди від усвідомлення власної гідності. Вона виховує у дитини з самого раннього віку скромність, чесність, правдивість, вольові якості, формує характер, допомагає стати справжнім громадянином-патріотом своєї країни. Виховання громадянина має бути спрямованим передусім на розвиток патріотизму – любові до свого народу, до України. Важливою якістю українського патріотизму має бути турбота про благо народу, сприяння становленню і утворенню України як правової, демократичної, соціальної держави, готовність відстояти незалежність Батьківщини. З патріотизмом органічно поєднується національна самосвідомість громадян, яка базується на національній ідентифікації: вбирає в себе віру в духовні сили своєї нації, її майбутнє; волю до праці на користь народу; вміння осмислювати моральні та культурні цінності; систему вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, волею, осмисленням відповідальності перед своєю нацією.

Список використаних джерел

1. Про Державну національну програму "Освіта" ("Україна ХХІ століття") [Електронний ресурс]. Режим доступу: zakon.rada.gov.ua/go/896-93-n
2. Державний стандарт початкової загальної освіти // Початкова школа. – 2011. – № 7. – С. 1–18.
3. Панчук Н.П. Психологічні механізми становлення ціннісних орієнтацій майбутнього фахівця / Н.П.Панчук // Проблеми сучасної психології : Збірник

наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / за наук. ред. С.Д.Максименка, Л.А.Онуфрієвої. – Вип. 37. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2017. – С.318 – 328.

УДК: 433.30(09.93)

Сльозкін Максим

Науковий керівник: Горбатюк О.В.

ОБ'ЄКТИВІЗМ В ІСТОРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ, ЯК ОДИН З ОСНОВНИХ АСПЕКТІВ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ САМОСВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ

В статті охарактеризовано принцип об'єктивізму та історизму в історичних дослідженнях, йдеться мова про його вплив на формування громадянської самосвідомості студентів історичних спеціальностей.

Ключеві слова: принцип об'єктивізму, принцип історизму, громадянська самосвідомість, історичне дослідження.

Для формування патріотичної позиції студентів вищих навчальних закладів, безумовно потрібно вивчати історію своєї країни. Але, найчастіше, вивчаючи глобально історію, ми забуваємо про локальні особливості власних регіонів. Також не потрібно забувати про те, що проводячи дослідження в сфері історичної науки, ми повинні суворо дотримуватись принципів історичних досліджень, зокрема, принципу історизму та об'єктивізму.

Наука дає нові знання про дійсність лише тоді, коли спирається на істинний теоретико-методологічний підхід. Методологія пізнання, у нашому розумінні, являє собою певний засіб дослідження, інструментарій добування знань, що включає систему принципів їхньої побудови і сукупність методів і прийомів виробітку концептуального підходу, що є основою наукового пошуку. За влучним зауваженням В.В.Журавльова, методологія - не служниця в розпорядженні вченого, але і не цариця, що потребує рабської покори. Це значить, що не варто

попихати методологією за принципом: “що хочу, те і второчу”, але також не слід і сліпо обожнювати її [1, с.146].

Принцип об'єктивності зобов'язує розглядати конкретні події і явища у всій їхній складності, багатогранності і суперечливості, спиратися на сукупність позитивних і негативних фактів у їхньому істинному змісті, незалежно від того, подобаються вони комусь або ні. Навряд чи можна погодитися з твердженням, що принцип об'єктивності прийнятний тільки в природознавчих науках, тому що об'єкт вивчення в них байдужий до соціальних відносин, а в суспільних науках об'єкт і суб'єкт вивчення пов'язані складними соціальними відносинами, що виключають можливість спостерігати за процесами громадського життя «зі сторони» [3, с.79].

Логічним виникає запитання: «Як це допоможе сформувати громадянську позицію студента-історика?» У Загальній декларації прав людини вказується, що кожна людина має зобов'язання перед державою, у якому тільки й можливий вільний і повний розвиток особистості. Громадянин, який хоче жити в демократичному суспільстві, який хоче бути господарем свого життя, завжди проявляє свою громадянську позицію. Така позиція вимагає перш за все відповідального ставлення до виконання громадянського обов'язку. Для студента, який пов'язав своє життя з історичною наукою первинною метою має бути висвітлення історичних подій крізь призму об'єктивності. Взагалі, в своїй діяльності історик повинен мінімалізувати суб'єктивний фактор. Тобто, в цьому випадку ми можемо провести паралелі історичного дослідження з, наприклад, діяльністю журналіста. Не завжди журналіст, який пише правду є вигідним для керівників будь-яких рівнів. Так і на історика в певний момент можуть бути задіяні різні методи з метою повпливати на опис тієї чи іншої події.

Фахівці, звичайно, розуміють, що галузі історії, які претендують на зв'язок з сучасністю, більше підпадають під маніпуляції з боку ідеологів. Але це повинне лише підвищити відповідальність істориків в тому, щоб «забезпечити історичну перспективу для придання сучасним дискусіям більшої науковості, а не обслуговувати якусь ідеологію. Відкликнутися на призив сучасності, як

підкреслює Д. Тош, «не означає фальсифікувати чи спотворити минуле, а означає воскресити ті аспекти минулого, які можуть сказати більше нам саме зараз»[4., с. 97].

Займаючись пошуком наукової істини, історик використовує таку форму оповідання, як історичний наратив. З його допомогою дослідник намагається створити у читачів ілюзію безпосередньої присутності, відтворюючи атмосферу і розставляючи історичні декорації. Як і інші форми оповідання, пише Д.Тош, «історичний наратив може служити розвагою завдяки здатності тримати читача в напрузі і викликати сильні емоції. Але наратив також є важливим методом історика, коли він викладає матеріал так, як ніби сам є учасником подій минулого або як би спостерігає їх з боку» [4., с.131].

Іншим аспектом, який є невід'ємною складовою історичного дослідження і співіснує з принципом об'єктивізму, є принцип історизму. В принципі історизму виділяється три аспекти. По-перше, це – визнання того, що кожна епоха є унікальним проявом людського духу з властивими їй культурою і цінностями, що між нашою епохою і усіма попередніми існують серйозні відмінності. Тому принцип історизму вимагає врахування відмінностей між минулим і сьогоденним, подолання уявлень про те, що люди минулого поводитися і мислили так само, як ми. По–друге, це – розуміння того, що завдання історика полягає не просто в тому, щоб розкрити подібні відмінності, але і пояснити їх, занурюючи в історичний контекст. Принцип історизму в цьому аспекті припускає, що предмет історичного дослідження не можна виривати з навколишнього оточення. По–третє, це – вимога не розглядати історичні події в ізоляції, а представляти історію як процес і зв'язок між подіями в часі [4.,с.18–20].

Розробка принципу історизму у постнеокласичній науці пов'язана з критикою, з одного боку, постмодернізму, а з іншого – класичного, або «строного історизму». Постмодерністи вважають, що історична реальність – це те, що ми про неї думаємо, тобто минуле постає в якості суб'єктивної презентації сучасного. Тому вони проголосили, що історизм мертвий і його не можна більше вважати серйозною інтелектуальною течією. Згідно принципу

«строгого історизму», історична реальність – це те, що було у минулому «насправді». Тому історик повинен, з одного боку, відмовитися від будь-яких стандартів та пріоритетів, що знаходяться поза межами досліджуваної епохи, аз іншого – спробувати побачити події з точки зору їх учасників. Завдання історика – інтерпретувати минуле в його власних критеріях або, як писав Г.Елтон, «зрозуміти дану проблему зсередини»[5.,с.71].

У межах історичного принципу активно застосовується порівняльно-історичний метод – сукупність пізнавальних засобів, процедур, які дозволяють виявити схожість і відмінність між явищами, що вивчаються, визначити їхню генетичну спорідненість (зв'язок за походженням), загальне й специфічне в їхньому розвитку.

У кожному порівняльно-історичному дослідженні ставляться конкретні пізнавальні цілі, які визначають коло джерел та особливості застосування способів зіставлень і порівнянь об'єктів дослідження і встановлення ознак схожості і відмінності між ними. За характером схожості порівняння поділяють на історико-генетичні та історико-типологічні, де схожість є результатом закономірностей, притаманних самим об'єктам, і порівняння, де схожість є наслідком взаємовпливу явищ. На цій основі виділяють два види порівняльно-історичних методів: порівняльно-типологічний, що розкриває схожість генетично не пов'язаних об'єктів, і власне порівняльно-історичний, що фіксує схожість між явищами як свідчення спільності їхнього походження, а розходження між ними – як показник їхнього різного походження.

В сучасній дослідницькій практиці проблема об'єктивності минулого, тобто адекватної інтерпретації історичної реальності, постає як пошук об'єктивної істини. На відміну від тих дослідників, які стверджують, що істинна гносеологія – це інтелектуальній анахронізм, постнеокласики вважають, поняття істини є атрибутом наукового історичного дослідження. При цьому «об'єктивною істиною» постнеокласики називають таке наукове знання, яке адекватно предмету дослідження і, відповідно, не залежить від пізнавальних здібностей та пізнавальної активності дослідника. Проте пошук

такої об'єктивної істини, яка задає стратегічний орієнтир діяльності ученого, є процес досить проблематичний. Це обумовлено тим, що якщо представляти «знання як «віддзеркалення» характеристик об'єкту, то «віддзеркалення» це далеко не схоже на дзеркальне. Наука «відбиває» свій об'єкт, створюючи ідеальні понятійні системи, які можуть розцінюватися як знання того або іншого об'єкту тільки тоді, коли піддаються предметній інтерпретації. Ці теоретичні конструкції мають власну логіку побудови, відмінну від будови своїх об'єктів, що визначає межі адекватності теоретичної моделі своєму об'єкту» [2, с.415–146].

Принцип об'єктивізму зобов'язує історика сприймати джерело як об'єктивну реальність і відкриває можливість виявити за допомогою джерелознавчої критики об'єктивно-істинний зміст джерельних відомостей, отримати в кінцевому рахунку достовірні наукові факти. У комплексі вимог, які ставить принцип об'єктивності, на чільне місце висувається завдання залучити джерела в такому обсязі, який забезпечить отримання не розрізнених, фрагментарних фактів, а їх сукупностей, уникнення прогалин у джерелах, встановлення достовірності джерельних свідчень.

Об'єктивність передбачає всебічність вивчення історичних явищ у всіх їх складності, різнобічності та протиріччях. Об'єктивність передбачає також максимально можливу репрезентативність джерельної бази. Тому, треба в своїй діяльності залучати максимальну кількість джерел, звичайно виходячи з рамок поставленого завдання. Не можна апріорно віддавати перевагу тому чи іншому джерелу.

Тому, важливим аспектом виховання громадянської позиції у студентів історичних факультетів сьогодні є навчання їх робити перші кроки в велику науку саме в площині таких принципів історичних досліджень, як принцип історизму та об'єктивізму. Дослідження повинно бути абсолютно безпристрасним. На його виконання не повинні впливати загальні враження про природу досліджуваного; симпатії або навпаки, антипатії, власний настрій чи стан. На жаль, цей принцип дуже часто порушується особами, не маючих спеціальної

підготовки для проведення досліджень та відсутніми необхідними елементами самоповаги в своїй професійній самосвідомості і практичними навичками коректного.

Список використаних джерел

1. Журавлев В.В. Методология исторической науки. Вчера. Сегодня. Завтра? // Кентавр. – 1995. – № 6, с.146
2. Зотов А.Ф. Истина / А.Ф. Зотов // Глобалистика: Энциклопедия. [Гл. ред. И.И. Мазур, А.Н. Чумаков]. – М.: Диалог, Радуга, 2003. – С.415–416 с.415–146
3. Маслов Н.Н. Принципы исследования в исторической науке // Историческая наука: вопросы методологии. – М.: Мысль, 1986., с.79
4. Тош Д. Стремление к истине: Как овладеть мастерством историка / Джон Тош; [Пер. с англ. М.Л. Коробочкин]. – М.: Весь мир, 2000. – 294 с., с.131
5. Юрганов А.Л. Источниковедение культуры в контексте развития исторической науки / А.Л. Юрганов // Россия XXI. – 2003. – №3. – С.56–99, с.71.

УДК 373.2.017.4

Тичишин Любов

Науковий керівник: Ватаманюк Г. П.

ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ І ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ШЛЯХОМ ЗАСВОЄННЯ РІЗНИХ ВИДІВ СОЦІАЛЬНОГО ДОСВІДУ

У статті розкрито сутність понять «соціальна компетентність» і «громадянська компетентність», окреслено завдання і зміст їх формування в учнів початкових класів; обґрунтовано виховний потенціал окремих навчальних дисциплін та заходів в означеному напрямі, висвітлено змістові аспекти формувальної роботи.

Ключові слова: учні початкових класів, соціальна компетентність, громадянська компетентність, освіта, формування, соціальний досвід.

Однією з нагальних потреб сучасного українського суспільства є формування освіченої, творчої особистості, в якій органічно поєднуються високі моральні риси, громадянська зрілість, патріотизм, потреба у самовдосконаленні, а також розвиток таких якостей, як соціальна активність, відповідальність, повага до прав людини, до інших культур. Це може забезпечити система громадянської освіти, результатом якої має стати сформованість у молоді громадянської й соціальної компетентності, як складного особистісного утворення, що готує її на всіх рівнях освіти до ролі громадян відкритого демократичного суспільства. Від того, коли розпочнеться освітній процес в означеному напрямі і як він буде організований, залежатиме темп засвоєння соціального досвіду і якість буття в соціумі. Тому тема дослідження «Формування соціальної і громадянської компетентності учнів початкових класів шляхом засвоєння різних видів соціального досвіду» на нашу думку, є своєчасною й актуальною.

Науково-теоретичні і практичні дослідження (С. Русової, Г. Ващенко, В. Андрущенко, М. Боришевського, І. Зязюна, В. Кременя, В. Оржеховської, О. Пометун, М. Рогозіна, А. Сиротенка, О. Сухомлинської, Г. Філіпчука, К. Чорної та ін.) свідчать, що ідеї громадянської освіти й соціального виховання завжди займали важливе місце у вітчизняній педагогічній думці. Методичним підґрунтям формування соціальної та громадянської компетентності учнів початкових класів у процесі навчання стали праці Н. Бібік, Н. Гавриш, О. Кононко, О. Пометун, О. Проценко та ін.

Мета статті полягає в окресленні завдань і висвітленні змісту формування громадянської і соціальної компетентності в учнів початкових класів та обґрунтуванні виховного потенціалу окремих навчальних дисциплін і заходів в означеному напрямі.

Метою громадянської освіти в початковій школі, як зазначено у Державному стандарті початкової загальної освіти, є «особистісний розвиток учня, формування його соціальної і громадянської компетентності шляхом засвоєння різних видів соціального досвіду, що складається із загальнолюдських, загальнокультурних та національних цінностей, соціальних норм, громадянської

активності, прийнятої в суспільстві поведінки, толерантного ставлення до відмінностей культур, традицій і різних думок» [2]. Компетентність – це поєднання відповідних знань, досвіду і здібностей, що дають змогу обґрунтовано судити про цю сферу й ефективно діяти в ній.

Громадянська та соціальна компетентність входять до переліку ключових компетентностей (навчальна, культурна, здоров'язберігаюча, інформаційно-комунікативна, соціальна, громадянська, підприємницька), які ученими визначено як орієнтири для виявлення результативності освітнього процесу в країні. Оскільки ключова компетентність є об'єктивною категорією, що фіксує певний рівень розвитку в особистості суспільно визнаного комплексу знань, умінь, навичок, ставлень, орієнтацій, громадянську компетентність учня розглядаємо як сукупність освітніх елементів, що складається з сукупності знань, умінь, навичок, переживань, емоційно-ціннісних орієнтацій, переконань особистості, які допомагають людині усвідомити своє місце в суспільстві, обов'язок і відповідальність перед співвітчизниками, батьківщиною і державою. За О. Пометун, складовими громадянської компетентності школяра є три компоненти: ціннісний (ставлення, ціннісні орієнтації, переживання), діяльнісний (уміння і навички), і процесуальний (стосується сфери самореалізації) Кожен із компонентів може бути інтегрованою якістю особистості [4, с. 19].

За державним стандартом початкової освіти України «соціальна компетентність» трактується як здатність особистості продуктивно співпрацювати з партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі [2]. За твердженням Н. Бібік, соціальна компетентність передбачає здатність жити в соціумі (враховувати інтереси та потреби соціальних груп; дотримуватися соціальних норм та правил; співпрацювати з партнерами, а також адекватно виокремлювати, ідентифікувати, фіксувати та аналізувати питання на перетині системи соціальних відносин суспільства і людини [1, с. 2]. На думку О. Кононко соціальну компетентність учнів молодших класів можна вважати сформованою тоді, коли вони: володіють елементарними знаннями про соціальні явища, події, люди, взаємини, способи їх налагодження; цінують, визнають значущість для себе

того, що пов'язано з соціальним життям, цікавляться ним; вербалізують основні соціальні явища; передають враження, пов'язані зі соціальними подіями та взаєминами людей, художніми образами (малюють, складають оповідання тощо); пов'язують соціальну активність людей та власну з виконанням соціально сформованих стандартів; реалізують знання й інтереси у формах поведінки; проявляють у поведінці конструктивну творчість; збалансовують особисті та соціальні інтереси [3, с. 86]. Разом з тим, важливою ознакою сформованості соціальної компетентності учнів молодших класів – є здатність до неперервного збагачення особистісного досвіду про соціальну поведінку шляхом створення та аналізу життєвих ситуацій, вміння екстраполювати набутий досвід у життєвих реаліях.

Формування соціальної і громадянської компетентності учнів початкових класів передбачає виконання таких завдань: виховання гуманної, соціально активної особистості, яка усвідомлює свою належність до етносоціального та соціально-культурного середовища, здатної розуміти значення життя як найвищої цінності; оволодіння способами діяльності та моделями поведінки, які відповідають загальноприйнятим нормам моралі та права; розвиток навичок взаємодії у сім'ї, колективі, суспільстві шляхом активного спілкування із соціальним оточенням, накопичення досвіду комунікативної діяльності, дотримання правил толерантної поведінки, співпереживання і солідарності з іншими людьми у різноманітних життєвих ситуаціях; формування основ споживчої культури, вміння самостійно приймати рішення щодо власної поведінки [2].

У школі провідною освітньою галуззю, де найбільш повно представлені громадянські і соціальні знання, компетенції та цінності є «Суспільствознавство». Через введення у початкових класах предмета «Я у світі» формується система ставлень учнів до навколишнього світу, створюються умови для вибору ними суспільних цінностей, готується підґрунтя для диференційованого вивчення суспільствознавчої галузі в наступних ланках школи. Предмет «Я у світі» розширює смислові горизонти бачення учнів, спрямовує їх на усвідомлення

сучасного контексту взаємовідносин людини і суспільства, набуття демократичних цінностей, засвоєння поведінкових еталонів. Відповідно урок з цього предмету має бути нестандартним, позбавленим знаннєцентричності, спрямованим на розгляд світу і його подій з різних рольових позицій, та заохочення звернення учня до власного «Я» й використання життєвого досвіду. Поступове нагромадження навчального і життєвого досвіду допоможе зрозуміти дітям важливість таких якостей вихованої людини, як виконання своєї обіцянки, доведення справи до кінця, необхідність дотримання дисципліни у певних ситуаціях. Конкретні знання постають як засіб пізнання світу і життєтворчості, тому забезпечення активної позиції учня у набутті особистісних цінностей, сприятиме формуванню в них суспільно значущих.

Важливу роль у формуванні громадянської і соціальної компетентності школярів, поруч з використанням виховного потенціалу уроків, відіграють і різноманітні заходи – свята, розваги, зустрічі з ветеранами війни і праці, творчими людьми, тематичні конкурси, флешмоби, екскурсії, походи, елементарна дослідницька діяльність, різноманітні доручення й покладання обов'язків на членів учнівського колективу, що сприятимуть опануванню новими знаннями, вміннями, оцінками і судженнями.

Змістовим аспектами формувальної роботи в означеному напрямі мають стати різні види соціального досвіду – знання про національні та загальнолюдські цінності; державу, закони, права людини, обов'язки громадянина; вміння: спілкуватися з однолітками та дорослими, колективно обговорювати проблеми; робити свідомий вибір; брати участь у колективній діяльності сім'ї та класу, ухвалені колективних рішень; залучатися до суспільно-корисної діяльності; висловлювати і пояснювати власну точку зору; виявлення в поведінці та оцінці поваги до прав людини і закону; прагнення до справедливості, чесність і відповідальність; визнання та сприйняття багатоманітності; любові, поваги до рідних; національної історії, культури, мови, традицій. Необхідним елементом побудови освітнього процесу є створення ситуації успіху, ефект новизни, організація інтерактивного навчання, інтелектуальна активність школярів.

Формування соціальної і громадянської компетентності учнів початкових класів шляхом засвоєння різних видів соціального досвіду можливе за умов високої професійної діяльності педагогів, які теоретичні знання втілюють в практичних навчальних методиках, використовуючи інноваційні технології, і створюють умови на уроках, близькі до життєвих нестандартних ситуацій, що допоможе майбутньому громадянину України пристосуватися до сучасних умов життя.

Отже, громадянська компетентність це здатність людини активно, відповідально й ефективно реалізовувати громадянські права та обов'язки з метою розвитку демократичного громадянського суспільства. Сформована соціальна компетентність учнів молодших класів характеризує їх, як відкриті до суспільства особистість, яка володіє навичками соціальної поведінки, готовністю до сприймання соціальної інформації, бажання пізнати оточуючий світ. Основи громадянської освіти й соціального виховання закладаються в дитячі роки. Умовами, що сприяють ефективності формувального процесу є цілеспрямоване виховання в сім'ї, активна громадянська позиція й професіоналізм учителя, залучення учнів до різних видів громадянської й соціальної діяльності, використання виховного потенціалу навчальних дисциплін і позаурочних заходів, залучення батьків до життя класу, школи, єдність цілепокладань сім'ї, школи і суспільства.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти / Н. М. Бібік // Початкова школа. – 2010. – № 9. – С. 1–4.
2. Державний стандарт початкової загальної освіти, 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/462-2011-%D0%BF>. – Назва з екрану.
3. Кононко О. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника: системний підхід / О. Л. Коноко. – Київ : Стилос. – 2000. – 336 с.
4. Пометун О. І. Компетентнісний підхід – найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти/ О. І. Пометун // Рідна школа. – 2005. – № 1. – С. 65–69.

ВПЛИВ ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ НА ФОРМУВАННЯ
ПАТРІОТИЗМУ, ГРОМАДЯНСЬКОЇ ТА ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ СВІДОМОСТІ

У статті йдеться про надзвичайну актуальність проблеми виховання у молодого покоління патріотичних почуттів, активної громадянської позиції та державницької свідомості на основі вивчення історії України.

Ключові слова: патріотичне виховання, громадська позиція, національна ідея, історія України.

Мета статті полягає у розкритті сутності та шляхів формування патріотизму підростаючого покоління як актуальних проблем сьогочасного суспільства на основі вивчення історії України.

Останнім часом, в Україні відбуваються державотворчі процеси, що зумовлюють необхідність виховання національно свідомих громадян, справжніх патріотів, відданих Вітчизні, готових до плідної праці в ім'я рідного народу. Актуальною є проблема усвідомлення учнями свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей.

Педагогічна наука трактує патріотизм (від грецького *patris* – батьківщина, вітчизна) як усвідомлену й діяльну любов до своєї Батьківщини, відповідальність за її долю і готовність служити її інтересам, а в разі потреби самовіддано боронити здобутки свого народу [9, с. 471].

Патріотичне виховання – складова національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. Воно сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави [1, с. 32].

Батьки, вчителі і вихователі повинні усвідомлювати, що в процесі виховання кожної дитини мають застосовуватися численні вітчизняні пізнавально-виховні традиції [8, с. 674].

Відомий український історик, українознавець – Я. Калакура стверджує, що у вихованні українського патріотизму, опрацюванні наукових методик цього процесу колосальна роль належить українознавству, всьому циклу українознавчих дисциплін, насамперед їх історичному сегменту, а також знанням з української і зарубіжної історії, в яких заковані національно-патріотичні традиції українського народу, які передаються від покоління до покоління [5, с. 223].

Саме через історичні дисципліни здійснюється конструювання національного історичного нарративу через докорінне оновлення поглядів на минуле України та звільнення його від стереотипів та міфів радянсько-імперської доби. В Державному стандарті базової і середньої освіти, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України № 24 від 14 січня 2004 р., зазначається: «Викладання історичних дисциплін спрямоване на виховання в особистості рис патріота України, активного компетентного громадянина, людини з гуманістичними і демократичними цінностями»[4].

Саме ці предмети сприяють формуванню в молоді цілісного розуміння таких засадничих принципів патріотичного виховання, як відданість рідній Вітчизні, гордість за її соціокультурні та історичні здобутки.

Однією з причин сьогоденних негараздів у суспільстві, відсутність злагоди, єдності, є брак концепції національної ідеї, яка б об'єднувала весь український народ, всіх громадян України на державно-політичному рівні, створила б умови для економічного і духовного відродження. Національна ідея – це усвідомлення українцями себе як окремого народу з власною історією, культурою, традиціями, мовою, можливістю національного існування [7].

Національна ідея має стати основою національного виховання, національної свідомості, національної гідності, самодостатності та впевненості нашої молоді. Українська національна ідея довгі часи була віковичною мрією українського народу. Ця мрія гуртувала навколо себе кращих представників української нації,

надихала їх на героїчну працю і боротьбу в часи поневолення України. Безумовно, в процесі історичного розвитку, українська національна ідея розвивалася, набувала вдосконалення. Серед українських істориків, учених, які вивчали національну проблему на початку нашого століття були М. Міхновський, Д. Донцов, М. Грушевський, М. Рудницький.

Важливу роль у просвітницькій діяльності посідає відновлення історичної пам'яті про тривалі державницькі традиції України. Серед них Київська Русь, Велике князівство Литовське, Військо Запорозьке, Гетьманщина, Українська Народна Республіка, Гетьманат Павла Скоропадського, Західноукраїнська Народна Республіка, Карпатська Україна та інші українські визвольні проекти. На особливу увагу заслуговує формування української політичної культури в часи Речі Посполитої та Австро-Угорщини, нове осмислення ролі Кримського Ханату, як держави кримськотатарського народу, включно з тривалим воєнним протистоянням і плідною військовою та культурною співпрацею.

Особливого значення набуває ознайомлення з історією героїчної боротьби українського народу за державну незалежність протягом свого історичного шляху, зокрема у ХХ-ХХІ століттях - це ОУН, УПА, дисидентський рух, студентська Революція на граніті, Помаранчева революція, Революція Гідності та ін. [3, с. 120].

Програма з історії України для загальноосвітніх навчальних закладів передбачає виховання в учнів особистісних рис громадянина України, сприйняття ідей гуманізму та демократизму, патріотизму, взаєморозуміння між народами на основі особистісного усвідомлення досвіду історії. Програма сприяє вихованню громадянської свідомості, гідності та честі в гармонійному поєднанні національних і загальнолюдських цінностей, утвердженню ідеалів гуманізму, демократії, добра і справедливості. Програма дає широкі можливості для формування громадянської та національної свідомості молоді [6].

У ході вивчення історії України формується історична свідомість людини, що є чи не найвизначальнішою складовою національної свідомості. Формується людина – громадянин з високою національною гідністю, національним

характером, складом мислення. Курс історії України покликаний донести до свідомості розуміння того, що український народ сформувався історично, має свою самобутню культуру, свою державність, пройшов складний трагічний і героїчний шлях боротьби за рідну землю. Ніхто, напевно не буде заперечувати того, що навчання історії – це перший ступінь формування духовної культури особистості, її прилучення до загальнолюдських гуманітарних цінностей, її громадянського та національного самоусвідомлення [2, с. 20].

Тому, одним із найважливіших завдань теорії і практики є патріотичне виховання, яке повинно здійснюватися ще з раннього дитинства. Патріотично-наснажена громадська активність особистості повинна постійно підвищуватись в процесі виховання, самовиховання і самовдосконалення, переростати у відповідності до вікових особливостей, в громадсько-політичну, державницьку діяльність.

Отже, ознайомлюючись з подіями та історичними постатями, можна простежити складні шляхи боротьби народу за свою мову, культуру, за існування, в кінцевому рахунку, української нації з притаманними їй корінними рисами і відмінностями.

Пізнаючи традиції, народну мудрість, народну творчість (пісні, казки, прислів'я, приказки, ігри, загадки тощо), розширюючи уявлення про народні промисли (вишивка, петриківський розпис, яворівська іграшка), люди поступово отримують більш-менш цілісне уявлення про втілену в художній і предметній творчості своєрідність українського народу [10, с. 67].

Список використаних джерел:

- 1.Бородін І. Виховання правової культури учнів – завдання держави / І. Бородін // Право України. – 2008. – №5. – С 32–33.
- 2.Вишневський О. І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Посібник для студентів вищих начальних закладів. – Дрогобич: Коло, 2003.
- 3.Володько М. В. Правове виховання в школі, сім'ї – основа профілактики правопорушень серед учнівської молоді // За ред. В.М. Герасименка. – К., 2014. – С. 120–122.

4.Державний стандарт базової і середньої освіти. [Електрон. ресурс] //Міністерство освіти і науки України[веб-сайт] - Режим доступу: //www.mon.gov.ua

5.Калакура Я. Формування українського патріотизму: історичне та історіографічне підґрунтя // Українознавство.– 2008.– № 2.– С. 222– 225.

6.Методичні рекомендації «Роль педагога в посиленні патріотичного виховання в навчальних закладах» [Електронний ресурс] // – Режим доступу: <http://osvita-mk.org.ua/>.

7.Михальченко М. Національна ідея як регулятивна сила в загальнонаціональному та регіональному масштабах / Регіональні версії української національної ідеї: спільне та відмінне: зб. статей. – К., 2005. – С. 9-35.

8.Мурашин Г.О. Шляхи вдосконалення правової освіти молоді в Україні /Г.О. Мурашин // Соціокультурні чинники розвитку інтелектуального потенціалу українського суспільства і молодь. Наукові праці та матеріали конференції. – К., 2013. – Вип. 1. – С. 674-676.

9.Філософський енциклопедичний словник.– К.: Абрис, 2002.– 742 с

10.Фіцула М.М. Правове виховання учнів: Методичний посібник. /М.М. Фіцула. – К.: ІЗМН, 2012. – 148 с.

Секція 2

Національно-патріотичне виховання в умовах переходу на компетентнісну систему освітньої діяльності (школи, вишу)

УДК 37. 016. 33: 37

Авдєєва Ілона

Науковий керівник: Лебідь І.Ю.

ВИКОРИСТАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ У ВИХОВАННІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті висвітлюється проблема національного виховання учнів початкової школи. Наголошується на ролі національно-культурних традицій у формуванні національної свідомості та патріотичних почуттів молодших школярів. Зазначаються шляхи їх використання у навчально-виховному процесі початкової школи.

Ключові слова: патріотизм, національно-патріотичне виховання, традиції, звичаї.

Нині, сучасна українська школа перебуває у процесі інтенсивного розвитку, плідного пошуку, активізації науково-педагогічних ініціатив. Ось чому школа покликана стати для учня і педагога місцем духовного збагачення кожного з учасників навчально-виховного процесу, де формувалась б громадянська зрілість, відповідальність за свій внесок у національно-культурне відродження України, у розбудову держави. Важливу роль у цьому відіграє патріотичне виховання молодших школярів.

Зокрема, під патріотизмом розуміємо духовно-моральний принцип життєдіяльності особистості, який характеризується відповідальним ставленням людей до рідного краю, до Батьківщини, до народу; це активна праця на благо Вітчизни, примноження її багатства, розбудова науки й культури, захист свободи та честі своєї держави.

Слід зауважити, що патріотизм має невичерпний арсенал ідей засобів, застосування яких створює найсприятливіші умови для пробудження природних

сил кожної дитини, розвитку її здібностей. Тому враховуючи вікові особливості дітей, потрібно будувати свою роботу так, щоб успадкування культурних цінностей молодшими школярами відбувалось за принципом від близького до далекого, щоб діти виховувались на кращих традиціях сім'ї, свого роду, села, краю, регіону, країни. Однак, важливе значення у цьому процесі має виховання в початківців любові не лише до своєї Батьківщини, а й до культури і традицій.[4, с.9]

Особливо актуальним є завдання познайомити з технологією патріотичного виховання засобами національно-культурних традицій та показати її впровадження у навчально-виховний процес сучасної школи.

Традиція (від лат. *traditio* – передача, оповідання, переказ) – це те, що передається від покоління до покоління як загальноприйняте, загальнообов'язкове, перевірене минулим досвідом, визнане необхідним для забезпечення подальшого існування й розвитку індивіда, колективу, держави, суспільства [3, с.45]. Мета традиції полягає у тому, щоб закріпити і відтворити в нових поколіннях уставлені способи життєдіяльності, типи мислення і поведінки. Форми реалізації традиції різноманітні, але основними з них є звичай, свято й обряд. Звичай – загальноприйнятий порядок, спосіб дій, загальноприйнята норма поведінки: те що стало звичним, засвоєним, визнаним, що увійшло у вжиток у роду [3, с. 46-47].

Тому, виховуючи учнів на традиціях, прагнемо сформувати у молодого покоління вірність ідеалам побудови в Україні демократичної, правової держави, горде почуття належності до українського народу, стимулювати національне пробудження, відродити громадянське сумління і національний обов'язок. Доводимо глибинний зв'язок національного з духовністю особистості, інтелектуальною зрілістю і красою. У цьому полягає мета виховання молоді на національно-культурних традиціях українського народу.

Найширший поділ національних народних традицій можна визнати такий: родинні, регіональні, загальнолюдські, трудові, моральні, естетичні, культуротворчі, державотворчі, політичні, побутові, релігійні, місцеві,

шкільнолюдські, національні, родинні (за приналежністю); ідеологічні, трудові, моральні, фізичні, естетичні, екологічні (за своєю спрямованістю); культуротворчі, релігійні, політичні, державотворчі, побутові (за метою і призначенням); сімейні, шкільні, місцеві, сільські, міські, регіональні, загальнонаціональні (за місцем виникнення і розвитку); віковічні, новаторські, відроджувальні, розвивальні (за часом появи і примноження); прогресивні, реакційні, шкідливі, корисні, віджилі (за значенням).

Використання національно-культурних традицій у вихованні молодших школярів ефективно за умов: доступності, емоційності, врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей, зв'язку із життям, комплексного підходу.

Виховання учнів на народних традиціях припадає на позаурочну діяльність, бо по-перше, це – творчий і відкритий процес; по-друге, в позакласній і позашкільній діяльності яскравіше виявляється обдаровання молодших школярів, активізується процес самовиховання і самотворення особистості; по-третє, вона – важливий механізм об'єднання виховних зусиль школи і родини [2].

До речі, план виховної роботи має містити завдання, мета яких – розвивати моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, фізичну, економічну культуру. Виокремлюємо такі напрями: формування національної свідомості та самосвідомості; виховання духовної та високої мовної культури особистості; поваги до конституції, законодавства України, державної символіки; утвердження принципів загальнолюдської моралі; формування високої художньо-естетичної культури; розвиток індивідуальних здібностей і талантів учнів [3].

Однак, формуючи ці поняття. Проводимо з дітьми такі заходи: «Моя рідна Україна» (гра-подорож); «Я – син своєї землі» ; «Я – маленький громадянин» (гра-бесіда). Особливо зворушливе для дітей родинне свято «Мова рідна, живи в ріднім домі». Ці заходи виховують любов і повагу до рідної землі.

Про те, знайомлячи дітей з долею українського народу, використовуємо народні ігри. Деякі з них супроводжуються поетичними та музичними композиціями («Опанас», «Іду на Січ», «Жмурки»). Такі ігри сприяють появі в дітей інтересу до минулого, викликають захоплення [4].

Не менш важлива роль у виховному процесі надається народним, релігійним, родинним звичаям і святам. Знайомимо дітей зі святом Миколая, Різдом, Стрітінням, Святом матері, Великоднем, Покрови та ін. Це велика духовна зброя, яка вчить дитину любити людей, природу, навколишній світ, глибоко цінувати все, чим багата українська земля[6, с. 24].

У реалізації мети національного виховання Г. Ващенко на перше місце поставив родину, вважаючи, що батьки повинні прищеплювати дітям національні почуття, формувати в них національний ідеал, тобто «те найкраще, що створив народ в розумінні властивостей людської особистості» [1, 104].

Важливу роль у родинному житті, а отже, й у національному вихованні, відіграють народні традиції, звичаї та обряди українського народу. Будучи різними за призначенням, змістом, характером, функціонуванням і виховним впливом на людину, вони, як стверджує О. Столяренко, є тим «життєдайним корінням, яке живить духовність, зокрема ідейність, моральність, естетику кожного...» [5, 15].

Тому, підтримуємо тісний зв'язок з батьками учнів. У класі організуємо батьківський всеобуч: диспути, бесіди, засідання «круглого столу». Та найефективнішою формою виховання дітей є залучення батьків до навчально-виховного процесу.

Отже, одним із завдань виховного процесу в початковій школі – формування національних і духовних цінностей українського народу. Його мета: виховання свідомого громадянина, патріота; формування у школярів потреби та вміння жити в громадянському суспільстві, духовності та фізичної досконалості, моральної, трудової та художньо-естетичної культури.

Список використаних джерел

1. Ващенко Г. Виховний ідеал: підручник / Григорій Ващенко. – Полтава : Полтавський вісник / 1994. –Т.1. – 190 с.

2. Максимович О. Сімейне виховання. Народньо-педагогічні традиції / Ольга Максимович // Початкова освіта. – 2012. – №1-2. – С. 3-6.

3. Малько А. Виховуємо на традиціях рідного народу / А. Малько // Відкритий урок . – 2006. – № 23-24. – С. 45-48.

4. Німко О. Національно-культурні традиції у вихованні молодших школярів / Ольга Німко // Початкова освіта. – №6. – С.9.

5. Столяренко О. Народознавство: формування у школярів ціннісного ставлення до людини / Ольга Столяренко // Рідна школа. – 2000. – №1. – С. 14-16.

6. Церковна Г. Формування в учнів початкової школи національних та духовних цінностей українського народу / Галина Церковна // Початкова школа. – 2015. – №11. – С.24-25.

УДК 78.071.1:784

Балакунець Оксана

Науковий керівник: Яропуд З.П.

З ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНО-ПІСЕННОЇ ТВОРЧОСТІ

У статті робиться спроба систематизувати процес розвитку народно-пісенної творчості у зв'язку з її жанровою і стилевою самобутністю.

Ключові слова: синкретичне мистецтво, народно-пісенна творчість, жанри, національні жанри і стилі.

Музичність та співучість є одним з характерних рис українського народу. Музичні традиції на території України сягають прадавніх часів. Знайдені київськими археологами в околицях Чернігова музичні інструменти – тріскачки з бивнів мамонта датують віком 20 тис. років. До того ж періоду відносять флейти, знайдені на стоянці Молодове (Чернівецька обл.). На фресках Софії Київської (XI ст.) зображені музики, що грають на різних духових, ударних та струнних (подібних до арфи і лютні) інструментах, а також скоморохи, що танцюють. Ці

фрески свідчать про жанрове різноманіття музичної культури Русі. До XIII століття відносяться літописні згадки про співців Бояна та Митусу.

Загалом первісне музикування носило синкретичний характер – пісня, танець і поезія були злиті в нерозривній єдності і, найчастіше, супроводжувало обряди, церемонії, ритуали, трудовий процес тощо. В уяві людей музика і музичні інструменти відігравали важливу роль оберегів під час заклинань і молитов магічно-охоронного значення. В музиці люди вбачали захист від нечистої сили, поганого сну, від зурочення. Існували в людей і спеціальні магичні награвання для забезпечення родючості ґрунту і плодovitості худоби. У первісній грі починають виділятися солісти, заспівувачі; розвиваючись, диференціюються елементи музично виразної мови. Речитація на одному тоні ще без чіткої розміреності інтервальних ходів (низхідний глісандуючий рух первісної мелодії низькими, частіше всього, сусідніми звуками) приводить до поступового розширення звукового діапазону: закріплюються кварта і квінта, як природні межі підвищення і зниження голосу, а тим самим як опорні для мелодії інтервали і їх заповнення проміжними (вузькими) ходами.

Цей процес, що відбувався і найдавніші часи, і був тим джерелом, з якого виникла народна музична культура. Він поклав початок формулюванню музичних систем, які в дальших історичних умовах, унаслідок своєрідності, привели до виникнення національних прикмет музичної мови [1, с. 48-49]. У цей період зароджуються історичні думи та пісні, які в наступну епоху переростають в одне з найяскравіших явищ національної культури. Їхня генеза тісно пов'язана з давніми плачами й голосіннями, билинною епікою княжої доби, південнослов'янськими історичними піснями. Термін «дума» у науковий обіг вперше запровадив М. Максимович, маючи на увазі історичні свідчення сучасників – Станіслава Сарницького (1587), Адама Чагровського (кінець XVI ст.), Єроніма Морштина (1606) та ін..

Найдавнішою верствою цієї епіки є думи, тематика яких тісно пов'язана з татаро-турецькими війнами: «Про азовських братів», «Про Марусю Богуславку», «Невольники на каторзі» («Невольницький плач»), «Про Івася Коновченка», «Про

Самійла Кішку», «Про Олексія Поповича», «Про сарматських братів» та ін. У невольничих плачах події розвиваються в Трапезунді, Кафі, згадуються Царгород, земля Орабська, Причорномор'я. У цих думах сформувалися основні силові ознаки жанру. Тут переважають образи страждання, страдницьких плачів і неймовірної туги за рідною землею. Особливо виразно це проявляється у експресивно-драматичній музичній мові, наповненій інтонаціями плачу, ридання, крізь які просочуються героїчні мотиви.

Історичні пісні як окремий жанр формуються у XVI – XV ст., розвинувши історичні тенденції давніх колядок, величальних пісень, балад та інших жанрів. Найдавніші верстви змальовують важкий період в історії українського народу – спустошення і насильства. Пісні цього кола за тематикою й музичним стилем тісно пов'язані з думами – наприклад, пісня про Коваленка, у якій йдеться про напад татар на мирне населення. Сильова спорідненість з думами зумовлена спільним середовищем побутування (кобзарство). Особливо яскравою тут є тема козацтва та його героїчна боротьба за волю народу – наприклад, відома «Пісня про Байду». Творилися історичні пісні в середовищі козаків. Їхня висока освіченість та грамотність зумовлювали постійний приплив зі сторони писемної літератури різноманітних тем, образів, формально-стилістичних структур і засобів виразності. Паралельно засвоювався стиль світських і духовних пісень. Історичні пісні здебільшого побутували в чоловічому, козацькому середовищі й для них характерним був гуртовий багатоголосий спів. Саме в цьому жанрі народний багатоголосий спів досяг свого найвищого розвитку. Про практику народної пісні, що існувала в найдавніші часи на теренах України, можна судити зі старовинних обрядових пісень. Багато з них є відбитком цільного світогляду часів первісної людини, що розкриває ставлення народу до природи та її явищ.

Самобутній національний стиль найбільш повно представлений піснями центрального Придніпров'я. Їм властиві мелодична орнаментика, вокалізація голосних, лади – еолійський, іонійський, дорійський (нерідко хроматизований), міксолідійський. Зв'язки з білоруським і російським фольклором особливо яскраво виявляються у фольклорі Полісся. У Прикарпатті й Карпатах розвинулися

свої відмінні пісенні стилі. Їх визначають як гуцульський і лемківський діалекти. Гуцульський фольклор відрізняється архаїчними рисами в мелосі й виконавській манері (інтонування, наближене до натурального ладу, низхідні глісандо в закінченнях фраз, спів з вигуками, імпровізаційна мелізматика, силабічний речитатив), взаємодію вокального й інструментального начал, зв'язками з молдавським і румунським фольклором. В ладовому відношенні гуцульському фольклору притаманний особливий – гуцульський лад, а також – еолійський, іонійський та дорійський. Для лемківського діалекту характерні зв'язки з польською, угорською, словацькою пісенністю, що проявляються в гостро пульсуючому синкопованому ритмі, переважанні мажору над мінором, пануванні силабічного речитативу [2, с.2].

За своїм значенням у житті народу, за тематикою, сюжетом і музичними властивостями українська народна пісня поділяється на безліч різноманітних жанрів, що об'єднуються певною системою ознак. У цьому розумінні найбільш типовими жанровими української пісні є:

- календарно-обрядові – веснянки, щедрівки, гаївки, колядки, купальські, обжинкові та ін..
- родинно-обрядові та побутові – весільні, жартівливі, танцювальні (в тому числі коломийки), частівки, колискові, поховальні (в тому числі коломийки), частівки, колискові, поховальні, голосіння та ін.
- кріпацького побуту – чумацькі, наймитські, бурлацькі тощо; історичні пісні і думи.
- солдатського побуту – рекрутські, солдатські, стрілецькі; ліричні пісні та балади.

Отже, упродовж свого історичного розвитку українська пісня прагнула до виявлення найхарактерніших рис творчого життя народу, його художньої психології. Широкий і різнобарвний діапазон її мелодійності, ліричності, різноманітних зіставлень емоційних станів мелодій, надають будові її цілого розповідного характеру, змістом якого є переживання і конфлікти внутрішнього життя особистості.

Список використаних джерел

1. Історія української музики. – Київ, 1989. – Т. 1. – С. 48-49.
2. Максимович М. Украинские народные песни / М.Масимович. – М., 1834. – с. 2.

УДК 378.015.31: 159

Басараба Оксана

Науковий керівник: Франчук Т.Й.

САМООРГАНІЗАЦІЯ В СТРУКТУРІ ОСОБИСТІСНОГО САМОРОЗВИТКУ СТУДЕНТА, ШКОЛЯРА

У статті йдеться про самоорганізацію студента, учня у контексті формування їх громадянської позиції, зокрема пропонується модель та головні умови розвитку здатності до самоорганізації студента.

Ключові слова: самоорганізація, громадянська позиція, саморозвиток, особистісно орієнтована освіта.

Формування громадянської позиції молодого людини (студента, школяра) – це процес особистісного само творення, в основі якого формування її блоку цінностей, життєвих принципів, пріоритетів розвитку, серед яких чільне місце займає самоорганізація. Підвищена увага до теоретичних, практичних досліджень самоорганізації, самоуправління, самоменеджменту особистості в структурі всіх видів діяльності – це відповідь на виклики сучасного світу. Проблема самоорганізації детермінована глобалізаційними процесами, які особливо актуалізувалися у ХХІ столітті. У вирі життя, постійного нестримного потоку інформації, інтенсифікації інноваційних соціально-економічних змін, різних форм інтерактивної, комунікаційної взаємодії посилюється запит на тип особистості, здатної не лише безконфліктно адаптуватися до цих процесів, а і стати суб'єктом їх творення. За таких умов освіта отримала свого роду «замовлення» на особистість з визначеною громадянською позицією, активну, самодостатню, здатну до самореалізації, постійного саморозвитку.

Створення умов для особистісного, професійного саморозвитку й самовдосконалення учнів, педагогічних працівників задекларовано у державних документах, зокрема у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [1], Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи (2016) [17].

Зокрема, у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року зазначено, що держава повинна забезпечувати «виховання особистості, яка підготовлена до життя і праці у світі, що змінюється; розвиток творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості; підготовку кваліфікованих кадрів, здатних до творчої праці, професійного розвитку конкурентоспроможних на ринку праці» [1]. Отож, проблеми само розвитку самореалізації є однаково актуальними для всіх рівнів освітньої діяльності, оскільки алгоритмом компетентнісного освітнього процесу є формула «я вчуся» як альтернатива класичній – «мене вчать».

Загалом самоорганізація – це важливий сегмент освітнього процесу, який є однаково значущим для сучасної школи та ВНЗ, зокрема, педагогічного спрямування, що обумовлено:

По-перше, зростанням масштабів і динамізму змін у суспільно-економічному житті держави, які вимагають від сучасної молодої людини (школяра, студента) не лише розуміння їх сутності, а й здатності адаптуватися до ситуації на основі визначеної громадянської позиції, у перспективі забезпечувати власну конкурентоздатність на ринку праці.

По-друге, збільшенням питомої ваги інноваційних, особистісно орієнтованих технологій в сучасній освітній діяльності, потреби в особистісній, професійній самореалізації в житті, майбутній професії.

По-третє, посиленням особистісного компонента як основи формування громадянської позиції людини, суб'єкта соціально-економічного розвитку держави.

Створити сприятливі умови для самоактуалізації, самореалізації, самоорганізації учня може лише вчитель, який має власний практичний досвід самотворення. У цьому контексті особливого значення набуває самоорганізація

студента, яка, в той же час, буде виступати головним інструментом забезпечення ефективності професійного, особистісного саморозвитку, самореалізації, формування громадянської позиції молодій людині.

Студент може реально виконувати функції автора та розробника освітніх проєктів та програм самоорганізації на основі адаптації загальнонавчальних теоретичних основ та технологій самоорганізації до власного потенціалу та індивідуальних особливостей.

Виходимо з позиції, що процес самоорганізації є поліфункціональним і полягає в раціональному використанні свого часу, виробленні внутрішньої дисципліни, вміння особи без систематичного зовнішнього контролю, без стимуляції з боку викладача (вчителя), самостійно та раціонально організувати власну діяльність (навчальну як її основу в період здобування відповідного рівня освіти). Найважливішим у цьому процесі є розробка алгоритмів діяльності: діагностика, аналіз та на їх основі проєктування загальної логіки реалізації власного потенціалу студента, орієнтуючись на «Я-Концепцію», «Я-ідеальне».

На основі трактування сутності процесу самоорганізації, а також аналізу підходів різних науковців до структурування та моделювання особистісного, професійного саморозвитку (О. Демченко, Т. Новаченко, О. Князькова, ми розробили структурно-функціональну модель, яка відображає логіку роботи над самоорганізацією студента, учня та організацію адекватного змістово-методичного забезпечення. Виходячи з загальної структури педагогічного процесу (Ю.К.Бабанський), було виділено наступні блоки:

Мотиваційно-цільовий, діагностичний. Важливо ще на стартовому етапі, виходячи з трактування сутності самоорганізації, інтегрувати цінності і, відповідно, цілі: життєві, особистісні, освітні та майбутні професійні. Тому, для початку, потрібно чітко ще раз для себе з'ясувати та сформулювати цінності власного життя, навчання у їх контексті. На цьому етапі важливо сформулювати ієрархію цілей: стратегічних, тактичних, першочергових, визначити характер залежності між ними. Загальні цілі орієнтовані на всебічний розвиток власної особистості і часткові – конкретні, найближчі цілі, пов'язані з відповідним етапом

навчання. Так визначається мета на відповідний часовий період, яка повинна бути конкретно і чіткою. Після визначення мети необхідно сформулювати мотивацію (вона може передувати ціле утворенню, диктуючи відповідні завдання), яка супроводжуватиме діяльність. Наприклад, мотивація може формуватися в контексті наступних цінностей: 1. Можливість особистісної, професійної самореалізації. 2. Здатність керувати своїм життям. 3. Конкурентоспроможність. 4. Збереження власного здоров'я. Результати самодіагностики комплексно та глибоко аналізуються з тим, щоб не лише визначити «стартовий рівень» процесу саморозвитку, а і з'ясувати потенційні можливості на перспективу, а також «проблемні зони», на які слід акцентувати особливу увагу.

Організаційно-процесуальний. Після самодіагностики та визначення основних проблем (тобто визначення «Я-реального») слід переходити до створення образу «Я-ідеального». Тобто, визначення того, що студент (учень) хоче в собі змінити, покращити чи «викорінити». Визначивши власні особливості, можливості та створивши модель «Я-ідеальне», слід переходити до формування моделі самоорганізації та вибору логіки і методів роботи. Методи завжди потрібно адаптувати до власного життя, особистісних характеристик, а не формально «накладати» кимось створені зразки, оскільки це може викликати дискомфорт, який так чи інакше буде спочатку. Методик для ефективної самоорганізації існує достатньо. Наприклад, при складанні плану на день та розподілі часу можна скористатися і поєднати два методи: метод «Альпи» та принцип Ейзенхауера або ABC-аналіз. Метод «Альпи» полягає у резервуванні робочого часу «про запас» у співвідношенні (60:40). Тобто, при складанні плану виконання певного завдання слід дотримуватися основного правила, згідно з яким основний план охоплює 60 % робочого часу і приблизно 40 % залишають як резервний час для вирішення неочікуваних справ, несподіваних зустрічей. Суть принципу Ейзенхауера та ABC-аналізу полягає у встановленні пріоритетності завдань. Наприклад, розстановка пріоритетів за допомогою ABC-аналізу включає в себе такі позиції: найважливіші завдання (категорія А) становлять приблизно 15

% кількості всіх завдань і справ, якими зайнята людина. Однак, власна значущість цих завдань (у сенсі вкладу у досягнення мети) становить приблизно 65 %; важливі завдання (категорія В) складають у середньому 20 % від загального числа і також 20 % значущості завдань і справ; менш важливі і несуттєві завдання (категорія С) становить, навпаки, 65% загальної кількості завдань, але мають незначну частку – близько 15 % у загальній кількості всіх справ, які потрібно виконати.

Контрольно-рефлексивний, проектувальний. Закономірно, що система роботи над підвищенням рівня самоорганізації потребує комплексного визначення рівня її ефективності з тим, щоб наступний етап розвитку (а він за своєю суттю є перманентним) був більш результативним, успішним. На цьому етапі: а) повторюється процедура діагностики рівня самоорганізації за тими самими параметрами, критеріями, методиками, що і на стартовому етапі; б) порівнюються результати діагностики, визначається загальний рівень ефективності процесу саморозвитку у аспекті самоорганізації, визначаються успіхи та проблеми процесу; в) формується самоаналіз, з'ясовуються причинно-наслідкові зв'язки, що лежать в основі як успішних перетворень, так і невдач, що мали місце в процесі реалізації програми саморозвитку; г) визначаються пріоритети саморозвитку на перспективу з акцентуванням на найбільш значущих проблемах попереднього етапу.

Отож, підвищення компетентностей з самоорганізації відбуватиметься за умов: а) цілеспрямованого та системного програмування процесу відповідно до особистісного потенціалу розвитку; б) асоціювання здатності до самоорганізації з майбутньою професійною діяльністю: необхідністю формування практичної готовності до самоорганізації майбутніх учнів.

Список використаних джерел

1. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Указ Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15828.html>

2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс].– 2016. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/12/05/konczepczyia.pdf>

УДК 373.3.017.4:172.15:51

Белова Олена

Науковий керівник: Гнатенко О. С.

МАТЕМАТИЧНІ ЗАВДАННЯ ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

У статті розкриваються особливості національного виховання в початковій школі; висвітлюються можливості використання математичних завдань як засобу виховання патріотизму в молодших школярів.

Ключові слова: виховання, патріотизм, засоби навчання, математичні завдання.

Патріотизм у найзагальнішому розумінні – це любов до рідної Батьківщини. Для кожної людини в світі її рідний край – найдорожчий та наймиліший серцю. Це той клапчик землі, що привітав її з життям, де минули безтурботні дитячі роки, де живуть найрідніші люди. Такі почуття зрозумілі, вони природні. Далі вони поширюються на цілу країну, в якій людина живе, на людей, які говорять однією мовою та створюють спільну культуру. У широкому розумінні країна – це велика родина, де всі живуть спільними радощами та проблемами. Тому ми відчуваємо свою причетність та відповідальність за все, що коїться у державі, нам не байдуже, як до нашої Батьківщини ставляться у світі.

Наша країна переживає важкий період соціальних потрясінь. Трагічні події, які відбуваються на сході, не залишають байдужими нікого. У цей час батькам і педагогам потрібно переглянути систему цінностей, яку формуємо у дітей та

надати перевагу духовному й моральному над матеріальним та егоїстичним. В тяжкий час випробувань учителям молодших класів необхідно звернути увагу на патріотично-громадське виховання, плекати у молодшого покоління любов як до свого рідного краю, так і до всієї великої, розмаїтої та багатонаціональної України.

Навчальний заклад має стати для кожної дитини осередком становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єднанню українського народу та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

За визначенням В. Сухомлинського, три любові у серці дитини має плекати сучасна школа: культ матері, рідної мови і рідної Батьківщини. Любов до свого народу, рідної землі, відповідальність за долю України, готовність захищати рідну країну, служити їй – найсвятіше громадське почуття, яке має назву патріотизм.

Виховання у молодого покоління почуття гордості за свою країну, готовності бути гідним громадянином України, відданості справі зміцнення державності, активної громадянської позиції нині визнано проблемою загальнодержавного масштабу. Проблемами патріотичного виховання учнів молодших класів займалися С. В. Долецька, М. М. Качур, О. Г. Коркішко, Н. В. Михальченко, М. С. Павленко.

Патріотизм покликаний дати новий поштовх для розвитку духовності нації. Це є нагальною потребою і держави, і суспільства, і особистості. Державі необхідно, щоб всі діти вирости національно свідомими громадянами, суспільство зацікавлене в тому, щоб розвиток особистості здійснювався на моральній основі. Реалізація заявлених викликів забезпечить країні гідне місце у цивілізованому світі.

Мета статті – розкрити зміст понять «патріотизм» і «патріотичне виховання» та висвітлити особливості здійснення патріотичного виховання в процесі навчання математики в початковій школі.

У Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2015-2019 патріотичне виховання визначається як складова національного виховання, головною метою якого є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. Воно сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави [2].

Кожна дитина більшу частину свого часу проводить у школі, переважно на уроці. Урок – це невід'ємна частина навчального процесу, яка залишається однією з основних форм організації навчання. Сучасний урок має бути витвором мистецтва і майстерності педагога, викликати в дітей щирий інтерес, справжню захопленість, формувати їх творчу свідомість. Ми звикли, що урок – це основна форма навчання, але урок – це і сфера, в якій відбувається шкільне виховання.

Урок, зокрема урок математики в початковій школі, має унікальні можливості впливати на становлення багатьох якостей особистості учня та формування ціннісного ставлення до навколишнього середовища, що становить актуальність даного дослідження. Саме виховний потенціал кожного уроку є джерелом формування ціннісних орієнтацій учнів: на уроці чинником виховання служить усе, з чим взаємодіє учень. А це означає, що вчитель має тримати в полі зору всі аспекти уроку, вивчати всі виховні можливості і навчитися впливати на весь виховний процес, спрямовувати його в потрібному напрямку.

На уроках математики патріотичне виховання здійснюється завдяки розширенню змісту освіти, доцільних методів і форм навчання, використанню сприятливих виховних ситуацій, а також особистості самого вчителя.

Усвідомленню учнями того, що вони належать до українського народу, вихованню шанобливого ставлення до символів держави, бережливого ставлення до природних багатств України сприятиме систематичне проведення бесід і виконання на уроках та у позаурочній діяльності математичних завдань виховного змісту:

Тато посадив 12 кущів калини, а мама в 3 рази менше. Скільки кущів калини посадили вони разом?

Комбайнери засіяли поле пшеницею. Довжина цього поля 800 м, а ширина 500 м. Знайдіть площу поля. Скільки всього пшениці зібрали з цього поля, якщо урожайність становила 4 т з 1 га.

У Маринки було 7 стрічок для вінка, а в Оленки на 3 менше. Скільки всього стрічок було у дівчат?

Розв'яжи приклади:

Для формування в учнів інтересу до пізнання минулого і сучасного України, для прагнення знати більше про цікаві місця і міста нашої Батьківщини пропонуємо вчителям створювати на краєзнавчому матеріалі власні системи завдань, що включатимуть завдання, подібні до запропонованих:

Якою річкою омивається місто Кам'янець-Подільський та фортеця, що у ньому знаходиться? Розв'яжіть приклади та розташуйте відповіді в порядку спадання:

$$7\ 912 : 86 = \text{И}$$

$$406\ 958 : 67 = \text{М}$$

$$30\ 240 : 63 = \text{Р}$$

$$336\ 378 : 42 = \text{С}$$

$$33\ 696 : 48 = \text{О}$$

$$18\ 450 : 246 = \text{Ч}$$

$$24\ 325 : 35 = \text{Т}$$

Назва «найсолодшого» міста України розташована на блакитному полі під квадратом. Яке це місто? Знайдіть його на карті.

				
	Київ	Львів	Ізюм	Одеса
	Хмельницький	Вінниця	Тернопіль	Умань

У початковій школі закладається основа національної свідомості учнів, тому вчителям потрібно підбирати такі завдання, які будуть допомагати виховувати школярів у дусі патріотизму, які любитимуть рідну землю, пишатимуться минулим і сучасним України.

Список використаних джерел

1. Гонський В. А. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави: студії виховання / В. А. Гонський // Рідна школа. – 2001. – №2. – С. 9 – 14.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді [Електронний ресурс]. – 2015. – Режим доступу до ресурсу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/.
3. Лист МОН № 1/9-614 від 27.11.14 року «Про методичні рекомендації з патріотичного виховання» [Електронний ресурс]. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/44204/.
4. Фіцула М. М. Педагогіка: навчальний посібник / М. М. Фіцула. – Київ: Академвидав, 2009. – 560 с. – (Альма-матер).

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ
ЗАСОБАМИ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті розкрито сутність технології формування духовності молодших школярів засобами художніх творів В. Сухомлинського.

Ключові слова: духовність, молодші школяр, формування, естетичні почуття, пізнавальний інтерес, емоційно-образне слово.

На сучасному етапі розбудови українського суспільства нагальною постає потреба виховувати дітей і молодь на таких морально-духовних цінностях, що сприятимуть формуванню людини, яка буде жити за законами добра, справедливості, чесності, гуманізму. Актуальність проблеми духовного виховання пов'язана, принаймні, з чотирма основними тезами:

по-перше, наше суспільство потребує підготовки широко освічених, духовних людей, що володіють не тільки знаннями, але і позитивними духовно-моральними рисами; *по-друге*, в сучасному світі маленька людина живе і розвивається в оточенні безлічі різноманітних джерел сильної дії як позитивного, так і негативного характеру, які щодня тиснуть на інтелект і почуття дитини, на сферу духовності й моральності, що перебувають у стадії формування; *по-третє*, сама по собі освіта не гарантує високого рівня духовної вихованості, бо вихованість – це якість особистості, що визначається в повсякденній поведінці людини та її відношенням до інших людей на основі пошани і доброзичливості; *по-четверте*, озброєння духовними знаннями важливе й тому, що вони не тільки інформують маленьку дитину про норми поведінки, прийнятні у сучасному суспільстві, але й дають уявлення про наслідки порушення норм чи наслідки певного вчинку для оточуючих людей.

Молодший шкільний віку у сенсі духовного розвитку унікальний і своєрідний. Він закладає основи образного сприймання світу як повного

несподіванок і таємниць. Це перші свідомі кроки до духовного ідеалу, і при певних умовах вони можуть перетворитися в любов до правди, до краси, до рідного краю. Отже, основне завдання педагога залучити учнів до духовних переживань, зробити прагнення дитячих душ щирими, глибокими, різносторонніми. Ці навички формуються у дитини повільно, поступово, їх виховання значною мірою залежить від наполегливості й майстерності педагогів, їхньої поваги до дитини.

Проблема розвитку духовності дитини не нова. У ХІХ столітті над нею глибоко замислився німецький педагог Ф. Фребель. Потім цьому питанню приділяли увагу такі видатні педагоги як К. Ушинський, А. Макаренко, В. Сухомлинський та інші. Сьогодні освітяни, відповідаючи на запит молоді української держави і потреби суспільства, ведуть пошук ефективних методик, технологій, підходів, засобів навчання і виховання, які б сприяли становленню високоосвіченої й духовно-багатої особистості. Відповіддю на запит є педагогічна й творча спадщина славетного педагога і письменника В. О. Сухомлинського, який великого значення надавав вихованню духовності засобами художнього слова. В. Сухомлинський був переконаний, що образне мислення молодшого школяра й естетичне сприймання ним природи взаємопроникають, живляться одне одним. За допомогою краси природи, любові до неї він творив і збагачував духовний світ дитини. Вхідження мистецтва в духовний світ дитини, за думкою педагога, повинно починатися з пізнання краси слова, бо слово – могутній спосіб відточення витончених почуттів. В. Сухомлинський вважав, що в дитячі роки слово з його благодатною красою повинно стати джерелом і засобом пізнання краси в природі, внутрішнім духовним багатством і водночас засобом вираження цього багатства.

Мета статті – розкрити сутність технології формування духовності молодших школярів засобами художніх творів В. Сухомлинського.

Сутність естетичного почуття до природи, яку розглядаємо як оцінно-естетичне ставлення молодшого школяра, яке виникає в результаті сприйняття

природи засобами художньої дитячої літератури, проявляється у формі емоційних переживань і характеризується усвідомленістю, стійкістю, вибірковістю, предметністю, корисливістю, позитивною емоційною забарвленістю й творчою спрямованістю. Саме цю сутність взято за основу для обґрунтування критеріїв оцінки сформованості екологічної вихованості та духовності у дітей молодшого шкільного віку.

Проблема формування моральних основ людської особистості у творах В. Сухомлинського розглядається крізь призму людської етики, почуттів, переживань. Наслідуючи Василя Олександровича, сучасні учителі початкових класів проводять «Уроки під Голубим Небом», на яких школярі вчать розуміти природу, піклуватися за її збереження і примноження. Серії уроків серед природи викликають допитливість, прагнення знати про навколишнє якнайбільше. Про це свідчать твори-відповіді на такі запитання як: «Чому соняшник повертає квітку за сонцем?», «Куди падають зірки з неба?», «Чому плаче верба?», «Для чого дятлові гострий довгий дзьоб?», «Звідки беруться хмари?», «Чому гримить і блискає?» та інші. Відповіді на ці та інші запитання розкривають неповторну красу навколишнього, вчать шукати причинно-наслідковий зв'язок між речами і явищами, бачити залежність між ними.

У творах В. Сухомлинського порушується велике коло проблем виховання духовності дитини. Твори автора про повагу до старших, любов до Вітчизни, працелюбність, добро, чесність, вчать бути морально чистими, любити природу, оберігати її і примножувати. Якщо всі ці риси характеру перейдуть від казки Н. Сухомлинського до дитячого серця, то можна буде сказати, що ця маленька людина стала духовно багатою. Отож, можливості змістового матеріалу творів Василя Олександровича досить великі. Варто лише знати їх, вірно та влучно використовувати в освітньому процесі.

В. Сухомлинський радив використовувати різноманітні способи та прийоми організації навчальної діяльності, «уроки мислення» серед природи. Кожне таке заняття має передбачити певне коло речей і явищ для спостережень і передбачати такі дії: дивуватися і помічати, помічати і відчувати, відчувати і

думати, думати і творити. Педагог надавав особливого значення добору тем для таких занять. Наприклад, «Пробудження природи від нічного сну», «Як квіти зустрічають схід сонця», «Як співає жайворонок», «Як ліс готується до зимового сну» та інші.

Формування екологічної і духовної культури буде не ефективним, якщо діти не зрозуміють, що мало любити й оберігати природу, потрібно старатися її ще й примножувати. Як це можна зробити вчать оповідання «Дуб під вікном», «П'ять дубків» та ін. Після прочитаного, кожна дитина захоче і собі посадити деревце та доглядати за ним. До того ж такий учень вже ніколи не зламає гілку, не зірве листочка, а, навпаки, – полле зів'ялу рослину, підв'яже пошкоджену гілку. І всі ці зміни стануться тоді, коли дитяча душа «переживе», «опрацює», «усвідомить» ці твори В. Сухомлинського.

Так, наприклад, під час бесіди «Чуєш голос природи?» діти ознайомлюються з оповіданнями «Конвалія», «Все в лісі співає», «Сергійко і Матінка», «Як дзвенять сніжинки». У розмові учні вчаться бачити і розуміти прекрасне. В. Сухомлинський говорив: «У серці кожної маленької людини закладено зачатки почуття краси. Потрібно лише вчасно показати їй це, зосередити увагу, розкрити очі».

Отже, твори видатного педагога допомагають молодшим школярам зрозуміти складність і красу людського буття, орієнтувати в людських стосунках, закладають основи самопізнання і саморозвитку. Завдання духовного виховання – забезпечити перетворення знань про духовність як систему духовних понять у духовні переконання.

Пропонована В. Сухомлинським технологія орієнтує, за нашим переконаннями, не стільки на отримання нових знань, скільки на їх оновлення й поглиблення, усвідомлення й узагальнення, перехід на нову якість – формування духовно збагаченої особистості.

У процесі обговорення творів педагога-творця, молодші школярі вчаться висловлювати найпростіші оцінні судження щодо поведінки та вчинків героїв, яскраво і образно будувати висловлювання про власне ставлення до змісту

твору. Все це свідчить про перевагу пропонованої методики над традиційною у процесі формування в молодших школярів духовності під час читання художніх творів В. Сухомлинського.

Список використаних джерел

1. Вашуленко М. С. Літературна творчість В. О. Сухомлинського у сучасному змісті початкової освіти / М. С. Вашуленко // зб. наук. праць Кам'янець-подільського державного університету : серія педагогічна. – Вип. XIII. – 2007. – С. 73–77.

5. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям : вибрані твори у 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Київ : Рад. школа, 1977. – 283 с.

УДК 37.035.6

Вітвіцький Ярослав

Науковий керівник: Горбатюк О.В.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНІ ЗАСАДИ ВИХОВАННЯ УЧНІВ ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

У статті розглянуто особливості національно-патріотичного виховання крізь призму сучасних соціально-політичних процесів в державі. На підставі проведеного дослідження, серед школярів, показано результати осмислення ними явища патріотизму. В рамках державної концепції національно-патріотичного виховання наголошено на необхідності у переосмисленні системних заходів, які покладені в основу патріотичного виховання учнів.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, навчально-виховний процес, національні цінності, стратегія, патріотизм, громадянин, державність.

Кожний народ прагне інтерпретувати себе, як окрема нація та слідує інстинкту самозбереження шляхом розбудови власної держави. Стратегічними ресурсами кожної держави, в тому числі і України, являється молоде покоління, яке буде творити свою державу в рамках концепції її розвитку. Через це будь-яке виховання завжди має бути національним [2].

В умовах сьогодення назріває суттєва проблема у національно-патріотичному вихованні учнів, яка вимагає негайного вирішення. Сучасні внутрішні політичні процеси, економічна перебудова держави, зовнішня військова агресія та інтеграція в європейське товариство в умовах глобалізації здійснюють визначальний вплив на оточення та національно-патріотичне усвідомлення учня [3]. Суть поширення патріотизму серед школярів, передусім, визначається національно-патріотичною концепцією держави. У зв'язку з цим МОН України разом із навчальними закладами повинно розробити чітку програму впровадження та функціонування даної концепції з подальшим моніторингом за її виконанням [5]. Неодноразово проблема національно-патріотичного виховання порушувалась у працях: Ю. Руденка, І.Д. Бега, К.І. Чорної. Варто згадати ідеї формування патріотичних почуттів та національної свідомості у працях І. Огієнка, М. Галушинського, Г. Ващенка.

Мета роботи – показати значення та визначити особливості національно-патріотичного виховання учнів як стратегічного напрямку зміцнення держави. Ефективність досягнення покладеної мети вбачаємо у визначенні ключових проблем поширення патріотизму серед учнів та реалізації державної концепції національно-патріотичного виховання.

Національно-патріотичне виховання передбачає визнання національних цінностей як визначальних [4]. До них належать: українська ідея, що втілює в собі прагнення до державності та соборності, патріотизм і готовність до самопожертви у випадку потреби захисту Батьківщини, почуття національної самопошани і гідності, історична пам'ять, повага до державних та національних символів та до Гімну України, любов до рідної культури, мови, національних свят і традицій, повага до Конституції України і до обраних демократично владних чинників, орієнтація власних зусиль на розбудову Української держави та прагнення побудувати справедливий державний устрій, протидія антиукраїнській ідеології, прагнення до розвитку духовного життя українців тощо [1]. Серед названих вище національних цінностей сьогодні на особливу увагу заслуговують

відродження національної (історичної) пам'яті та національної гідності. Учням необхідно акцентувати увагу на патріотизмі і моральності і в той же час наводити приклади його витоку у вигляді діяльності історичних постатей та правдивих історичних подій. Певна річ, що національне виховання в системі освіти здійснюється з урахуванням пізнавальних можливостей та психологічно-вікових особливостей учнів певного класу [4]. Особливу увагу варто звернути на виховання патріотизму в середній школі, що має величезне значення, оскільки наші молоді сучасники повинні не тільки володіти належним об'ємом знань, але вони повинні стати зрілими духовно та інтелектуально, адже вони стають об'єктами електоральної політики [2]. В.О. Сухомлинський підкреслював, що одним з головних виховних завдань школи є підготовка учнів до простої повсякденної праці, праці для суспільства як до патріотичної діяльності, причому сама діяльність дітей, що організовувалась педагогом з даною метою, являє рушійну силу формування особи громадянина, що росте [3]. За даними опитування патріотизм у розумінні учнів старших класів означає:

- національна свідомість, гордість за приналежність до своєї нації (46%);
- любов до рідного дому, місця в якому живеш (15%)
- дотримання національних традицій (18%)
- прагнення працювати для процвітання батьківщини (21%)

Слід також відмітити, що рівень патріотизму серед учнів кардинально зріс на відміну від попередніх років, і в першу чергу через останні політичні події. Це свідчить про те, що сучасний учень не є прив'язаним до локального колообігу новин, а за рахунок сучасних комунікаційних технологій перебуває в курсі останніх подій [1]. У Міністерстві освіти і науки наголошують, що для реалізації глобальних перетворень необхідна системна робота, яка передбачає забезпечення гармонійного співвідношення різних принципів, засобів, методів виховання дітей у процесі навчання і позакласної діяльності. Зокрема, у навчально-виховний процес мають впроваджуватися форми і методи виховної роботи, що лежать в основі козацької педагогіки з сучасною інтерпретацією

патріота-захисника [3]. Школа це життєвий простір школярів; тут вони не просто готуються до життя, а живуть. Це виступає визначальною вимогою у використанні принципів національно-патріотичного виховання. Схиляючись до сучасних проблем у національно-патріотичному вихованні ми віддаємо перевагу таким принципам як:

- принцип національної спрямованості виховання, який передбачає формування в учнів національної свідомості, любові до України, свого народу, шанобливого ставлення до його культури, здатності зберегти свою національну ідентичність, пишатися приналежністю до українського народу, брати участь у розбудові та захисті своєї держави;

- принцип культуровідповідності - передбачає органічний зв'язок з історією народу, його мовою, культурними та родинно-побутовими традиціями, народним мистецтвом, ремеслами та промислами, забезпечення духовної єдності, наступності та спадкоємності поколінь;

- принцип превентивності (за І. Бехом) вимагає спрямування виховних впливів держави, усіх суспільних інститутів та суспільства на профілактику негативних проявів поведінки молоді, на допомогу у її захисті, вироблення імунітету до негативних впливів соціального оточення;

- принцип гуманізації виховного процесу зосереджує увагу на особистості як вищій цінності.

Будучи органічно пов'язаними між собою, принципи виховання охоплюють усі аспекти цього процесу і спрямовують його на формування людини як цілісної особистості. Варто зазначити, що принцип превентивності на даний час є визначальним, поряд з цим комплексна реалізація принципів виховання дає позитивні результати лише тоді, коли їх застосовують у гармонії взаємодії між собою [4].

Досвід державної політики впродовж усіх років незалежності України засвідчив, що вихованню учнів не приділялось достатньої уваги, або розглядалась окрема складова національно-патріотичного виховання (Див. Рис. 1). Згідно державної стратегії національно-патріотичного виховання на

2016 – 2020 роки, в основу системи має бути покладено ідеї зміцнення української державності як консолідуючого чинника розвитку суспільства, формування патріотизму у дітей та молоді [2].

Рис. 1. Складові національно-патріотичного виховання

Висновки. Таким чином національно-патріотичне виховання при сьгоднішніх умовах повинно бути пріоритетним та орієнтуватись на історичні потреби нації, головна серед яких – державотворення. Це означає, що суспільству сьогодні належить серйозно підійти до формування в учнів патріотизму, національних і духовно-моральних якостей особистості, так як це запорука грамотної державної політики. Основою національно-патріотичного виховання повинно виступати формування патріотичних поглядів і переконань, які розвиваються та закріплюються у процесі їх навчально-пізнавальної та суспільно корисної діяльності. Переосмислення значення у патріотичному вихованні сім'ї, школи та держави забезпечить усесторонній діалог та створення патріотичного середовища навколо школярів. Такі проблеми як мовне питання, різні національні цінності та ідеологія відпадуть автоматично зумовлюючи утворення єдиного консолідуючого прагнення – збереження України. Варто зазначити, що нехтування національно-патріотичним вихованням зумовлює кризу в середині держави.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І.Д. Бех, К.І. Чорна. – Київ, 2014. – 29 с.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді, затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 16 червня 2015 року № 641;
3. Руденко Ю. Основи сучасного українського виховання / Ю. Руденко. – К: вид-во ім. О. Теліги, 2003. – 328 с.
4. Стельмахович М. Теорія і практика українського національного виховання / М. Стельмахович : Посібник для вчителів. – Івано-Франківськ : Лілея НВ, 1996. – 180 с.
5. Указ президента України № 334/2015 від 12 червня 2015 року «Про заходи щодо поліпшення національно-патріотичного виховання дітей та молоді». – [Електронний документ]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/3342015-19131>.

УДК 373.3.016.:78

Воронюк Вікторія

Науковий керівник: Яропуд З.П.

ПРОБЛЕМА ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО ПІСЕННОГО ФОЛЬКЛОРУ

У статті розглядається проблема творчого розвитку молодших школярів засобами українського пісенного фольклору, виділяються фактори негативного впливу на розвиток творчих здібностей молодших школярів.

Ключові слова: пісенний фольклор, народна творчість, творчий розвиток.

Народна поетична та музична творчість є однією з найважливіших сторін багатовікового розвитку культури мільйонних мас людей, творчою спадщиною багатьох поколінь невідомих народних співців, музикантів, розповідачів. Для ідейного змісту справжніх народних творінь характерне правдиве і глибоке

відображення життя народу, його історії а також ідеалів, дум, сподівань, що склались на цій основі. Образи народного мистецтва, досконалі в естетичному відношенні, поєднують в собі яскравість і неповторність індивідуальної своєрідності разом з типовими рисами, почерпнутими з самого життя. В українському фольклорі є багато пісень, які сприяють вихованню та формуванню цілісної і гармонійної, творчо розвиненої особистості, якій властива висока індивідуальна естетична культура.

Педагогічна наука давно цікавилася питаннями впливу народної творчості на творчий розвиток дітей. Так Б. Асаф'єв писав, що подаючи дітям народні пісні, слід керуватись «не лише сентиментальними посиленнями на народність і красу наспівів, однією естетичною думкою про художність, а міркуванням педагогічної необхідності впливу на слух і уяву саме цієї сфери музичної творчості, в якій реально відчутні імпульси до розвитку у людей, що її сприймають, художньо-музичної свідомості». [2, с. 135]. В.Д. Шульгіна, досліджуючи організацію музично-творчої діяльності молодших школярів в позаурочний час зазначала, що «правдиво відображаючи життя, народні пісні здатні впливати на свідомість дітей, зокрема на їх творчий розвиток, як ідейно-виховна і моральна сила [3, с.112].

Аналіз літератури з проблеми і власні спостереження упродовж педагогічної практики дозволили нам виокремити фактори, які, на нашу думку, впливають на байдужість дітей до народної творчості та неефективне формування їх творчих здібностей:

- середовище і оточення учнів;
- музичний матеріал та методика роботи з ним;
- вікові та індивідуальні особливості школярів;
- організація навчально-виховного процесу.

Рамки статті не дозволяють нам зупинитись на більш ґрунтовному розгляді цих факторів. Зазначимо лише, що технічний прогрес відкрив усім доступ до інтернет мережі, без якої зараз молоде покоління, та й абсолютна більшість земного населення, вже не уявляє свого життя, разом з цим через

соціальні мережі та YouTube нам нав'язують естрадні та інші пісенні твори мистецтва, які не завжди несуть в собі цінність для духовного розвитку, також недостатній рівень підготовки вчителя музики та рівень пропаганди творів пісенного фольклору тощо, негативно впливає на зацікавленість дітей народною творчістю. Від вмілого вирішення цих проблем і залежить рівень творчої та виховної діяльності школярів.

Однак в процесі дослідження, нами було також відзначено, що не зважаючи на ряд вищезазначених негативних факторів з розвитку творчих здібностей учнів, все ж вони проявляють активність та зацікавленість у творчій діяльності засобами народного фольклору та збереження їх традицій. Про це свідчить їх художня творчість, яка ґрунтується на фольклорі і виявляється в інсценізації різних дійств (вертеп, Маланка) тощо.

Великі можливості у процесі розвитку творчості молодших школярів мають заняття, що проводяться в урочний та позаурочний час. Продумана організація і вміле керівництво ними допомагає досягти ефективного виховного впливу. Відомо, що зміст навчального процесу знаходить своє відображення у навчальних програмах, збірках художнього матеріалу. Отже для того, щоб прослідкувати всі тенденції і спрямування змісту музичного виховання в загальноосвітній школі, звернемось до аналізу програм з музики.

Уроки музики, як невід'ємна частина нашого життя, мають на меті творчо розвивати особистість в тісному зв'язку з творчістю її народу. Тобто, вони повинні готувати дітей до життя і творчості в умовах певних традицій, що склалися історично, виховувати не тільки знавців і шанувальників, чи навіть носіїв, а й активних творців музичних традицій — фольклорних і професійно-академічних, загальнонаціональних і регіональних.

Всі ці вимоги враховані в програмі загальноосвітньої школи, музика 1-4 клас, яку склали народний артист, професор А. Авдієвський, доцент А. Болгарський, кандидат педагогічних наук І. Гадалова, заслужений вчитель України З. Жофчак за участю вчителів музики, методистів, представників творчих спілок [1, 265 с.]. Вона є першою і вагомою в нас час програмою на

дійсно національній основі. Програма побудована за тематичним принципом, кожна тема уроку пов'язана з попередньою і наступною, також пов'язані теми чвертей. Такий підхід дає можливість не тільки досягти цільності уроку, а й послідовно розвивати музичне мислення, творчі здібності і музичний смак школярів. Важливо підкреслити, що в основу тематичної програми року, чверті, уроку покладені не різні види музичної діяльності, а різні грані взаємозв'язку музики і життя. Дотримуючись послідовності, доступності у доборі різноманітного репертуару, програма не на словах, а на ділі забезпечує тісний зв'язок музично-естетичного виховання дітей з народним фольклором, його традиціями, обрядами. Важливим є те, що учні залучаються до музичної діяльності і виконання творчих завдань (спів народних пісень, гра на простих музичних інструментах, рухи народних танців під музику, дидактичні ігри) і таким чином забезпечується одна з основних тез програми — виховання і творчість через діяльність.

Аналіз змісту діючих шкільних програм з музики дає нам підставу стверджувати, що вони (крім програми під редакцією Авдієвського) в недостатній мірі забезпечують вдосконалення і поглиблення знань учнів про народнопісенну творчість, її традиції, обряди, звичаї, недостатньо формують певні навички та вміння, не дають можливість творчо розвиватися засобами українського народного фольклору. Підвищення рівня ефективності процесу творчого розвитку молодших школярів засобами українського пісенного фольклору приділяється недостатня увага. У цьому зв'язку необхідним стає пошук шляхів найбільш раціональної структурно-змістової побудови музично-педагогічного процесу в школі з творчого розвитку молодших школярів.

Список використаних джерел

1. Авдієвський А.Т. Проект програм з музики середньої загальноосвітньої школи та позакласна робота з музики 1-4 класи / А.Т. Авдієвський, А.Т. Болгарський, І.М. Гадалова. — К.: Освіта, 1991. — 265с.
2. Асаф'єв Б. Избранные статьи о музыкальном просвещении и образовании / Б. Асаф'єв. — Л.: Музыка, 1973. — С.135.

3. Шульгіна В.Д. Організація музично-творчої діяльності молодших школярів в позаурочний час / В.Д. Шульгіна. — М.,1988. — С.112.

УДК 37.017 : 821.161.2-1

Герасим Ірина

Науковий керівник: Ватаманюк Г.П.

ФОРМУВАННЯ ШАНОБЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ДО МАТЕРІ ЗАСОБАМИ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розглядається проблема виховання поваги й любові до матері засобами української поезії для дітей, окреслено педагогічні умови успішної реалізації завдань виховного процесу.

Ключові слова: шанобливе ставлення, матір, родинне виховання, моральне виховання, батьки, Батьківщина, художня література, поезія.

Сучасна система дошкільної освіти потребує оновлення змісту і створення нових освітніх технологій, орієнтованих на соціалізацію дитини та становлення її особистості. Зважаючи на роль родини у цьому процесі, виховання в дітей шанобливого ставлення до матері, як складник їхнього морального розвитку й ціннісна ознака патріотичних почуттів, є одним із важливих завдань системи освіти. Адже повага до рідної землі, рідного слова, пошана до людини починається із поваги та любові до матері. Одним з ефективних засобів шанобливого ставлення до матері є художня література. З огляду на вищезначене, було визначено тему дослідження.

Методика взаємодії суспільного і родинного виховання висвітлена у працях А. Залізняка, А. Капської, О. Сердюк та ін. Про формування сімейних взаємин і педагогічної культури батьків йдеться в наукових доробках І. Деснової, О. Зверевої, О. Калюжної, , І. Савченко, та ін. Вплив взаємин з матір'ю на загальну вихованість дитини доведено у працях О. Петренко, Л. Повалій, О. Тимофєєвої та ін.. Велику увагу родинному вихованню і шанобливому ставленню до матері приділяли М. Стельмахович, С. Русова,

В. Сухомлинський.

Мета дослідження – проаналізувати особливості української поезії, присвяченої матері, визначити її виховний потенціал у вихованні шанобливого ставлення до матері.

Виховання дитини відбувається через сукупність формуючих і цілеспрямованих впливів усіх суспільних інститутів, що оточують її та забезпечують відтворення накопиченого соціально-культурного досвіду в її свідомості, способах поведінки та діяльності. У системі освіти воно здійснюється під певним соціальним і педагогічним контролем та реалізується через навчання й організацію життєдіяльності вихованців (Є. Бондаревська, Н. Голованова, О. Мудрик, О. Сухомлинська, Є. Шиянов та ін.). Результати виховання особистості виявляються в її вихованості, що характеризує ставлення людини до самої себе та довколишніх. Зважаючи на суспільну природу виховання, в основі такого ставлення лежать цінності, прийняті в суспільстві. У контексті загальної вихованості моральна вихованість – це здатність особистості свідомо відтворювати власну поведінку на засадах загальноприйнятих моральних якостей, норм і правил, адекватно оцінювати власну поведінку та поведінку довколишніх (Л. Артемова, О. Кисельова, В. Котирло та ін.).

Шанобливе ставлення входить до структури моральних якостей особистості. Повага, пошана до людини розглядається як один із найважливіших показників моральності, що передбачає такі відносини між людьми, за яких у відповідних діях, мотивах, а також в соціальних умовах життя суспільства визначається гідність і самоцінність будь-якої особистості.

Для дошкільників найближчі дорослі – батьки, члени родини й педагоги – відіграють вирішальну роль в усвідомленні й переживанні таких моральних почуттів як доброта, любов, щастя, гідність людини, честь роду, відданість батькам, вірність тощо (Т. Поніманська). Основу шанобливого ставлення до матері становить позитивне сприйняття дитиною емоційного, фізичного, психологічного образу матері, її статусу в родині і родинних відносинах. Це

ставлення засноване на моральних знаннях і досвіді дитини та відображається в моральних учинках стосовно матері, безумовній повазі, турботі, гуманності, доброзичливості, довірі і допомозі. Результатом такого виховання є вихованість шанобливого ставлення до матері, що виявляється у відчутті і прояві дитиною поваги, пошани до матері, піклуванні, ніжності та турботі про неї.

Виховання у старших дошкільників шанобливого ставлення до матері потребує врахування вікових (підвищена рухова активність, довірливість, безпосередність, емоційність) та індивідуальних особливостей розвитку. Успішна реалізація процесу виховання у старших дошкільників шанобливого ставлення до матері потребує реалізації у виховному процесі таких педагогічних умов: інтеграція сімейного та суспільного виховання у процесі виховання шанобливого ставлення до матері у старших дошкільників; створення сприятливого психологічного клімату в дошкільному навчальному закладі та родині; суб'єкт-суб'єктна зорієнтованість відносин у системі «дорослий-дитина» [1].

М. Стельмахович зазначав, що «у народній педагогіці слово «виховувати» означає вирощувати, навчаючи правил поведінки, даючи освіту, систематично впливати на культурний розвиток, світогляд, моральні принципи кого-небудь у певному напрямі, систематичним впливом викликати, розвивати якісь почуття, рису вдачі, особистість, прищеплювати що-небудь» [3].

Ефективним засобом, який допомагатиме і батькам, і вчителям формувати позитивні якості дитини є художня література для дітей.

В українському суспільстві матері здавна відводилась найважливіша роль. У цьому переконує і космогонічна уява наших предків, яка Матір уособлює з Сонцем., Батька з Місяцем, а дітей називає зіроньками:

А що місяць – то господар,

Ясне сонце – господиня,

Ясні зірки – його дітки.

До образу матері звертаються українські поети. Згадаймо Т. Шевченка:

І перед нею помолюся,

Мов перед образом святим

Щоб я батькові і ненці

Добре відплатився.

Великої любові та пошани серед людей набула поезія Василя Симоненка «Лебеді материнства». Це – гімн Матері, гімн Батьківщині: Можна вибрати друга і по духу брата,

Та неможна рідну матір вибирати...

Можна все на світі вибирати, сину.,

Вибрати не можна тільки Батьківщину.

Поєднання образу матері й образу України спостерігаємо й у віршах Дмитра Павличка «Україна», «Мати». Образи матері висвітлено в поезіях А. Костецького, зокрема, «Все починається з мами», «Батьки-чомучки». Як символ ніжності виступає образ матері в поезії В. Лучука «Тільки мама».

Як бачимо, українська дитяча поезія містить чималий багаж творів родинної тематики, які прищеплюють почуття любові до матері, навчають тактовності й мудрості, допомагають дітям усвідомити свою відповідальність перед родиною, готують їх стати справжніми батьками, гідними громадянами української нації.

Список використаних джерел

1. Бутенко О. Учить дитину шанувати маму: виховання шанобливого ставлення до матері у старших дошкільників : [навч.-метод. посіб.] / О. Бутенко. – Умань : Візаві, 2010. – 100 с.

2. Машовець М. Учить дитину любити маму / М. Машовець // Дошкільне виховання. – 2003. – № 5. – С. 28–29.

3. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка/ М. Г. Стельмахович. – Київ : ІСДО. 1996. – 288 с.

4. Сухомлинська О. В. Материнська любов як основа виховання почуття відповідальності / О. Сухомлинська // Початкова школа. – 1993. – №5-6. – С.26–29.

РОЛЬ КОЛЕКТИВІЗМУ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ПОЗИЦІЇ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

У статті розглядається проблема виховання колективізму в молодших школярів. Досліджено особливості формування колективу та колективізму як якості особистості школяра, проаналізовано особливості мотиваційних структур. Встановлено необхідність впровадження форм групової роботи в навчальний процес при вихованні колективізму на уроках, що визначається принципом колективної взаємодії.

Ключові слова: колектив, колективізм, міжособистісні взаємини, технологія колективного творчого виховання, принцип колективної взаємодії.

Громадянська освіта школярів розпочинається вже в першому класі в процесі навчання. Важливе місце в молодших класах посідає тема Вітчизни. Учителі розповідають учням про нашу рідну Україну, її минуле, сучасне і майбутнє. Знайомлять з гербом, прапором, гімном – символами незалежної суверенної держави. Прищеплюють навички дисциплінованості. Дають уявлення про мораль і право. У школярів виховується почуття справедливості, відповідальності, товаришкості, колективізму, толерантності, співпереживання, неприйняття зла, людської гідності. Актуальність даної проблеми викликана тим, що дослідження проблеми колективів зачіпають питання міжособистісних стосунків в ньому, однак, «практично не існує досліджень, покликаних реалізувати загальні методи формування колективу та колективізму як якості особистості школяра у конкретну навчально-виховну ситуацію, в процесі конкретного уроку чи в структурі навчальної дисципліни» [4, с.12]. Проблеми колективу й міжособистісних стосунків вивчали О.О.Бодальов, В.М.Бехтерев, Д.Б.Ельконін, О.М.Леонт'єв, О.Р.Лурія, О.М.Лутошкін, А.С.Макаренко, В.Б.Ольшанський, В.О.Сухомлинський, В.В.Шпалінський та ін. Колективізм як особистісну якість досліджували О.А.Мамаєва, А.В.Петровський, П.А.М'ясоїд.

В психології під колективізмом розуміють принцип організації взаємовідносин і спільної діяльності людей, який проявляється в усвідомленому підкоренні особистих інтересів суспільним інтересам, в товариській співпраці, в готовності до взаємодії і взаємодопомоги, у взаєморозумінні, доброзичливості і тактовності, інтересі до проблем і потреб одне одного, тобто перевага віддається колективним цілям, а не індивідуальним потребам [2].

На даному етапі широко обговорюється ідея особистісно орієнтованого підходу в навчально-виховному процесі. Оскільки все життя людини проходить у колективах, то вчителю слід вчити учня спілкуватись з іншими, контактувати, бути толерантним, неконфліктним. Це, в свою чергу, викликає інтерес до проблеми виховання дітей у колективі. Колектив школярів як система виникає на певному рівні інтеграції його окремих членів. Окремі індивіди, які різні за індивідуальністю, часто протилежні за своїми психічними якостями, отримують нову загальну якість — колективізм, завдяки якій в межах цієї системи виявляються всі інші якості як колективу в цілому («колективного суб'єкта діяльності»), так і окремих його членів.

Взаємини в колективі по-різному складаються залежно від індивідуальних особливостей, рис характеру, готовності і потреби в спілкуванні. Їх зміст та перебіг ускладнюється в кожному класі. У 1-му класі взаємини нестійкі, особисті. У 2-му класі вони набувають моральної забарвленості. 3-й та 4-й класи характеризуються глибокою моральною спрямованістю, але почуття колективізму, стійкість у взаєминах і готовність поступатися ще не в повній мірі сформовані [1, с.37].

На ґрунті комунікативної активності, в основі якої лежить турбота про інших, формується почуття товариськості й дружби, чуйність, такт, утверджується культура спілкування та культура бажань. Піклування про оточуючих є ефективним стимулятором інших видів активності, де воно виступає і як причина, і як результат. У процесі колективної праці формуються

певні взаємини між учнями, дух співробітництва, взаємодопомоги, товариськість, виробляється здатність до спільного трудового зусилля.

Виховання колективізму на уроках визначає необхідність впровадження форм групової роботи в навчальний процес. Групова робота на уроках визначається принципом колективної взаємодії, тобто визначається як такий спосіб організації навчального процесу, де учні активно й інтенсивно спілкуються один з одним, обмінюючись навчальною інформацією, що сприяє розширенню знань, вдосконаленню навичок та вмінь кожного учня; між учасниками спілкування створюються оптимальні взаємодії і формуються характерні для колективу взаємовідносини, а умовою успіху кожного є успіх інших членів колективу.

Колективізм у навчальній та трудовій діяльності учнів є важливим чинником формування мотиваційної сфери дитини. Колективістські стосунки на уроці дозволяють не лише здійснювати обмін інформацією, а й реалізувати потребу в співробітництві, встановлювати з однокласниками емоційні відносини, бо спілкування створює певний духовний контакт між школярами.

Колективна пізнавальна діяльність на уроці зумовлюється, насамперед, характером творчої праці. Усе це зумовлює необхідність і в школі з перших кроків навчання учня виробляти в нього вміння і навички колективного здобування знань і виконання певної роботи, що сприяє постійному самоствердженню дитини в класному колективі.

Організація навчального співробітництва і спілкування з учнями на уроках передбачає використання різноманітних прийомів: спільне визначення мети діяльності, створення ситуацій вільного вибору, навчального діалогу, використання рольової гри, участь дітей в оцінці уроку, доборі навчального матеріалу тощо. У сучасних умовах розроблено технології виховання колективізму у процесі спільної навчально-трудової діяльності дітей. Найефективнішою з них, на думку дослідників і педагогів-практиків, є технологія колективного творчого виховання. Суть її — формування особистості в процесі роботи на користь інших людей; в організації певного

способу життя колективу, де все ґрунтується на засадах моральності та соціальної творчості. Технологія колективного творчого виховання дає можливість удосконалювати пізнавальну-світоглядну, емоційно-вольову та дієву сфери особистості учня й педагога. За умов, коли педагогічний процес загалом, оволодіння новими знаннями, цінностями зокрема, формуються як співтворчість, процеси смислотворення і життєтворення зливаються в одне ціле і стають процесом цілісного осмислення і перетворення, перебудови людиною життя [3].

Важливе значення для успішного виконання завдань на уроці має робоча атмосфера, в якій працює дитина. На окремих етапах виконання роботи доцільно залучати учнів до практичного розв'язання проблемних ситуацій, до зіставлення, порівняння, контролю, оцінки результатів роботи.

Молодший шкільний вік відкриває великі можливості для виховання колективістських відносин. За кілька років школяр накопичує при правильному вихованні важливий для свого подальшого розвитку досвід колективної діяльності - діяльності в колективі і для колективу. Першокласники ще не відчують себе частиною єдиного колективу, вони в якомусь сенсі відокремлених і незалежні, нерідко у них можна помітити прояви відчуженості, заздрисність, наївного хвастоштів. Колектив починає складатися тоді, коли під впливом спеціальної роботи вчителя діти вперше починають проявляти доброзичливий інтерес до успіхів і невдач, досягнень і помилок однокласників, проявляти взаємодопомога, починають ставитися до навчальної діяльності як до справи всього класу. Вихованню колективізму допомагає участь дітей у громадських, колективних справах. Саме тут дитина набуває основний досвід колективної, суспільно корисної діяльності.

Список використаних джерел

1. Базна В. Формування конструктивних взаємин у школярів / В.Базна // Психолог.— 2008.— № 13—14.— С. 35—37.
2. Короткий термінологічний словник [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.dgma.donetsk.ua/metod/ugo/pipvw/zo/kts.pdf

3. Панчук Н.П. Оволодіння цінностями педагогічної професії у процесі професійної підготовки фахівця / Н.П.Панчук // Проблеми сучасної психології : збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету ім. І.Огієнка, Інституту психології ім. Г.С.Костюка НАПН України / за ред. С.Д.Максименка, Л.А.Онуфрієвої. – Вип. 23. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2014. – С.574-584.

4. Перевертень Г.І. Програма з трудового навчання для 1-4 класів / Г.І.Перевертень // Поч. школа. – 2006. – №7. – С. 46-57.

УДК 37.011-051:78.071

Горяча Уляна

Науковий керівник: Яропуд З.П.

ДИРИГЕНТСЬКО-ХОРОВА ДІЯЛЬНІСТЬ В.ВЕРХОВИНЦЯ:

ОСНОВНІ ЕТАПИ І СПЕЦИФІКА

У статті розкривається зміст диригентсько-хорової діяльності видатного українського педагога, музикознавця, етнографа, хореографа, диригента і композитора В.Верховинця, визначаються основні етапи та характеризується її специфіка.

Ключові слова: хорове мистецтво, диригентсько-хорова діяльність, хоровий колектив.

На сучасному етапі реформування національної системи освіти, входження України до європейського освітнього простору, відродження національних та культурних традицій, досить актуальною стає проблема підвищення якості професійної підготовки вчителя музичного мистецтва, зокрема формування у нього умінь і навичок вокально-хорової роботи, музично-естетичного виховання молодого покоління. Важливе значення при цьому набуває вивчення і застосування у навчально-виховному процесі прогресивних ідей і досвіду визначних діячів вітчизняної науки і культури минулого. Серед них - Василь Миколайович Верховинець(1880-1938) – репресований, розстріляний і

помертно реабілітований видатний український педагог, музикознавець, етнограф, хореограф, диригент і композитор. Найважливішою особливістю багатогранної діяльності та спадщини В.Верховинця є створення першого українського музично-ігрового репертуару для дітей («Весняночка»), заснування національної хореографічної школи, постановка першого українського національного балету, дослідження українського пісенного фольклору тощо. І все це підпорядковано його провідній педагогічній меті - формуванню національної культури молоді: виховання національної самосвідомості, гідності, патріотизму, рис національного характеру. Оpubліковані наукові матеріали торкаються окремих аспектів діяльності В.Верховинця і не дають повного уявлення про його творчість. Так музичній діяльності митця присвячена стаття М.Боровика [2, с. 16-17]. І.Морозова висвітлює досягнення В.Верховинця у галузі музичного мистецтва [3, с.4]. М.Фісун торкається організації і творчості «Жінхорансу» [1].

Метою статті є визначення етапів та розкриття специфіки диригентсько-хорової діяльності В.Верховинця.

Хорове мистецтво, як вагомий пласт української культури посідає чільне місце у творчості В.Верховинця. У диригентсько-хоровій діяльності педагог майстерно поєднував найкращі традиції професійного хорового мистецтва і українського ліричного фольклору. Це виявлялось у поданні народнопісенного матеріалу в академічній манері виконання, в аранжуванні українських народних пісень згідно законів класичної музичної композиції. Дослідження творчості В.Верховинця дозволяє виокремити чотири основні етапи його диригентсько-хорової діяльності.

Перший етап диригентсько-хорової діяльності В.Верховинця –початковий (1899-1904рр.) співпадає з періодом вчителювання в народних школах Галичини і початком мистецької творчості. Після успішного закінчення учительської семінарії та отримання диплому «Городського народного вчителя» свій творчий шлях він розпочав одній з народних шкіл міста Калуша (1899-1900), пізніше вчителював у селах Угриново і Бережниці Калуського повіту

(1901-1904), досліджував місцевий фольклор. У школах педагог організував і керував учнівськими хорами, до репертуару яких включав обробки українських народних пісень, застосовував під час хорового виконання елементи хореографії, був постановником аматорських театральних вистав.

Другий етап диригентсько-хорової діяльності митця – професійне становлення – відповідає періоду театральної та етнографічно-дослідницької роботи (1904-1919рр.). Здобуті вокальні вміння, накопичений досвід роботи з хоровими колективами й аматорськими гуртками в народних школах сприяли подальшій успішній діяльності педагога. У лютому 1904 р. він зарахований до трупи Руського народного театру при львівському товаристві «Руська бесіда». У багатьох спектаклях В.Верховинець виступав як актор-співак та керував театральним хором.

Неабиякому творчому злету і гучному успіху В.Верховинця посприяв видатний український актор і режисер Микола Карпович Садовський. З 1906 р. приєднавшись до його трупи в Києві, Василь Миколайович працює як хормейстер і диригент. До того ж у багатьох спектаклях виступав як співак та блискуче виконував провідні партії. Роботу в театрі митець суміщав зі студіюванням теорії музики, гармонії, композиції під керівництвом Г.Любомирського в теоретичному класі Музично-драматичної школи М.В.Лисенка. З 1915р. В.Верховинець здійснював музичне керівництво трупю «Товариства українських артистів під орудою І.Мар'яненка за участю М.Заньковецької та П.Саксаганського». Він працював із хором нового творчого об'єднання, розучував вокальні партії з акторами, диригував спектаклями. Отже, на цьому важливому етапі відбулось становлення В.Верховинця як музиканта, хормейстера, диригента, збагатився досвід його вокально-педагогічної роботи.

Третій етап диригентсько-хорової діяльності митця – творча зрілість – співпадає з періодом педагогічної роботи у вищих навчальних закладах (1919-1930). Багаторічний досвід музично-педагогічної роботи та різнобічної мистецької діяльності сприяв становленню В.Верховинця-педагога. Працюючи

лектором з методики хорового співу на диригентських курсах ім. М.Лисенка в Києві в 1919-1920 рр. Василь Миколайович намагався навчати і виховувати молодь на кращих зразках української народнопісенної творчості. Наявність національного компоненту в змісті навчальних курсів була характерною для його педагогічної диригентсько-хорової діяльності. На початок 20-х рр. припадає пора професійного зростання і творчого піднесення Полтавської окружної хорової капели, яку педагог очолював разом із відомими диригентами і композиторами Ф.Попадичем і О.Свєшниковим. З 1920-1933рр. В.Верховинець очолював кафедру мистецтвознавства Полтавського інституту народної освіти. Поряд із викладанням теоретичних і практичних музичних дисциплін, він організував і очолював студентський хор інституту, котрий здійснював активну концертно-просвітницьку діяльність. У 1923-1924 рр. педагог викладав хорове диригування і хоровий спів на диригентському відділі Музично-драматичного інституту ім.М.Лисенка та керував хоровою студією при Музичному товаристві ім.М.Леонтовича в Києві. У 1927-1928 рр. він очолював студентський хор Харківського музично-драматичного інституту. У роботі з усіма навчальними колективами, митець широко використовував український пісенний фольклор.

Надзвичайно важливою на третьому етапі диригентсько-хорової діяльності В.Верховинця стала робота з організації спільно із І.Михайленком Харківської показової хорової капели «Чумак» («Червона українська мандрівна капела»). Перший концерт відбувся 2 січня 1928 р. в Харкові, репертуар цього колективу становили понад 150 творів. Концерти колективу завжди проходили з надзвичайним успіхом і отримували схвальні відгуки слухачів. Здійснюючи художнє керівництво багатьма хоровими колективами, В.Верховинець проводив колосальну роботу з популяризації українського народного мистецтва. Він організовував численні концерти і гастрольні поїздки по містах, селах, військових частинах. Хор Полтавського інституту народної освіти в листопаді-грудні 1925р. взяв участь у 7 концертах, а капела «Чумак» упродовж місячного туру дала 30 концертів.

Четвертий етап диригентсько-хорової діяльності – новаторський – відповідає періоду педагогічної та культурно-просвітницької роботи з мистецькими колективами(1930-1938). До 1933 р. педагог продовжував працювати зі студентським хором Полтавського ІНО. З метою формування національної культури він прагнув залучати молодь до надбань українського хорового мистецтва і народнопісенної творчості. В.Верховинець став основоположником нового сценічного жанру – театралізованої пісні. Створивши в 1930 р. жіночий театралізований хоровий ансамбль «Жінхоранс», митець запровадив нову форму виконання вокальних творів, котра зумовлювала самотність і оригінальність виступів колективу. За концепцією свого засновника, ансамбль мав подавати пісню в театралізованому вигляді. Починаючи з 1932 р. колектив часто гастролював в Україні і далеко за її межами, а в 1935 р. оформився в Державну капелу. Втілюючи в життя новаторські ідеї митця, «Жінхоранс» став справжнім апофеозом його творчості.

Отже, диригентсько-хорова діяльність В.Верховинця була змістовною і різноплановою. У ній можна визначити чотири основні етапи: I - початковий, II - професійне становлення, III - творча зрілість, IV - новаторський. Упродовж усього життя митець організовував і успішно очолював професійні та самодіяльні хорові колективи: шкільні, театральні та студентські хори, Харківську показову хорову капелу «Чумак», жіночий хоровий театралізований ансамбль «Жінхоранс» тощо. Збагачуючи здобутки української нації в галузі хорового мистецтва, В.Верховинець використовував його з метою формування національної культури, духовного вдосконалення молоді.

Список використаних джерел

1. Архів Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка. – Спогади М.А.Фісуна. – 5 с.
2. Боровик М. Видатний радянський музикант: до 80-річчя з дня народження В.М.Верховинця / М.Боровик // Радянська культура. – 1960. - № 3. – С. 16-17.
- 3.Морозов І. Крила таланту / І.Морозов // Правда України. – 1980. – 5 січня. – С. 4.

Дідик Вікторія

Науковий керівник: Ватаманюк Г.П.

ВИКОРИСТАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ КАЗОК
В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОГО ХАРАКТЕРУ ДОШКІЛЬНИКА І ШКОЛЯРА

У статті розкрито сутність поняття «національний характер» та описано його риси, виокремлено види казок, зроблено аналіз казкових образів як носіїв певних моральних категорій, висвітлено виховні можливості казки у формуванні національного характеру дитини.

Ключові слова: казка, казковий герой, національний характер, формування, діти, педагог.

Одним із головних принципів державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») є національна спрямованість освітнього процесу, що передбачає органічне поєднання національної історії і традицій, збереженням та збагаченням культури українського народу, перетворення системи моральних і духовних цінностей на важливий чинник виховання молодого покоління, відродження духовності українського народу, його менталітету. Корені національної психології, національного характеру, мислення та самосвідомості, як відомо, закладаються в ранньому віці, передаються дитині з молоком матері, через її колісанку, бабусині казки та дідусеві оповідки, в період виховання в сім'ї та дошкільному закладі. Педагогіка у пошуках методів виховання сучасних дітей постійно звертається до тисячолітнього досвіду народу, який свідчить про те, що виховання дошкільника і молодшого школяра починається з казки.

На початку минулого століття багатоаспектний світ казки стає предметом психолого-педагогічних досліджень Т. Алієвої, Є. Аркіної, А. Виноградової, Л. Гурович, М. Кашиної та ін. Велику увагу казкам як жанровій творчості та засобу виховання школярів приділяли Н. Бібко, Р. Бузова, С. Дорошенко, І. Корнійчук, В. Пабат, С. Тищенко та ін. Проблема дослідження народної

казки досліджувалася й сучасними вченими – М. Глушко, Т. Гонтар, Л. Дунаєвська, Н. Мельничук та ін.

Мета статті – висвітлити виховні й розвивальні можливості казки у формуванні національного характеру дошкільника і школяра.

Поняття національний характер охоплює типові якості та психологічні особливості етнічної групи, яка має спільну територію, мову, історію, культуру, звичаї, символи, що відрізняють її від сусідніх народів. У його структурі часто поєднуються такі риси та особливості, які можуть розглядатися як позитивні, і як негативні, що характерно представникам будь-яких етносів. Типовими рисами українського національного характеру, за результатами психологічних досліджень є демократичність, волелюбство, емоційність, що виявляються у музичності, наближеності українців до природи, культі жінки і родини, релігійності, толерантність до інших народів, працелюбство, гостинність, інтровертність (спрямованість на свій власний внутрішній світ, на проблеми власного соціуму. Саме тому в українському суспільстві родина, найближча громада, відігравали велику роль і мали особливу цінність. Певна закритість для зовнішнього світу породжує особистісну стриманість, витривалість та впертість у досягненні задумів) [3].

Основи національної культури та рис характеру закладаються в ранньому дитинстві, коли здійснюються перші свідомі кроки в світ прекрасного, від яких залежить успіх роботи на наступних етапах виховання, а нерідко – естетичні запити й уподобання дорослих людей. Серед психологів побутує думка, що ті книги, які читає дитина перші 7 років свого життя, у подальшому формують її подальшу долю. Однією з педагогічних умов формування національного характеру дошкільника і школяра є використання в освітньому процесі казки – живої, яскравої, що засвоюється свідомістю, почуттями, як певна сходинка людського мислення. Завдяки казці дитина пізнає світ не тільки розумом, а й серцем. І не тільки пізнає, а й виражає своє ставлення до добра і зла, відгукується на події і явища навколишнього світу. З казки черпаються перші уявлення про справедливість і несправедливість. Казка виховує любов до рідної

землі, «Казки доносять до серця і розуму дитини могутній творчий дух народу, його погляди на життя, ідеали, прагнення» (В Сухомлинський). Образи казок, психологія характерів, ситуації, художні деталі казкового епосу в своїй основі глибоко самотні й історично конкретні, бо вони ж у специфічно художній формі віддзеркалюють життя, погляди, смаки та сповідання народу в певний час його історії. Любов до казки прищеплюється з дитинства, вона формує моральні цінності дитини, вкладаючи в душу рідне, національне, неповторне.

Казка може виступати як носій національних та загальнолюдських цінностей, які відкриваються для дитини у доступній формі. У казках відтворюються світогляд народу, його морально-етичні та естетичні принципи, педагогічний геній, багатовіковий досвід виховання підростаючого покоління. Тому педагогічне використання казки потребує аналітичного підходу, наукового осмислення з точки зору жанрових особливостей, а також вивчення їх педагогічної цінності для розвитку дитини дошкільного та молодшого шкільного віку.

Надзвичайно велику роль у вихованні відіграють казки, які пишуть дитячі педагоги та психологи. Написані професіоналами казки цікаві і актуальні для сучасних дітей, але при цьому обов'язково слідує класичному правилу «добро перемагає зло». З давніх-давен, казки про правду і кривду, Івана-дурника, що перемагає ворогів кмітливістю, прекрасних і премудрих дівчат виступають свого роду дзеркалом реального світу і власного, поки ще не відкритого внутрішнього світу дитини. Казка — це ланцюжок пригод, незвичайних ситуацій, що виникають у житті персонажів, а от же і їхніх дій щодо розв'язання певних завдань. Казкові проблеми та способи їх вирішення сприяють вихованню певних рис людини, підготовці дитини до сприймання світу і Всесвіту. Слухаючи казку, дитина вчиться відрізнити правильні вчинки від неправильних, добрих персонажів від злих, бачить негативні наслідки поганої поведінки. Виховний ефект досягається без нотацій і моралей, дитина отримує нові знання про світ і про саму себе, природно. Переконаність, що добро обов'язково перемагає, що можна завжди вирішити будь-яке завдання,

залишаючись чесною і доброю людиною, позначається на характері дитини найкращим чином. Вона стає більш впевненою в собі, сміливішою і рішучішою, цінує друзів і допомагає оточуючим.

Серед існуючих народних казок виокремлюють казки звіриного епосу, чарівні, фантастичні і соціально-побутові [1]. Найдавніші за походженням чарівні казки. Найстарішим сюжетним пластом цих казок є боротьба людини з ворожими силами природи, зустріч людини зі звіром, одруження дівчини з володарем стихії, врятування дітей від ворожої сили. Повчальними є казки, в яких вирішальну роль відіграють хоробрість і сила героя. Головний їх зміст – богатирський подвиг («Котигорошко», «Чабанець»). Окрему групу становлять казки з сюжетами про пошуки певних чарівних речей (живої води, молодильних яблук та інших цілющих предметів), нареченої або сестри. У чарівних казках можна виокремити сюжети з сімейним конфліктом – стосунки між мачухою і пасербицею, між батьками і невдячними дітьми, між чоловіком і жінкою.

До пізніших належать фантастичні казки з класовим конфліктом. Зла фантастична сила: Баба-Яга, Змій та інші стають на бік героя, допомагають перемогти царя, міністра, військового начальника («Козак Мамалига»). Художні образи фантастичної казки становлять єдину художню систему, кожен із них має постійну характеристику. Моральні якості героя розкриваються через його поведінку: Іван-царевич ділиться із зустрічним останнім шматком хліба, Іван-дурень за останні гроші викупує собаку і котика тощо. У фантастичних казках сюжет динамічний, персонажі подаються завжди в дії. Для здійснення подвигів героєві допомагають його помічники, люди чудодійної сили – Веронигора, Вернидуб, Крутивус, звірі, птахи і шкодять негативні персонажі це – змії, людожери, злі відьми, Баба Яга, Кошій Безсмертний.

Українська казка насичена зміною одних дій іншими. Тут немає великих описів природи, інтер'єру – усе підпорядковане стрімкому розвитку подій, в центрі яких герой-добротворець та антигерой – злотворець. Етимологія назв казок «Чабанець», «Козак Мамалига», «Іван-Богданець», «Казка про Івана

Голика і його брата», «Яйце-райце» свідчить про національний характер змісту. В описі простору, в якому діють персонажі, пізнаємо українську природу, інтер'єри української хати, предмети побутового вжитку [2]. Наприклад, втікаючи від батька, Зміївна стає полем, церквою, озером, парубок – старцем, сторожем селезнем (яйце-райце). Отже, національне в казці проявляється в етимології її персонажів, у вияві елементів народних традицій, у мові.

Аналіз казкових образів показав, що всіх героїв казок можна умовно поділити на три групи: злотворці, знедолені і добротворці. Злотворці кривдять чи беруть в полон людей (кощій Безсмертний, Баба-Яга, Змій, мачуха, пан та ін). Знедолені – це жертви злотворців. Вони або займають пасивну позицію, або чинять активний опір. Добротворці – це богатирі, чарівники та їхні помічники – наречені, пророки, домашні і дикі звірі. Позитивні герої уособлюють народні ідеали – працьовитість, добробут, розум, вірність, красу. У казках яскраво виявляються висока духовність людей, їхнє прагнення пізнати навколишній світ. Народ ідеалізує своїх героїв. За зовнішніми ознаками всі образи можна поділити на вродливі (Повітруля, Царівна, принцеса) та потворні (Баба-Яга, Зміючка Оленка, Змій Горинич).

Отже, в українських народних казках представлено розмаїття героїв із властивою їм поведінкою, зовнішністю, моральними якостями, певними властивостями характеру. Яскраво виражені постаті, дії, вчинки і наслідки казкових персонажів демонструють позитивні і негативні риси характеру, які дошкільник намагатиметься наслідувати, або ж уникати, це залежатиме від подачі матеріалу дорослим, його вміння змоделювати бажаний образ вихованця з бажаними рисами характеру, прагнення сформувати цілісну, гармонійно-розвинену особистість.

Список використаних джерел

1. Богущ А. Методика організації художньо-мовленнєвої діяльності дітей у дошкільних навчальних закладах : підручник для студентів вищих навчальних закладів факультетів дошкільної освіти / А. Богущ, Н. Гавриш, Т. Котик. – Київ : Слово, 2006. – 304 с.

2. Український національний характер [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://elib.lutsk-ntu.com.ua/book/fof/ippy/2012/12-13/page7.html>. – Назва з екрану.

3. Богуш А. М. Українське народознавство в дошкільному закладі : навч. посіб. / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко. – 2-е вид, переробл. і допов. – Київ : Вища школа, 2002. – 407 с.

УДК 373.2.017.4 : 172.15 : 75 (477)

Доротюк Юлія

Науковий керівник: Ватаманюк Г. П.

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОГО ЖИВОПISУ

У статті визначено й обґрунтовано виховний потенціал українського живопису в національно-патріотичному вихованні дошкільників та висвітлено окремі методичні аспекти його використання у практиці дошкільного навчального закладу.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, живопис, художня картина, українські художники, дошкільники, методика, дошкільний навчальний заклад.

Розбудова незалежної української держави пов'язана з формуванням громадянського суспільства, ключовою фігурою у якому має стати високоосвічена культурна особистість, здатна усвідомлювати себе громадянином демократичної правової країни зі своїми правами й обов'язками. Національно свідомі люди є патріотами своєї Батьківщини, які цікавляться її сучасним та майбутнім, готові брати активну участь у її розбудові, поступаючись особистим інтересам. У формуванні повноцінної національно-свідомої особистості – майбутнього громадянина України вирішальну роль відіграють дошкільні навчальні заклади як перша ланка в системі неперервної освіти в Україні. Освітня робота з національно-патріотичного виховання має

бути спрямована на формування ціннісного ставлення особистості до свого народу, Батьківщини, держави, нації, а також на національну свідомість і гідність [5]. Одним із шляхів національно-патріотичного виховання є залучення дітей до духовної національної культури, розкриття дітям краси та багатства творів мистецтва, які дають змогу виховувати в них любов до рідної землі, природи; формувати уявлення про традиції рідного народу, особливості його побуту та культури; ознайомлювати дітей з творчістю видатних діячів українського мистецтва, що сприяє формуванню та всебічному розвитку національного типу особистості. Беручи до уваги вимоги держави й суспільства, завдання освітніх програм і складність виховного процесу, що потребує озброєння педагогів відповідним методичним інструментарієм й усвідомлення ними важливості такої роботи, вважаємо, що обрана тема дослідження «Методичні аспекти національного виховання дошкільників засобами українського живопису» є актуальною.

До проблеми патріотичного виховання дошкільників засобами мистецтва неодноразово зверталися такі видатні науковці як Е. Белкіна [1], А. Богуш [2], Г. Сухорукова [4] та інші. У їхніх працях розглядаються різні аспекти використання творів живопису, зокрема виховання почуття гордості за свої державні та народні символи, посилення бажання продемонструвати український одяг як найвищу духовну цінність.

Мета публікації полягає висвітленні виховного потенціалу українського живопису в національно-патріотичному вихованні дошкільників та окресленні окремих методичних аспектів його використання у практиці дошкільного закладу.

Згідно з Базовим компонентом дошкільної освіти, одним з головних чинників розвитку особистості є формування національної свідомості засобами синтезу мистецтв через оволодіння дитиною практичними та мистецькими видами діяльності, усвідомлення нею себе активним суб'єктом творчості. Вагома роль у цьому процесі відводиться відкриттю дошкільнятам краси творів

українського живопису, які з-поміж інших засобів патріотичного виховання є найбільш ефективними.

Цінними для виховання патріотизму у дітей будуть картини таких художників як К. Білокур, Т. Голембієвська, М. Дерегус, М. Івасюк, В. Зарецький, М. Пимоненко, В. Касьян, К. Трутовський, С. Шишко, О. Шовкуненко, Т. Яблонська та інші, які розкривають природне багатство України, передають атмосферу соціального побуту та мальовничість і неповторність національного одягу. Наприклад, картина Т. Голембієвської «Подруги» просякнута не лише гамою яскравих, насичених кольорів, але й національним західноукраїнським колоритом, спектром культури людських взаємин. За допомогою цього полотна старших дошкільників можна ознайомити з українським національним жіночим одягом. Картина В. Зарецького «Солдатка» ознайомить дітей не лише із колоритом національного одягу (сорочка-вишиванка, плахта, кептар тощо), але й і з рушником як національним оберегом, різними народними промислами (вишивання, писанкарство, гончарство). Використовуючи у роботі з дітьми цей твір живопису, можна проводити бесіди типу «Про що думає солдатка», творчі справи «Визнач гаму кольорів картини», «Упізнай одяг регіону України» та ігри різного характеру «Що сховалось у палітрі?».

Невмирущу силу та красу української природи, щедрих дарунків родючої землі та розмаїття квітів як символів радості, щастя, багатства духовного життя народу втілюють твори Катерини Білокур «Польові квіти», «Богданівські яблука» натюрморти. Ці картини зігріті великою любов'ю автора, пройняті правдивістю й щирістю, глибокою народною мудрістю та знанням життя. Магічну силу також мають полотна М. Пимоненка, більшість з яких яскраво відображають життя селян, побут та звичаї українського народу. Вони допоможуть педагогам та батькам ознайомити дітей з життям і традиціями українців на межі XIX-XX ст. («Жниця», «Свати», «Святочне ворожіння», «Весілля в Київській губернії», «На ярмарку», «На ставку», «Орач», «Останній промінь», «Рибалки», «Біля перевозу», «Брід», «Збирання сіна на Україні»,

«Сінокіс», «Гопак», «Гуси, додому!»). Глибоко народні, пройняті гуманізмом, картини М. Пимоненка свідчать про розуміння художником менталітету українців. Митець мав особливий хист спостерігача, вмів бачити й передавати у своїх творах красу рідного народу. Наприклад, у ранній картині «Жниця» образ стрункої кароокої селянки, яку художник змалював на тлі золотавого пшеничного поля і високого блакитного неба, сприймається як своєрідний символ краси та щедрості української землі. Ознайомлюючи дошкільників із жанрами українського образотворчого мистецтва, зокрема портретного, варто використовувати і такі твори М. Пимоненка, як «Портрет Раїси, дочки художника», «Портрет Ольги, дочки художника», «Портрет сина художника», «Портрет дружини художника в зеленій сукні», «Автопортрет», «Дівчинка в українському костюмі» тощо.

Не менш цінними для національно-патріотичного виховання дітей є картини К. Трутовського, яким притаманні правдиве відтворення мотивів побуту та звичаїв українців, висока поетичність сюжетів. Так, картина «Одягають вінок» є яскравим свідченням уміння художника пильно вдивлятися в життя людей, проникливо й точно відтворювати його в художніх образах. В Україні здавна існував звичай доповнювати святкове вбрання молодих дівчат барвистим вінком з живих квітів. Вінки виконували також оберегову магічну функцію. Вінкоплетини супроводжували ритуальними піснями і молитвами. Виплітала його з певних квітів мати чи старша сестра – з молитвами, найкращими думками та побажаннями. З кожним роком до вінка додавалася певна нова квітка. За кількістю їх мало бути стільки, скільки років дитині. Саме цей момент відображено на картині К. Трутовського: молода мати уквітчує вінком святково вбрану донечку. В побутову сценку художник вніс тепле почуття, вона сповнена любові до персонажів. Картину виразно скомпоновано, вся сцена осяяна благодатним теплом щедрого літа. Твір пройнятий ліризмом, поезією дитинства. Картини «Різдвяні колядки», «Святочне ворожіння» також пронизані ідеєю національності й патріотизму. На них віддзеркалено звичаї і

традиції, які віками передаються з покоління до покоління, і на думку художника, є важливою складовою ідеального світу.

У картинах П. Ганжі, Ю. Камишного, К. Колударової, Ю. Прядка та інших зображені українські хати, різноманіття українських квітів (мальви, ромашки, волошки, маки), які є рослинними символами нашого народу, а також самотність національного одягу та патріотичні проблиски в очах зображених українців.

Під час розглядання з дітьми живописних полотен науковці (А. Богуш, О. Соцька та ін) радять використовувати такий прийом, як входження в картину, що дає дітям змогу уявити себе її персонажами, краще зрозуміти їхній психологічний стан, відчутти красу квітів, трави, рідної землі.

Розглядання репродукцій картин завжди супроводжується розповіддю педагога, яка має відповідати певним вимогам: розповідь має спиратися на асоціативне образне мислення дітей, зорувати увагу, пам'ять, пов'язуватися з подіями, які відбувалися в їхньому житті; у розповіді педагог диференціює такі поняття, як тема твору (про що картина?), зміст (що зображено?), виражальні засоби (як виражено?). Для того, щоб передати почуття художника, дорослий має сам перейнятися ідеєю твору і через інтонацію (урочисто, весело, розважливо, зі смутком чи співчуттям), образні слова та висловлення (метафори, епітети, порівняння) передати своє ставлення до зображеного; мовлення вихователя має бути насичене точними, яскравими, образними, але доступними дитячому розумінню словами, що характеризують події та персонажів картини. Нові поняття і терміни вводяться поступово без перевантаження мисленнєвого процесу і збагачують лексику дитини [3]. Щоб український живопис став одним з провідних засобів національного виховання дошкільнят, необхідна постійна самоосвіта педагогів в означеному напрямі, пошук і використання різних форм роботи, ефективних методів і прийомів.

Отже, український живопис є одним із ефективних засобів національного виховання дошкільників. Під час сприйняття художніх картин діти знайомляться з особливостями побуту та культури свого народу, вчаться

бачити красу природи, ознайомлюються із звичаями й традиціями українського народу. Яскраві емоції, викликані переглядом художніх полотен на довго залишаються в пам'яті дитини, впливаючи на її подальший розвиток. Це допомагає формувати естетичну оцінку, відкриває стежку до емоційно-морального, естетичного змісту мистецтва, внаслідок чого у дітей формується любов до рідної землі, краю, суспільства, природи.

Список використаних джерел

1. Белкіна Е. В. Вчимося бачити прекрасне : методичні рекомендації по ознайомленню дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку з творами образотворчого мистецтва / Е. В. Белкіна. – 2-е вид., доп. – Київ : 1996. – 32 с.

2. Богуш А. М., Лисенко Н. В. Українське народознавство в дошкільному закладі : навчальний посібник / А. М. Богуш, Н. В. Лисенко – Київ : Вища школа, – 2002.– 407 с.

3. Погрібняк Н. Національне виховання засобами живопису /Н. Погрібняк // Дошкільне виховання. – 2016. –№8. – С.–6.

4. Сухорукова Г. В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі : підручник / Сухорукова Г. В., Дронова О. О., Голота Н. М., Янцур Л. А. ; за заг. ред. Г. В. Сухорукової. – Київ : Слово, 2010. – 376 с.

5. Український живопис ХХ ст. [Електронний ресурс] / Офіційний веб- сайт Національного художнього музею України. – Режим доступу : <http://namu.kiev.ua/ua/educational-programs/namu/innovationprograms.html>. – Назва з екрану.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ В СІМ'Ї ТА ШКОЛІ

У статті розглядається питання виховання національно-патріотичного покоління сьогодення. Особлива увага приділяється вихованню молодого покоління в сім'ї та шкільному осередку.

Ключові слова: патріотизм, національно-патріотичне виховання, майбутнє покоління, гідність, інформаційно-просвітницька робота.

Мета статті: розглянути шляхи формування патріотизму у молодого покоління на основі національно-патріотичного виховання.

Багато років, навіть століть, Україна була залежною державою від різних країн світу. Український народ під впливом правлячої верхівки діяв в інтересах політиків інших країн, забуваючи про свою сутність і волю, виконував забаганки лідерів світу та розділяв свої перемоги з "братніми" народами. Тому національна свідомість пересічного громадянина України була на примітивному рівні. Українці не отримували належного національно-патріотичного виховання, навіть проживаючи в незалежній державі. Та більше так тривати не могло! Адже виховання патріота своєї країни відбувається, насамперед, через національно-патріотичне виховання.

Все починається із сім'ї, яка формує певну систему поглядів, переконань у дитини. Відповідний світогляд, форму поведінки, здебільшого дитина створюватиме у майбутньому житті. Але на розвиток особистості має впливати також виховання в дитячих садках, а пізніше й у школах. Щоб процес виховання патріотизму був ефективним, потрібно мати однакові погляди щодо виховання дитини в батьків та вчителів. Це забезпечить цілісність патріотичного становлення особистості. Тобто повинна бути певна узгодженість змістового аспекту національно патріотичного виховання школярів, його взаємодоповнюваність діями з боку батьків і вчителів. Тому

навчальні заклади мають проводити інформаційно-просвітницьку роботу з батьками, спрямовану на формування поваги до рідної мови, культури, історії, звичаїв та традицій. Також в державі має бути розроблена освітня програма по вихованню національно-патріотичного покоління. Якщо дитина ще з дитячого садочка вчить українську мову, державні символи України, співає гімн, цікавиться історією своєї держави, а далі у школі закріплює ці знання, то, як правило, вона виросте патріотом, буде любити свою державу, з повагою ставитися до рідної землі, мови, традицій, підніматиме економіку власної країни.

Процес виховання свідомого громадянина дуже кропіткий та нелегкий. У школі під час виховних годин, позакласних заходів потрібно акцентувати увагу дітей на темах культури поведінки, дбайливого ставлення до довкілля, значення історії та традицій в житті. Вчитель особистим прикладом має доводити, що розмовляти українською мовою “грамотно” – це ознака освіченої людини, що прибирати за собою, або хоча б не смітити – теж норма для звичайної людини, що вдягати вишиванку – не лише “модно” та “стильно”, але й патріотично[2, с.170]. Він має пам’ятати, що виховання почуття патріотизму реалізується шляхом самозобов’язання та самоконтролю. Дитина тоді зрозуміє, що вона господар своєї рідної землі, що від неї залежить майбутнє її держави, любити свою мову, українські пісні, вірші українських письменників. Тоді, коли вона виросте, не буде смітити біля водойм або в лісі, а буде раціонально використовувати природні ресурси, вона зможе вважати себе гідним громадянином власної країни. Це не соромно, а варте поваги. Щоб педагог зміг виховати гідну людину, у нього мають бути сформовані патріотичні цінності та уміння передавати та демонструвати їх. Вчитель повинен мати сформовані моральні якості, культуру поведінки, бережливо ставитися до природи та мати мотивацію до праці.

З метою виховання патріотизму школярів педагогічний колектив повинен створити в школі інформаційно-методичне забезпечення та інформаційний ресурс, присвячений національно-патріотичній тематиці. Щоб виховний процес

мав результат необхідно зацікавлювати дітей, залучати кожного учня до підготовки та проведення заходів, враховувати вікові особливості, запроваджувати різноманітну тематику. Все має відбуватися системно.

Патріотизм – це основний критерій оцінки громадянськості. Його сутність – відданість народу, країні, гордість за його минуле та сучасне, прагнення захистити його інтереси. На мою думку, патріот – це свідомий громадянин своєї країни, творча, інтелектуально розвинена особистість, яка має громадянську позицію, повагу до національних цінностей, національні та загальнолюдські риси та працює на благо своєї країни.

Наприклад, під час виховної практики у таборі я проводила виховні заходи з метою виховання любові до рідного дому, школи, країни, її природи, рідного слова, державної мови; поваги до батьків. За допомогою заходу “Мій Шевченко” я хотіла розширити знання учнів про життя і творчість Тараса Григоровича Шевченка, сприяти вихованню самосвідомості учнів, прагнула виховувати любов до національної культури [1, с.107]. Діти з задоволенням брали участь у проведенні заходу, висували цікаві ідеї. Учні відкриті до спілкування, вони всі креативні та допитливі. Я вважаю, щоб діти любили свою країну та пишалися нею, однак потрібно удосконалити, урізноманітнити та зробити сучаснішою просвітницьку діяльність загальноосвітніх навчальних закладів, які мають спиратися на індивідуальні можливості дітей, на їх креативність; сформувати педагогічний колектив, у якому б спілкувалися українською мовою, який був би професійним та патріотично налаштованим.

Вперше я відчула, що означає бути патріотом, на прикладі моїх батьків. Вони привчали мене не смітити на вулицях, берегти природу, не псувати шкільного майна, навчали українських пісень, розповідали про героїзм козаків, раціонально використовувати природні ресурси. Справжній патріот – відданий своїй Батьківщині душою і тілом, поважає свою культуру та звичаї, пам’ятає про нелегку долю українського народу, пишається нею за будь-яких часів. Це все не пусте голослів’я та розкидання державною символікою, а дуже відповідально. Своїх дітей я хочу виховувати так, як виховували мене мої

батьки. Я привчатиму змалечку любити свою країну такою, якою вона є, розповідатиму їм про історію українського народу, про звичаї та традиції, розвиватиму любов до неї розповідями про красу її краєвидів.

На завершення вважаю за доцільне донести думку відомого українського педагога Василя Олександровича Сухомлинського, який вважав, що патріотичне виховання – це сфера духовного життя, воно проникає в усе, що пізнає, узнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується [3; т. 2, с. 25]. Патріотизм як діяльна спрямованість свідомості, волі, почуттів, як єдність думки і діла дуже складно пов'язаний з освіченістю, етичною, естетичною, емоційною культурою, світоглядною стійкістю, творчою працею. Я повністю погоджуюся і дотримуюся цієї думки. Адже патріотичне виховання торкається усіх сфер життя людини.

Список використаних джерел

1. Коновалова М. В. Тематичні класні години. 5-11 класи. Національно-патріотичне та громадянське виховання : [навч. посіб.] / М. В Коновалова. – Х. : Вид. група «Основа», 2012. – 174, [2] с. – (Серія «Класний керівник»)
2. Новий тлумачний словник української мови : в 3т. – Т. 2. / укладачі В. Яременко, О Сліпушко – 2-ге вид., випр. – Київ : Вид-во «Аконіт», 2006. – 926 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – К. : Радянська школа, 1976. – Т. 1–2

УДК 7 8.087.684(477): 008(100)

Заступ Тетяна

Науковий керівник: Борисова Т.В.

УКРАЇНСЬКИЙ ХОРОВИЙ СПІВ ЯК УНІКАЛЬНЕ ЯВИЩЕ СВІТОВОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

У статті розкриваються характерні ознаки українського хорового співу, які дозволяють стверджувати про його самобутність і унікальність у світовій

музичній культурі. Досліджується діяльність відомих вітчизняних композиторів-хормейстерів та хорових диригентів.

Ключові слова: український хоровий спів, національне виховання, духовне виховання, народно-пісенна спадщина, церковний спів, диригенти, композитори, хоровий колектив.

В наш час глобалізації та інтеграції різноманітних культур надзвичайно гостро постає питання збереження національної ідентичності, ментального суверенітету українського суспільства. Як відомо, ґрунтуються вони на дбайливому та ретельному збереженні національних традицій, на усвідомленні і визнанні своєї культурної самобутності і унікальності серед інших народів.

На жаль, подекуди досі актуальними і нині залишаються розпачливі слова славетного сина українського народу, великого драматурга і діяча театральної сцени І.Карпенко-Карого: “Ні один народ в Європі не переживав того, що ми, українці... Тоді як всі давно вже знають, хто вони, ми тільки починаємо довідуватись, тоді як усі давно в яснім признанні своїх прав національних і вселюдських мають задоволення і йдуть до ширших вселюдських бажань, ми тільки просипаємось, і все, що другі вже мають, треба здобувати! Коли француз, німець, поляк й інші відомі всьому світу ми, мов яке дике плем'я, забуте й затерте, починаємо піднімати з темряви голову і лізти на гору, на слизьку гору, щоб звідтіля і нас побачили. А ті, що раніш вилізли і зайняли свої місця у світовій комедії, не пускають нас, бо бояться, що ми зіпсуємо мізансцену! Тяжка боротьба, але надія, що виліземо, дає нам сили до культурної праці!..” [5].

Ми вважаємо, що систематичне і вдумливе дослідження своїх культурних першоджерел, порівняння своїх духовних і мистецьких надбань із результатами культурної праці людства дасть змогу розставляти чіткі пріоритети, повсякчас стверджуватись в своїй національній гідності та самобутності.

Так, одним із особливо яскравих культурно-духовних феноменів української нації є хоровий спів.

Унікальність його полягає в тому, що він генетично засновується на двох особливо значущих для менталітету українців гілках: давньому гуртовому співі синкретичного характеру, який був пов'язаний із ритуально-обрядовими діями та церковному співі, привнесеному із Візантії, який немов духовно поєднав нас із Європою, з усім світом і сприяв формуванню такої важливої грані українського менталітету, як висока християнська духовність.

Стосовно унікальності української народно-пісенної спадщини і її високої ролі у світовому культурному просторі одностайно стверджують дослідники музичного мистецтва: «Україна має найбагатший у світі фольклор. Вона має незрівнянних співаків, танцюристів і музикантів, які з незапам'ятних часів займають почесне місце у світі» [8].

Історія мистецтвознавчої думки налічує чимало тверджень, які в унісон стверджують, що хоровий спів українців є непересічним, надзвичайно прекрасним і художньо довершеним явищем у світовому мистецько-культурному контексті. Крім того, в численних відгуках багатьох прогресивних діячів світової музичної культури українське хорове виконавство виступає мірилом досконалості хорової звучності, еталонним взірцем, на який має рівнятись уся світова творча музична спільнота.

Одним із перших отримав світове визнання всесвітньовідомий український композитор Дмитро Бортнянський, який відомий в історії світової культури як реформатор церковної музики й автор близько 100 високохудожніх хорових творів, що увійшли у скарбницю світової музичної культури. Його хорові композиції досі користуються значною популярністю у багатьох країнах світу.

Так, наприклад, відомим фактом є надання високої оцінки всесвітньовідомим французьким композитором Гектором Берліозом творам Д.Бортнянського. Глибоко вражений надзвичайною композиторською майстерністю Д. Бортнянського, Г.Берліоз зазначав: «Ті 80 співаків розпочали один із найбільших двохорових (на вісім голосів) концертів Бортнянського. В тій гармонічній тканині вирізнялися подекуди складні фігури поодиноких голосів, на око майже неможливі для виконання; зітхання, невиразний шепіт,

який лише уві сні не раз причувається, дивні акценти, що своєю силою подібні до крику або голосіння. Твори його свідчать про рідкісний досвід і вправність у групуванні та ускладненні вокальних мас, чудове розуміння, нюансування..., вирізняються повнозвучною гармонією. Найбільше дивує неймовірна свобода в укладанні голосів та нехтування на той час «високоповажними» правилами як його попередників, так і тогочасними, а саме – від італійців, хоч і сам Бортнянський був їх учнем» [2, с.72].

Акцентуємо увагу на тому, що в Єпископальному Соборі святого Івана Богослова, який вважається однією із найвеличніших культових споруд Нью-Йорка, стоїть скульптура українського хорового композитора Д. Бортнянського. Розміщена вона серед 11 інших скульптурних зображень найславніших авторів церковної музики: Давида – автора духовних псалмів, святої Цецилії, яку католицька церква вважає покровителькою музики, святого Григорія Великого – папи Римського, що запровадив у світову музику григоріанський хорал, а також таких геніальних європейських композиторів, як Дж. Палестріна, Й. Бах, Г. Гендель та ін.

Підтвердженням наших переконань щодо особливої ролі української музики є також надзвичайна популярність у Європі пісні «Їхав козак за Дунай», створена Семеном Климовським наприкінці XVIII століття. Тоді у Філадельфії видано ноти й англійський текст цієї пісні, а згодом її вже почали виконувати французькою і польською, чеською і болгарською, угорською і шотландською мовами. Варто зазначити, що до мелодії цієї пісні двічі звертався навіть славнозвісний Бетховен, створивши знамениті «варіації» на її тему [4].

Також акцентуємо увагу на тому, що українська народна пісня «Щедрик» в обробці Миколи Леонтовича є однією із найулюбленіших і найбільш популярних різдвяних мелодій у світі. Вона, зокрема, повсякчас звучить у грандіозному різдвяному шоу, яке проводиться щорічно в Нью-Йорку і виконується впродовж півтора місяця двічі на день. На це свято їдуть люди із різних регіонів Сполучених Штатів Америки та інших країн світу. Мелодію

«Щедрика» активно використовують і у світовій кіноіндустрії для створення святкової і таємничої атмосфери різдвяної ночі.

Варто вказати, що значний внесок у популяризацію українського хорового мистецтва у світі здійснив ще один надзвичайно талановитий представник і популяризатор національного хорового співу – О. Кошиць, який в свій час виховувався в Київській духовній академії, згодом очолював там хорові колективи, керував хором Оперного театру у Києві та іншими творчими колективами.

Зауважимо, що О.Кошиць визнавав унікальність української хорової музики і стверджував, що «ні один народ не говорить у своїй колективно-музичній творчості, в своїй пісні, такою тонко-художньою психологічною мовою... Ні один народ не писав своєї історії піснею, тільки народ український» [3, с.12] і вважав, що українці як нація можуть відродитися лише тоді, коли народу повернуть його пісні.

Доцільно зазначити, що колектив під керівництвом О. Кошиця став одним із перших українських аматорських хорових колективів, що здійснював активну концертну діяльність у європейських культурних центрах – Брюсселі, Лондоні, Парижі, Празі. Від тріумфальної поїздки О. Кошиця за кордон (1919) розпочалося знайомство світової громадськості з професійним хоровим мистецтвом України [2].

Швейцарський часопис і французька «Юманіте» написали про українську капелу 1140 статей. У Бельгії у 1920 р. капелу слухала їхня королева, у Голландії говорили, що «українці співають так, що їхній спів проходить крізь мозок і кості», англійці написали 40 рецензій, у Німеччині 50 різних газет вмістили захоплені рецензії після 22 концертів у Берліні [7].

Виступи українського національного хору змусили американців звернути увагу на розвиток акапельного співу в США, якого раніше тут майже не існувало. Світ переконався: Україна має «античну цивілізацію, пречудовий, багатющий фольклор, що переконливо підтверджує високу культуру раси» [6].

Велика заслуга у визнанні світовою культурною спільнотою особливої і унікальної манери українського хорового виконавства належить хору імені Г.Верьовки, який перший презентував за кордоном різнохарактерний репертуар, куди входили зразки і українського фольклору, і кращі здобутки композиторської творчості різних стилів, часів і напрямків. Багато закордонних видань надавали надзвичайно високу оцінку їх майстерному виконанню: «...Ще ніколи наша публіка не бачила такого захоплюючого, такого прекрасного видовища..., здавалося, зал вибухне від безкінечних овацій... Ансамбль козаків з України – небачене видовище. Ми нічим не ризикуємо, стверджуючи, що перед нами, диво, яке заворожує слух і зір...» [6] .

Загалом, феноменальне пісенне багатство українців, самобутня, унікальна манера хорового виконавства, багатюща хорова спадщина, залишена цілою плеядою талановитих, геніальних композиторів, яскраво засвідчує нашу високу внутрішню культуру, шляхетність, велич духовної краси, національної гідності та сили.

Список використаних джерел:

1. Лащенко А. П. Хоровая культура: аспекты изучения и развития /А. П. Лащенко. - К. : Муз. Україна, 1989. -136 с.
2. Масол Л.М. Художня культура України /Л.М. Масол – Х. : Веста «Ранок», 2006. – 256 с.
3. Кошиць О. Про українську пісню й музику /О.Кошиць. – К.: Музична Україна, 1993. – 124 с.
4. Шреєр-Ткаченко О.Я. Історія української музики /О.Я. Шреєр-Ткаченко. - Ч. 1.- К.: Музична Україна, 1980. – 198 с.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті схарактеризовано особливості формування національно-мовної особистості молодшого школяра на уроках української мови; описано методи, форми і засоби підготовки вчителя початкової школи до розв'язання окресленої проблеми.

Ключові слова: молодші школярі, національно-мовна особистість, національна самосвідомість, рідно-мовна освіта.

Актуальність дослідження визначається тим, що в сучасних умовах розбудови Української держави майбутнє нації, її соціокультурний і духовний розвиток багато в чому залежить від рівня розвитку мовної особистості. Мова є могутнім засобом відображення дійсності в її національному вимірі. На ґрунті національної мови створюється система понять, що є визначальною у розвитку національної самосвідомості особистості. Саме тому увага викладача до мовних компонентів із національною орієнтацією сприяє духовному, культурному збагаченню студентів – майбутніх учителів початкових класів.

У наукових працях на початку ХХ століття побутують різні підходи до тлумачення поняття «мовна особистість», зокрема, психолінгвістичний, соціолінгвістичний, лінгводидактичний. Проблемі формування національно-мовної особистості присвятили наукові праці низка мовознавців, письменників, методистів (І. Білодід, О. Біляєв, Г. Богін, Ф. Буслаєв, М. Вашуленко, В. Виноградов, Т. Донченко, Ю. Караулов, Л. Мацько, Л. Паламар, М. Пентилюк, О. Потебня, О. Семенов, О. Семенюк, Т. Симоненко, О. Смолінська, Л. Струганець, І. Франко, Н. Шумарова та ін.). Однак, незважаючи на суттєві досягнення в дослідженні проблеми становлення та розвитку національно-мовної особистості, недостатньо розкритим залишається питання про особливості формування такої особистості на уроках української

мови. Тому метою статті є розкрити специфіку формування національно-мовної особистості учня загальноосвітньої школи на уроках української мови.

І. Огієнко та В. Сухомлинський вважають, що до найважливіших ознак нації належить рідна мова, а з нею витворена культура, яка стає душею нації, її духом [3, с. 65]. Зокрема, В. Сухомлинський зазначив, що «...в руках педагога слово є могутнім виховним засобом, яке здатне піднести, звеличити людину в її власних очах, утвердити її патріотичну свідомість і громадянську гідність, на все життя відкрити в її серці невичерпні й вічні джерела любові до своїх предків» [6, с. 165].

Кожний урок української мови – складна, цілісна, динамічна система змісту навчального матеріалу й організації роботи з ним, яка, насамперед, спрямовується на засвоєння матеріалу, зазначеного в темі уроку. Мета уроку відповідає меті навчального процесу загалом.

Однією з них є формування національно-мовної особистості учня. Цього можна досягти, якщо на кожному уроці, позакласній роботі виховувати увагу до слова, свідоме ставлення до мови як засобу самовираження, спілкування між людьми, передачі почуттів і переживань, ставлення до довкілля. Розвивається мовлення, а отже й мислення, інтелект, мовленнєва пам'ять, емоційна сфера особистості, мовне почуття, естетичний смак, розуміння краси української мови, багатство її мовних засобів, виражальних можливостей.

Навчання української мови ефективно, якщо на кожному уроці засвоюються мовні і мовленнєві знання, формуються навчально-мовні, правописні та комунікативні вміння і навички, розширюється читацький рівень школярів (бо дитина, яка більше читає, краще говорить і пише), збагачується їхній мовний запас, відбувається оволодіння мовною нормою, здійснюється усвідомлення неповторності мовної особистості. Учні одержують зразки комунікативно досконалої мови й навчаються доцільно й правильно використовувати засоби мови для побудови власних висловлювань, а також набувають найрізноманітніших загально-предметних умінь [3, с. 60].

Відбір дидактичного матеріалу та різні види роботи з ним мають допомогти дітям усвідомити мову як матеріал передачі думки і змісту, відчутти красу слова, виховати потребу в творчості, прагнення до точності, виразності, образності власного мовлення, намагання додержуватися норм у використанні мовних одиниць різних рівнів мовної системи, бажання навчитись майстерно оперувати мовою.

Особливо актуальним є проведення уроків української мови в ігровій формі, наприклад, гра «Неправильно – правильно», завданням якої є віднайти та виправити лексичну або граматичну помилку. Тут у нагоді учням стане довідник з українського слововживання Марії Волощук «Неправильно-правильно».

Також доцільно проводити з учнями лінгвістичні марафони, які спрямовані на пошук помилок у мовленні дикторів чи навчальних текстах, результати яких учні зможуть обговорювати не лише з учителем, але й з батьками та друзями. Як роздатковий матеріал учитель може використати аудіозаписи або ж деформований текст. Наприклад: *Прокидаюсь я на (берег) Десни під дубом. Сонце високо, косарі далеко, (коса) дзвенять, коні пасуться. Пахне в'ялою (трава), квітами. А на (Десна) краса!*

Важливу роль у формуванні учня як свідомого громадянина чільне місце посідають орфоепічні хвилинки, які можна проводити на початку уроку або як різновид фізкультхвилинки у 4 класі. Саме правильне наголошування слів не тільки заохочуватиме школяра до всебічного розвитку знань із лінгвістики, а й тренуватиме пам'ять, спостережливість та увагу, особливо якщо наголос у слові в українській мові відрізняється від російської. Наприклад: *бе'сіда, Букови'на, верба', ві'льха, граблі', дочка', дро'ва, зимі'вни'к, ко'лос, коро'мисло, кропива', о'пріч, о'таман, те're'n, украї'нський, у'смі'шка, Ма'рко, Левко'.*

Важливо постійно поповнювати лексичний запас учнів. Цьому сприяють різні форми роботи, серед яких чільне місце займають словникові та класичні диктанти. Підібраний текстовий матеріал має відображати загальнолюдські духовні цінності, допомагати вчитися пізнавати національне світосприймання,

ментальність українського народу. Тут актуальна народознавча основа текстів, тому важливо добирати тексти з праць відомих народознавців, використовувати легенди, перекази, казки – зразки високохудожнього слова. Такій меті підпорядкований, наприклад, збірник диктантів для 1-4 класів Н.М. Ващенко, який стане у нагоді на будь-якому уроці [2, с. 37].

З метою закріплення знань, умінь і навичок, здобутих упродовж уроку чи кількох, учням варто дати на виконання творче домашнє завдання (індивідуальне, групове чи колективне (метод проектів)). Наприклад, *записати шість-сім речень повчального змісту, використовуючи дієслова (тут може бути будь-яка частина мови) з часткою не. Розмістити їх на плакаті і обмінятися з сусідом по парті. Обговорити такі речення-поради, які склали ваші однокласники.*

З метою заохочення та популяризації української мови та її культури можна давати домашнє завдання, застосовуючи хмарні технології: створювати завдання-ребуси, пазли, карти знань тощо, які учні роблять і одразу отримують бали за виконання.

Розвиткові мовної особистості сприяє і позаурочна робота, спрямована на виховання учнівської молоді. Проведення предметних тижнів із мови та літературного читання, святкування Міжнародного дня рідної мови та Дня української писемності, мовознавчі турніри, конкурси – все це допомагає викладачу донести до учнів, що: «Рідна мова – це основа нашого буття, це те, що вирізняє нас у світовому соціумі серед тисяч народів, робить особливими, унікальними у своїй самобутності» [4, с. 30].

Отже, ефективність формування національно-мовної особистості залежить від цілеспрямованого пошуку шляхів удосконалення організації рідно-мовної освіти, свідомого проектування змісту навчання на основі оптимального поєднання традиційних та інноваційних педагогічних технологій, дидактичних методів, прийомів, форм і засобів. Адже найголовнішим завданням на сьогодні є відродження й подальший розвиток української мови на терені України,

формування мовної особистості як гаранта збереження й подальшого розвитку національної культури та державності.

Список використаних джерел

1. Бочко О.В. Формування національної свідомості, честі і гідності молодих українців засобами філологічних дисциплін / Режим доступу: khpctl.edu.kh.ua/Files/downloads/Доповідь%20Бочко%20О.%20В.pdf.
2. Донченко Т. К. Уроки мови мають стати уроками словесності / Т. К. Донченко. – Дивослово. – 1995. – № 4. – С. 36–38.
3. Мацько Л.І. Українська мова і формування національної свідомості / Л. І. Мацько // Педагогіка і психологія. – 1996. – № 1. – С. 67-70.
4. Пентилюк М. Формування мовної особистості учня – важлива проблема сучасної лінгводидактики / М. Пентилюк // Проблеми формування мовної особистості учнів середніх загальноосвітніх закладів : зб. наук. праць. – Рівне : РЕГІ, 2006. – С. 29–34.
5. Семенов О. Мовне родинознавство (виховний потенціал лінгвокультури рідного краю) : Навчальний посібник / О. Семенов. – Київ–Глухів : РВВ ГДПУ, 2003. – 108 с.
6. Сухомлинський В.О. Слово про слово / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори : В 5-ти т. Т. 5. – К. : Радянська школа, 1977. – С. 160–169

УДК 37.017.4:172.15

Івончик Анна

Науковий керівник: Вонсович В.П.

СПЕЦИФІКА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

У статті розглянуто питання специфіки національно-патріотичного виховання в Україні; звернута увага на досвід щодо оптимальних форм національно-патріотичного виховання за кордоном.

Ключові слова: національно–патріотичне виховання, громадянська ідентифікація, громадянська думка.

Україна – це незбагненна земля бурхливих змін та перетворень. Її історія навчає і водночас жахає, відтворюючи моменти страждань народу, ганебних зрад провідної верстви, голодних років та тривалих військових дій. На сьогодні ці та інші аспекти, як ніколи, є актуальними у творенні нового українського суспільства, яке прагне до збереження своєї незалежності.

Події останніх років вимагають пробудження в серцях українців глибокого патріотизму та поваги до своєї країни. Адже, як стверджував античний філософ Сенека: «Люблять Батьківщину не за те, що вона велика, а за те, що своя» [1, с. 54]. Збереження власної історії, оновлення громадянської свідомості, територіальної цілісності, розвиток моральної та правової культури – ті чинники, які творять майбутнє України. Дотримання таких засад на основі національно–патріотичного виховання є особливо важливим поштовхом для значних досягнень України на міжнародній арені.

Мета статті полягає у визначенні відповіді на запитання: що таке національно-патріотичне виховання та які його основні завдання?

Власне, відповіді на ці запитання кожен з нас може знайти в собі, в своїх думках, ставленні до рідної землі та її цілісності. Проте доречним є звернення до концепції національно - патріотичного виховання дітей та молоді, що більш чітко окреслює дане поняття. Згідно з цією концепцією, «національно-патріотичне виховання» визначається як комплексна система і цілеспрямована діяльність органів державної влади, громадських організацій, сім'ї, освітніх закладів, інших соціальних інститутів щодо формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави [2].

Усвідомлення значення національно-патріотичного виховання дає можливість для формування самодостатньої особистості громадянина-патріота, демократа та представника української культури, що прагне змінити цей світ на краще. Така людина ніколи не намагатиметься зректись своєї Батьківщини, не порушуватиме прав і свобод інших, нехтуючи порядками своєї країни. Це певний образ, створений із найкращих рис української ментальності, активного учасника державотворчих процесів, гуманіста, борця проти аморальності, що може втілитись в життя.

Важливим елементом національно-патріотичного виховання є патріотизм. Це те явище, яке включає глибоку відданість, щирість та любов до своєї країни. Так, звичайно, нерідко патріотизм може бути вдаваною якістю, афішованою грою на публіку, яку згодом все-таки буде розкрито. Адже справжній патріот – це справжня віра, щирість та відданість думками і серцем своїй Батьківщині.

Здобуття українцями всіх цих кращих рис можливе лише при збереженні в пам'яті сторінок нашої історії, підтримці рідної мови, традицій та звичаїв. Завдяки цим характеристикам ми можемо ідентифікувати себе як окрему націю. Націю, яка має своє право на існування в цьому бурхливому світі. Націю, яка прагне до постійного самовдосконалення.

Здобутком національно-патріотичного виховання є система знань, поглядів, понять, переконань та почуттів, що є важливими для збереження країни як в культурному, так і в територіальному аспектах. За умов реалізації такого виховання, кожен починає розуміти, що він належить до українського народу. Оскільки він – частина народу, його невід'ємна складова, а значить – він повинен прагнути до добробуту своєї країни.

Звичайно, на даний момент Україні важко змагатися з рядом інших демократичних та заможних європейських держав. Адже соціально-економічне і політичне життя пересічного українця не відповідає рівню життя європейського громадянина і часто стає причиною до втрати віри в свою країну. А це чітко вказує на те, що досягнути високого економічного і політичного розквіту нашій державі можливо лише тоді, коли нею буде

створене внутрішнє ядро, в основі якого лежатиме національно-патріотичне виховання. Без сили внутрішньої у вигляді ряду поколінь щирих українців, не можна говорити про якесь стрімке зростання держави в зовнішньому економічному чи політичному вимірі.

Важливим є те, що специфіка національно-патріотичного виховання, за таких умов, не має виглядати як нав'язування владою певного способу мислення, визнання зверхності своєї нації над іншими. Таким чином ми не відійдемо далеко від радянського, тоталітарного зразка. Вагомим є звернення до іноземного досвіду для підбору найбільш оптимальних форм національно-патріотичного виховання, серед яких варто відзначити Францію, Німеччину, США та Японію.

У Франції держава переважно зосереджується на підтримці, а також на виробництві та експорті культурного продукту[3]. У німецьких школах патріотичне виховання не практикується, однак є предмет "суспільствознавство" (Sozialkunde або Gemeinschaftskunde), де вивчають історію, політику, економіку, соціологію, значна увага приділена Євросоюзу. "Що там формується - це критичне ставлення до державного та суспільного ладу. Учні вчать бути активними та ангажованими громадянами, які беруть участь у політиці та суспільних справах", - пояснює німецький науковець Міхаель Драєр[3].

Своєю результативністю відзначається досвід у США – країні, для населення якої громадянська ідентифікація є однією з домінуючих. Опитування громадської думки, що постійно проводяться в США, показують, що приблизно три чверті американців відчувають гордість за свою країну. Приблизно половина американських сімей прикрашає свій будинок національним прапором, а 15–20% водіїв встановлюють американський прапорець на машині [1, с. 55].

У свою чергу, 2002 року урядом Японії було розроблено навчальний план, в якому виховання «почуття любові до своєї країни» визначається як основна мета шестирічної програми навчання в середній школі [1, с. 56].

Саме вдале поєднання іноземного досвіду та історичний досвід українців є тими опорними пунктами, які мають вплинути на творення власної парадигми українського національно-патріотичного виховання. Ця модель в свою чергу має відзначатися значною гнучкістю, що пов'язана зі складною військовою, політичною та економічною ситуацією.

Отже, Україна може бути сильною тільки тоді, коли вона єдина. Для цього в нашої держави є надзвичайно великий потенціал у вигляді своєї багатой історії, традицій та культури. В даному випадку не має потреби в процесі національно-патріотичного виховання щось нав'язувати чи навіювати, потрібно лише зберігати своє. Ми повинні пам'ятати минуле, творити та удосконалювати сучасне й окреслювати майбутнє і тільки тоді станемо творцями свого власного життя.

Список використаних джерел

1. Діденко О. Г. Зарубіжний досвід патріотичного виховання громадян та можливості його адаптації в Україні / О. Г. Діденко // Аспекти публічного управління. - 2014. - № 3-4. - С. 52-59.
2. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді.- Електроний ресурс. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/natsionalno-patriotichne-vihovannya-ditey-ta-molodi/>
3. Шейко Ю. Патріотичне виховання: між пострадянським і європейським.- Електроний ресурс. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/inozmi/deutsche-welle/2015/07/6/707359>

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ РІДНОГО СЛОВА

У статті описано особливості патріотичного виховання, комплекс заходів, спрямованих на глибоке вивчення рідної мови, історії рідної мови, поваги і любові до рідної країни.

Ключові слова: національне виховання, патріотичне виховання, патріотизм, рідне слово.

Патріотичне виховання підростаючого покоління завжди було однією з найважливіших завдань сучасної школи, адже дитинство і юність – найкраща пора для прищеплення священного почуття любові до Батьківщини, гордості за її минуле. Під патріотичним вихованням розуміється поступове і неухильне формування в учнів любові до своєї Батьківщини. Патріотизм - одна з найважливіших рис всебічно розвиненої особистості. У молодших школярів повинно вироблятися почуття гордості за свою Батьківщину і свій народ, повагу до його великих звершень. Багато чого потрібно від школи: її роль в цьому плані неможливо переоцінити. На сьогодні в системі освіти важливого значення набувають питання виховання у підростаючого покоління, як почуття поваги до інших народів, так і почуття любові до Батьківщини і рідного слова. Виокремимо основні завдання національно-патріотичного виховання в загальноосвітніх закладах:

- ✓ формування любові до рідного краю (причетності до рідного дому, сім'ї, школи, міста);
- ✓ формування поваги до Конституції України, державної символіки: Герба, прапора, Гімну України;
- ✓ формування духовно-моральних взаємин;
- ✓ формування любові до культурного спадку свого народу;
- ✓ виховання любові, поваги до своїх національних особливостей;

- ✓ виховання гордості за свій народ, шанування героїв України;
- ✓ толерантне ставлення до представників інших національностей, до ровесників, батьків, сусідів, інших людей [1, с. 393–394].

Саме любов до рідного слова, культури, звичаїв є однією з складових патріотизму. Багато людей не знають рідну мову її походження, а з відси і зневага, викривлення її. І в наш час цим нехтують вчителі, як початкових класів так і в старшій школі. А як можна навчити любити рідну землю не знавши рідної мови, походження нас як народу? Коли йдеться про виникнення української мови як мови нашої нації, у свідомості багатьох людей так і дітей ця мова асоціюється з тією, яку вони чують щодня по телебаченню, в соціальних мережах, якою читають книжки та журнали, користуються у щоденному спілкуванні між собою, тобто їм уявляється сучасна українська мова. Проте національна мова – це не тільки спільна для всієї нації літературна мова, відшліфована майстрами художнього слова, але і мова народу. Мало хто знає що українську мову започаткував І. Котляревський, а основоположником став Т. Шевченко, які писали свої твори народною мовою на основі українських середньонаддніпрянських говірок. До І. Котляревського і Т. Шевченка існувала староукраїнська мова (XIII – XVIII ст.), що сформувалася на основі давньоруських літературних традицій, а давньоруська писемно-літературна мова виникла під безпосереднім впливом старослов'янської (церковнослов'янської) мови, запозиченої від болгар разом з прийняттям християнства в Україні-Русі [3, с. 5]. Ось це наше коріння, історія нашої мови, культури. Вчителі задаються питанням, а як же правильно виховати в дитині патріотичне виховання з малечку. А все просто, треба все починати через слово, рідне слово, тобто нашу українську мову.

Тільки власним прикладом поваги і любові до рідного слова ми зможемо прищеплювати любов до рідної мови, бажанням плекати її, весь час вдосконалювати свої мовні навички.

Пізнання мови – це пізнання народу, його ества, його душі, його витоків та історичних шляхів – усього того, чим народ цікавий для інших народів.

Адже народи, як і окремі люди, виявляють інтерес і повагу лише до того, хто виявляє собою особистість – своєрідну й неповторну. Годі розраховувати на пошану інших тому, хто не має поваги сам до себе. А хіба втрата рідної мови, зневага до неї не є виявом утрати своєї гідності? [2, с. 8]. Існують такі мовні обов'язки громадян :

- Мова – запорука існування народу. Захищаючи рідну мову, ти захищаєш свій народ, його гідність, його право на існування, право на майбутнє. Не ухиляйся від цієї боротьби!

- Захист рідної мови – найприродніший і найпростіший, найлегший і водночас найнеобхідніший спосіб національного самоутвердження і діяльності в ім'я народу. Маєш нагоду бути борцем за свій народ – будь ним!

- Володіння рідною мовою – не заслуга, а обов'язок патріотів. «Вони (українці) повинні усвідомити, що кожна людина, яка виїжджає з України, кожна копійка, що витрачається не на досягнення українських цілей, кожне слово, сказане не українською мовою, є марнуванням капіталу українського народу, а за даних обставин кожна втрата є безповоротною» (М. Драгоманов).

- Розмовляй рідною мовою – своєю і свого народу: скрізь, де її розуміють, з усіма, хто її розуміє. Не поступайся своїми мовними правами заради вигоди, привілеїв, лукавої похвали – це зрада свого народу.

- Ставлення до рідної мови має бути таким, як до рідної матері: її люблять не за якісь принади чи вигоди, а за те, що вона – мати.

- Сім'я – первинна клітина нації. Щоб вона не омертвіла і не відпала від національного організму, її має жити культ рідної мови. Тому розмовляй у сім'ї мовою своєї нації. Не вмієш – учись. Прищеплюй дітям ставлення до мови як до святині, найдорожчого скарбу.

- Допомагай кожному, хто хоче вивчити українську мову.

- Ніколи не зупиняйся у вивченні рідної мови. «Усі головні європейські мови можна вивчити за шість років, свою ж рідну треба вчити ціле життя» (Вольтер).

- Підтримуй усі починання окремих осіб і громадськості, спрямовані на утвердження української мови.

- Не будь байдужим до найменших виявів обмежень чи зневаги української мови. Стався до інших мов так, як би ти хотів, щоб ставились до твоєї рідної мови.

- Пам'ятай: найкращі вчителі мови для дітей – це мати і батько.

- Незнання рідної мови не звільняє тебе від обов'язку і не позбавляє права боротися за неї, за те, щоб твої діти і внуки мали можливість знати і користуватися мовою свого народу.

- Вивчай інші мови. Це дасть можливість не тільки оволодіти ключами до скарбниць духовності інших народів, але й об'єктивно оцінити свою мову, її сильні та слабкі сторони. «Хто не знає чужих мов, той нічого не відає про свою власну» (Й. В. Гете).

Знання чужих мов пробуджує бажання працювати для утвердження і розвитку рідної мови, сприяти тому, щоб вона зайняла гідне місце серед авторитетних мов світу.

- Нашому поколінню випало складне і відповідальне завдання – відродження української мови, державності, нації. За нас цього ніхто не зробить. Це наш історичний обов'язок, виправдання нашого перебування на цьому світі [2, с. 214–217]. Дуже влучно написано саме для тих, хто вважає себе справжнім українцем, патріотом своєї крани.

Патріотичне виховання молодших школярів через рідне слово можна здійснювати через всі навчальні предмети, особливо на уроках української мови. Зокрема, під час вивчення розділу «Мова і мовлення» необхідно звертати увагу учнів на багатство і милозвучність української мови, захоплювати дітей її красою, пробуджувати любов до рідного слова, прагнення вивчати українську мову, захищати її. У 3–4 класах слід пояснювати значення української мови для становлення незалежної самостійної держави України, роль української мови як державної. А ще в позакласній роботі, на класних годинах, впроваджувати виховні проекти, походи до культурних пам'яток,

проводити конкурси малюнків патріотичної тематики і обов'язково познайомити їх з нашими захисниками. А головне, щоб предмети в школі викладались українською мовою, «бо наука чужою мовою не пускає в людині глибокого коріння» (І. Огієнко) [2, с. 204–206].

Отже, вивчення мови – це та площина, з якої починається пізнання світу, свого народу, його духовності. Звідси бере початок національно-патріотичне, моральне та взагалі всяке інше виховання.

Список використаних джерел

1. Зайченко І. В. Педагогіка : навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів / І. В. Зайченко. – Київ : Освіта України, 2006. – 528 с.
2. Іваннишен В. Мова і нація / Василь Іванишен, Ярослав Радевич-Винницький. – Дрогобич : Відродження, 1994. – 218 с.
3. Півторак Г. Українці: звідки ми і наша мова / Григорій Півторак. – Київ : Наукова думка, 1993. – 199 с.

УДК 159.922.73

Касянчук Оксана

Науковий керівник: Дуткевич Т.В.

ФОРМУВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ РІДНОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ

У статті проаналізовано позитивний вплив тренінгової роботи з формування патріотизму молодших школярів на зростання їх навчальної успішності з української мови і літературного читання.

Ключові слова: особистість, розвиток, формування, патріотизм, навчальна успішність

У сучасних концепціях освіти в Україні одним з основних завдань визначено, що освіта повинна бути цілісною системою формування особистості громадянського суспільства на основі сучасних досягнень науки, психолого-педагогічних знань, педагогічного досвіду вітчизняних та зарубіжних закладів

освіти різних типів.

Рідна мова, як жоден інший предмет, що вивчається у початковій школі, має можливості розкривати для учнів світ особистості, її почуттів, взаємин з іншими, моральних норм і цінностей, життєвого вибору, щастя і страждань українського народу. У процесі засвоєння початкових мовних та літературних знань відбувається формування в учнів позитивного ставлення до історії українського народу, почуттів гордості за його здобутки й перемоги. Вивчаючи мову та літературу, учні набувають умінь аналізувати соціальні явища, узагальнювати, систематизувати, виділяти необхідні й достатні умови, робити висновки, що мають безпосереднє втілення в їх поведінці. Все це сприяє формуванню в учнів соціального мислення, розвитку їх мови і особливо таких якостей висловлення думки, як послідовність, точність, ясність, лаконічність, обґрунтованість.

Психологічні особливості розвитку національно-патріотичних якостей особистості у молодшому шкільному віці досліджували психологи І.Д.Бех [1], М.Й.Боришевський [3] та ін.; педагоги В.Бойченко [2], О.І.Вишневецький [4], В.Гонський [5], О.В. Сухомлинська [6] та ін. Водночас спеціальних психологічних досліджень формування патріотизму у молодших школярів у процесі вивчення української мови і літературного читання фактично немає, а питання це є важливим для сучасної української освіти. Адже мовознавчий та літературознавчий матеріал є одним із засобів відображення суспільних явищ і подій, а відтак і передачі учням знань про них. Формування патріотизму молодших школярів на уроках мови та читання є одним із напрямків національно-патріотичного виховання школярів.

Враховуючи значущість розробки для педагогічної науки і практики питання формування патріотизму у молодших школярів у процесі вивчення української мови і літературного читання, ми обрали тему свого дослідження.

Мета статті: проаналізувати вплив тренінгової роботи з формування патріотизму молодших школярів на їх навчальну успішність з української мови і літературного читання.

Була висунута гіпотеза про те, що: формування у молодших школярів патріотизму під час тренінгових занять з опрацювання української патріотичної літератури є необхідним компонентом особистісного підходу до навчання, реалізація якого дозволяє покращити навчальну успішність учнів з української мови і літературного читання.

У роботі використовувались такі методи і методичні прийоми психологічного дослідження: аналіз психологічної літератури про розвиток та формування особистості, аналіз шкільних документів, анкетування, експеримент у формі тренінгових занять, спрямованих на самовдосконалення молодших школярів. Дослідження проводилося у 3-х класах загальноосвітньої школи I-III ступенів. У ньому брали участь два класи: експериментальний та контрольний – по 19 учнів у кожному.

Дослідження було організовано таким чином. Спочатку проводився константувальний експеримент. В ньому ми з'ясували сформованість патріотизму у молодших школярів обох класів, зв'язок рівня сформованості з успішністю з української мови і літературного читання, а також зміни навчальної успішності учнів з цих предметів після формувального експерименту.

З метою отримання даних щодо сформованості у молодших школярів патріотизму ми скористались методикою анкетування. У результаті кожен учень був віднесений до одного з рівнів сформованості: високого (15,8%), середнього (52,6%), низького (31,6%).

Аналіз навчальної успішності молодших школярів показав, що найвищий бал з української мови і літературного читання мають учні із високим рівнем сформованості патріотизму (у середньому – 10,2 бали). Найнижчий бал мають учні із низьким рівнем сформованості патріотизму (у середньому – 4,3 бали). Відтак, ми запропонували провести роботу з підвищення рівня сформованості патріотизму в учнів експериментального класу, й таким чином сподівались на зростання навчальної успішності з української мови і літературного читання.

У процесі становлення особистість виступає не тільки об'єктом, але і

суб'єктом власного виховання і розвитку. Справжнє виховання особистості передбачає активність людини, спрямовану на удосконалення себе за допомогою системи дій, здійснення яких піднімає сформованість патріотизму на вищий рівень. Формування патріотизму є компонентом національно-патріотичного виховання, разом з тим воно може бути і самостійною задачею, спеціально організованим процесом. Цілі формування патріотизму, його мотивація є соціальними за своїми джерелами і мають конкретно-історичну природу. Удосконалюючи себе особистість виходить із соціальних цінностей та ідеалів, характерних для суспільства певної епохи, і співвідносить їх з мірою відповідності себе до суспільних вимог. Прагнення “поліпшити” себе виникає не як самоціль, а як бажання підвищити свої соціально-психологічні можливості та здібності, сформувати себе як цілісну гармонійну особистість і самоствердитися в системі суспільних взаємодій.

Наша робота по формуванню патріотизму включала діагностичний та тренінговий етапи. На першому ставилось завдання активізувати процеси самопізнання в учнів та стимулювати їх до самовдосконалення. Переважна більшість учнів – 95% – вважають, що в них є недоліки в характері і хотіли б їх позбутись.

Враховуючи потребу молодших школярів у самовдосконаленні та наявність у них певних навичок, ми запропонували і проводили у позаурочний час тренінгові заняття. Під час тренінгової роботи учні в ігровій формі знайомились з творами української патріотичної літератури, а також опрацьовували розроблену нами книжку-порадницю «Як виховати себе патріотом України». Робота тривала протягом двох місяців у 1 і 2 семестрах.

Результати проведеної роботи були позитивними, як це видно з кількісних показників (табл. 1), а також із відгуків самих учнів, які з великим інтересом і схваленням брали участь у тренінгових заняттях, працювали з книжкою-порадницею та самі розробляли поради для інших дітей. Покращення навчальної успішності в експериментальному класі виражається у наступних змінах: з мови від 8,2 балів у середньому по класу до 8,5 балів, з літературного

читання від 7,9 балів до 9,0 балів.

Таблиця 1

Зміни навчальної успішності з української мови і літературного читання
після експерименту

КЛАС	Середній бал у класі з			
	До тренінгової роботи		Після тренінгової роботи	
	Укр. мови	Читання	Укр. мови	Читання
Експериментальний	8,2	7,9	8,5	9,0
Контрольний	7,9	8,0	7,6	7,8

Водночас без спеціальної роботи в контрольному класі, як бачимо зміни успішності незначні і у бік деякого погіршення. Погіршення можна пояснити тим, що друге вимірювання успішності робилось наприкінці року, коли було багато контрольних робіт і особливо помітним є ефект втоми учнів в кінці навчального року.

Особливо сприятливі результати отримано з покращення успішності з літературного читання в експериментальному класі. Ми пояснюємо їх таким чином, що підвищення рівня сформованості патріотизму призводить до того, що в учнів зростає інтерес до читання творів українських письменників, де висвітлюється історичний шлях народу, його здобутки, що слугує важливим чинником їх позитивного ставлення до уроків мови і читання у початковій школі.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Психологічні джерела виховної майстерності: навчальний посібник / Іван Дмитрович Бех. – К. : Академвидав, 2009. – 248 с.
2. Бойченко В. Сучасний стан патріотичної вихованості молодших школярів / В.Бойченко. Початкова школа. – 2005. – №5. – С.12-14.
3. Боришевський М.Й. Духовні цінності в становленні особистості громадянина // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 144–150.
4. Вишневський О. Орієнтири національного виховання / О.І.Вишневський // Рідна школа. – 1994. – № 6. – С. 42–46.

5. Гонський В. Патріотизм як основа сучасного виховання та ідеології держави / В.Гонський // Рідна школа. – 2001. – №2. – С. 9–14.

6. Сухомлинська О. Патріотизм як цінність : погляд на історію і сьогодення / О.В.Сухомлинська // Шлях освіти. – 2010. – № 2. – С. 10–14.

УДК 374. 017.4:172.15

Кірпота Олена

Науковий керівник: Чайковська О.М.

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

У статті розглянуто особливості національно-патріотичного виховання в учнів позашкільного закладу, проаналізовано організаційно-змістові підходи до національно-патріотичного виховання в умовах позашкільного освітнього середовища.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, патріотизм, позашкільний заклад, особистість.

Трагічні події в Україні, які пов'язані з агресією Росії, значно загострили проблему виховання патріотизму у підростаючих поколіннях, у дорослого населення, в учнівській молоді.

Враховуючи нові соціально-політичні реалії й обставини в Україні, все більшої актуальності набуває виховання в учнівській молоді почуття патріотизму, відданості українському народові, любові до рідної землі, формування активної громадянської позиції. Сьогодні кожен навчальний заклад має стати осередком виховання патріотичних громадян, які готові брати на себе відповідальність, забезпечувати захист і розвиток суверенної, незалежної та демократичної України. Тому національно-патріотичне виховання для усіх освітян є стратегічним завданням, спрямованим на виховання в українській молоді національної самосвідомості, стійкої громадянської позиції.

Формування творчої, ініціативної, національно свідомої особистості вимагає наповнення всіх ланок навчально-виховного процесу, зокрема у позашкільному закладі, змістом, який би відображав справжню історію, мистецтво, культуру, символіку, природу рідного краю, всієї України та забезпечував можливості постійного духовного самовдосконалення особистості, формування її інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності суспільства. Одним із основних завдань позашкільля, громадських установ та організацій є формування світогляду кожної особистості, виховання свідомого й активного члена суспільства, обізнаного з процесами, що відбуваються в країні та за її межами, громадянина із високими патріотичними почуттями, готового до трудового й героїчного подвигу в ім'я України.

Теоретико-методологічні основи виховання, нову парадигму освіти і виховання, його мету і зміст розробляли такі вчені, як М.Антонець, А.Бойко, Л.Вовк, М.Євтух, П.Кононенко, О.Мороз, В.Москалець, А.Погрібний, Ю.Руденко, В.Сидоренко, М.Стельмахович, О.Сухомлинська, М.Ярмаченко та ін.

Теоретичні засади національного виховання закладено у дослідженнях українських вчених, психологів та педагогів М.Боришевського, Д.Віконської, В.Москальця, І.Сікорського, Б.Цимбалістого, В.Яніва, Я.Яреми та ін. У своїх працях значне місце вони приділяють українській національній ідеї, духовності, демократичним засадам навчання і виховання, гуманістичним цінностям. Важливість національного спрямування у вихованні підростаючого покоління підкреслювали українські прогресивні діячі, педагоги Г.Ващенко, Б.Грінченко, М.Грушевський, О.Духнович, М.Драгоманов, І.Огієнко, В.Сухомлинський, С.Русова та ін.

Проблеми національно-патріотичного виховання підлітків у позашкільних навчальних закладах порушувались вітчизняними педагогами Г.Ващенко, А.Макаренком, С.Русовою, В.Сухомлинським, К.Ушинським, у працях яких значна увага приділялась вихованню у підлітків патріотизму, любові до своєї

землі і рідного народу, загартування в них волі і характеру та необхідності виділення позашкільної освіти в структурі освіти загалом.

Мета статті: проаналізувати особливості національно-патріотичного виховання в учнів в умовах позашкільного закладу.

Сьогодні, спираючись на глибинні національно-виховні традиції народу, поступово відроджується національна система виховання, яка враховує такі особливості сьогодення як відновлення всіх сфер життя українського суспільства, процес розбудови української держави, в основі якої – український ідеал, спрямований на виховання патріота.

У сучасних умовах розбудови України позашкільна освіта має створювати передумови для формування національно свідомого громадянина, розвитку у школярів національних світоглядних позицій і патріотизму. У Законах України „Про позашкільну освіту”[4], Закону України «Про виховання дітей та молоді» [3], Концепції національно-патріотичного виховання [5] закладено нові підходи до національно-патріотичного виховання учнів.

Національно-патріотичне виховання підростаючого покоління було завжди важливим для позашкільних навчальних закладів і визначалось умовами соціально-культурного розвитку держави, об’єктивними соціально-економічними потребами суспільства у підготовці вихованців до життя.

Т.М. Гавлітіна, аналізуючи особливості національно-патріотичного виховання у позашкільному закладі, пропонує організувати його за технологічними етапами навчального заняття на основі особистісно орієнтованого підходу до навчальної діяльності учнів, які передбачають: створення умов для виникнення пізнавальної потреби у вихованців та їхнє самовизначення в активно-творчій національно-патріотичній діяльності за допомогою тренувальних мислительних вправ суспільно-гуманітарного змісту; визначення мети практичної роботи за допомогою співставлення відомих правил навчальної діяльності та завдань і змісту національно-патріотичного виховання з урахуванням пошуку нового у відповідній галузі знань та конкретизації навчально-виховних цілей; відкриття нового знання за

допомогою педагогічних прийомів і засобів навчання на основі виховуючої функції ціннісно-орієнтаційної діяльності учнів; самостійна практична робота у формі комунікативної взаємодії та визначення нових її способів при розв'язанні поставленої проблемної ситуації у таких формах, як мистецтво, література, мова, історія, народна етика, життєзнавство та інші на основі корекції зворотного зв'язку; формулювання висновку про можливість використання результатів роботи в національно-патріотичній діяльності та визначення цілей наступної навчально-пізнавальної діяльності [2].

Запорукою ефективності виховного процесу є поєднання принципів національно-патріотичного виховання в цілісну систему, яка забезпечує досягнення відповідних результатів. Розвиток патріотичного виховання слід починати із засвоєння дитиною азбучних істин того, що процес цей довготривалий та нелегкий. Для того щоб він був результативним, необхідно дотримуватись певних принципів: зацікавленість дитини; безпосередня участь кожного учня у підготовці та проведенні заходів; систематичність та системність; різноманітність тематики; урахування вікових особливостей.

Слід відзначити, що патріотичне виховання сучасної учнівської молоді потребує нового змісту і форм. Змісту патріотичного виховання слід надати культуротворного характеру з урахуванням новітніх тенденцій розвитку суспільства.

Також позашкільні навчальні заклади мають проводити інформаційно-просвітницьку роботу з батьками, спрямовану на формування толерантності, поваги до культури, історії, мови, звичаїв та традицій як українців так і представників різних національностей за участю психологів, істориків. Водночас необхідно активізувати співпрацю педагогічних колективів з органами учнівського та батьківського самоврядування щодо формування у дітей та молоді духовності, моральної культури, толерантної поведінки, уміння жити в громадянському суспільстві; діяльність шкільного батьківського всеобучу з питань формування патріотичних цінностей в учнів.

У сучасному позашкільному закладі головною тенденцією патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до своєї Батьківщини, держави, народу, нації. Системний підхід національно-патріотичного виховання має базуватися на цінностях духовної культури українського народу.

Отже, позашкільний заклад має стати для кожної дитини осередком становлення громадянина – патріота України, готового самовіддано розбудувати країну як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу, забезпечувати її національну безпеку, сприяти єднанню українського народу та встановленню громадянського миру й злагоди в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Бех І. Патріотичне виховання дітей та молоді / І.Бех, К. Чорна // Позашкілля. – 2011. – № 10. – С. 9-16.
2. Гавлітіна Т.М. Національно-патріотичне виховання підлітків у позашкільному навчальному закладі: навчально-методичний посібник / Т.М. Гавлітіна. – Рівне: Волинські обереги, 2007. – 171 с.
3. Закон України «Про виховання дітей та молоді» // Освіта України. – 2004. – № 72. – С. 4–6.
4. Закон України про позашкільну освіту. (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 46). – Режим доступу: <https://www.google.com.ua>.
5. Концепція національно-патріотичного виховання дітей та молоді. (Додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 16. 06. 2015 р. № 641). – Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/47154/
6. Стьопіна О.Г. Патріотична концепція українського зарубіжжя / Духовність особистості: методологія, теорія і практика: Збірник наукових праць. – Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2006. – Вип. 3 (16). – С. 217-224.

РОЛЬ МИНУЛОГО ТА МАТЕРІАЛЬНОЇ СПАДЩИНИ У ФОРМУВАННІ
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ ПОЗИЦІЇ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ
З ІСТОРІЇ ЧИ АРХЕОЛОГІЇ

У статті відображено проблеми у формуванні патріотичної позиції майбутніх фахівців з історії чи археології з погляду впливу минулого та історичної спадщини. Автор вважає, що на свідомість та власну життєву позицію впливає як виховання, так і навколишнє середовище. На підтвердження цього в статті наведено певні проблеми в середовищі, які головним чином впливають на власну позицію майбутнього працівника освіти. Для вирішення поставлених проблем, автор спирається на правильні концепції виховання, які відтворюються у працях різних дослідників та педагогів.

Ключові слова: патріотичне виховання, життєва позиція, патріотична свідомість, матеріальна спадщина, минуле

Сьогодення ставить перед педагогікою низку актуальних завдань, зумовлених необхідністю формування у нових фахівців правильної життєвої позиції щодо своєї історії. Це спричинено насамперед низкою проблем в тому числі й державного рівня, які безпосередньо впливають і на свідомість, і на світобачення людини. А тому постає необхідність певних змін у змісті та способах розгортання професійної підготовки майбутніх фахівців.

Протягом певного часу було здійснено низку фундаментальних досліджень з цієї проблеми. Це, насамперед, такі передові праці як "Енциклопедія шкільного роду" О.А. Захаренка, «Виховання волі і характеру», «Проект освіти в самостійній Україні» Г.Г. Ващенко тощо. Вони не лише розвинули, але й сформували зовсім інше уявлення в цій галузі.

Але, нажаль, майже всі проблеми такого рівня не можна вирішити миттєво. Залишаються питання, які потребують часу та створення якісно нових методів

виховання, реалізація яких залежить як від педагога, так і від майбутнього фахівця.

Мета статті полягає в розкритті проблем формування історичної свідомості та правильної життєвої позиції майбутнього фахівця історії чи археології, а також у розкритті систем виховання, які б найякісніше вплинули на їхню самосвідомість.

Виклад основного матеріалу. Життєва позиція людини — це її цілісне ставлення до навколишнього світу, що виявляється в його думках і вчинках. Це те, що відрізняє нас один від одного в психологічному сенсі. Вона впливає на здатність долати труднощі, на наші успіхи і визначає владу над своєю долею. Формування життєвої позиції починається з народження і багато в чому залежить від оточення, в якому живе людина. Незважаючи на те, що життєва позиція формується в дитинстві і залежить від суспільства, в якому ми живемо, ніколи не пізно визначити для себе яка ж життєва позиція є правильною та яку користь ми приносимо оточуючим.

Для майбутнього історика чи археолога життєва позиція має вирішальне значення у ставленні до своєї професії, і взагалі, до своєї Батьківщини. В першу чергу це стосується минулого та майбутнього нашої держави, її історичної спадщини, а саме: звичаїв, традицій, пам'яток тощо. "Без знання минулого неможливо точне поняття про сучасне", — справедливо наголошував видатний український історик М.С. Грушевський. Також він, наголошуючи на значенні історії для виховання національної свідомості, бачив призначення історичної освіти в "служінні перемозі й закріпленню ідей і настроїв гуманності, демократизму і соціалізму. Історія рідного краю і рідної країни не перестане бути осередком історичного навчання, і наслідком того є культ рідної традиції, рідної сторони, культ моральних вартостей".

На життєву позицію людини впливає незліченна кількість факторів, в оточенні яких ми перебуваємо все своє життя, але для майбутнього фахівця (з історії чи археології) пріоритетне місце займає патріотичне виховання. Саме патріотизм поєднує в собі любов до своєї Вітчизни, її спадщини, до свого

народу, гордість за його минуле, сьогодення і готовність до захисту власної держави.

В археології, як не дивно це визнавати, існують певні проблеми, які тісно пов'язані із вищенаведеними аспектами у життєвій позиції людини. Головною проблемою археології, яка включає в себе повну протилежність гуманності та вихованості є так звана "чорна" археологія. Як вважає директор інституту археології Петро Толочко: "Саме через діяльність так званих "чорних" археологів потерпала і потерпає сьогодні археологічна сфера" [7, с. 128].

За радянських часів надзвичайно строго ставились до таких людей. В нас, якщо вдасться довести провину "чорного" археолога, то його буде ув'язнено на термін від трьох до восьми років. Але на сьогодні ми не маємо жодного такого факту, а отже за цей час зникає безліч історичних пам'яток, які вже мабуть знаходяться в руках колекціонерів "чорних" знахідок.

Звичайно ж, людей на такі вчинки наштовхує мотивація до матеріального збагачення і подальшого життєвого забезпечення. Цей хід подій викликає, напевно, така нестабільна ситуація у нашій країні. Але у більшості випадків все залежить від самої людини та її життєвої позиції. Саме людині й вирішувати — бути патріотом своєї держави, чи розкрадачем спадщини українського народу.

Багато науковців, як би не було сумно це визнавати, вважають, "що найбільшим "чорним археологом" є влада країни". Саме такої думки дотримується й відомий археолог, дослідник, фахівець з організації та проведення пам'яткоохоронних робіт на об'єктах археологічної спадщини О.М. Осаульчук. Він вважає, що "матеріальна спадщина нашого народу є нічим для наших державних управлінців, вони нехтують всім, що тільки можна, і це все лише заради збагачення" [6, с. 91].

Позбутись цієї проблеми, за словами наукового співробітника відділу археології Інституту українознавства Миколи Стефановича Бандрівського, допоможуть певні заходи, а саме: необхідно розбудувати чітку структуру пам'яткоохоронних органів в областях і районах; слід створити структуру, яка слідувала б за виконанням їхнього припису, що в свою чергу дасть змогу

належного догляду за історичними пам'ятками. Та найголовніше — це виховання щонайбільшої кількості археологів в нашій країні. Звичайно ж, виховання не в абиякому, а в напрямку патріотичному [1, с. 142—143].

Але поряд з проблемами формування життєвої позиції, які виявляються у ставленні до матеріальної спадщини стоїть питання ледь не державного змісту.

Зокрема, головною проблемою наведеної проблеми є ставлення до минулого своєї країни та його сприйняття як важливої складової у життєвій позиції майбутнього фахівця—історика. Неналежне ставлення до історичної спадщини своєї Батьківщини, її забуття — все це рано чи пізно приведе до повного краху національної свідомості людини. За словами українського етноісторика Ярослава Йосиповича Грицака: "Національна свідомість має історичний характер, вона пройнята духом давно існуючих уявлень нації, її психології тощо. Якщо ж національна свідомість людини буде занедбана — буде занедбана подальша історія її країни" [4, с. 124].

На моє глибоке переконання, пам'ять про минуле України приведе до зміцнення як освітнього, так і державного апарату. Видатний український педагог Г.Г. Ващенко розглядав важливість знання історії у контексті прищеплення учням та студентам виховного ідеалу, який витримав випробування часом і відповідною психологією народу, тобто національного ідеалу, що в подальшому забезпечить майбутнє країни [2, с. 98; 3, с. 41—42].

Вихід з цієї проблеми також знаходить відомий дослідник, педагог—академік О.А. Захаренко у розробці якісно нової системи виховання та навчання, яка б, на його твердження, точно б визначила стратегію і технологію цілеспрямованого та ефективного процесу розвитку суб'єкта громадянського суспільства, громадянина—патріота України. У своїй концепції він звернувся до основ психології, зазначаючи, що основи виховання найбільш суттєво реалізуються у віці 12—18 років. А тому, саме в такий період розвитку особистості, потрібно нав'язувати духовно осмислений, рефлексивний патріотизм, який поєднує любов до свого народу, нації, Батьківщини з почуттям поваги до інших народів, своїх і чужих прав та свобод [5, с. 479].

Отже, враховуючи вищесказане, постає необхідність суттєвих змін у змісті та способах розгортання професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема у виховному напрямку — патріотичному.

Таким чином, формування правильної життєвої позиції майбутнього фахівця з історії чи археології є важливою складовою подальшого розвитку як освітнього, так і державного апарату країни. Адже висококваліфіковані кадри завжди роблять все належне для процвітання своєї Батьківщини. Без належного ставлення до історії нашої держави та її унікальної спадщини ніякої мови про нормальне життя Вітчизни в майбутньому і бути не може. Саме тому, правильна життєва позиція — це і є фундамент державного розквіту.

Список використаних джерел

1. Бандрівський М.С. Про використання природно-географічного районування в західноукраїнській археології / М.С. Бандрівський — Львів: СПБ, 2012. — 136 с.
2. Ващенко Г.Г. Виховання волі і характеру / Г.Г. Ващенко — Лоднон: ВСУМ, 1952. — 256 с.
3. Ващенко Г.Г. Проект освіти в самостійній Україні / Г.Г. Ващенко — Мюнхен: СУМ, 1957. — 48 с.
4. Грицак Я.Й. Страсті за націоналізмом / Я.Й. Грицак — Київ: Критика, 2011. — 192 с.
5. Захаренко О.А. Енциклопедія шкільного роду / О.А. Захаренко — Київ: Вища освіта, 2000. — 653 с.
6. Осаульчук О.М. Сварожі лики (археологічно-релігієзнавчі нариси з історії Західної України) / О.М. Осаульчук — Львів: Простір-М, 1992. — 102 с.
7. Толочко П.П. Археология и древняя история / П.П. Толочко — Київ: Інститут історії України НАН України, 2008. — 353 с.

ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ІСТОРИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

У статті розглядається актуальна для сучасного українського суспільства проблема національного виховання. Показана її еволюція в процесі національно-культурного відродження українців. Висвітлено погляди українських учених на національне виховання особистості.

Ключові слова: національне виховання, національна культура, національна освіта, почуття народності, національний характер.

У сучасних умовах будівництва незалежної України педагогічна наука і практика повинні визначити найважливіші моральні якості і риси особистості, які потрібно розвивати з національно-культурної позиції, та розробити таку програму виховання, що дала б змогу їх формувати. Головною метою національного виховання має бути утвердження у свідомості українського народу власної етнічної, культурної, мовної неповторності та вагомості. Тому для молодого покоління важливим є успадкування досвіду попередніх поколінь, продовження культурно-історичних традицій батьків, дідів і прадідів та творче їх використання.

Мета статті – виявити стан теоретичної розробки проблеми розвитку національного виховання в історії України.

Творчі пошуки методів і засобів удосконалення професійної підготовки вчителів сучасної національної школи активізують особливу увагу на вивченні і використанні багатой вітчизняної педагогічної спадщини.

Історія розвитку теоретичних засад українського національного виховання сягає корінням у глибину віків. Вони формувалися на ґрунті національних виховних традицій, поєднаних з досягненнями української та європейської педагогічної науки. Важливим стимулом розвитку теорії і практики національної освіти і виховання стало поширення в Європі на початку XIX

століття ідей про рівність усіх народів, волю та право на життя усіх людей. Ці ідеї викликали прогресивні національні рухи, утворення об'єднань та організацій, котрі своєю метою ставили визволення і розвиток своїх націй.

На думку І.Дичківської [1], концепція національної свідомості, висунута інтелектуалами у ХІХ столітті, являла собою цілком новий спосіб не лише розуміння суспільних подій того часу, а спрямувала розвиток національної свідомості у новому напрямку. Ідея народності знаходить відгук і в українському середовищі. Під впливом цих ідей молоді представники греко-католицького духовенства Галичини стали свідомо виступати за права української народності, домагаючись пошанування нашої рідної мови в письмі і житті. Усвідомлення важливості своєї мови для народу спричинило у першій половині ХІХ століття загострення питання щодо викладання в школах предметів українською мовою. Це були перші кроки боротьби за національну освіту і виховання.

У другій половині ХІХ століття на всіх українських землях активізуються наукові пошуки і розроблення основ національної школи і виховання. Педагоги і прогресивні діячі того часу (М. Драгоманов, О. Духнович, Т. Шевченко, І. Франко, Леся Українка, П. Куліш, К. Ушинський) наголошували, що школа і виховання мають бути народними, повинні ґрунтуватися на культурі народу, на власних національних традиціях [2].

У боротьбу за національну школу включаються не лише окремі діячі, а також і громадські організації (Кирило-Мефодіївське братство, Просвіта, Руське Педагогічне Товариство) наукова інтелігенція, студенти. Пріоритетним у діяльності школи визначалось національне виховання, а рідна мова – найважливішим його засобом. Важливим наслідком творчих пошуків став висновок про те, що основою наукової педагогіки має стати народна педагогіка з її виховним досвідом і мудрістю народу. Провідна роль у вихованні відводилась народознавству. На думку М. Савчина [4], перша прикмета народної освіти, - знати своє найближче оточення, знати минуле і сучасне свого народу і відчувати себе живим і свідомим членом живого, свідомого і об'єданого організму.

У кінці XIX століття почали зміцнюватися зв'язки між українцями Наддніпрянщини і Галичини. Прогресивних людей об'єднала одна національна ідея. Завдяки певним конституційним свободам і гарантіям Галичина стала у той період осередком культурного і політичного руху для всієї України. Національні досягнення Галичини, як підкреслював М. Грушевський [2], служили підбадьоренням і взірцем для наслідування українським патріотам під російським пануванням. Творчі пошуки галицьких педагогів другої половини XIX століття, об'єднаних Руським Товариством Педагогічним, увінчались програмою розбудови національної освіти, яку було оприлюднено 26 березня 1884 року. Народна школа, зазначалося в ній, має головний обов'язок – національне виховання і головну мету – моральний, інтелектуальний і фізичний розвиток школярів.

О. Сергеєнкова [5] наголошувала, що в українців справа просвіти є справою національного відродження. Тому, у працях педагогів і громадських діячів початку XX століття (М. Грушевський, М. Василенко, Б. Грінченко, І. Огієнко, С. Русова, І. Ющишин) основоположними для національного виховання визнано принцип народності, народну філософію, національний дух і національні ідеали. І. Ющишин розробив цілісну концепцію національної школи у формі проекту закону про реформу освіти, де зазначав, що «...у першу чергу народна школа має виховувати національну свідомість дітей» [3]. Теоретичні здобутки українських педагогів було покладено в основу в організації шкільництва в Українській Народній Республіці та Західно-Українській Народній Республіці.

Переміни в Європі після першої світової війни спричинили організаційно-змістову еволюцію шкільництва. Якщо на Сході Європи душею шкільного змісту стали соціально-класова освіта і виховання, то на Заході шкільна освіта і шкільні програми пройняті ідеєю народознавства. Українські педагоги в Галичині (П. Біланюк, М. Галущинський, Б. Заклинський, С. Русова, Я. Ярема) у цей період свою увагу також сконцентрували на розробленні теоретичних засад

національного виховання. Основну увагу приділялось збереженню національної культури та розвитку прагнення до організованого державного життя.

Визначний внесок видатних українських просвітителів у розвиток української педагогіки ще донедавна замовчувався, був приречений на забуття. Сьогодні їх творчість дістала змогу справжнього визнання. Наприклад, за підручниками Софії Русової і в наш час навчаються діти в дитячих садках України, вчені досліджують різні аспекти її багатогранної науково-педагогічної та громадсько-культурної діяльності. Кожну окрему дитину Софія Русова [3] розглядає передусім як члена людського суспільства: «Для забезпечення морального і інтелектуального розвитку дітей необхідно забезпечити соціальні засоби, бо діти завжди формуються під впливом того соціального оточення, в якому вони виростають». Школа, на думку педагога, має стати тим осередком, де всі духовні моральні враження будуть перероблятися в свідомості дитини не тільки відповідно до її індивідуального складу, а в значній мірі визначатися тією товариською атмосферою, яка складається з однолітками, і довірливими стосунками між учителями та учнями, учнівським самоврядуванням, загальною організацією навчально-виховного процесу. Виховний ідеал, з точки зору Софії Русової, створюється під впливом народних традицій, ідеалів, що на той час панують у суспільстві. Метою виховання педагог вважала «намагання виробити з учня вільну людину, готову до реалізації гуманного ідеалу, що панує в громадянстві [3].

Створення національної системи освіти стало стрижневою ідеєю для українських педагогів того часу. Вони глибоко усвідомлювали, що педагогіка є суспільною наукою, що суспільне буття визначає хід і напрямки виховання, його завдання і зміст. Але вони бачили і зворотний бік позитивного впливу виховання молодого покоління на вдосконалення і розвиток суспільства, у якому вони живуть. Ідея відповідності виховання суспільним потребам і вимогам часу найяскравіше втілилась у започаткованому українськими педагогами принципі націоналізації системи освіти – від дошкільних закладів до вузу. Педагоги того часу багатократно висловлювали й обстоюєвали думку,

що школа й виховання мають функціонувати у повній відповідності з особливостями й потребами своєї країни, нації [1].

Отже, до другої світової війни національно-культурне відродження, ідея національної школи і виховання пройшли складний шлях від мовно-літературного етнографізму, парафіяльної школи та бажання затримати молодь при українській народності до величної ідеї політичної незалежності. Систему шкільництва педагоги минулого мріяли побудувати на національних засадах з головною метою виховання державно-національних активістів-патріотів. У наш час фундаментом організації виховання молоді має стати українознавство як методологія опанування соціального досвіду крізь призму української ментальності, етнопсихології та етноісторії.

Список використаних джерел

1. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: Навч. пос. / І.М.Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352с.
2. Просвітницька діяльність Софії Русової. Збірник наукових праць Кам'янець - Подільського університету. Серія соціально-педагогічна. – Випуск 5. В 2-х томах. Т.1. / Відп. ред. Ю.М.Ковальчук. Упорядник В.А.Гурський. - Кам'янець – Подільський: Абетка-НОВА, 2006.
3. Русова Софія. Вибрані педагогічні твори: У 2 кн. Кн.1 / [ред. Є.І.Коваленко]. – К.: Либідь, 1997. – 272 с.
4. Савчин М.В. Проблема пізнання духовних явищ //Вісник післядипломної освіти: зб.наук.праць /Ун-т менедж. Освіти АПН України, Асоціація безперервної освіти дорослих; редкол.: О.Л.Ануфрієва та ін. – К., Вип. 10 /Голов.ред. В.В.Олійник. – К.: Геопринт, 2009. Ч.2. – 352 с. - С. 274 – 281.
5. Сергеєнкова О.П. Психолого-педагогічні орієнтири професійного становлення майбутнього вчителя // Актуальні проблеми психології / За ред. академіка С.Д. Максименка. – К.: Главник, 2008.- Том X., – С. 541 – 547.

УКРАЇНСЬКА КАЗКА – НЕВИЧЕРПНЕ ДЖЕРЕЛО
НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ

Публікація розкриває роль казки у вихованні дітей, зокрема її значення у національно-патріотичному вихованні дітей молодшого шкільного віку.

Ключові слова: казка, виховання, патріотичне виховання, національна самосвідомість.

У казках закладена багатовікова народна мудрість, яка здавна була важливим джерелом виховного впливу. Мова казки, звертаючись до внутрішнього світу дитини, розповідає про головні людські цінності: істину й любов, гідність і віру, добро та зло. Казкові сюжети зберігають в собі моральні постулати і передають їх підростаючим поколінням. Сприйняття казки вчить дитину бачити за сюжетом та героями протидію сил добра і зла, моральний зміст, мудру настанову. Зважаючи на це, можна припустити, що українська казка може стати потужним джерелом національно-патріотичного виховання дітей, обґрунтування чого і стало метою даної публікації.

Роль дитячих казок у вихованні дітей неоціненна. Дитина, слухаючи чи читаючи казку, вчиться розуміти внутрішній світ героїв, співпереживати їм і вірити в сили добра.

Аналіз педагогічної спадщини Василя Олександровича дає змогу виділити основні форми роботи з казкою у Павлівській школі, які, на думку педагога, найефективніше сприяли вихованню і навчанню молодших школярів. Отже, це: слухання казок; читання казок; бесіди про казки; виготовлення і добір ілюстрацій до казок; інсценізація казок (театралізація); творення казок.

В.Сухомлинський вважав, що створення казок дітьми, особливо «важкими» — це один із засобів пробудження в них пізнавального інтересу, розвитку їхнього мовлення. Твір, казка стали для дитини з особливими

потребами першою сферою творчості, в якій вона утверджувала свої здібності, пізнавала себе, переживала почуття гордості від того, що створює [1].

Казки повинні входити до плану виховання дітей як засіб виховання особистості. Метою казок має бути розвиток в дитині даних від природи емоцій. Дія таких книг має бути направлено на розвиток почуттів дітей, а не на їх розум. Якщо звертати увагу на нелюбих і улюблених героїв дитини, можна вчасно виявити і скоригувати можливі психологічні проблеми дитини. Фантазію дитини легко направити як у позитивний, так і в негативне русло розвитку. Починати краще з чарівних казок мають простий сюжет. Виховання казкою має сприяти вихованню впевненості в собі і своїх силах.

Відомі вітчизняні педагоги минулого завжди зазначали, що у формуванні у дітей патріотичних почуттів величезна роль належить народній казці. «Казка, - зазначав В.О.Сухомлинський, - є благодатне джерело виховання любові до Батьківщини, яке нічим не можна замінити. Казка виховує любов до рідної землі вже тому, що вона – творіння народу. Казка – це духовні багатства народної культури, пізнаючи які, дитина пізнає серцем життя народу.

Патріотичне виховання, – наголошував В.О.Сухомлинський, – це не якийсь окремий аспект педагогічної діяльності. Воно має багато граней, і перша з них – це бачення світу. Усе, що відкривається перед дитиною, найбільш доступне їй у казці. Саме в казці ненав'язливо, у доступний спосіб формуються почуття, поняття, які змінюються, стають переконанням дитини, а згодом і дорослої особистості. Краса рідної землі, виражена в казці, відзначав Сухомлинський, захоплення усім дорогим, незрівняним, найтонші рисочки навколишнього світу, подані в казковому вираженні, стають першим джерелом патріотичної свідомості; це ті іскри, які запалюють полум'я прекрасного, доброго, героїчного, справедливого [2].

Отже, формування національної свідомості в дитячому віці найкраще здійснюється засобами казки, адже саме завдяки народній творчості, а саме казці, дітям стає зрозумілим зміст таких понять як батьківщина, рідна земля тощо.

Список використаних джерел

1.Заліток Л. М. В. О. Сухомлинський про роль казки у вихованні та навчанні дітей з особливими потребами [Електронний ресурс] / Л. М. Заліток // Спеціальна педагогіка: методика, практика, досвід, перспективи // Режим доступу:

http://www.vmurol.com.ua/upload/Naukovo_doslidna%20robota/Elektronni_vidannya/Act_problemi/2012/12.PDF

2.Сухомлинський В.О. Серце віддаю дітям / В.О.Сухомлинський // Вибрані твори в п'яти томах. Т.ІІІ. – К. Радянська школа, 1977. – 279 с.

УДК 902+94(477):37.017.4:172.15

Левінзон Євгеній

Науковий керівник: Гуцал А. Ф.

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ АРХЕОЛОГІЇ ТА ДАВНЬОЇ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті описано проблему недостатньої популяризації археології та давньої історії, її наслідки. Запропоновано шляхи її вирішення та використання цих наук у національно-патріотичному вихованні.

Ключові слова: археологія, матеріальна культура, історія, виховання, «чорна археологія».

Не кожна людина зможе залишити по собі вагомий внесок, мало про кого з наших сучасників через декілька сотень років діти будуть читати в шкільних підручниках. Проте, кожен день, що проживаємо ми на Землі увійде в археологію... Археологія одна з небагатьох, а певно, і єдина наука, що дає змогу всім залишити слід у ній. Самі того не знаючи, ми творимо віддзеркалення нашого сьогодення, нашої епохи, протягом всього життя. Ця наука не створена для пошуку золота і збирання незліченних скарбів, вона

вивчає життя. Тут земля — це літопис, що описує всі аспекти минулих поколінь. Не дарма, Агата Крісті писала, що: «Археологи — це детективи минулого».

Археологія — це розділ історії, що має з нею спільну методологію, єдину мету і засоби дослідження. Базою археологічних досліджень є речові джерела, тобто виготовлені людиною в давнині предмети, споруди або давні поховання [1, с. 3].

Згідно чинного законодавства, археологічна спадщина України — це невід’ємна частина культурної спадщини людства, вразливого і невідновлюваного джерела знань про історичне минуле; (...) сукупність об’єктів археологічної спадщини, що перебувають під охороною держави, та пов’язані з ними території, а також рухомі культурні цінності (археологічні предмети), що походять з об’єктів археологічної спадщини [5, вступ, ст. 1].

На сьогодні, археологія є, по суті, одним з небагатьох джерел інформації про давню «дописемну» історію людства, а тому є нерозривною з нею. Саме призначення археології — показати життя людини — що назавжди було «вписано» в культурні шари (шар ґрунту, в якому зустрічаються залишки матеріальної культури).

На жаль, українська наука загалом перебуває у занепаді, майбутнє ж її здається ще більш похмурих, ніж сьогодні. Археологія потребує значного фінансування, поширення в соціумі та підтримки з боку керівництва держави, для ведення продуктивної роботи та сталого розвитку.

Тому українська наука та археологія, зокрема, потребує значного популяризування, тобто перекладу результатів наукових досліджень на мову, зрозумілу простим людям. Археологія, як і всі інші науки, повинна реалізовувати свої соціальні функції (а не лежати у фондах та приватних колекціях без використання): впливати на систему освіти, виступати органічною частиною матеріальної та духовної культури суспільства [15].

Враховуючи те, що свідомість людини починає формуватись ще в дитинстві, найбільш доцільним, на нашу думку, є початок ознайомлення дітей з основами початкової археології та суміжної історії ще в молодшій школі.

Здавалось би, що така багатогранна та важка наука не може існувати в середовищі дітей віком 8-10 років. Проте, це не так, ми з легкістю можемо згадати досить великий підйом археології та краєзнавства в школі 50-80х рр. минулого століття [2; 3; 9].

В той час, наприклад, Кам'янець-Подільський педінститут підтримував тісну співпрацю зі школами міста та області, заохочуючи школярів до археологічної науки. Учні Кам'янець-Подільської школи №1 значно поповнили колекцію К-ПДІМЗ, знайденими в розвідках артефактами (зокрема з трипільського поселення в ур. Татариски). Б. М. Кушнір разом зі школярами відкрив одне з найвідоміших поселень трипільської культури на Хмельниччині, поблизу с. Жванець, що сьогодні є номінантом на занесення до попереднього списку об'єктів всесвітньої спадщини ЮНЕСКО!

Аналогічні приклади можемо знайти і в інших областях: учні Чернівецької середньої школи № 3 під час туристичного походу віднайшли рештки поселення віком у 3 тисячі років, де пізніше завдяки ним розпочала роботу експедиція Державного ермітажу [3, с. 4]. І таких випадків були сотні по всій країні!

Масово в селах та містах вчителі історії разом з підопічними створювали у своїх навчальних закладах різноманітні експозиції, невеликі археологічні музеї, кабінети історії / археології, брали активну участь в розвідках та експедиціях, усіма зусиллями, чим могли допомагали археологам, що працювали поблизу; писались сільські та шкільні «літописи».

Запровадження у школах археологічних гуртків, залучення учнів до розвідок, а в старшій школі і до роботи в експедиціях [11], дає змогу ще зі шкільної лави прищепити любов до власної минувшини та розуміння важливості археології та давньої історії як наук.

Заняття археологічним краєзнавством сприяє розширенню кругозору, трудовому вихованню, прищепленню молоді навиків елементарного наукового дослідження [2, с. 3]. А уроки з історії краю виховують любов до рідних місць, почуття глибокої поваги до наших предків і сучасників. Вивчення історії сприяє розвитку інтересів до вітчизняної історії, до пошуків [9, с. 4].

Чи завадило б сучасній українській школі та її вихованцям відродження таких традицій? Навряд, адже переживаючи важкі часи творення суспільства з новою національною свідомістю, керівництво шкіл та держави має усвідомити, що дітям змалку слід вчити власну історію та розуміти безцінність пам'яток, що їх оточують, активно залучати їх до практичного вивчення історії своєї держави, а не лише аудиторного за книжками та ілюстраціями.

Приклад відродження такої наукової навчально-пізнавальної практики ми можемо спостерігати на Харківщині, де з 1998-2002 рр. існувала тісна співпраця між Богодухівським РНВК та історичним факультетом ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Школярі разом зі своїми керівниками та паралельно зі студентами та викладачами працювали в археологічних експедиціях тощо. На думку В.В.Скирди та М. С. Мірошніченка (організатори спільної експедиції), така робота сприяє розвитку у дітей історичної свідомості та системного мислення, формування власного погляду та критичного ставлення до інформації підручника, розвитку інтересу та поваги до історії свого краю, прагненню зберегти культурну спадщину. (...) Водночас, студенти набувають досвіду в спілкуванні зі школярами, отримуючи певну підготовку до педагогічної практики [11, с. 60].

Що ж до суспільства загалом, то розповсюдженими засобами популяризації є: науково-популярні видання, лекції та фільми, інтернет-сайти, наукові фестивалі, та основою повинна стати *якісно професійна* журналістика [15]. Такий злет інтересу до археології в суспільстві ми можемо спостерігати у 2004—2008 рр. Цьому сприяли активне обговорення проблем в археології серед громадськості та на державному рівні, зацікавленню в цій науці сприяла активна робота ЗМІ [8; 14].

Сьогодні наукова спільнота має «піти в народ» та почати нову «Епоху Просвітництва» в Україні. Суспільство має щодня чути про роботу археологів та істориків: по новинах і радіо, в газетах і журналах, людей слід зацікавити різноманітними круглими столами, тематичними вечорами, благодійними акціями, екскурсіями та ін. До популяризації археології та давньої історії України слід долучити Інститут археології та Інститут історії України НАНУ, галузеві академії, ОАСУ, Спілку археологів України, Національну спілку краєзнавців України, міські, районні, обласні громадські організації та об'єднання, державні структури, такі як відділи охорони пам'яток історії та культури, керівництво музеїв, заповідників, архівів, бібліотек, шкіл, ВНЗ та ін.

Так, 1966 року у Кам'янці-Подільському було створено Товариство охорони пам'яток історії та культури УРСР, яке очолив відомий український археолог д. і. н., професор, академік І. С. Винокур. Станом на 1970 р. при Товаристві було створено 58 первинних організацій, залучено 14 тисяч членів. Для працівників установ міста було прочитано 230 лекцій. За рахунок членських внесків було зібрано 10 тисяч крб., на реставраційні роботи, а обласне Товариство виділило 50 тисяч крб.! Первинні організації при місцевих школах №13, 15, 2, 3, 9 охопили членством (зокрема вчителів та учнів) на 100%, не набагато меншою кількістю відзначились всі інші навчальні заклади та підприємства міста. Велась робота по пропаганді пам'яток, проведенню екскурсій по місту тощо [12, с. 103-104].

Пам'ятки археології також є цікавими об'єктами для проведення екскурсійної діяльності та розвитку туризму, що розширює обізнаність відвідувачів про ту, чи іншу пам'ятку та історію певного регіону загалом.

Курс України на євроінтеграцію був би гарною нагодою для прийняття програми зі створення національної мережі археологічних парків на державному рівні, що започаткувало би кардинальну перебудову всієї системи охорони культурної спадщини [6, с. 99].

У світі давно є нормою свідома участь молодих та енергійних людей, що за фахом, уподобанням чи хобі обрали для себе такий різновид рекреації, як

археологічний туризм (участь в археологічних розвідках, розкопках, екскурсіях, подорожах), адже він дає можливість не лише пасивно споглядати, але й цілком легально працювати, відшуковуючи «скарби», та бачити результат туристичної подорожі, комунікувати в іншому колективі та в інших природних умовах [10, с. 118].

Проте, починаючи з 90-х рр., через відсутність централізованої злагодженої політики керманичів України, археологія в нашій державі тепер поглинута катастрофою гігантського масштабу: через тотальну бідність, неосвіченість, байдужість до долі вітчизняної історичної науки, поширення набула так звана «чорна археологія», що на сьогодні в рази випереджає офіційну, знищуючи все на своєму шляху, та не залишаючи фахівцям основи для розуміння пам'ятки, якби вони проводили її дослідження, згідно всіх правил.

Ми ж маємо жахливу картину: безкарність та жага до наживи, а також потурання й фінансове заохочення з боку чиновників та олігархів до розграбування браконьєрами тисяч пам'яток, задля власного задоволення та наповнення приватних колекцій, призвело до втрати такого масиву інформації, який важко собі уявити, адже Україна вважається однією з найбагатших на археологічні пам'ятки країною Європи. Проте великих зусиль коштує сьогодні науковцю відкрити нерозграбований цими варварами курган, поселення, могильник чи городище.

«Знахідки викопуються, як картопля, масовий археологічний матеріал кидається на місці злочину, а вирвані з археологічного контексту, безпаспортні дорогі речі продаються для домашніх музеїв «новим українцям» або вивозяться за кордон. Чорний ринок Європи нині завалений археологічними раритетами з України», — так описує стан речей д. і. н., професор, завідувач відділу археології кам'яного віку ІА НАНУ Л. Л. Залізник [13].

Тобто наразі відсутня дієва координація діяльності Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Генеральної прокуратури

України та органів охорони культурної спадщини в питаннях тіньового обігу культурних цінностей, а також незаконного вивезення їх за кордон [8].

Прикладів такого вандалізму є, як не прикро, дуже багато і навколо нас. Так, за Незалежності до нас прийшла не тільки слава трипільської культури, але й викликано цим «зоряним часом», полювання на неї. Лише неподалік Кам'янця-Подільського, ми маємо 2 яскраві приклади знищення трипільських поселень: в с. Тимків Новоушицького району [4], та влітку 2017 р. в с. Сокіл Кам'янець-Подільського району [7].

Тут неможливо не погодитись із М. Рильським: «Хто не знає свого минулого, той не вартий свого майбутнього». Всім нам слід задуматись, чи варто сьогодні придбати новий телевізор чи автівку, промінявши на них минуле своїх предків та їх життя?

Таке безладдя і варварський грабунок своєї ж історії буде продовжуватись до того моменту, доки ми не почнемо вчити своїх дітей цінувати історію своєї Батьківщини, доки хоча б часточка тих ідей, запропонованих у цій статті не буде використана на практиці українськими сім'ями та державою при створенні нової системи національно-патріотичного виховання. Часу для цього залишилось зовсім обмаль, допоки ми не втратимо весь масив знань, що залишився нам від предків, у вигляді культурного надбання суспільства.

Археологія допомагає інтерпретувати культурно-історичні масиви, що тисячоліттями формувались на цій території, дозволяє нам зрозуміти та побачити ті історичні процеси та явища, які не описані жодним літописом чи хронікою, дає нам можливість, використовуючи подібні знання певним чином передбачити чи попередити процеси майбутнього. Ось чому байдуже ставлення до цих наук, відкидання їх при створенні концепції національно-патріотичного виховання є злочином проти соціуму.

Не обов'язково бути «чорним археологом», щоб долучитись до знищення історії власної держави, просто не цікавтесь нею...

Список використаних джерел:

1. Авдусин Д. А. Полевая археология СССР / Д. А. Авдусин. — Москва: Высшая школа, 1980. — 335 с.
2. Винокур І. С. Збирання і визначення археологічних пам'яток та методика їх використання в школі / І. С. Винокур. — Київ: Вид-во «Радянська школа», 1967 — 91 с.
3. Винокур І. С. Що повинен знати юний турист про археологічні пам'ятки Буковини / І. С. Винокур, Б. О. Тимощук. — Чернівці: Обласне вид-во, 1958. — 19 с.
4. Горбуленко В. Куди зникають трипільські цінності? [Електронний ресурс] / В. Горбуленко // Подолянин. — 2014. — Режим доступу: <http://podolyanin.com.ua/history/8143/>
5. Закон України «Про охорону археологічної спадщини» [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховна Рада України. — Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1626-15>
6. Казьмирчук М. Проблема оцінки та використання археологічних пам'яток в туризмі / М. Казьмирчук, С. Палієнко // Етнічна історія народів Європи. — 2016. — № 48. — С. 97—102.
7. Кожевнікова В. Чорні археологи риють уночі [Електронний ресурс] / В. Кожевнікова // Подолянин. — 2017. — №27. — Режим доступу: http://podolyanin.com.ua/news/kamenets/11613/?sphrase_id=27994
8. Козак Д. Стан та перспективи охорони і дослідження археологічної спадщини України: доповідь [Електронний ресурс] / Д. Козак. — К.: ІА НАНУ. — Режим доступу: <http://www.iananu.kiev.ua/newsstr/mouse/dopovid.pdf>
9. Кушнір Б. М. Вивчення історії Хмельниччини в школі: методична розробка / Б. М. Кушнір. — Кам'янець-Подільський, 1971. — 76 с.
10. Мирош М. В. Пам'ятки археологічної спадщини Львівської області як чинник розвитку туризму в регіоні / М. В. Мирош // Науковий вісник Херсонського державного університету. — 2016. — №5. — С. 112—118.

11. Мірошніченко М. С. Археологія в школі / М. С. Мірошніченко, В. В. Скирда // Методичний вісник історичного факультету. — Харків: Консум, 2002. — № 1. — С. 59 — 61.

12. Науковий архів науково-дослідної лабораторії археології К-ПНУ ім. І. Огієнка. — Ф. —3. Винокур Іон Ізраїлевич (Срулевич) 1948—2006 рр. — опис 1. — справа 95. — Краєзнавчі матеріали 1960—1990 рр., 256 арк. — С. 103 — 104.

13. Олійник Ю. Не стріляйте в археологів [Електронний ресурс] / Ю. Олійник // Зеркало недели. Україна. — 2003. — Режим доступу: https://dt.ua/CULTURE/ne_strilyayte_v_arheologiv.html

14. Поліщук В. Гліб Івакін голова Спілки археологів України: Приватні колекції формуються зі знахідок чорних археологів [Електронний ресурс] / В. Поліщук, Л. Фесенко // Укрінформ. — 2017. — Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/2296194-glib-ivakin-golova-spilki-arheologiv-ukraini.html>

15. Ставров И. В. Проблемы популяризации современной археологии как науки / И. В. Ставров // Аграрное образование и наука. — 2015. — №1.

Список умовних скорочень:

ЮНЕСКО — Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

ХНУ — Харківський національний університет

НАНУ — Національна академія наук України

ОАСУ — Охоронна археологічна служба України

ВНЗ — Вищий навчальний заклад

УРСР — Українська Радянська Соціалістична Республіка

ІА НАНУ — Інститут археології Національної академії наук України

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ І НАЦІОНАЛЬНА ГІДНІСТЬ – ВАЖЛИВІ ЧИННИКИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті основна увага приділяється національно - патріотичному вихованню; процесу відродження національної пам'яті, національної гідності.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, національна гідність, національна пам'ять

Як ти розумієш поняття «патріотизм»? Що для тебе воно означає? Я впевнена, що наші відповіді не будуть схожі. Адже поняття «патріотизм» має широке значення і кожен трактує його по-своєму. Хтось розуміє це як любов до своєї Батьківщини, інший відповість, що це дбайливе ставлення до рідної мови і культури, третій скаже, що патріотизм – це коли ти можеш захистити свою державу і країну ціною власного життя. І всі ці визначення будуть правильними, вони і складають зміст поняття «патріотизм». Тому мета статті полягає у визначенні національних цінностей національно-патріотичного виховання.

Багато чого залежить від виховання батьків, адже з раннього дитинства вони повинні виховати у дитини любов до Батьківщини та рідної мови. Саме вони закладають основу патріотичного виховання. Змалечку батьки повинні розповідати дитині історію своєї Батьківщини, про її красу та вчити дитину розмовляти українською мовою. Це допоможе розвинути у маленької дитини почуття гордості за свою Батьківщину. Адже у ранньому віці полюбити свій рідний край легше, ніж у дорослому.

Національно-патріотичне виховання – це складний процес і він - довготривалий. Виховувати патріота у собі ми повинні протягом всього життя і в цьому нам має допомагати середовище, в якому ми проживаємо. Саме цим і займаються у навчальних закладах.

Патріотичне виховання є одним із найважливіших завдань школи. Тому що виховання патріотизму у підростаючого покоління є основою стабільного розвитку країни у майбутньому. Бо кожна дитина в майбутньому буде чи економістом, чи юристом, чи інженером, чи лікарем і якщо вона буде справжнім патріотом своєї Батьківщини, то вона буде працювати тут, аби забезпечити її розвиток. Патріотичне виховання у школі повинно входити в усі шкільні дисципліни і здійснюватися під час навчання шляхом інтеграції. Також у школах мають проводити навчально-виховні заходи та години спілкування, які спрямовані на розвиток особистості, що любить і поважає свій рідний край.

Патріотичне виховання тісно взаємопов'язане із національним вихованням. На думку багатьох дослідників, національне виховання це, насамперед, участь у духовному, культурному розвитку свого народу, у творенні культурних цінностей [1]. За сучасних умов, національне виховання молоді досить актуальне. Воно є віддзеркаленням важливого процесу національного відродження української нації та інших етносів, які живуть в Україні. Головне у національному вихованні – визначення національних цінностей: патріотизму і готовності до самопожертви у випадку потреби захисту Батьківщини, почуття національної гідності, історичної пам'яті, поваги до державних та національних символів, любові до рідної культури, мови, Гімну України, національних свят і традицій та ін. На думку класика педагогіки К. Д. Ушинського, на виховній системі кожного народу позначається його історія, традиції, характер, бо “ в душі людини риса національності корениться глибше за всі інші” [2, т.1. с. 97].

Вважаємо, що в умовах сьогодення, варто особливу увагу приділити відродженню національної (історичної) пам'яті і національної гідності. Опираючись на минуле та усвідомлюючи це, вона визначає, куди рухатися людині у подальшому житті. Все, що відбиває історичний шлях нашого народу. Відновленню історичної пам'яті та національної гідності значне місце відводиться правдивому висвітленню історії, науки, культури, освіти. Також дуже важливим чинником у відновленні почуття національної гідності є

використовування та застосування української мови як засобу спілкування [3,с. 36].

Протягом довгого періоду Україна була залежною від різних держав. І це суттєво вплинуло на патріотичне виховання особистості. Через це постала проблема самоідентифікації окремої людини, народності, етносу. Довгий час українці не вважали себе представниками українського народу, вони були абсолютно байдужі до українських традицій, вони не цікавились проблемами країни, легко змінювали свої погляди. Опинившись в якомусь іншомовному середовищі, вони одразу забували про свою Батьківщину. Прошло декілька років і ситуація кардинально змінилася. Тепер кожен українець готовий захищати свою Батьківщину від ворогів. Кожен відчуває обов'язок допомагати своїй країні в досить нелегку годину. Спільна проблема і любов до Батьківщини об'єднала українців.

Підсумовуючи усе вище сказане, можна сказати, що тема національно - патріотичного виховання є досить актуальною в сучасному суспільстві. Воно формує в людей високу національну свідомість і український дух. У молодого покоління повинна бути мотивація громадянської активності. А найкращою мотивацією для суспільної праці є почуття гордості за свою державу, причетність до творення сьогодення і майбутнього.

Список використаних джерел

- 1.Ващенко Г. Виховний ідеал. – Полтава, 1994.
- 2.Ушинський К. Д. Вибрані твори. – К., 1983.
- 3.Ігнатенко П. Р., Косарева Н. І., Крицька Л.В., Виховання громадянина. – К., 1997.

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ В ДІАЛОЗІ З СУЧАСНІСТЮ:

ФІЛОСОФІЯ ДИТИНСТВА

В статті аналізується розмаїття поглядів на феномен дитинства. Підкреслюється необхідність зміцнення позицій нового напрямку філософських досліджень – філософії дитинства.

Ключові слова: гуманістична педагогіка, збереження здоров'я школярів, особистісно орієнтована освіта.

Василь Сухомлинський одним із перших у радянській освіті почав розробляти та запроваджувати гуманістичну педагогіку. Він володів здатністю бачити далеко вперед свого часу. У центрі виховної системи, створеної Василем Сухомлинським стоїть дитина з її інтересами, індивідуальними інтелектуальними та творчими здібностями. У праці «Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості» він пише про те, що «кожна людина вже в роки дитинства і особливо в підлітковому віці і ранній юності повинна досягнути щастя повноти свого духовного життя, радості праці та творчості» [1, с.373].

Головне завдання вчителя на цьому шляху – забезпечити сприятливі, комфортні умови для формування та розвитку особистості. Виховання, як вважав педагог, - це не подолання недоліків дитини, боротьба з ними, а підтримка та розвиток того найкращого, що у неї є.

Проблема дитинства у системі сучасного наукового знання стала домінантною. Унікальність феномена дитинства створює йому особливе значення як об'єкта наукового дослідження. Дослідження філософії дитинства та дитини як носія дитинства є новим напрямом філософсько-педагогічних вчень. Хоча існує ряд наук, які розглядають дитину з різних позицій. Тому створення цілісної концепції дитинства, науки про дитину, яка синтезувала б усі ці аспекти, і дала б педагогам змогу будувати адекватні моделі навчально-

виховного процесу на основі філософсько-педагогічної концепції про дитинство та дитину, беручи до уваги її внутрішній світ, інтереси, потреби, по-філософськи осмислити загадковість її долі, призначення у житті. Реалізація такого підходу можлива лише за умови визнання категорії дитинства як цінності. Педагогіку як науку про виховання, підґрунтям якої є цілісне наукове уявлення про дитинство і дитину розглядав видатний педагог-гуманіст Василь Сухомлинський. Тому звернення саме до його спадщини дозволяє окреслити чіткі орієнтири розвитку освіти XXI століття., спрямованої на формування творчої особистості через індивідуальний підхід до кожного учня, розвиток його нахилів та умінь. Ті парадигми, які пропагував Василь Сухомлинський – це своєрідний прообраз не тільки системи освіти, яку він намагався збудувати, але й того суспільства в якому ми прагнемо жити в майбутньому. Запропоновані ним ідеї філософії дитинства базувалися на наукових розробках відомих психологів (Л. Виготський, П. Зінченко, Г. Костюк).

«Мистецтво й майстерність навчання і виховання полягає в тому, щоб, розкривши сили й можливості кожної дитини, дати їй радість успіху в розумовій праці. А це означає , що в навчанні має бути індивідуалізація – і в змісті розумової праці (в характері завдань), і в часі» [3, с.436-437].

Належна увага в працях педагога приділяється проблемі виховання в дитини особистого ставлення до навколишньої дійсності, розуміння своєї справи і відповідальності перед рідними, товаришами й суспільством і, що є найважливішим, перед власною совістю. Чи не до таких висот прагнемо ми підняти сьогодні освіту? Як цього досягти і якими будуть результати – над вирішенням цих питань творчо працював Василь Сухомлинський. Те, що нам нині здається звичним, потрібним, сучасним, таким, що відповідає особистісно орієнтованій освіті: урахування індивідуальних особливостей дітей, необхідність особистісного сприймання навчального матеріалу, природо відповідність – було осмислено і розвинуто великим педагогом.

У книзі «Серце віддаю дітям» Василь Сухомлинський у контексті сказаного наголошує: «...перші уроки мислення повинні бути не в класі, не

перед класною дошкою, а серед природи. Йдіть у поле, в парк, пийте з джерела думки, і ця жива вода зробить ваших вихованців мудрими дослідниками, допитливими людьми, які люблять знання. Сама природа дитячої думки потребує поетичної творчості» [2, с. 47-48].

«Дитинство, - писав він, - найважливіший період людського життя, не підготовка до майбутнього життя, а дійсне, яскраве, самобутнє, неповторне життя» [1, с. 15].

Педагогу-мислителю вдалося створити універсальну для ХХ століття концепцію навчання, виховання та розвитку дитини. Прагнення обумовити цілісність і значущість дитинства були головним творчим рушієм наукової та педагогічної діяльності вченого. Аналіз філософської, психолого-педагогічної літератури дає підстави до висновку, що ніхто до Василя Сухомлинського не розглядав категорію дитинства в її цілісності; дослідження проблеми філософії дитинства у спадщині відомого вченого становить великий інтерес для педагогічної науки в цілому . Усе це доводить актуальність і недостатню обґрунтованість феномена «дитинство» як педагогічної категорії і відповідно обумовило вибір теми дослідження . На основі здійсненого аналізу трактування понять «філософія» і «дитинство» провідними педагогами і філософами можна зробити висновок, що «філософія дитинства» – це синтез філософії й педагогіки, який утворює напрямок філософсько-педагогічних знань про дитинство й дитину. Аналіз праць Василя Сухомлинського і досвіду роботи керованої ним школи дає можливість стверджувати, що на відміну від багатьох науковців (педагогів, психологів, філософів), він як практик, у першу чергу, і теоретик розглядав дитинство як єдину багатогранну систему, яка визначає початковий етап становлення особистості, і проявляється у таких п'яти вимірах: 1) дитинство як віковий період життя людини; 2) дитинство як особливий, неповторний, своєрідний світ та спосіб буття дитини у ньому; 3) дитинство (вік дитинства) як сукупність дітей певного віку; 4) дитинство як світ відносин дорослих і дітей; 5) дитинство як середовище, в якому доводиться працювати вчителю.

Мудре слово самого Василя Сухомлинського також слугує джерелом для роздумів, висновків, формування ціннісних орієнтацій сучасної дитини. Багато висловів педагога, що містять глибокий зміст і стали крилатими, сприяють вихованню високих моральних рис, працелюбності, любові до своєї землі, до матері, розвивають поетичність у поглядах на природу. Підтвердженням цього є вислів: «Виховуй у собі людину – ось що головне».

У червні 2016 р. побачила світ книжка «Філософія для дітей», створена за спадщиною видатного українського педагога і дитячого письменника Василя Олександровича Сухомлинського. Тексти означеної книжки присвячені морально-етичному розвитку дошкільнят та школярів. Укладачем збірки творів є Ольга Василівна Сухомлинська, донька педагога і найглибший на сьогодні, послідовний і невтомний дослідник та збирач його спадщини. Одна частина нової книжки – це вибрані уривки з твору Василя Сухомлинського «Як виховати справжню людину», що складається з 59 бесід про найважливіші проблеми морального виховання.

Василь Сухомлинський убачав у казках величезну морально-естетичну силу, бо «без казки – живої, яскравої, що оволоділа свідомістю і почуттями дитини, – неможливо уявити дитячого мислення і дитячої мови, як певного ступеня людського мислення і мови».

Кожен новий день віддаляє нас від того часу, в якому жив і творив Василь Сухомлинський, але, як це завжди буває, думки і справи великих людей з часом не тільки не застарівають, не тільки не втрачають свого значення, а стають ближчими, потрібнішими новим поколінням. Так і гуманістична педагогіка Василя Сухомлинського продовжує активно втілюватися і розвиватися в житті сучасної української школи.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Проблема виховання всебічно розвинутої особистості / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5 т. – Київ: Радянська школа, 1976. – Т.1. – С. 55-206.

2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори : у 5 т. – Київ: Радянська школа, 1977. – Т.3. – С. 5-279.

3. Сухомлинський В. О. Сто порад учителеві / В. О. Сухомлинський. – Київ: Радянська школа, 1976. – Т.2. – С. 417-654.

УДК 37.015.31 : 7 – 057.874

Мищик Євгенія

Науковий керівник: Мелекєсцева Н.В.

ДИТЯЧИЙ ФОЛЬКЛОР ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

У статті схарактеризовано особливості формування національної свідомості учнів початкових класів за допомогою дитячого фольклору.

Ключові слова: національне виховання, національна свідомість, дитячий фольклор, Батьківщина, патріотизм.

В умовах становлення й розвитку України та реформування сучасної системи освіти значної актуальності набуває питання національного виховання учнів, важливим аспектом якого є формування національної свідомості.

Національна свідомість – це сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності нації, а також усвідомлення гордості за приналежність до українського народу [4, с. 8].

Національна свідомість і характер дітей молодшого шкільного віку формуються на основі засвоєння культурно-історичного досвіду нашого народу, його багатовікової мудрості та духовності. Такої думки дотримувалися Б. Грінченко, М. Костомаров, П. Куліш, І. Нечуй-Левицький, І. Франко, Т. Шевченко та інші прогресивні представники українського народу. Визначні педагоги Г. Ващенко, О. Духнович, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський наголошували, що дидактичний вплив національно-культурних

традицій на формування особистості дитини є надзвичайно великим. На сучасному етапі розвитку педагогічної науки особливості виховання учнів загальноосвітніх шкіл на національних культурних традиціях українського народу розглядались у дослідженнях А. Бойко, Р. Дзвінки, О. Дубасенюк, П. Ігнатенко, В. Кузя, Ю. Руденко, М. Стельмаховича, В. Струманського, В. Попружного, Г. Шевченко.

Одним із засобів передачі національних і загальнолюдських цінностей є дитячий фольклор. У ньому відображено багатогранну, глибоку душу народу, його духовне багатство. У думках, піснях, прислів'ях і приказках, скоромовках, лічилках та інших фольклорних жанрах у поетичній і ліричній формах відображено весь культурно-історичний, мистецький шлях українського народу [1, с. 79].

Мета статті – схарактеризувати особливості формування національної свідомості учнів початкових класів засобами дитячого фольклору.

Дитячий фольклор – багатожанрова система, що складається із прозових, речитативних, пісенних та ігрових творів, призначених для дітей. До дитячого фольклору зараховують як творчість самих дітей, так і твори, що виконуються для дітей дорослими.

Основи національного виховання засобами дитячого фольклору закладаються ще в ранньому дитинстві – через мамину колискову, потішки, забавлянки, проте найбільш інтенсивним періодом формування національної свідомості особистості є молодший шкільний вік. Учні початкових класів мають здатність охоче пізнавати довколишній світ, засвоювати нові знання, сприймати норми поведінки, виробляти власне світосприймання та світобачення.

На сьогодні в літературі немає єдиної класифікації усної народної творчості для дітей. Найбільш поширеною в практиці виховання є класифікація, розроблена фольклористами В. П. Анікіним, О. І. Капіцою. Всі твори дитячого фольклору вони поділяють на три основні види:

1) пісні: колискові, пестушки, утішки, небилиці, календарний фольклор, пісні-ігри, жартівливі пісні, лічилки й дражнилки, побутові, про тварин і рослини тощо;

2) малі фольклорні форми: прислів'я, приказки, загадки, скоромовки;

3) казки [2, с. 15].

Твори дитячого фольклору не лише розважають, розвивають пам'ять та інтерес дитини, а й розкривають елементи національних традицій праці та діяльності людини через алегоричні образи птахів, тварин, рослин, як-от, у пісні-небилиці «Два півники»:

Два півники, два півники горох молотили,

дві курочки-чубарочки до млина носили.

Цап меле, цап меле, коза засипає,

а маленьке козенятко ковші одбирає.

Календарно-обрядова пісенність (трудові пісні, колядки і щедрівки, веснянки і купальські пісні, обжинкові, ігрові дитячі пісні, заклички та примовки) має велике виховне значення – діти залучаються до розуміння трудових процесів, вивчають їх в ігровій формі, пізнають їхню важливість, а також засвоюють особливості національної культури українців.

Зокрема, у процесі вивчення дитячих колядок і щедрівок учні дізнаються, що адресуються вони господарям дому й обмежуються зиченням здоров'я в новому році, всілякого гаразду в господарстві та приплоду худобі, а також служать підходом до прохання про винагороду: «... *дайте вареник, грудочку кашки, кільце ковбаски*».

Вивчення веснянок – поетичних творів, що славили прихід весни, – супроводжується засвоєнням ігор, обрядових дійств. Весну, за уявленням наших предків, приносили на своїх крилах птахи. Тому в березні жінки випікали обрядове печиво у формі пташок. Взявши «жайворонків» і «голубків», діти на Сорок Святих (22 березня) вранці виносили їх у садки, підвішували до дерев, а в обід ішли гуртом за село й, простерши руки, закликали:

Пташок викликаю

З теплого краю.

- Летіть, соловейки,

На нашу земельку.

Спішіть, ластівоньки,

Пасті корівоньки!

Наші предки вірили в силу слова, тому заклички до дощу, сонця, хмар знайомлять учнів із національними віруваннями народу:

Морозе, Морозе!

Йди до нас вечеряти, та не морозь ні ягнята, ні телятка,

жита і пшениці, і всякої пашиці.

Малі фольклорні форми (прислів'я, приказки, загадки, скоромовки) відображають багатівкові спостереження народу за родинними стосунками, працею, природою та іншими явищами: *Посієш вчасно – вродить рясно; Поспішиш – людей насмішиш; З добрим дружись, а лихих стережись.*

Національний характер українців простежується і в казках, їхній барвистій мові оповіді, персонажах, описах природи, інтер'єру української хати, предметів побутового вжитку, наприклад, втікаючи до батька, стає зміївна полем, церквою, озером, парубок – старцем, сторожем, селезнем («Яйце-райце») [3, с. 21-22].

Про пізнавальне й виховне значення фольклору неодноразово зазначали класики та сучасники. Так, Т. Г. Шевченко високо цінував народну творчість, вважав її чудовим виховним матеріалом і тому вмістив у своєму «Букварі» деякі народні думи, ряд прислів'їв і приказок.

Через усну народну творчість відкривається перед очима дітей краса навколишнього світу, душа рідного народу. Особливо актуальним видається нам звернення до досвіду В. О. Сухомлинського, який вчить використовувати фольклор – могутню виховну силу, що розкриває перед дитиною народні ідеали та сподівання.

Отже, дитячий фольклор як суттєва частина загальнонаціональної народної творчості закладає основи національної свідомості молодших школярів, формує

їхні естетичні смаки, прищеплює любов до рідної землі, виховує патріотичну гордість за минуле й сучасне України, любов до рідної мови. Кожне звернення до усної народної творчої спадщини як частини культури свого народу сприяє духовному піднесенню держави і нації.

Список використаних джерел

1. Іонова О. М. Формування національного світогляду молодших школярів в сучасній педагогічній науці [Електронний ресурс] / О. М. Іонова. – Режим доступу : file:///C:/Users/ASUS/Downloads/pptp_2013_2_11.pdf.

2. Кизилова В. В. Українська література для дітей та юнацтва : новітній дискурс : навчально-методичний посібник для студ. вищих навч. закл./ В. В. Кизилова. – Старобільськ : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2015. – 236 с.

3. Торчинська З. К. Дитяча література. Лекційний курс. Навчальний посібник / З. К. Торчинська. – Кам'янець-Подільський : Видавець ПП Зволейко Д. Г., 2011. – 136 с.

4. Українська література для дітей : хрестоматія : [навч. посібник для студ. вищ. навч. закл.] / упоряд.: А. І. Мовчун, З. Д. Варавкіна. – Київ : Арій, 2011. – 680 с.

5. Фоменко Е. В. Формування національної самосвідомості дітей / Е. В. Фоменко. – Харків : Основа, 2009. – 121 с.

РОЗВИТОК МОВЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ДІЄСЛОВА НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Статтю присвячено необхідності та значущості вивчення дієслова як частини мови в початкових класах. У статті подано аналіз наукової та методичної літератури щодо визначення дієслова як частини мови, описано особливості розвитку мовлення молодших школярів під час опрацювання дієслова на уроках української мови в початкових класах.

Ключові слова: початкова школа, дієслово, розвиток мовлення, дієслова-синоніми, дієслова-антоніми.

Вибір теми зумовлений недостатньою науковою та методичною обґрунтованістю проблеми збагачення мовлення молодшого школяра засобами дієслівної лексики, на уроках української мови в початковій школі, необхідністю вдосконалення змісту, форм та методів опрацювання даного лексичного матеріалу.

Над проблемою комунікативної спрямованості уроків української мови під час вивчення самостійних частин мови працювали А. П. Каніщенко, М.С. Вашуленко, О.Н.Хорошковська, І.О. Шаповалова, Н.І. Лазаренко, Т.М. Сокольницька та інші. Аналіз наукової та методичної літератури дає можливість стверджувати, що дієслово є важливим засобом збагачення мовлення молодших школярів. Хоча мовлення школярів і збагачене дієсловами, бо майже жодне твердження не обходиться без дієслова, однак необхідно навчити учнів правильно вживати дієслівні форми, особові закінчення та підбирати найбільш влучне лексичне значення дієслова.

На думку М. Жовтобрюха, дієсловом називається така частина мови, яка означає узагальнене поняття дії як процесу і виражає її в граматичних формах часу, особи, способу, стану і виду [2, 337].

А.П.Грищенко зазначає, що дієслово – частина мови, що має категоріальне значення процесуальної ознаки і виражає його у граматичних категоріях виду, стану, способу, особи, а також числа і роду. [3, 360].

Дієслово – це найгнучкіша частина мови, яка має величезну кількість граматичних форм, що з успіхом можуть замінювати одна одну. Все це дає можливість проведення лексико-граматичної роботи. Тому сучасні методисти ознайомлення з поняттям дієслова підпорядковують вирішенню таких завдань: узагальнення та розширення уявлення учнів про лексичне значення дієслів; удосконалення вміння точно і влучно добирати дієслова для передачі своєї думки; формування уявлень про основні граматичні категорії; вироблення навичок правопису.

Вивчення дієслова як частини мови є одним із завдань початкової ланки навчання рідної мови в школі. Оволодіння цією частиною мови забезпечує розвиток мовленнєвих умінь молодших школярів, збагачення словникового запасу й удосконалення граматичного ладу усного і писемного мовлення школярів, можливість вільно висловлювати свої думки в усній і писемній формах.

Система вивчення дієслова розпочинається з першого класу. Тут відбувається практичне ознайомлення з дієсловами. Учні називають слова, які відповідають на питання що робить? або що роблять? і визначають можливих виконавців перелічених дій. *У другому класі* учні дізнаються, що слова, які означають дії предметів і відповідають на питання що робити? що зробити? що робить? що роблять? що робив? (робила, робило, робили), що буде робити? що зробить?, називаються дієсловами (вводиться термін). Постановка цих питань готує до сприйняття часових форм дієслова, однини/множини. Формуються вміння ставити питання до дієслів різних часових та особових форм. *У третьому класі* визначається поняття про дієслово як частину мови (питання, значення, роль у реченні, зв'язок з іменником). Трьокласники ознайомлюються із зміною дієслів за часами (визначають за питаннями), числами й родами (в минулому часі); усвідомлюють специфіку неозначеної

форми. У четвертому класі поглиблюються знання про дієслово як частину мови (питання, значення, роль у реченні, зв'язок з іменниками); узагальнюються і розширюються уявлення про лексичне значення дієслів; спостерігають за дієсловами різних семантичних груп (дієслова сприймання, мовлення, мислення, відношення, на означення стану людини, явищ природи тощо). *Четвертокласники* оволодівають дієвідмінюванням дієслів, вчать розпізнавати особу дієслова, свідомо вживати дієслова в різних часових формах, працюють із текстами, в яких дієслова в неозначеній формі замінюються в різних часових формах або одні часові форми замінюються іншими, усвідомлюють правопис особових закінчень дієслів I та II дієвідмін.

Отже, розвиток мовлення молодших школярів є однією з найважливіших і актуальних проблем сучасної методики викладання української мови в початкових класах. Засвоєння лексичного багатства мови не повинно проходити стихійно. Розвиток мовлення молодших школярів повинен включати керування процесом збагачення словника учнів, упорядкування словникової роботи і активізацію словника учнів. Опрацювання дієслова в початкових класах відбувається на елементарному рівні і розподілене по класах, однак в учнів таки виникають значні труднощі в опануванні цієї частини мови. Вивчення дієслова значною мірою сприяє розширенню і конкретизації словника молодших школярів, надає висловлюванням точності та змістовності. Тому доцільно, починаючи з початкових класів, навчати школярів правильно вживати дієслова в мовленні, розуміти значення синонімів, добирати до дієслів антоніми та вживати дієслова у прямому та переносному значенні.

Список використаних джерел:

1. Грищенко А. П. Сучасна українська літературна мова: підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.. – Київ : Вища школа, 2002. – 439 с.
2. Жовтобрюх М. А. Курс сучасної української літературної мови / М.А. Жовтобрюх, Б.М. Кулик. – Ч.1. – Київ : Вища школа, 1972. – 423с.
3. Плющ М. Я. Сучасна українська літературна мова / М. Я. Плющ. – Київ : Вища школа, 2006. – 320 с.

Панчук Єлізавета

Науковий керівник : Ватаманюк Г.П

СПІВПРАЦЯ ДНЗ З РОДИНАМИ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ДІТЕЙ

У статті розкрито сутність поняття «патріотизм», окреслено сучасні форми патріотизму та висвітлено зміст спільної виховної роботи дошкільного навчального закладу (ДНЗ) і родин з патріотичного виховання.

Ключові слова: патріотизм, форми патріотизму, діти, виховання дошкільний заклад, сім'я, родина, співпраця.

На сучасному етапі розбудови молоді української держави, в умовах соціально-політичного неспокою, патріотичне виховання дітей набуло небувалої ваги. Дитинство – важливий період формування почуттів. І те, які моральні якості розвиваються в дитини, залежить, насамперед, від оточуючих, від того, як вони її виховують, якими враженнями збагачують. Дошкільний заклад, як перша ланка в системі освіти, яка створює сприятливі умови для повноцінного розвитку й виховання маленьких українців, велику увагу приділяє формуванню патріотичних почуттів, однак навіть найгрунтовніша робота в закладі зійде нанівець, якщо патріотичні почуття не плекаються в родині, де від покоління до покоління дитину навчають поважати старших, дбати про наймолодших членів родини, прищеплюють любов до рідної землі, почуття гордості за героїчних пращурів і патріотів сьогодення. Тому у вихованні маленьких українців ДНЗ і родина мають тісно співпрацювати, передбачаючи спільну виховну мету.

Проблемі національно-патріотичного виховання дітей присвячені праці відомих педагогів (Г. Ващенко, С. Русової, В. Сухомлинського, К. Ушинського), психологів (М. Боришевського, І. Сікорського), науковців (І. Бега, А. Богуш, Т. Поніманської, М. Стельмаховича, О. Сухомлинської та ін.). Важливість ефективної взаємодії суспільного та сімейного виховання обґрунтовано у працях Г. Беленької, А. Гончаренко, О. Кононоко, М. Машовець та ін.

Мета публікації полягає у висвітленні змісту роботи ДНЗ і сім'ї з патріотичного виховання дошкільників

Патріотизм – особливе безумовне (засноване не на зовнішньому підкріпленні, а на внутрішньому прагненні) й високо смислове почуття – цінність, яке характеризує позитивне ставлення особистості до народу, Батьківщини, держави та до самої себе [1, с. 2]. Базовими складовими патріотизму сучасного українця на думку академіка І Беха, є любов до Батьківщини, держави, діяльна відданість Батьківщині, суспільнозначуща спрямованість, моральна стійкість, готовність до самопожертви, почуття власної гідності [1, с.2]. Патріотичне виховання передбачає формування почуття гордості за матеріальні й духовні досягнення свого народу, любові до Батьківщини, прагнення зберегти загальнолюдські й національні морально-духовні цінності, характерні особливості Батьківщини, захистити культурні та матеріальні надбання свого народу, громади.

У сучасній педагогіці вирізняють етнічний, територіальний і державницький форми патріотизму. *Етнічний патріотизм* закладається з народження, повноцінно розвивається у дитини, яка зростає в національно орієнтованій сім'ї й виховується в національних освітніх закладах. Цей патріотизм ґрунтується на почутті приналежності до свого народу, причетності до його історії, любові до рідної культури. Тому важливо змалку навчати дитину рідної мови, залучати її до народних традицій і звичаїв, – ознайомлювати з народною творчістю: поезією, музикою, театром, танцем, архітектурою, художнім і декоративно-ужитковим мистецтвом – усім, що втілює неповторні особливості, ідеали та прагнення народу в матеріальній і духовній сферах. *Територіальний патріотизм* закладається в ранньому дитинстві, формується та розвивається одночасно з розвитком свідомості. Розвитку цих почуттів сприятиме ознайомлення дітей з географічними та природними особливостями рідного краю, України, формування уявлень про історичні та сучасні побут, культуру, досягнення і звершення земляків. *Державницький патріотизм* ґрунтується на державній ідеології та пов'язаний з

поняттям *громадянськості*. Усі громадяни, незалежно від етнічної приналежності, мають бути патріотами України. Формуванню державницького патріотизму сприяє ознайомлення дітей з явищами суспільного життя, засвоєння ними системи понять «людина – родина громада – нація (держава) – людство» [3, с.10]. Як бачимо усі вищезначені форми патріотизму тісно переплітаються із сімейними й територіальними традиціями, історією, побутом, духовністю, свідомістю а це означає, що патріотизм не можна розглядати поза національним простором буття. Тобто, щоб виховати людину патріота, потрібно робити це на національному ґрунті.

Змістом національно-патріотичного виховання в ДНЗ є надання дітям знань про власну сім'ю, традиції та історію свого народу, давній і сучасний побут, історію й сьогодення народу; виховання любові до сім'ї, рідного дому, дитячого садка, міста, або села, рідного краю, пошани та бережного ставлення до культурної спадщини свого народу, поваги до державних символів, толерантного ставлення до однолітків, батьків, сусідів, інших людей, представників інших народів, традицій і культур, національної гордості за внесок нашого народу в матеріальну та духовну культуру України і людства загалом [3, с. 11].

Формуванню патріотичних почуттів та уявлень про національну приналежність сприяють різні форми роботи з дітьми та батьками. Це безпосередні спостереження за подіями суспільного життя, організована дорослими практична діяльність, посильна для дошкільнят, читання дитячих книжок, перегляд мультиплікаційних фільмів, телепередач, в яких ідеться про історію й сьогодення країни, щоденне життя дітей і дорослих. Цінною для становлення світогляду дитини є традиція дослідження власного родоводу, створення родинного дерева, розглядання сімейних фотоальбомів, реліквій, речей, які перейшли у спадок, старих книжок, вітальних листівок, дитячих іграшок, новорічних прикрас, які розкажуть про історію та життя родини. У кожній родині зберігаються різні речі на згадку про близьких – срібна ложечка «на перший зуб», вишитий рушник на згадку про майстриню-бабусю або

старовинний український посуд, яким користуються й дотепер. Ці реліквії, сповнені енергії добра, любові, допомагають сучасному поколінню встановити духовний зв'язок з предками, дізнатися, що вони зробили для сім'ї, села, міста, в якому жили, в яких визначних подіях брали участь. Отже, діти пізнають історію родини, міста, села, країни.

Співпраця ДНЗ з родиною передбачає проведення спільних заходів з батьками, метою яких є формування у них розуміння важливості патріотизму в наш час. Так, ознайомлення з родинними традиціями та реліквіями дають змогу батькам краще зрозуміти потреби й інтереси своїх дітей. Під час бесід, занять вони поступово збагачуються новими знаннями та уявленнями, а батьки з розумінням та вдячністю ставляться до роботи вихователів. Батьківська мудрість стає духовним надбанням дітей: сімейні стосунки, побудовані на любові та розумні й вимогливості батька і матері, самі стають величезною виховною силою. Розповіді батьків про своє минуле, нинішнє життя, бесіди про ймовірне майбутнє самої дитини, родичів, близьких і знайомих людей також багатіше джерело знань для малюка. Вони сприяють засвоєнню дошкільником культурологічних цінностей, формуванню автобіографічної пам'яті.

Ознайомленню дітей з історією та культурою рідного міста, країни сприяють екскурсії до музеїв – історичних, археологічних, краєзнавчих, природничих, літературних, меморіальних, мистецьких, етнографічних, технічних галузевих та інших, прогулянки рідною вулицею, мікрорайоном, найближчими вулицями міста, подорожі до інших міст та різних історичних визначних місць. Побачити відмінності між традиціями, побутом, характерними національними рисами різних етносів, уточнити уявлення про моральні категорії (добро і зло, справедливість, правду), людські чесноти (ввічливість, вдячність, доблесть, мужність, мудрість, розсудливість, співчуття, хоробрість, чесність, щедрість) дітям допоможе участь у домашніх виставах за мотивами народних казок. Спільне виготовлення декорацій та костюмів, розучування ролей, розігрування вистав, проведення родинних концертів (за участі кількох сімей одного роду або групи друзів) сприятимуть згуртуванню

родин. Залучення дітей до приготування народних святкових, обрядових страв допоможе ознайомити їх з деякими особливостями української кухні, національними традиціями гостинності. Участь у випіканні «жайворонків», пасок, фарбуванні яєць стане радісною подією для малят. Цікавим для дорослих і дітей може бути приготування страв інших народів, представники яких проживають в Україні.

Усвідомленню дитиною важливості її праці, особистого внеску у волонтерський рух сприятиме участь родини у різних добродійних акціях, таких як збирання іграшок або одягу для дітей-сиріт, допомога самотнім літнім людям, виготовлення сувенірів, оберегів для воїнів української армії, малювання вітальних листівок з нагоди Дня Незалежності України, Дня захисника України (Дня українського козацтва), свят новорічно-різдвяного циклу тощо. Оскільки почуття національної приналежності й патріотизм у дитини зароджуються, формуються і розвиваються в сім'ї, вкрай важливо надавати дітям можливість брати участь у громадському житті, що сприятиме набуттю соціального досвіду. Отже, власним прикладом і залученням дітей до активної соціально значущої діяльності батьки сприятимуть вихованню патріотично налаштованих і національно свідомих громадян України.

Список використаних джерел

1. Бех І. Патріотизм має бути дієвим. Сучасний підхід до патріотичного виховання / І. Бех // Дошкільне виховання. – 2016. – №8. – С. 2–3.
2. Богуш А. Національно-патріотичне виховання в українському дитячому садку / А. Богуш // Дошкільне виховання. – 2016. – №2. – С. 2–5.
3. Носачова Т. Патріотизм плекається в родині / Т. Носачова, Н. Волошина // Дошкільне виховання. – 2016. – №6. – С. 10–12.

ЗБЕРЕЖЕННЯ І ТРАНСЛЯЦІЯ ТРАДИЦІЙ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ – УМОВА РОЗВИТКУ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ

Статтю присвячено проблемі патріотичного виховання молоді на основі народних традицій українського народу. Визначено основні народні патріотичні образи українців, розкрито позитивні умови та впливи на розвиток і розповсюдження традицій патріотичного виховання в сучасній Україні.

Ключові слова: традиції, патріотичне виховання, національна ідентичність, учнівська молодь.

У період динамічних перетворень у соціально-економічному, політичному та духовному житті народу в незалежній Україні завдання виховання справжнього громадянина України є важливими і невідкладними. Спадщина патріотичного виховання українського народу багата і різноманітна, виховний потенціал її невичерпний.

Про необхідність звернення до виховного досвіду народу наголошує низка нормативних документів. Зокрема, в Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки стверджується: «В Україні національно-патріотичне виховання дітей та молоді має стати одним із пріоритетних напрямів діяльності держави та суспільства щодо розвитку громадянина як високоморальної особистості, яка плекає українські традиції...» [4]. В Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді уточнюють: «При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді» [2].

Метою статті є теоретично обґрунтувати та показати на практиці використання традицій патріотичного виховання молоді в освітніх закладах сучасної України.

Проблема національної ідентичності української молоді стосується усього кола ідентичних вимірів, зокрема вірності своїй власній культурі і важливості укоріненості індивідів у культуру й традиції свого народу.

Слово «традиція» має латинське походження [traditio] – 1) історично сформований звичай, норма поведінки тощо, які передаються із покоління в покоління; 2) звичайна норма, манера чого-небудь [5].

Традиції патріотичного виховання є духовним феноменом, що являє собою єдність педагогічної мудрості народу та його безпосередньої педагогічної діяльності.

Першооснови патріотичного виховання на теренах України були закладені в народній педагогіці ще за часів язичництва. Зокрема, у героїко-патріотичній «Пісні ратній» йдеться: «Любіть світ зелений і животний! І – Любіть друзів своїх! І будьте мирними між родами!» [3].

Становлення патріотичного виховання відбулося з утвердженням держави – Київської Русі. Аналіз текстів балад цієї епохи вказує на те, що саме образ Богатиря – Героя – Захисника – Рятувальника стає у народі ідеалом патріотичного виховання. Такими є і герої українських народних казок, зокрема, Котигорошко.

Епіко-героїчні твори українського народу XIV-XVIII ст. продовжили традиції народного епосу Київської Русі, оспівуючи героїчні вчинки козаків. Образ вільного, мужнього, хороброго Козака – Воїна – Захисника – Рятувальника – Визволителя оспівується в українських народних козацьких думах («Козак Голота» та ін.) та історичних піснях цих часів «Ой, як пішли козаченьки» та ін.) . Про патріотизм у козацтві говорять і народні прислів'я: «За рідний край – хоч помирай!», «Козача потилиця панам-ляхам не хилиться!».

У народній педагогіці XIX-XX ст. героями українських пісень стають не тільки ті, хто бореться за волю та долю свого народу, але й ті, хто своєю копіткою щоденною працею множить багатства рідної землі та прикрашає свою Батьківщину. Твори українських письменників цього періоду

(М.Коцюбинського та ін.) розкривають патріотичні образи Трудівника (хлібороба, ремісника, робітника. людини праці), Хазяїна, Годувальника.

Сучасні дослідники в галузі патріотичного виховання молоді (А. Алексюк, І. Бех, О.Вишневський, О.Киричук, Г. Філіпчук, К.Чорна, Т. Усатенко та ін.) наголошують на важливості виховання особистості Миротворця, Гуманіста: «Зберегти й відстояти свою державу можуть громадяни, які люблять Батьківщину, свій народ і готові самовіддано служити їхнім інтересам. Вони національно свідомі, ...сприяють громадянському миру та злагоді в суспільстві» [1, с. 375].

Питання національної ідентичності сучасної України у практичній площині, передусім, є проблемою реального утвердження і захисту на державному рівні системи зрозумілих, простих для сприйняття світоглядно вмотивованих націєтворчих смислів для масової свідомості молоді.

Щодо позитивних умов і впливів на розвиток і розповсюдження традицій патріотичного виховання в сучасній Україні, то найвідомішими прикладами є:

удосконалення нормативно-правової бази патріотичного виховання молоді (затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей та молоді (2015 р.), прийняття Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки);

встановлення нового державного свята – Дня захисника України (2015 р.) – в день Покрова Пресвятої Богородиці (14 жовтня) як одного із найголовніших свят запорізьких козаків;

відзначення на всеукраїнському рівні в усіх закладах освіти таких свят як Днів Миру, Пам'яті героїв Крут, Української писемності та мови, Пам'яті жертв голодоморів, політичних репресій і депортацій, Соборності України, Вишиванки, Пам'яті та примирення, Перемоги над нацизмом у Європі, Українського прапора, Незалежності України;

проведення у освітніх закладах тижнів національно-патріотичного виховання, уроків Мужності, всеукраїнських патріотичних виставок, конкурсів,

пленерів, фестивалів мистецтв, патріотичної пісні, військово-патріотичних та народних ігор, відповідних спеціально організованих виховних заходів;

передбачення патріотичних тем у позаурочній, позакласній і позашкільній роботі, налагодження відповідної екскурсійної діяльності;

популяризація кращих здобутків національної культурної і духовної спадщини, героїчного минулого і сучасного українського народу за допомогою художньо-патріотичних, літературних («Тато, повернись живим! Подарунок українським бійцям» та ін.) і музичних творів («А я живу на рідній Україні» сл. і муз. Н. Май та ін.), циклу мультфільмів пізнавального каналу «Плюс. Плюс»;

організація добродійної діяльності молоді на благо України (акції, проекти): малювання малюнків, написання листів, виготовлення сувенірів, плетення захисних сіток тощо для учасників АТО.

Отже, вважаємо, що освітньо-виховна робота з трансляції молодшим школярам традицій патріотичного виховання розробляється в сучасній Україні на державному рівні і проводиться із застосуванням системного підходу.

Список використаних джерел

1. Бех І.Д. Виховання особистості : Підручник. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді [Електронний ресурс]. – Режим доступу : mon.gov.ua/.../konczepczija-naczionalno-patriotichnogo-vihovannya-ditej-i-molodi.html
3. Пісня ратна / Реконструкція, переклад і коментар Петра Компацького. – К., 2000. – 24 с.
4. Стратегія національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580/2015>
5. Сучасний словник – мінімум іншомовних слів / [укладач Г.П. Узунова] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : po-teme.com.ua/.../suchasnij-slovník-minimum-inshomovnikh-sliv.html

ЗАСОБИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ В ДІТЕЙ 6(7) РОКІВ

У статті визначено напрями діяльності дошкільного закладу з національного виховання, описано засоби формування основ національної культури в дітей 6(7) років, виявлено педагогічні умови формувального процесу.

Ключові слова: національне виховання, національна культура, дошкільники, патріотизм, формування.

У сучасній педагогічній системі одне з чільних місць займає національне виховання, яке згідно з положеннями Національної доктрини розвитку освіти, має здійснюватися на всіх етапах навчання дітей та молоді, забезпечувати всебічний розвиток, гармонійність та цілісність особистості, розвиток її здібностей та обдаровань, збагачення на цій основі інтелектуального потенціалу народу, його духовності й культури. Проте патріотами не стають у зрілому віці. Почуття любові до батьківщини, поваги до свого народу, його історії, усвідомлення себе часткою великої і давньої нації мають формуватися з самого раннього дитинства. Відтак одним із завдань дошкільної освіти, згідно Закону України «Про дошкільну освіту» є виховання у дітей шанобливого ставлення до родини, Батьківщини, поваги до народних традицій та звичаїв, рідної мови, національних цінностей Українського народу; необхідність формування особистості в контексті рідної культури, мови як емоційно-природнього середовища дитини, формування творчої індивідуальності на національній основі [2].

Виховати свідомого громадянина й патріота означає сформувати в дитини комплекс певних знань і умінь, особистісних якостей і рис характеру: повагу до батьків, свого родоводу, традицій та історії рідного народу, усвідомлення своєї належності до нього як його представника, спадкоємця і наступника;

працьовитість; високу художньо-естетичну культуру тощо; патріотичну самосвідомість та громадянську відповідальність, готовність працювати для розквіту Батьківщини, захищати її; повагу до Конституції, законів Української держави; досконале знання державної мови [5, с. 12]. Звичайно, що у повному обсязі ці якості ще не можуть бути сформованими у дитини дошкільного віку. Проте, створити фундамент, на основі якого можна буде вже зводити «будівлю» майбутнього громадянина-патріота не лише можливо, а й потрібно, особливо якщо врахувати всі переваги, що створює дошкільний вік для результативного виховного процесу. На думку відомого українського вченого І. Беха, «дошкільне дитинство, є віковим періодом, коли починають формуватися високі соціальні мотиви і благородні почуття. Від того як вони будуть виховані в перші роки життя дитини, багато в чому залежить увесь її подальший розвиток. [1, с. 3]. Тому формування у дітей 6(7) років основ національної культури є актуальною проблемою сучасного дошкільця і початкової школи.

На вихованні любові до рідного краю, усвідомленні славетності історії своїх предків акцентували увагу представники українській народної педагогіки – Б. Грінченко, П. Куліш, Л. Українка, Т. Шевченко, І. Франко та інші. Питання формування національної свідомості громадянина розглядали О. Дорошенко, І. Огієнко, С. Русова, В. Сухомлинський. Важливість ознайомлення дітей з історією рідного краю підкреслюється у сучасних дослідженнях Ю. Акімової, О. Давидової, О. Кириченко, Н. Лисенко, М. Стельмаховича, Т. Поніманської, Н. Рогальської. Дослідники вважають, що знання про історичне минуле нашої держави є основними у формуванні системи уявлень про Україну та її народ і є передумовою для національного виховання дітей. Відтак, виховання дошкільників розглядається з погляду формування ціннісного ставлення до навколишньої дійсності. Саме в процесі спілкування з оточуючою дійсністю дитина найбільш ефективно засвоює моральні поняття, усвідомлює значення морального вчинку. Такому осмисленню допомагають виховні методи впливу, що спираються на інтелект дитини, а також навчальні методи впливу, що

приводять до формування уявлень і особистісного усвідомлення наступності між поколіннями в родині. Питання формування національної культури засобами ознайомлення дітей з історією рідного краю висвітлено у працях В. Сухомлинського. Великий педагог наголошував на необхідності ознайомлення дітей насамперед з рідним краєм, з його традиціями, героїчним минулим.

Мета публікації – визначити напрями діяльності дошкільного закладу з національного виховання та описати засоби формування основ національної культури в дітей 6(7) років, виявити педагогічні умови формувального процесу.

Національна культура – своєрідний сплав власної етнокультурної спадщини й загальнолюдських ідей і цінностей. Зберігаючи свою етнічну несхожість, вона спрямована на пошук спільного з іншими народами, діалог з ними, обмін культурним надбанням, гідне входження у світовий культурний простір. Невід’ємними процесами існування національної культури є традиції та інновації, які реалізуються у звичаях, обрядах, за допомогою яких зберігається найцінніше в культурній спадщині, що має загальне значення для представників певної спільноти, забезпечуються цілісність і стійкість національної культури. Ознайомлення старших дошкільників із значущими елементами національної культури надасть можливість освоїти культурний простір рідного міста, регіону та країни; дозволить ознайомитися не тільки з образом життя представників різних народів, а також розкрити яскраву самобутність сусідніх культур, їх сутнісну схожість. Розкриття особистості дитини цілком можливе тільки через включення її в культуру власного народу. Педагоги та батьки, зацікавлені в тому, щоб передати культурно-історичні цінності дошкільнятам, тому залучення дітей до національної культури і традицій є пріоритетним напрямом в діяльності дошкільних закладів. Реалізації завдань в означеному напрямі сприятимуть різноманітні засоби, а саме: дитячий фольклор у всіх його проявах (казки, пісні, прислів'я, приказки, хороводи), які містить у собі всі цінності рідної мови; національне образотворче мистецтво (декоративні розписи, вишивки, гончарство, різьба по

дереву тощо); різноманітні свята, заходи, присвячені рідному краю; народні прикмети і вірування, які відображають зміст і особливості народного світосприймання й виконують у житті орієнтувальну, регулювальну і прогнозувальну функції; предмети національного побуту; педагогіка народного календаря – енциклопедія життя, трудової діяльності, культури та звичаїв народу, могутній і гармонійний комплекс ідейно-моральних, емоційно-естетичних засобів виховання підростаючих поколінь; народні свята і традиції, у яких фокусуються спостереження за трудовою діяльністю українці упродовж року.

Особливо значущим й ефективним засобом формування національної культури дитини є народна гра, у якій вона вчиться розуміти те, що ціну має не особисте досягнення, а таке, що несуперечливо вписано в життя дитячого співтовариства. Особлива увага під час гри має приділятися мовленню дітей, що забезпечує розвиток особистості на основі того духовного багатства, яким пронизано рідну мову (казки, утішки, твори українських письменників, поетів). Ф. Харісоф пропонує використовувати в полікультурному вихованні дітей дошкільного віку і такі засоби, як : спілкування з представниками різних національностей; художню літературу; народну іграшку й національну ляльку; декоративно-прикладне мистецтво, живопис; музику; етнічні міні-музеї [3, с. 37].

Важливими умовами для формування у дітей емоційно насиченого образу рідної культури в просторі найближчого соціального оточення можуть стати такі: емоційно благополучна атмосфера (взаємини між людьми, побудовані на основі доброзичливості й взаємоповаги); особистісно-орієнтований спосіб спілкування; залучення дитини до участі в обговоренні деяких питань сім'ї та дошкільного закладу; дбайливе ставлення дорослих і однолітків до результатів творчої діяльності; вправлення у співчутті, дбайливості, уважності до рідних і близьких, друзів і однолітків; спонукання дітей до виконання суспільно значущих завдань; відповідальність і самостійність дитини за виконання взятих на себе обов'язків; надання можливості різноманітно і вільно виявляти свої

інтереси, мати особистий час для занять улюбленою справою; активне залучення батьків у спільну діяльність з дитиною в умовах сім'ї і дошкільного закладу [3, с. 38].

Отже, специфіка виховання дітей старшого дошкільного віку обумовлена дидактичною спрямованістю процесу взаємодії з дорослим. Процес опанування національною культурою в дошкільному віці передбачає форми і реалізацію змісту української культури, що допоможе дитині-дошкільнику пізнати саму себе, пишатися своєю країною, усвідомлюючи цінність, а головне, необхідність свого життя не тільки для самої себе, але й суспільства в цілому. Розкриття особистості дитини цілком можливе тільки через включення її в культуру власного народу.

Список використаних джерел

1. Бех І. Законопростір сучасного виховного процесу / І. Бех // Дошкільне виховання. – № 2. – 2004. – С. 3.
2. Закон України «Про дошкільну освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>. – Назва з екрану.
3. Корякіна І., Гордій Н. Дошкільникам про історію рідного міста Глухова : методичний посібник/ І. Корякіна, Н. Гордій. – Харків : Діса плюс, 2015. – 258 с.
4. Понго Л. Від батьківського порогу – у широкий світ / Л. Понго, О. Добош // Дошкільне виховання. – 2004. – №5. – с. 20–21.
5. Якубенко В. Від народознавства – до свідомого патріотизму / В. Якубенко // Дошкільне виховання. – 2002. – №8. – С.12–13.

ФОРМУВАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ – ПРІОРІТЕТНИЙ НАПРЯМОК НАЦІОНАЛЬНО–ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті акцент зроблено на формуванні національно – патріотичного виховання в сучасній Україні.

Ключові слова: історична спадщина, національна ідея, політична культура, українська нація.

Майбутнє кожної держави, її успішний розвиток і становлення великою мірою залежать від рівня національної та громадянської свідомості, консолідованості її громадян, їх моральності та рівня політичної освіти й політичної участі. Формування цих рис є метою національно-патріотичного виховання. Воно передбачає комплекс заходів, які здійснюються державною владою, суспільством, сім'єю, громадськими організаціями та закладами освіти з метою виховання свідомого громадянина, який поважає культуру свого народу, його історичну спадщину, бере участь у процесах державотворення, усвідомлюючи значення вкладу кожної людини у розвиток держави і суспільства. Він є носієм національної ідеї, сприяє економічному розвитку держави своєю професійною діяльністю, поважає Конституцію, законодавство і державну символіку.

Основним пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування в особистості моральної і політичної культури, які передбачають прагнення бути учасником процесу становлення своєї держави, почуття відповідальності за свої дії і вчинки перед співвітчизниками, вболівання за права та інтереси свого народу, почуття власної гідності водночас із толерантним ставленням до інших народів, їхніх культур і традицій. Виховання покоління свідомих громадян, сповнених почуття патріотизму і любові до своєї Батьківщини є важливим для розвитку української державності та становлення

України як європейської держави, яка підтримує європейські цінності прав та свобод людини і громадянина та творить свою політику в інтересах народу.

Національне виховання є доволі складним процесом, успішність якого залежить від багатьох факторів, починаючи від рівня розвитку національної культури до спроможності матеріального забезпечення такого виховання.

Одна з основних проблем національно-патріотичного виховання в Україні пов'язана з неперервністю власної державності протягом тривалого часу. Понад два століття територія нашої держави перебувала у складі Російської імперії, влада якої цілеспрямовано намагалася позбавити українців національної ідентичності, забороняючи використання української мови у закладах освіти й науки, що супроводжувалося зросійщенням населення. Після приходу до влади більшовиків ситуація не змінилася на краще. Радянська імперіалістична ідеологія не визнавала окремо націй держав-республік, пропагуючи велич єдиного радянського народу. Але, попри утиски з боку влади, українці таки зуміли зберегти свою ідентичність, мову і культуру, хоч у свідомості більшості з них закарбувалося почуття меншовартості. Тож багаторічні намагання класично - імперської, а потім і імперсько-радянської влади знищити українську націю не минули безслідно. Тому на сучасному етапі рівень культури, політичної свідомості та політичної участі українців є незадовільним, що не сприяє успішному досягненню мети національного виховання.

На формування особистості, перш за все, впливає суспільство, адже процес виховання відбувається у тісній взаємодії із ним під впливом багатовікових національних цінностей і традицій. Будь-яке виховання, у тому числі національне передбачає щоденний вплив суспільства на особистість. Воно залежить від рівня матеріального забезпечення і духовного розвитку та інших факторів, які формують наш характер, погляди, переконання, ставлення до оточуючого світу, до інших людей та до самого себе. Процес формування особистості триває від народження і упродовж усього життя [2; т.1, с.524]. Кожен, хто спілкується з нами, впливає на наше світовідчуття і світосприйняття. Саме тому формування свідомого громадянина, можливе

лише у соціумі, що складається із сформованих, духовно розвинутих і політично активних громадян. Адже у процесі соціалізації ми орієнтуємося на тих, кого вважаємо авторитетом (батьки, друзі, вчителі). Але політична активність та національна свідомість сучасного українського суспільства перебувають не в найкращому стані. Якщо дитина з раннього віку спостерігає за тим, як люди, що її оточують, постійно незадоволені своїм становищем, нарікають на бездіяльність інших (політиків, суддів, правоохоронних органів тощо), але самі при цьому не намагаються змінити своє становище, перекладаючи відповідальність за свою бездіяльність на інших, ще не сформована особистість відтворюватиме таку ж модель поведінки.

Для успішного досягнення мети національно-патріотичного виховання необхідним є не лише наявність правильного прикладу в особі батька, матері, вчителя чи іншої людини, а й забезпечення спеціальних заходів на усіх етапах соціалізації особистості, починаючи з виховання поваги до національних символів і державної мови з раннього дитинства до зацікавленості політичним і громадським життям.

Під час формування стратегії національно-патріотичного виховання в Україні важливим є врахування зарубіжного досвіду, зокрема, Сполучених Штатів Америки. Національно-патріотичне виховання в США є безперервним процесом, що здійснюється і в закладах освіти, і в позаурочний час, і в сімейному колі [1, с. 42]. З ініціативи американців та за підтримки уряду було створено велику кількість громадських організацій, які приділяють увагу патріотичному вихованню дітей і молоді у тісному зв'язку зі шкільними програмами («Фонд Свобода», «Фонд Молода Америка», «Центр Національної Конституції» та ін.). З їх ініціативи організуються заходи з відзначення державних свят або вшанування пам'яті національних героїв, проводяться різноманітні конференції, які залучають дітей до активної громадської діяльності.

Мета усіх цих організацій та запроваджених ними проектів одна: виховання молодого покоління в дусі патріотизму і відданості своєму народу,

гордості за свою країну, збереження національної єдності і формування рис відповідального і чесного громадянина [3, с.20]. Наслідком такої діяльності є високий рівень консолідації нації, взаємодопомоги і підтримки громадян, що можна спостерігати під час катастроф національного масштабу, як то теракти 11 вересня 2001 року чи останні події у штатах Техас та Флорида, пов'язані зі стихійними лихами. Ці події демонструють, наскільки згуртованою є американська нація, що безперечно, є наслідком національного виховання.

Таким чином, для успішного досягнення мети національно-патріотичного виховання в Україні необхідним є створення таких умов, в яких людина відчуватиме себе частиною єдиного цілого – української нації. Необхідно, щоб кожен українець на власному прикладі показував іншим, що означає бути патріотом, свідомим громадянином, гідним членом суспільства. Для реалізації цих задумів необхідно залучати як передовий зарубіжний досвід, так і формувати власну стратегію з урахуванням особливостей національного життя, українського досвіду державотворення та можливості втілення цих планів у сучасних реаліях.

Список використаних джерел

- 1.Красовицький М. Моральне виховання учнів у теорії і практиці американської школи // Рідна школа. - № 4, 1998, с. 29 - 52.
2. Сухомлинський В. О. Вибрані твори в п'яти томах. – К., 1976 - 1977
3. Янів В. За поворот до вічних цінностей // Авангард, ч. 1, 1977, с. 19 – 21.

Прокопчук Юлія

Науковий керівник: Ватаманюк Г.П.

ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ДІТЕЙ
СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО І МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ
У ПЕДАГОГІЧНІЙ СПАДЩИНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО

У статті розкрито сутність поняття «патріотизм», «патріотичні цінності»; визначено змістові компоненти патріотичних цінностей; схарактеризовано зміст виховання патріотичних цінностей у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині В. Сухомлинського.

Ключові слова: патріотизм, патріотичні цінності, виховання, духовність, рідний край, природа, педагогічна спадщина, В. Сухомлинський.

Серед багатьох проблем перебудови системи дошкільного й початкового навчання однією з найскладніших є формування емоційно-розвинутої особистості та її любові до Батьківщини. Змістовими аспектами формувальної роботи вважаються виховання в старшого дошкільника й молодшого школяра доброти, чуйності, чутливості до всього живого, любові до України, пошани до державних символів. Педагогічна спадщина В. Сухомлинського з питань виховання духовності, патріотичних цінностей й естетичних почуттів є неоціненним вкладом в українську педагогіку й джерелом методичних порад для освітян-практиків. Потреба у вихованні справжніх патріотів – захисників Української держави, її рукотворних, інтелектуальних і природних надбань з одного боку, і постійний пошук вдосконалення ефективних шляхів освітнього процесу з іншого пояснюють актуальність нашої публікації.

Проблеми патріотизму, національних цінностей та особливості їх формування в учнівській молоді різного віку відображено в працях І. Звереві, В. Коваля, О. Литовченко, А. Москальові, П. Онищука та ін. Проблеми формування національних і загальнолюдських цінностей в учнівській та студентській молоді в процесі освіти досліджували О. Вишневський, О. Гречаник, В. Іванчук, О. Попова, Л. Рибалко, М. Таланчук, А. Троцько та

інші. Питання вивчення, узагальнення й використання досвіду організації національного виховання розроблялися О. Кузьменко, Л. Киричук, М. Красовицький та інші.

Мета статті – розкрити сутність виховання патріотичних цінностей у дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в педагогічній спадщині В. Сухомлинського.

Проблема становлення патріотизму, патріотичних цінностей особистості завжди цікавила вчених-педагогів. У тлумачному словнику поняття «патріотизм» визначається як любов до Батьківщини, відданість своєму народові, готовність для них на жертви і подвиги [2, с. 546]. Корені патріотизму сягають давнини, коли відповідні почуття виникали на ґрунті спільності території, мови, звичаїв, суспільного устрою життя зі спільною власністю на знаряддя праці. На думку академіка І. Беха національні патріотичні цінності – це явища, які заслуговують бути гідними, важливими, знаменними, які заслуговують на те, щоб їх сприймали як безперечно значущі, «...це все, що може цінувати особистість, що є для неї значущим і важливим» [1, с. 7]. Для українців їх перелік може бути досить широким і різнобічним. Це українська ідея, українська мова, національна самосвідомість, національна гідність, національний характер, історична пам'ять, патріотизм, Конституція України, державні та національні символи, державний гімн, національна культура, традиції, звичаї, обряди, фольклор, мистецтво, етикет, побут, релігія, здоров'я громадян. У дошкільному віці доцільно вести мову про формування початкового інтересу до національних цінностей, що є первинним етапом становлення національної свідомості і самостійності індивіда, моментом, коли закладаються основи майбутнього громадянина України.

У педагогіці теоретичні й методичні засади патріотизму дітей та молоді, а також напрями його формування вперше було окреслено Я. Коменським, який вважав, що найбільш важливими для зростаючої особистості є такі моральні цінності, як справедливість, шанобливість, ввічливість, добродійність, готовність служити старшим, вміння тримати себе з гідністю. До патріотичних

цінностей Я. Коменський («Велика дидактика») відносив благополуччя своєї батьківщини, готовність навіть життя своє віддати за її свободу й незалежність; навчання рідною мовою, яке повинно лежати в основі освіти.

У вітчизняній педагогіці проблема патріотичного виховання, формування патріотичних цінностей посідає чільне місце. Особливої уваги

заслуговують погляди видатного українського педагога В. Сухомлинського, який розглядав патріотизм як сутність моральних і політичних ідей, моральних почуттів. На його думку, патріотичне виховання має здійснюватися шляхом гармонійного взаємозв'язку інтересів особистості й держави. Патріотичні почуття, зазначав педагог, трансформуються в стійкі духовні утворення – цінності, погляди, ідеали, переконання тільки тоді, коли особистість здобуває їх дослідницьким, трудовим шляхом з певної системи відомостей, естетичних образів, національних традицій, знань. Шляхом відображення ідейно-ціннісного багатства рідного народу і здобутків світової культури, що сприйняті через призму національної свідомості можливе удосконалення в молоді світоглядної свідомості патріота. Отже, спрямувавши виховний вплив на внутрішній світ, духовність вихованця, як суб'єкта виховання, педагог створив принципово нову систему виховання. В. Сухомлинський стверджує, що сила, ефективність патріотичного виховання, формування патріотичних цінностей залежить від того, наскільки глибоко ідея вітчизни проникне в духовний світ вихованця, наскільки глибоко він побачить світ і самого себе очима патріота, в який період відбудеться становлення громадянина-патріота [3, с. 185]. В. Сухомлинський зазначав, що любов до Батьківщини починається із захоплення красою того, що бачить перед собою дитина, чим вона милується, у що вкладає частку своєї душі. Захоплення красою землі, де жили діди і прадіди, де нам судилося прожити життя, повторити себе в дітях, постаріти і піти в землю, яка народила нас – це найважливіше джерело любові до Батьківщини [3, с. 186]. Педагогічна творчість В. Сухомлинського, сповнена любові до рідної природи, поваги до старших поколінь, батьків, родичів, друзів, є взірцем виховання в душах

маленьких вихованців патріотичних цінностей. Його твори для дітей «Колискова», «Тихо, тихо, бабуся відпочиває», «Материнське щастя», «Святковий обід» активізують інтерес дитини до соціального світу, суспільних явищ. Їх використання в освітньому процесі створює сприятливі умови для того, щоб поступово розкривати дітям зміст народної і культурної спадщини, етику людських взаємин, формувати перший практичний досвід спілкування з рідними, отчим краєм, його природою, історією, традиціями, рідною мовою. Дитинство – писав В. Сухомлинський, – щоденне відкриття світу. Потрібно, щоб це відкриття стало насамперед пізнанням людини та Вітчизни [3, с. 22]. Якщо пізнання людини проходить у спілкуванні з різними поколіннями, то пізнання вітчизни починається з її природи, традицій і звичаїв в реальному житті й оспіваних в мистецтві, що водночас і є вихованням любові до рідного краю. Від любові і бережливого ставлення до всього живого у природі – до любові до кожної людини, до своєї Батьківщини – таким є одне з провідних переконань павлівського педагога-гуманіста.

У праці «Серце віддаю дітям» В. Сухомлинський наголошує: «... перші уроки мислення повинні бути не в класі, не перед класною дошкою, а серед природи. Йдіть у поле, в парк, пийте з джерела думки, і ця жива вода зробить ваших вихованців мудрими дослідниками, допитливими людьми» [3, с. 36]. Споглядання краси і милування нею на уроках мислення серед природи В. Сухомлинський відносить до одного з найдоцільніших шляхів, видів і методів морально-естетичної діяльності та патріотичного виховання школярів. Наслідуючи видатного педагога, вихователі дошкільних закладів і вчителі початкової школи, ознайомлюючи дітей із природою, звертають увагу на її красу, розмаїття, багатство. В результаті діти отримують уявлення про те, які тварини живуть в наших лісах, які дерева ростуть, за яким деревом можна відразу визначити Україну (Без верби й калини нема України), які квіти квітнуть на українських луках і полях (кульбабка, волошка, мак, сокирки, деревій, барвінок, безсмертник). Читання дітям оповідань «Дуб під вікном», «П'ять дубків», вчать їх не лише оберігати природу, а й примножувати її. З

вихованцями 6-7 року життя вивчають назви міст і сіл, в яких вони мешкають, як називається головне місто країни. Діти дізнаються, що наша країна велика, гарна, в ній є ліси і поля, гори, ріки, долини, моря, що вирощують на полях, садах, та фермах, що з цього виготовляють, для чого воно потрібне.

Залучення В. Сухомлинським, вихованців до словесної творчості – складання дітьми власних віршів, оповідань, казок виховує в дітей любов до рідної мови, розкриває перед ними її красу, багатство, милозвучність [3, с. 172-178]. Бесіди, зустрічі з відомими людьми краю, відвідування ферми, польових робіт, перегляд історично-документальних фільмів, читання літературних творів українських класиків, які проводив В. Сухомлинський спонукають сучасних педагогів до включення дітей в активне життя громади, пізнання ними своєї батьківщини.

Отже, національно-патріотичне виховання передбачає визнання національних цінностей як визначальних. До них належать: українська ідея, що втілює в собі прагнення до державності та соборності, патріотизм і готовність до самопожертви у випадку потреби захисту Батьківщини, почуття національної самопошани і гідності, історична пам'ять, повага до державних та національних символів та до Гімну України, любов до рідної культури, мови, національних свят і традицій, повага до Конституції України і до обраних демократично владних чинників, орієнтація власних зусиль на розбудову Української держави та прагнення побудувати справедливий державний устрій, протидія антиукраїнській ідеології, прагнення до розвитку духовного життя українців. Використання педагогічних напрацювань В. Сухомлинського з формування патріотичних цінностей у роботі з дошкільниками та молодшими школярами сприятиме формуванню свідомого громадянина України, патріота рідної землі.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді / І. Д Бех. – Київ, 2014. – 29 с.

2. Новий тлумачний словник української мови. / Укл. В Яременко, О. Сліпушко. – К. : Аконіт, 2008. – В 3 т. – Т. 2. – 928 с.

3. В. О. Сухомлинский Сердце отдаю детям. Рождение гражданина. Письма к сыну / В. О. Сухомлинский. – изд. 2-е. – Киев : Радянська школа, – 1987. – 544с.

УДК372.461 (07)

Римар Валерія

Науковий керівник: Третяк Н.В.

СУЧАСНІ КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У даній статі висвітлено питання необхідності використання ІКТ на уроках у початковій школі. Розглянуто найпоширенішу прикладну програму, яку можна використовувати на уроці для мотивації навчальної діяльності.

Ключові слова: комп'ютерні технології, Power Point, навчально-виховний процес, початкова школа, молодші школярі

На даному етапі розвитку виникає багато питань з приводу якості освіти. І шляхи вирішення кожен шукає по-своєму. Якість освіти зводиться до якості навчання. Вчитель, щоб привернути та акцентувати увагу учнів, намагається використовувати найрізноманітніші технології. Особливо це актуально в початкових класах, оскільки в них переважає мимовільна увага. Якщо в молодших школярів є інтерес до об'єкта або предмета, ступінь зосередженості уваги на ньому може бути високим, але тривалість зосередженого стану в учнів невелика. Тому на різних етапах паралельно з технічним розвитком відбувалося інтенсивне впровадження у навчальний процес різноманітних засобів наочності, технічних засобів. Все це здійснювалося з однією метою: підвищення ефективності навчального процесу в цілому й інновацій, які запроваджуються.

За даними ООН, людина запам'ятовує лише 10 % з прочитаного, 20 % з почутого, 30% з побаченого. Якщо людина чує та бачить, рівень

запам'ятовування підвищується до 50 %, а якщо чує, бачить, а потім обговорює, то і до 70%. Використання аудіовізуальних засобів до того ж скорочує на 40% необхідний для навчання час і на 20% збільшує обсяг засвоєної інформації. Для розпізнавання раніше невідомого предмету людині потрібна така кількість часу:

- при словесному описі - 2,8 сек.;
- на чорно-білому фото - 1,2 сек.;
- на кольоровому фото - 0,9 сек.;
- засобами кіно і телебачення - 0,7 сек.;
- при показі в натурі - 0,4 сек.

Учні пізнають навколишній світ за допомогою всіх органів почуттів. Проте, основними каналами отримання інформації є зорові аналізатори.

Найпростішою й найпоширенішою на сьогодні програмою, яку найбільше використовують вчителі, є прикладна програма Power Point. Використовувати комп'ютерні презентації можна на уроках будь-якого типу (урок вивчення нового матеріалу, урок закріплення знань, умінь, навичок; урок контролю знань, умінь, навичок; нестандартний урок; інтегрований урок; комбінований урок). Але потрібно зважати, щоб поданий матеріал відповідав дидактичній меті та враховувати кількість часу.

Спостерігаючи за уроками із застосуванням комп'ютерних технологій, можна побачити, що вони викликають великий інтерес в учнів (зростання кількості питань, пошук відповідей на складні питання, зростання кількості учнів, які готують додаткову інформацію). Дані уроки також сприяють формуванню комп'ютерної грамотності.

Правильне використання інформаційних технологій тільки допоможе вчителю розвинути в особистості дитини пам'ять, увагу, виділення головної і другорядної. Саме їх використання є великою мотивацією навчання. В цей же час потрібно пам'ятати про санітарні норми, яких потрібно дотримуватись при використанні комп'ютера на уроці, оскільки це призведе до цілої низки негативних наслідків.

Список використаних джерел

1. Ветрова І. Перше слово “мама”, друге “комп’ютер”: Вплив комп’ютера на психологічний розвиток молодшого школяра / І. Ветрова / Відкритий урок розробки технології досвіду. – Київ, 2004. № 1–2. – С.49–51.
2. Мельник Ю. Формування інтелектуального компонента культури розумової праці молодших школярів засобами інформаційних технологій / Ю. Мельник // Наукові записи ТНПУ ім. В. Гнатюка. Педагогіка. – Тернопіль. – 2002. – С.50–55
3. Токмань Г. Сучасні навчальні технології та методи викладання української літератури / Г.Токмань // Дивослово. – 2002. – №10. – С. 39–45.
4. Ткачук В. Комп’ютеризація шкільної освіти: переваги та сфери ризику / В. Ткачук // Вища освіта України. – 2004. - №4. – С.77 – 81.

УДК 37.017.4:172.15

Свірщов Сергій

Науковий керівник: Вонсович В.П.

ФОРМИ І МЕТОДИ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВ

У статті розглянуто основні особливості патріотичного виховання в ЗНЗ України, висвітлено форми і методи взаємодії вчителів і учнів з метою виховання учнівської молоді в дусі патріотизму.

Ключові слова: патріотизм, патріотична свідомість, патріотичне виховання.

Патріотичне виховання на сучасному етапі розвитку має величезне значення, так як Україна потребує людей, які її захищатимуть і любитимуть, адже захищають те, що люблять.

На превеликий жаль, на теренах України за часів СРСР пропагувалася політика «радянзації» [1]. Саме тому після здобуття Україною незалежності дуже важливо «прищепити» юним громадянам поняття патріотизму і любові до неньки-України. Як майбутній педагог, я вважаю, що мені як і всім іншим

потрібно буде зробити все можливе і навіть більше, щоб вкласти в серця і душі дітей любов до української держави.

Тому мета статті полягає у розкритті основних особливостей виховання почуття патріотизму в учнівської молоді та використанні різних форм та методів виховання.

Зазначимо, що патріотичне виховання є одним із пріоритетних напрямків виховання в системі освіти України. Воно сприяє формуванню в молоді високої патріотичної свідомості, готовності до виконання громадянського обов'язку, найважливіших конституційних обов'язків, пов'язаних із захистом інтересів Батьківщини. Патріотичне виховання — багатопланова, систематична, ціленаправлена і скоординована діяльність державних органів, суспільних об'єднань і організацій щодо формування у молоді високої патріотичної свідомості, піднесеного почуття вірності своїй Батьківщині, готовності до виконання громадянського обов'язку, найважливіших обов'язків у захисті інтересів Батьківщини. Метою патріотичного виховання є розвиток в тих, хто навчається, громадянськості, патріотизму як найважливіших духовно-моральних і соціальних цінностей, формуванню професійно важливих якостей, умінь і готовності до їх активного прояву в різних сферах життя суспільства, вірності конституційному і військовому обов'язку, високої відповідальності і дисциплінованості. Роботу щодо патріотичного виховання варто проводити комплексно. Саме комплексний підхід відображає найважливішу особливість виховання — направленість на цілісне формування всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Сучасна педагогіка підкреслює, що процес виховання повинен будуватись як ціленаправлена взаємодія вихователів і вихованців та організація певних відносин між тими, хто навчається, вихователями і навколишнім життям. Тому можна стверджувати, що комплексний підхід має закономірний характер і є одним із принципів виховання школярів. Він об'єктивно вимагає поєднання всіх сторін особистості, яка гармонійно розвивається, органічного зв'язку завдань, змісту, методів і форм організації процесу виховання, чіткої і узгодженої взаємодії школи, сім'ї, виробничих

колективів і громадськості, єдності виховання і самовиховання школярів. На перший погляд може здатись, що в навчанні вже об'єктивно закладені можливості і фактори виховного впливу, але їх перетворення в дійсність не може відбуватись автоматично, без вмілих дій і особливої уваги вчителя.

Багатим джерелом виховного впливу процесу навчання є його зміст. Керуючись осмисленістю ролі свого предмету у всесторонньому і гармонійному розвитку особистості школяра, вчитель виділяє в змісті навчання провідні світоглядні ідеї, важливі у виховному відношенні поняття, закони і теорії. Виховний вплив процесу навчання багато в чому залежить і від характеру учбової діяльності школярів, і саме через це в якості факторів реалізації виховання в процесі навчання виступають також і методи навчання. В тісному зв'язку зі змістом методи виховання впливають на розвиток діалектичного мислення школярів, озброюють їх вмінням пов'язувати навчання з життям. Від правильного вибору и використання методів навчання залежить розвиток пізнавальної активності школяра, створення соціально цінних мотивів навчання, перетворення набутих знань в глибокі персональні переконання тих хто навчається. Активна навчальна діяльність школярів протікає на уроках, практичних заняттях, екскурсіях і в інших формах організації процесу навчання. Саме через те, для підвищення виховного впливу навчання важливо забезпечити, при збереженні ведучої ролі уроку, поєднання всього різноманіття форм його організації. Застосування різних форм організації процесу навчання збагачує палітру ділового спілкування тих, хто навчається зі своїми товаришами і вчителями в умовах активної пізнавальної діяльності. Це сприяє більш глибокому усвідомленню особистої причетності до вирішення суспільно-цінних задач навчальної діяльності. Фундаментом наукового світогляду є знання, які дає загальноосвітня школа. Саме тут людина ознайомлюється з основами природничих і суспільних наук, готується до життя і подальшої освіти. Світогляд людини відображає дійсність крізь призму соціально-політичних відносин, життєвих інтересів особистості, і, отже, містить оцінку світу людиною, напрямку його мислення, почуттів, поведінки. Ми можемо

говорити про сформованість патріотичної свідомості людини тільки тоді, коли дані нам знання допомогли визначити свою життєву позицію і коли ця позиція перетворилася на переконання, яке визначає весь її життєвий шлях. Великі можливості для цього дають предмети шкільної програми. Формування світогляду вимагає від вчителя виходу за рамки уроку, школи, вміння пов'язати свій предмет із життям, практикою. Викладання необхідно вести так, щоб перед школярами стояли задачі, для них значущі, для них привабливі, які вони вважають своїми, в вирішення яких вони залучаються. Величезне значення у виховній роботі надається спілкуванню з природою, вивченню рідного краю. Ця робота, яка ведеться цілеспрямовано всіма вчителями-предметниками, має декілька аспектів. Значне місце в курсах біології, географії, хімії, займає пояснення щодо заходів української держави по охороні природи. Наприклад: вчитель показує, що діяльність людини і природи повинна чітко відповідати її законам. Уроки географії, хімії, біології дають початкові навички наукового передбачення змін в природі під час господарської діяльності людини. З кожним роком все більше вичерпуються багатства надр країни. Саме через це необхідно навчити майбутніх громадян цінувати природний матеріал, навчити необхідності його раціонального використання і можливості його економії. А це значить – любити землю на якій ти живеш, любити свою Батьківщину. Зміст задач з математики може бути або теоретичним, або тісно пов'язаним із навколишнім життям, з актуальними проблемами реалізації науково-технічного прогресу, розвитком виробництва, усвідомлення ролі людського фактору в підвищенні продуктивності праці. Цитуючи фразу відомого радянського та грузинського педагога і психолога Шалви Олександровича Амонашвілі слід зазначити, що «...одним тільки розумом, дитина може тільки осмислити і вловити знання, а якщо руками також, то вона осягне і життєвість знань, але якщо і серцем, тоді всі двері пізнання будуть відкриті перед нею навстіж і стануть для неї зброєю доброго перетворення і творіння» [2]. Особливий інтерес у дітей викликають задачі на матеріалі історії, архітектури, культури міст України і історії школи. Поняття патріотизму включає в себе

усвідомлення прогресивної ролі передових діячів нашої країни в розвитку наукової суспільної думки. Саме через те на всіх уроках учні готують доповіді про життя і творчість, про наукові праці видатних людей України. Пріоритетним напрямком патріотичного виховання у музиці є українська музична культура. Фольклор, класична спадщина, сучасні напрямки музичного мистецтва формують в учнів національну самосвідомість, бережливе ставлення до рідних витоків, до традицій свого народу, розуміння значущості своєї культури в художній картині світу. На уроках музики вчитель розкриває школярам глибокий сенс поняття «Батьківщина» через емоційно-відкрите, позитивно-шанобливе відношення до таких вічних проблем життя і мистецтва, як материнство, любов, добро, щастя, дружба та обов'язок. Патріотична тема проходить буквально у всіх класах, де вивчається предмет музики. Спілкування з класичною, народною і сучасною музикою патріотичної спрямованості збагачує світогляд дітей, загострює почуття і емоції, допомагає глибше відчувати і зрозуміти реальне життя і себе в цьому житті. Необхідно завжди пам'ятати, що при всіх виховних можливостях процес навчання не може вирішити весь комплекс задач всебічного і гармонійного розвитку особистості школяра. Це можливо тільки на основі нерозривного зв'язку процесу навчання з позакласною і позашкільною роботою, на основі комплексного об'єднання впливу школи, сім'ї, учнівських організацій, громадськості.

У підсумку хотілось би зазначити, що патріотичне виховання учнів, які навчаються в сучасних умовах є актуальною і значущою проблемою. Її вирішення багато в чому визначає успіх розвитку нашої Батьківщини у майбутньому. Соціально-економічні і політичні зміни, які відбуваються в сучасному суспільстві, вимагають кардинальних змін у всіх сферах, в тому числі і в сфері освіти. Як майбутній педагог, я хочу змінити хоча б якусь частинку нашого світу, а зокрема України, задля того, щоб наше майбутнє було світлішим. Для себе я розумію, що від мене залежить те, як будуть вести себе діти, себто юні громадяни, і саме тому, я вважаю, що патріотичне виховання має бути невід'ємною частиною нашої освіти як і навчального

процесу в цілому. Відповідальність, яка покладена на мене, примушує мене змінюватись на краще. Це й хотів би я проявити під час своєї педагогічної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Амонашвили Ш.А. Одиннадцать тысяч школьных ступенек // Учительская газета. 1984. 29 ноября.

2. Михальченко М. Виховання політичне // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — 808 с. ISBN 978-966-611-818-2.

УДК 364-322:159.923.2

Світлик Марія

Науковий керівник: Федорчук В.В.

СУЧАСНІ ФОРМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Стаття присвячена сучасним формам національно-патріотичного виховання, таким як: проект, відкритий мікрофон, вечір запитань і відповідей, флеш-моб, квест. Описано їхню суть та можливості застосування в національно-патріотичному вихованні молоді, в тому числі детальніше обґрунтовано квест як форму національно-патріотичного виховання молоді.

Ключові слова: форма виховання, національно-патріотичне виховання, квест.

Невід'ємною частиною педагогічного процесу є позаурочна, тобто позакласна і позашкільна робота, яка виступає логічним продовженням урочної і має свої специфічні форми організації. Сучасна педагогічна наука пропонує нам різноманітні форми виховної роботи. Актуальними на сьогодні виглядають форми, які передбачають активну участь аудиторії, яка стає учасником дійства, яка потребує від глядача певних дій, знань, вчинків. Подібні заходи дають

змогу одночасно як подавати інформацію й формувати певні навички, так і перевіряти наявний рівень знань та вмінь. Розглянемо окремі з них.

Проекти (дослідження) – це самостійне дослідження різних тем, що проводиться учнями протягом тривалого періоду часу, в кінці якого вони представляють певний результат.

Переваги проектів:

допомагають побачити зв'язок між індивідом та зовнішнім світом;

вчать самоорганізації для ведення будь якої діяльності, планування власного часу і роботи за графіком;

дозволяють керувати процесом спілкування під керівництвом педагога;

створюють можливості для взаємодії як один з одним, так і з різними людьми поза навчальним закладом;

вчать представляти і захищати публічно результати своїх досліджень і свою думку, що є важливими навичками і в особистісній сфері, і в професійній діяльності, зокрема щодо реалізації та захисту прав людини (прав дитини).

Такі проекти можуть стосуватися і національно-патріотичного виховання, зокрема: “Я – громадянин своєї країни”, “Національні символи”, “Утверджуй у собі людину” та інші.

Відкритий мікрофон — це форма публіцистичної діяльності учнів у школі. Звичайно учні критикують негативні сторони життя школи, розмірковують над життєво важливими проблемами. Вчитель повинен допомогти учням добре підготуватися, взяти участь у відкритому мікрофоні. Теми виступів можуть бути сформульовані таким чином: “Що для мене Батьківщина?”, “Чи знаєте ви історію свого народу?” тощо. Виступи можуть бути побудовані за схемою: "Теза — аргумент — ілюстрація". Для організації відкритого мікрофона створюється робоча група, яка бере на себе організаційну, технічну та естетичну підготовки, встановлює кількість ораторів, забезпечує тишу під час виступів.

Вечори запитань і відповідей — одна з ефективних форм організації виховання учнів, це цікавий і живий засіб роз'яснення учням різноманітних

питань внутрішнього і міжнародного життя України, виробництва, науки, техніки, культури, спорту, явищ природи.

Флеш-моб (англ. flash mob — "спалахуючий натовп") — це заздалегідь спланована масова акція, зазвичай організована через Інтернет або інші сучасні засоби комунікації, у якій велика кількість людей оперативно збирається у громадському місці, протягом декількох хвилин виконує заздалегідь узгоджені дії (сценарій), і потім швидко розходяться. Найважливіші типові правила руху флешмобу:

Начебто спонтанне дійство. Заборона збиратися або привертати увагу на місці до акції, одночасний початок і закінчення акції її учасниками. Після акції потрібно миттєво зникати з місця дії в різні сторони, і робити вигляд начебто нічого й не було.

Сценарій повинен привносити абсурдність у те, що відбувається.

Жорстке дотримання сценарію.

Не викликати агресивної реакції. Не порушувати законів і моральних засад, не показувати ніяких політичних поглядів. Флеш-моби на сьогодні досить популярна форми роботи з молоддю, зокрема і з метою національно-патріотичного виховання учнів.

Гра станціями (квест). Інтерактивний жанр, де учасникам пропонуються рухатися від "станції" до "станції" і, зупиняючись, отримувати чи демонструвати свої знання, набувати чи демонструвати певні навички [1]. Зупинившись наданій формі виховної роботи детальніше, з'ясуємо, що квест — це пригодницька гра, один з основних жанрів комп'ютерних ігор, що вимагають від гравця рішення розумових завдань для просування по сюжету. Сюжет гри може бути визначеним або ж давати безліч результатів, вибір яких залежить від дій гравця.

У міфології та літературі поняття «квест» спочатку позначало один із способів побудови сюжету-подорож персонажів до певної мети через подолання труднощів. Наприклад, міф про 12 подвигів Геракла, де головному

герою необхідно здійснити дванадцять подвигів, для того щоб зазнати слави, стати безсмертним і отримати пам'ять у віках.

У 1970 роки термін «квест» був запозичений розробниками комп'ютерних ігор для позначення ігор, метою яких є рух по ігровому світу до якоїсь мети. Її досягнення стає можливим тільки в результаті подолання різних перешкод шляхом вирішення завдань, пошуку і використання предметів, взаємодії з іншими персонажами тощо [1].

Але сьогодні існують не лише комп'ютерні, а й рухливі квести.

Прикладом такого квесту є квест під назвою «Майбутнє України в наших руках». Цей квест неодноразово проводився і в моїй школі. Брала участь у ньому здебільшого учні 9-11 класів.

Мета цього квесту полягає у розвитку позитивної мотивації, спрямованої на підвищення престижу військової служби та підготовку до захисту української держави і служби у Збройних силах України, а також задля формування почуття патріотизму, любові до свого народу, його історії і для виховання громадянських почуттів та свідомості, поваги до законів України.

Квест проходив за такими етапами: 1) «Теоретичний», коли учасники повинні давати відповіді на запитання та отримати якомога більшу кількість балів; 2) «Практичний» (надання першої медичної допомоги); 3) «Спортивний», де учасники показують свою фізичну підготовку під час естафети; 4) «Влучний стрілок», тут вже найбільш влучні стрільці показують свої вміння, стріляючи в повітряні кульки; 5) Фінальний, де учасники збирають «пазли», наприклад «Україна – єдина держава!» і т.п. Після чого судді підраховують бали і оголошують переможців.

Ця гра допомагає учням злагоджено працювати в команді, вчить працювати логічно, розвиватись фізично, вчить як правильно надавати медичну допомогу і влучно стріляти, що в нас час важливо знати всім. Такі ігри-квести дуже потрібні, адже після них діти розуміють, що майбутнє України в наших руках, що ми повинні боротися за цілісність і незалежність нашої держави. А

вже через деякий час з маленьких патріотів виростуть захисники нашої держави.

Загалом ці та інші форми виховної роботи мають величезні можливості для формування і розвитку сучасної молоді, для успішного здійснення виховної роботи, зокрема для національно-патріотичного виховання. Величезна різноманітність позаурочних виховних форм і методів дозволяє робити це всебічно.

Список використаних джерел

1. Виштак О.М. Сучасний підхід до позакласної виховної роботи. Нові форми позакласної виховної роботи [Електронний ресурс] / О.М.Виштак // Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/42138/

2. Сокол І.М. Впровадження квест-технології в освітній процес : навч. посіб. / І.М. Сокол. – Запоріжжя: Вид-во Акцент Інвест-трейд, 2014. – 108 с.

УДК 371.39

Святий Артур

Наукові керівники: Франчук Т.Й,

Боровець І.І.,

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІСТОРИЧНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ ПОЛІКУЛЬТУРНОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація: у статті коротко поданні тенденції розвитку історичної освіти у контексті сучасних викликів полікультурного громадянського суспільства, які базуються на основі семінарів проведених у Раді Європи на тему викладання історії у школі

Ключові слова: історична освіта, Рада Європи, мультикультуралізм, компетентність

Успіх реформ у суспільстві багато в чому залежить від ефективності освітньої політики, системності, послідовності її реалізації на практиці. Безумовно, що школа визначає майбутнє кожної країни і є неодмінною умовою її розвитку. Від ефективності освітньо-виховного процесу в школах України багато в чому залежить подолання кризових процесів і становлення української демократичної держави, а відповідно і адекватне сприйняття України світовим співтовариством. Реформа освіти в Україні може стати фундаментом для процесу становлення сучасного, сталого суспільства, в якому одним із чинників стабілізації стануть сформульовані і прийняті педагогічним співтовариством національні пріоритети і цінності освіти, сфокусовані на формуванні громадянської позиції школяра, який усвідомлює свою роль і місце в країні та в сучасному світі, позитивно сприймає ідеї й механізми громадянського суспільства і правової держави.

Метою статті є з'ясування потенціалу та методичних можливостей історії як науки, як навчального предмету у формуванні громадянської позиції школяра в умовах розвитку полікультурного суспільства на основі матеріалів, які є результатом цілеспрямованої та системної співпраці України та Ради Європи.

Питання викладання та навчання історії в школі викликають сьогодні великий інтерес в усіх державах. Така увага є наслідком певних чинників і має особливий резонанс на тлі глобальних проблем ХХІ ст. Сучасні виклики передбачають об'єднання зусиль міжнародного співтовариства і вимагають формування нового історичного мислення у молодого покоління. Тому виховання й освіта молоді є сьогодні пріоритетними в соціально-економічному і культурному розвитку всіх країн. У суспільстві присутнє розуміння того, що шкільна історична освіта – це дещо більше, ніж просто навчальний предмет [7].

Історія дає можливість дитині й підліткові увійти у світ реальних людей, які жили до нього і які живуть поряд із ним на планеті. Історія дозволяє їм зрозуміти контекст культурного часу і показує, якими зусиллями був створений наш сучасний світ. Розуміння цього є непростим, оскільки у кожній точці

історичного простору існують і розвиваються процеси і явища, які беруть свої витoki з різних культурно-історичних традицій, з різних релігійних і етнопсихологічних установок і стереотипів, а іноді із забобонів.

Безумовно необхідно, щоб шкільна історія сприяла загальнонаціональній консолідації народів світу, але консолідація повинна бути свідомою, сприйнятою в усій складності й суперечності історичних доль народів, які живуть сьогодні в одному спільному домі. Тому вивчення досвіду формування системи історичної освіти в багатонаціональних, багатокультурних країнах є надзвичайно важливим для подальшої роботи над програмами і підручниками в Україні, враховуючи різний історичний досвід, наявність різних історичних пам'ятей в окремих етнічних та регіональних спільнотах України [1].

Із часу вступу України до Ради Європи в листопаді 1995 р. питанням історичної освіти надається особлива увага. І це не випадково. Уже від самого початку створення Ради Європи, велика роль приділялася вивченню історії у процесі побудови європейського континенту, що відображено у фундаментальних положеннях Європейської культурної конвенції 1954 р. (Україна її ратифікувала у лютому 1994 р.). У ній, зокрема, зазначається, що держави-члени Ради Європи укладають загальну європейську культурну конвенцію з метою заохочення громадян усіх держав-членів та громадян інших європейських держав, які можуть приєднатися до неї, до вивчення мов, історії та культури інших країн і загальної для них усіх культури задля поглиблення взаєморозуміння між народами Європи, збереження та втілення в життя ідеалів і принципів, які є їхнім спільним надбанням [6]. Рада Європи завжди вважала, що цінність історії, як навчального предмета, надзвичайно важлива, і тому її неможливо замінити ніяким іншим. Насамперед, ця дисципліна унікальна за своїм впливом на формування системи мислення, вона дає можливість людині вільно «пересуватися» в історичному просторі, озброює її знанням історичного досвіду, що, зрештою, дозволяє правильно оцінювати політичні й соціальні процеси сучасності. окрім того, історичні знання сприяють формуванню власної точки зору особи, її незалежних оцінок і, разом із тим, учать

поцінювати й поважати думку інших. Історичні дисципліни також виховують в особистості такі важливі для життя в сучасному суспільстві риси як широта мислення і світогляду, толерантність, громадянська позиція, творча уява. І, зрештою, історичні компетентності сприяють підготовці молоді до самостійного життя в сучасному світі, створюють сприятливі умови для взаєморозуміння між людьми, які є носіями різних культурних, етнічних, лінгвістичних та релігійних традицій, допомагають людині усвідомити себе не тільки представником певної країни й регіону, а й громадянином Європи та світу. Усе це сприяє розвитку у молодого покоління тих важливих навичок, без яких неможливий розвиток демократичних суспільств на сучасному етапі [7].

Важливість, яку надає Рада Європи (РЄ) історичній освіті, знайшла своє відображення у рекомендаціях по історичній освіті, прийнятій Парламентською асамблеєю РЄ у 1996 р. і рекомендації з питань викладання історії у XXI столітті в Європі, прийнятій на засіданні комітету міністрів у жовтні 2001 р. [4]. Рекомендації відобразили ті зміни, які відбулися в Європі в 1990-х рр. У першому документі вказано, що історична освіта повинна бути вільною від політичного та ідеологічного впливів; політики, маючи свої погляди на історію, не повинні використовувати її як інструмент для маніпуляцій; що історія є одним з основних джерел одержання знань про національну приналежність, і водночас вона повинна бути також джерелом знань про культурну багатоманітність. Другий документ з питань викладання історії в Європі у XXI ст. підкреслювала важливість викладання історії як джерела транслявання розуміння суті фактора різноманітності культур; усвідомлення цінності цього багатоманіття; набуття таких навичок, як повага до інших й уміння спілкуватися на основі діалогових форм; розуміння таких цінностей, як взаємоповага і толерантність [6]. Систематичне співробітництво України з Радою Європи у сфері реформування історичної освіти розпочалося у 1996 р.

Необхідно використовувати в навчальному процесі різні джерела писемної та усної історії; готувати майбутніх вчителів до використання новітніх методологічних підходів: цивілізаційного, аксіологічного,

культурологічного, антропологічного, багатофакторного; при підготовці вчителів та у навчальному процесі ЗНЗ слід враховувати конкретний історичний регіон.

Сучасний вчитель насамперед має оволодіти предметно-методичною компетентністю, яка включає систему теоретичних знань та практичних методичних вмінь і яка стане підґрунтям формування навчальних компетенцій учнів.

Професійний портрет вчителя має включати такі особисті та професійні якості: глибоке знання предмету, здатність використовувати нові наукові здобутки і донести їх до учнів, проектні вміння, комунікативність, толерантність, авторитетність, об'єктивність в оцінці історичних подій, акторські навички, володіння ораторським мистецтвом, вміння використовувати новітні інформаційні технології, дослідницькі вміння.

Необхідно знайти оптимальний баланс між дисциплінами загальнонаукового наукового циклу та психолого-педагогічного циклу. Бажано при створенні стандартів вищої освіти збільшити кількість годин на професійно-практичну підготовку вчителів.

Необхідно розробити чіткі характеристики процесу викладання та інструкції щодо процесу удосконалення навчального процесу для адекватної оцінки і удосконалення професійної діяльності вчителів.

Захід організовано у межах двостороннього співробітництва Ради Європи і України, основною ідеєю якого є обмін культурними цінностями, погляд на вивчення історії крізь широку призму мультикультуралізму.

Узагальнюючи результати аналізу матеріалів науково-методичних заходів, проведених під егідою Ради Європи з проблем модернізації освітнього процесу, методики викладання історії як чинника формування громадянського, полікультурного суспільства, ми виділили базові позиції,

які можуть слугувати системотвірними у процесі формування професійної компетентності студента як майбутнього вчителя історії:

1. Вивчення історії має ґрунтуватися на інноваційних моделях побудови освіти у полікультурному світі, формуванні нового історичного мислення школяра, яке дасть йому можливість інтегруватися у громадянське суспільство, формуючи конструктивні взаємовідносини в умовах полі культурності, демократизації, національної орієнтованості розвитку.

2. Професійна компетентність студента має формуватися у контексті цивілізаційного, культурологічного, національного підходів, бути спрямована на розвиток як своєї громадянської позиції, так і формування психолого-педагогічної, методичної готовності до розвитку її у школярів у процесі вивчення історії.

Список використаних джерел

1. Викладання та вивчення історії: співпраця між школами і музеями [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pedpresa.ua/57810-vykladannya-ta-vyvchennya-istoriji-spivpratsya-mizh-shkolamy-i-muzeyamy.html>

2. Рекомендація Рес (2001) 15 Про викладання історії у XXI столітті в Європі (ухвалена комітетом міністрів 31 жовтня 2001 року на 771-му засіданні заступників міністрів) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.coe.kiev.ua/>.

3. Страдлінг Р. Проблеми викладання історії у XXI столітті. [Електронний ресурс] / Р. Страдлінг. – Режим доступу: <http://www.novadoba.org.ua/history/data/development/stradling.html>

4. Цілі діяльності ради Європи у галузі викладання історії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.istoryk.at.ua/>.

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО ЗНАЧЕННЯ РІДНОЇ МОВИ У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ

У статті аналізується педагогічна спадщина В. О. Сухомлинського з погляду співзвучності його ідей тим завданням, що стоять перед сучасною системою освіти як першорядні. Наголошується на важливості звернення до його досвіду вчителів – словесників, оскільки педагог приділяв велику увагу формуванню мовної культури учнів, розвитку їхнього мислення.

Ключові слова: рідна мова, виховання дітей, природа.

Мова є найбільшим, найціннішим надбанням як людського суспільства в цілому, так і кожної людини зокрема. За допомогою мови люди спілкуються між собою, виражають свої думки, почуття, зберігають їх і передають нащадкам. Немає і не може бути мови без суспільства, без народу, який є її творцем. Також немає і не може бути суспільства без мови. Мова є характерною ознакою сучасної нації. Коли мова перестає виконувати свою основну функцію - бути засобом спілкування і мислення, вона стає мертвою, не розвивається і не вдосконалюється. Розвиток мови тісно пов'язаний з розвитком суспільства. Як живий організм, вона з часом зазнає змін під впливом історичних, економічних та політичних умов. Відмирають одні слова, а замість них виникають нові, старіють іноді морфологічні та синтаксичні конструкції, поступаючись перед новими, що більше відповідають вимогам часу.

Понад 3 тисячі мов є у світі, але для кожного народу, кожної нації найближчою і найдорожчою є його рідна мова. Рідною мовою української нації є українська мова. Поняття рідної мови невіддільне від думки про рідний край, батьківську хату, материнське тепло. Рідна мова є одним із важливих засобів формування патріотичних почуттів, гордості за свій народ; вона є виявом його національної культури. Мова єднає між собою різні покоління людей, вона

передається як заповіт, як найдорожча спадщина. Піклування про рідну мову, любов і повага до неї мають бути в центрі уваги кожної нації.

Українська мова формувалася на основі середньо наддніпрянських говорів, які раніше від інших і ширше закріплювалися в художніх творах і науковій літературі.

Українська мова, єдина для всієї української нації, є найважливішою формою національної культури. Вона й нині є важливим засобом її відродження.

Багато відомих людей відзначали велич і красу української мови. В. Сухомлинський так характеризує українську мову: "Надзвичайна мова наша є таємницею. В ній всі тони і відтінки, всі переходи звуків від твердих до найніжніших... Дивуєшся дорожчості мови нашої: в ній що не звук, то подарунок, все крупно, зернисто, як самі перла".

Українська мова постійно розвивається і збагачується. Людське суспільство ніколи не буває байдужим до мови. Воно виробляє мовний еталон - досконалу літературну мову. Щоб досягти цього еталону, треба дбати про високу культуру мови у повсякденній мовній практиці.

Мова регулює стосунки між людьми, впливає на них. Це виявляється в мовленні, коли виникають певні обставини спілкування. Щоб мовці розуміли один одного, їхнє мовлення повинно бути якісним. Отже, наша культура мовлення залежить від змісту й послідовності, точності й доречності висловлювання, багатства словника, досконалого володіння умінням поєднувати слова в реченні, будувати різноманітні структури, активно застосовувати норми літературної мови. Тому найголовнішими ознаками культури мовлення є змістовність, послідовність, правильність, точність, багатство, доречність, виразність.

Отже, щоб говорити правильно, треба добре знати усі розділи української мови.

Мова – душа народу, його духовна сутність. Значення її дозволяє людині піднятися вище у своєму розвитку. Мова – це найважливіший інструмент

навчання. Завдяки мові ми можемо сприймати інформацію, накопичувати та передавати її. Основне завдання педагогів – навчити дітей любити рідну мову з раннього дитинства, показати правильну стежину до її вивчення.

Рідна мова – це мова, з якою людина виходить в світ, прилучається до загальнолюдських цінностей. Василь Сухомлинський зауважив, що рідна мова це «духовне багатство», в ньому народ живе, передає з покоління в покоління свою мудрість і славу, культуру і традиції [3, с.201]. Великий педагог підкреслив красу й особливість рідного слова: „Чим глибше людина пізнає тонкощі рідної мови, тим тонша її сприйнятливість до гри відтінків рідного слова, тим більше підготовлений її розум до оволодіння мовами інших народів, тим активніше сприймає красу слова” [3, с.201-202]. У книзі „Серце віддаю дітям” вчений підкреслив культ рідного слова, а у відомій праці „Моральні заповіді дитинства і юності” він закликає збагачувати духовне надбання свого народу – рідну українську мову, бо це мова великого народу, великої культури. Відомий педагог називає рідну мову „невмирущим джерелом”, з якого дитина черпає уявлення про навколишній світ, про рідну Вітчизну, про своє місто, про весь свій рідний край. Василь Сухомлинський переконаний, що без любові до рідного слова неможлива любов до рідної землі, до своєї Батьківщини.

Особливо цінним засобом в розвитку мови дітей і ознайомленні з навколишнім В. Сухомлинський називає природу. На його думку, саме в природі діти відкривають для себе щось нове і кожен крок – це мандрівка до джерела мислення й мови, до чудової краси природи, це вічне джерело дитячого розуму. Світ природи збуджує допитливу дитячу думку, породжує мовну активність. Він зауважував, що ізоляція дитини від природи, обмеження розвитку мови тільки слуховим сприйманням веде до перевтоми організму дитини. Василь Сухомлинський працюючи довгий час з дітьми, був глибоко переконаний, що перші наукові знання діти повинні пізнавати з явищ природи. Одним із стимулюючих факторів створення розвивального мовленнєвого середовища Василь Олександрович називав „подорожі” дітей у світ природи. Тому він радив проводити спеціальні уроки милування природою та постійно

сам організував „подорожі в природу” – різноманітні спостереження та екскурсії в природу, які давали можливість послухати, подивитись, відчутти оточуючий світ. Це екскурсії до лісу, пасіки, річки, за місто, село, зустріч сходу і заходу сонця, „подорожі хмар”, слухання хору пташок, цвіркунів, шелесту листя, спостереження нічного неба тощо. Під час організованих спостережень він спонукав дітей до висловлювань різних типів – розповіді, опису, міркування, до різних типів мовленнєвої діяльності. Вчений звертав увагу, що розповіді про природу стануть доступними дітям лише при багаторазовому спостереженні в природі, за умови, якщо побачене підкріплюється словом. Слід зауважити, що природа виступала як своєрідна форма наочності. Кожна подорож в природу – це урок мислення, розвитку розуму. Під „уроками мислення” В.Сухомлинський розумів школу думки, без якої не уявляв повноцінної розумової праці, ефективного опанування нових знань. Василь Олександрович розробив „300 уроків мислення в природі”, на яких відбувалося „живе спілкування з природою”. Основними завданнями „уроків мислення” були: уміння спостерігати за явищами навколишнього світу; збагачення життєвого та чуттєвого досвіду; накопичення конкретного природного матеріалу як основи розвитку абстрактного мислення; усвідомлення окремих явищ природи, їх взаємодію та взаємозв'язок; розвиток мислення і мовлення дітей; розширення пізнавальних інтересів; спонукання до творчості засобами слова. Видатний педагог відмічав, що таке пізнання світу впливає не тільки на розум, а й на почуття, переживання, відкриває нову красу в навколишньому світі, пробуджує джерело поетичної творчості.

Коли дитина знаходиться під впливом казкових образів, що чує від педагога, то на її вустах також народжується поетичне слово. В дитинстві, зауважував В. Сухомлинський, кожна дитина – поет і поетична творчість доступна кожному. Вона не є привілеєм особливо обдарованих. Поетична творчість звеличує людину. Поетичне почуття треба виховувати. „Поета в душі пробуджує людське почуття прекрасного. Якщо в учневі не виховати це почуття, він залишиться байдужим до краси природи і слова, істотою, для якої

кинути камінець у воду і в соловейка, що співає – те саме. Дати дитині радість поетичного натхнення, пробудити в її серці живе джерело поетичної творчості – така сама важлива справа, як навчити читати і розв'язувати задачі” [3, с.212]. Отже, без виховання цього почуття дитина залишиться байдужою до краси природи та слова. „Поетична творчість, підкреслював В. Сухомлинський, найвищий ступінь мовної культури, а мовна культура виражає саму сутність культури людської.” [3, с.212]. Мовну культуру ми розглядаємо як один із показників професійної культури педагога. Оволодіння культурою мови – це професійний обов'язок кожного вихователя. Тому професійне мовлення педагога повинно відповідати вимогам культури мовлення. Це важливий показник рівня його інтелігентності, освіченості, загальної культури. Слова педагога мають бути пристойними, щирими та відвертими.

Мова – це характер і духовна могутність народу. Саме він дає їй силу і красу. У своїх піснях він творить зразки неперевершеної поезії, а його генії і таланти високо підносять авторитет рідного слова, вплітаючи у вінок своєї культури найкрасивіші троянди. У літературно-педагогічній спадщині великого вченого Василя Сухомлинського закладені багатющі резерви для розвитку мови у дітей. Вивчення та осмислення його досвіду допоможе сучасним педагогам у розвитку та збагаченні мовлення дітей.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Моральні заповіді дитинства і юності / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: – Київ: Радянська школа, 1966. С. 230.
2. Сухомлинський В. О. На трьох китах / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – Київ: Радянська школа, 1977. – Т.5 С. 638.
3. Сухомлинський В.О. Сто порад учителеві / В.О. Сухомлинський. – Київ: Радянська школа, 1976. – Т.2. – С. 417-654.

ПОТЕНЦІАЛ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН В ОПТИМІЗАЦІЇ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ШКОЛЯРІВ

У статті досліджується проблема патріотичного виховання школярів та можливості філологічних дисциплін щодо його оптимізації.

Ключові слова: патріотизм, патріотичне виховання, особистість, особистісно орієнтована освіта.

Проблеми виховання патріотизму молодій людині завжди були предметом активних психолого-педагогічних досліджень, важко переоцінити їх актуальність і в наш час. Розвиток держави, економіки, демократичних процесів значною мірою залежать від виховання молоді, її ставлення до інноваційних перетворень в країні. Якщо наше суспільство буде самосвідомим, самодостатнім та гідним, то рівень соціально-економічного розвитку України значно підвищиться.

До теми виховання патріотизму в дітей у різний час зверталися І.Бех, Г. Ващенко, В.Журавський, В. Сухомлинський, К. Ушинський, К. Чорна, М. Ярмаченко та ін., досліджуючи різні аспекти проблеми у контексті різних часових та соціально-економічних реалій. Так, В. Журавський вказує на системні проблеми виховання молоді «Політична дезінтеграція, соціальна диференціація суспільства, девальвація духовно-моральних цінностей вплинули на суспільну свідомість більшості соціальних та вікових груп українців, у першу чергу, молоді. Посилився процес зниження впливу таких важливих чинників формування патріотизму, як українська культура, мистецтво, освіта тощо. Серед молодого покоління більш помітною стала втрата традиційної української патріотичної свідомості [2].

Метою роботи є дослідження потенціалу уроків української мови, літератури та позакласних занять у підвищенні ефективності патріотичного виховання підростаючого покоління. Виходимо з позиції, що патріотизм – це

основа, головний критерій оцінки громадянськості, ступінь її розвиненості. Його змістом є почуття любові до Вітчизни, до України, відданість народу, гордість за його минуле і сучасне, прагнення захистити його інтереси.

Виховання громадянськості та патріотизму на уроках мови і літератури сприяє збагаченню духовного світогляду школярів, формує усвідомлення своєї приналежності до українського народу з власною національною гідністю. Враховуючи нові суспільно-політичні реалії в державі, саме школа повинна стати осередком становлення громадянина-патріота України, виховувати у молодого покоління високу патріотичну свідомість, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності держави. У цьому контексті основним завданням вчителя філології є сприяння посиленню патріотичних почуттів, любові до рідної мови та країни. Відповідно до Концепції сучасної мовної освіти, навчальний процес повинен бути особистісно-орієнтованим, тобто таким, що формує лінгвістичні, мовні, літературознавчі, комунікативні компетентності школяра [3]. Тому педагог має звертати увагу на особливості особистісного, індивідуального розвитку дитини, вікові та психологічні характеристики учнів.

Нами проведено дослідження з метою вивчення рівня розуміння школярами змісту патріотичного виховання, їх ставлення до цього аспекту діяльності. Ми намагалися виявити, наскільки діти переймаються проблемами з'ясування сутності поняття «патріотизм», як вони розуміють його зміст, а також скільки дітей готові не тільки говорити про патріотизм, але намагаються бути активними громадянами. За результатами досліджень учнів 7-9 класів було визначено рівень їх усвідомлення процесу розвитку та саморозвитку патріотичної спрямованості.

За результатами опитування виявлено, що загалом учні розуміють та усвідомлюють своє місце та роль в Україні, поважають державні атрибути та традиції українського народу, знають свої права та обов'язки. Це свідчить про те, що на рівні розуміння сутності процесу патріотичного виховання, його

значення для розвитку особистості школяра, особливих проблем не діагностовано. Більшість дітей орієнтуються в понятті «патріотизм», більше 50% опитаних відповіли, що «патріотизм» для них – це героїзм, відважність, готовність рішуче діяти в будь-якій ситуації. Водночас, виявилось, що 30% асоціюють патріотизм з повагою до громадян та країни. 18% вбачають у понятті інтерес до звичаїв та обрядів, 2% респондентів не визначилися із відповіддю.

На запитання «Чи вважаєте ви себе патріотом?» учні відповіли: «так» – 63%, «ні» – 7%, «не зовсім» – 12%, «в окремо взятих ситуаціях» – 18%.

Роздумуючи над своїм ставленням до Батьківщини, учні 7-9 класів зазначили, що вони люблять свою Батьківщину – 78%, сприймають її позитивно – 19%, нейтрально ставляться до неї – 3%. Ніхто з опитаних не дав відповідь, що не любить Батьківщину.

Проведене дослідження показало, що більшість учнів середніх класів сучасної школи проявляють активність у громадському житті, добре ознайомлені з соціально-економічною, політичною, безпековою ситуацією в державі та усвідомлюють себе частиною державотворчих процесів, особливо в перспективі. Як показали додаткові дослідження щодо тих учнів, які недостатньо усвідомлюють свою роль у державі, то причини цього значною мірою пов'язані з тим, що у сім'ї ця тема не є актуальною, а також вчителі мало уваги приділяють обговоренню тем формування громадянської позиції, патріотичної спрямованості розвитку особистості, любові до Батьківщини.

Високий потенціал патріотичного виховання містять дисципліни філологічного циклу. Так, вчителі, вивчаючи літературні твори, можуть глибоко та системно осмислювати проблеми розвитку української державності, історії українського народу, його національної культури. Цим вчитель опосередковано «примушує» дітей замислюватися над проблемами, пов'язаними з розумінням, яким повинен бути справжній українець, а також самоусвідомленням власної громадянської позиції, особистісного саморозвитку.

На уроках української мови вчитель повинен акцентувати увагу не лише на науковій складовій вивчення школярами змісту філологічних дисциплін, але й на розвитку мовної особистості, пов'язаних з нею цінностей, комунікативних якостей. Наприклад, в основу системи патріотичного виховання на уроках української літератури важливо покласти правдиве слово про свій народ, його споконвічне прагнення розбудувати Українську державу. Творчі зусилля кожного вчителя мають бути спрямовані на те, щоб підвищити виховний рівень сучасного уроку та його творчий потенціал, створити оптимальні можливості для розвитку самостійного творчого мислення учнів, активізації їхньої пізнавальної діяльності, формування патріотичних почуттів під час вивчення літератури. Тому національно-патріотичне виховання на уроках літератури має здійснюватися на основі проблемного вивчення художніх текстів, де є активна чи пасивна позиція героїв у ставленні до проблем національного відродження; їхньої системності, де домінантою є настанови до національного відродження. Якісна зміна у викладанні української літератури сприятиме становленню і розвитку, насамперед, національно свідомої особистості, оскільки в почуттях і характерах учнівської молоді домінуватиме не космополітизм, а український патріотизм, бажання жити і працювати задля розквіту Української держави.

Важливою також є система позакласної роботи учнівської молоді з зазначеного напрямку. Наприклад, засоби, які виховують любов до української мови – «Свято рідної мови», «Мужай прекрасна наша мово», «Шевченківське слово», «Літературні вечорниці», «Тиждень української мови» – конкурс на кращий мовний плакат, конкурс декламаторів, конкурс на кращу розповідь української народної казки, вечір українських загадок, прислів'їв, приказок, повір'їв, легенд, народних прикмет; екскурсії до країни Мови із зупинками на станціях Лексики, Фразеології, Етимології; зустрічі з письменниками, поетами; філологічні мікроекспедиції (записати назви окремих предметів давнини, зібрати прислів'я, приказки, загадки, поширені в даній місцевості з наступним обговоренням їх в класі, або на засіданнях гуртка); мовні екскурсії, завдання

яких виявити неграмотні, неоковирні вислови в об'явах, рекламах, вивісках, тощо; стенди «Як ми говоримо» та ін.

Позакласні уроки можуть проводитися у формі круглого столу, бесіди, читання, обговорення, аналізу, синтезу, різних вікторин, інтелектуальних ігор, а також можна організувати літературні вечори, вистави. Це стане поштовхом до патріотичного розвитку особистості учня.

У старшому підлітковому віці особливого значення набуває духовно осмислений, рефлексивний патріотизм, який поєднує любов до свого народу, нації, Батьківщини з почуттям поваги до інших народів, своїх і чужих прав і свобод.

Отож, сучасні підходи до дослідження проблеми є комплексними та багатоаспектними. Предметом нашого подальшого дослідження стануть проблеми системного аналізу інноваційних технологій патріотичного виховання учнів у навчальній та позаурочній діяльності, зокрема, як через навчання у школярів формується розуміння важливої ролі української мови у відродженні України, того, що лише завдяки їй можна глибше пізнати традиції, звичаї, психології, національний дух українського народу.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д., Чорна К. І. Програма українського патріотичного виховання дітей та учнівської молоді. – Київ, 2014. – 29 с.
2. Журавський В. С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні / В. С. Журавський. – К., 2003. – 195 с.
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс].– 2016. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/12/05/konczepczyia.pdf>

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ

В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ: ОСНОВНІ АСПЕКТИ ТА ОСОБЛИВОСТІ

Проаналізовано головні недоліки традиційного виховного процесу. Висвітлено основні аспекти та особливості національно-патріотичного виховання в сучасній школі. Акцентується увага на передовому педагогічному досвіді.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, патріотизм, виховний процес, національна свідомість, держава.

Процес виховання – невід’ємна частина цілісного педагогічного процесу. А національно-патріотичне виховання є одним із основних його напрямів. Саме національно-свідома молодь є рушійною силою розвитку та процвітання держави.

Проблема полягає в тому, що більшість педагогів під національно-патріотичним вихованням розуміють вивчення чи повторення з учнями історії головних українських діячів та пов’язаних з ними подій. Як писав Олександр Довженко: «Народ, що не знає своєї історії, є народ сліпців». Так, безсумнівно, необхідно знати історію своєї країни, але процес виховання лише базується на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях і багатовіковій виховній мудрості. Суть його полягає в вирішенні національних проблем сучасності через історичну призму та прийомі правильних рішень, враховуючи досвід предків.

Мета роботи – виділити основні аспекти та особливості національно-патріотичного виховання в сучасній школі. Для досягнення мети необхідно проаналізувати головні недоліки традиційного виховного процесу та акцентувати увагу на передовому педагогічному досвіді.

Поняття «національне виховання» розглядається як явище багатоаспектне, що охоплює мораль, виховання громадянина-патріота,

релігійне, господарське та фізичне виховання, виховання сім'янина, виховання характеру тощо. Всі ці аспекти мають національний відтінок і національну орієнтацію, бо кожен народ дещо по-своєму трактує мораль, по-своєму ставиться до громадських справ, до свого господарства, до родини, має навіть власну систему фізичного виховання тощо [2].

Всі ці аспекти умовно поділяють на три групи:

громадянсько-патріотичне виховання;

військово-патріотичне виховання;

духовно-моральне виховання [6].

Таким чином знання теорії виховання дозволяє покращити якість освіти в сучасній школі, виділити теми, засоби та методи взаємодії в різних вікових групах. Особливо враховуючи процеси інтеграції та глобалізації [1].

Проте поряд з модернізацією навчального процесу ми не приділяємо уваги удосконаленню системи виховання:

не враховуємо інтереси та можливості сучасної молоді;

застосовуємо традиційні та одноманітні засоби навчання;

частіше концентруємо увагу школярів на проблемах минулого, ніж сьогодення;

примус та відсутність мотивації учнів у обговоренні питань патріотизму та громадянської позиції не рідко викликають відразу та уникнення подібних тем в майбутньому.

Всі ці недоліки спонукають до виникнення суперечностей, які є рушійними силами процесу виховання. Зовнішні суперечності – між вимогами до громадянина і рівнем задоволення потреб населення, внутрішні – між прагненнями учня взяти участь в розвитку країни і можливістю їх реалізації [4].

Варто зауважити, що процес виховання є безперервним, а тому педагогічна майстерність вчителя та гнучкість методів взаємодії найкраще відображаються:

в волонтерській діяльності педагогів, учнів, батьків як такої, що сприяє встановленню соціальних зв'язків, набуттю дітьми шанобливого й відповідального ставлення, формуванню соціально значущої ініціативності, прагнення пожертвувати в ім'я України вільним часом, здійснити альтруїстичний вчинок;

в зацікавленості молоді щодо служби у Збройних силах України, готовності до захисту України та виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів та незалежності України з метою становлення її як правової, демократичної, соціальної держави;

в збереження стабільності в суспільстві, соціальному та економічному розвитку країни, зміцнення її обороноздатності та безпеки.

Необхідною умовою втілення концепції національно-патріотичного виховання в практику є широке обговорення її положень і завдань, проведення конференцій, круглих столів, семінарів, що будуть актуалізувати визначені питання і поставлені завдання та спонукатимуть до розроблення конкретних заходів з їх реалізації.

План заходів з національно-патріотичного виховання повинен враховувати вікові особливості учнів, рівень їх розумових здібностей, їх мотивацію та рівень сформованості патріотичних почуттів і національної свідомості [3]. Для визначення рівня сформованості патріотичних почуттів та національної свідомості учнів можна використовувати різноманітні методи – власні спостереження, бесіди, анкетування учнів, дискусії, тощо [5].

Базуючись на власному досвіді, можна зауважити, що бесіди, круглі столи та конференції на теми патріотизму та громадянського обов'язку найефективніше проводити з старшокласниками, змагання та вікторини – з учнями 7-9 класів, а для 5-6 класу в якості виховного заходу можна використати елементи повчальної народної казки або рольової гри.

Але найефективнішим універсальним методом національно-патріотичного виховання є залучення всіх учнів до активної громадянської

позиції, участі в благодійних акціях, концертах, гуманітарна допомога біженцям та солдатам, а головне – збереження національної самобутності як першоджерела патріотичного виховання.

Висновки. Національне виховання – це процес формування національної самосвідомості, громадянських якостей, патріотизму і поваги до інших націй.

Він включає багато аспектів: моральний, патріотичний, релігійний, сімейний, менталітетний, історичний, діяльнісний, альтруїстичний.

Також національно-патріотичне виховання в сучасній школі має свої особливості. Зокрема враховується вік учнів, рівень їх розумових здібностей, мотивація, рівень сформованості патріотичних почуттів і національна свідомість.

Важливим є й індивідуальний підбір методів виховання почуття патріотизму, зважаючи на стать, соціальний статус та особисті переживання кожного учня.

Залучення учнів до масових виховних та благодійних заходів на основі добровільності та почуття національної приналежності – головна мета в вихованні добропорядного громадянина та патріота своєї держави.

Беручи до уваги вищезазначені фактори, компетентний вчитель не лише проведе цікавий та інформативний захід, а й залишить в серцях учнів часточку любові до рідної землі.

Список використаних джерел

1. Бех В. Національне виховання в контексті глобалізаційних процесів: актуальні питання / В. Бех // Шкільний світ. – 2011. – № 1. – С. 11-13.

2. Вишневський О. Український національний характер та сучасний ідеал виховання української молоді / О. Вишневський // Педагогічна думка. – 2013. – № 1. – С. 3-8.

3. Луговська С. О. Виховання патріотичних цінностей – пріоритетне завдання сучасної української школи / С. О. Луговська // Виховна робота в школі. – 2013. – № 8. – С. 14-16.

4. Майдибура А. Національно-патріотичне виховання / А. Майдибура // Позашкілля. – 2012. – № 10. – С. 18-21.

5. Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін : навч.-метод. посіб. / авт.-кол.: Бех І. Д., Журба К. О., Киричок В. А. [та ін.]. – К. : Педагогічна думка, 2011. – 240 с.

6. Циганчук К. А. Патріотизм як цінність / К. А. Циганчук // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2011. – № 2. – С. 4-10.

УДК 373.3.015.3:005.32

Твердохліб Лілія

Науковий керівник: Н.П.Панчук

РОЗВИТОК МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ПЕРЕХОДУ НА КОМПЕТЕНТНІСНУ СИСТЕМУ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛИ

У статті розглядається проблема мотивації, як одного із найважливіших факторів поряд із здібностями, знаннями, навичками, який забезпечує успіх у навчальній діяльності в молодшому шкільному віці. Досліджено фактори навчальної мотивації, проаналізовано особливості мотиваційних структур. Висвітлено умови формування мотивації учіння молодших школярів.

Ключові слова: мотивація, навчальна діяльність, мотив, пізнавальні інтереси, інтелектуальна ініціатива, самостійна робота.

Державний стандарт початкової загальної освіти ґрунтується на засадах особистісно зорієнтованого і компетентнісного підходів, що відповідає сучасним вимогам суспільства. Актуальними завданнями, визначеними основним документом початкової школи, є оволодіння ключовими компетентностями, які передбачають особистісно-соціальний та інтелектуальний розвиток учнів; життєві компетентності учнів формуються на

основі міжпредметних зв'язків та є інтегрованим результатом предметних і міжпредметних компетенцій.

Вимоги нового Державного стандарту початкової загальної освіти, суспільний запит на виховання соціально компетентної особистості поставили перед освітянами завдання: навчити дітей застосовувати набуті знання для розв'язання конкретних життєвих завдань, брати на себе відповідальність за прийняття рішень та їх виконання, сформувати в них культуру міжособистісних стосунків.

Змістом навчальної діяльності виступають теоретичні знання, характерною ознакою яких є дедуктивна будова: від абстрактного (понять, правил, законів, постулатів) до конкретного (прикладів, практичних задач). Навчальна діяльність - провідна для психічного розвитку молодшого школяра. На початок шкільного навчання дитина володіє окремими елементами навчальної діяльності. При оволодінні учнем всіма компонентами навчальної діяльності говорять про самостійну навчальну діяльність, яка є необхідною умовою успішного навчання дитини в школі. Щоб навчити дитину, треба не просто передати їй знання і вміння, а й викликати у неї відповідну активність, пізнавальну чи практичну. Важливим структурним елементом цієї активності є мотивація, в якій виявляється ставлення школярів до навчання. Отже, мотивація – це спонукальні причини дій і вчинків дитини. Які види мотивацій відомі? Зовнішня мотивація – та, яка безпосередньо не пов'язана з діяльністю, але впливає на її успішність: позитивне ставлення дитини до школи; допитливість; довіра до вчителя; прагнення бути дорослим; прагнення мати шкільні речі. Внутрішня мотивація – пов'язана із самим змістом діяльності, а не із зовнішніми обставинами: позитивний емоційний настрій; вивчення мотиваційної сфери учнів; ситуація успіху; наявність свободи вибору; сформованість загально навчальних умінь та навичок; диференціація, індивідуалізація; використання різноманітних прийомів і методів, інноваційних технологій, дослідницько-пошукових методів; організація ігрової й колективної діяльності на уроках. Позитивна мотивація – заснована на позитивних

стимулах, а саме: похвала; нагороди; заохочення; підтримка; допомога; повага; переживання ситуації успіху; творчість. Негативна мотивація – заснована на негативних стимулах, а саме: критика; приниження; покарання; демонстрація байдужості; нудьга; переживання ситуації невдачі; страхи; насильства.

Думку про необхідність психологічного пізнання учнів для успішного їх навчання обстоювали психологи та педагоги, зокрема В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін, Л.С. Виготський, Н.Ф. Талізін, Л.В. Занков, А.В. Петровський, С.Л. Рубінштейн, К.Д. Ушинський, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський та інші.

Учитель має вміти керувати діяльністю учнів у процесі навчання, а для цього він повинен вміти формувати в них потрібну мотивацію. Мотивація та її формування лежать в основі шкільних успіхів і негараздів. Мотивація – це один із найважливіших факторів поряд із здібностями, знаннями, навичками, який забезпечує успіх у діяльності. Це сукупність спонукальних факторів, які викликають активність в організмі і визначають його спрямованість. Продуктивність діяльності, її процес і результат визначаються, по-перше спрямованістю мотивів і змістом, по-друге, силою, активністю мотивів. Мотив – це реальне спонукання, яке змушує людину діяти у певній життєвій ситуації, за певних умов [2].

Вивчення мотивації і її формування – це дві сторони того самого процесу виховання мотиваційної сфери цілісної особистості учня. Вивчення мотивації – це виявлення її реального рівня і можливих перспектив, зони її найближчого розвитку в кожного учня і класу в цілому. Результати вивчення стають основою для планування процесу формування. Разом з тим у процесі формування мотивації розкриваються нові її резерви, тому справжнє вивчення і діагностика здійснюються в ході формування. Саме по собі формування є цілеспрямованим, якщо вчитель порівнює отримані результати з тим вихідним рівнем, що передувало формуванню, і з тими планами, що були намічені.

Навчальна мотивація визначається рядом специфічних для цієї діяльності факторів:

- по-перше, вона визначається самою освітньою системою, освітнім закладом, де здійснюється навчальна діяльність;
- по-друге, організацією освітнього процесу;
- по-третє, суб'єктними особливостями школяра (вік, стать, інтелектуальний розвиток, здібності, самооцінка, взаємодія з іншими учнями і т.д.);
- по-четверте, суб'єктними особливостями вчителя і, насамперед системою його відносин до учня, до справи;
- по-п'яте, специфікою навчального предмета.

«У молодших школярів розвивається широка палітра мотивів навчальної діяльності. Серед них позитивні і негативні, пізнавальні, соціальні мотиви, мотиви уникнення невдач та ін. Якщо першокласника відзначає узагальнений інтерес до школи, то згодом інтереси диференціюються, наповнюються конкретним змістом» [1, с.71].

Становлення мотивації це не просте збільшення позитивного чи негативного відношення до навчання, але й ускладнення структури мотиваційної сфери та спонукань, що входять до неї, встановлення нових, більш зрілих, іноді суперечливих відносин між ними. Ці окремі сторони мотиваційної сфери (і складні, діалектичні відносини між ними) повинні стати об'єктом керування вчителя [2].

Навчання по-різному впливає на розумовий розвиток залежно від того, наскільки успішно воно виховує в учнів повноцінні мотиви учіння. Внутрішня мотивація учіння в молодших школярів нестійка, інтерес виявляється переважно до результату. Вольові зусилля до подолання інтелектуальних труднощів, наполегливість у досягненні навчальної мети молодші учні виявляють залежно від ситуації: цікаве завдання, змагальність, підтримка дорослих, друга тощо.

Таким чином, найбільш значущою для ефективності навчальної діяльності є мотивація, зумовлена інтелектуальною ініціативою і пізнавальними інтересами, її сила - в зосередженості, захопленні роботою,

вольових зусиллях дитини, почутті задоволення від цього. Для формування повноцінної мотивації учіння молодших школярів особливо важливо забезпечити такі умови:

1. Збагачувати зміст особистісно-орієнтованим цікавим матеріалом;
2. Утверджувати гуманне ставлення до всіх учнів, бачити в дитині особистість;
3. Задовольняти потреби в спілкуванні з учителем та однокласниками під час навчання;
4. Збагачувати мислення інтелектуальними почуттями;
5. Формувати допитливість і пізнавальний інтерес;
6. Формувати адекватну самооцінку своїх можливостей;
7. Утверджувати прагнення до саморозвитку, самовдосконалення;
8. Використовувати різні способи педагогічної підтримки, прогнозувати ситуації, коли вона особливо потрібна дітям;
9. Виховувати відповідальне ставлення до навчальної праці, зміцнювати почуття обов'язку.

Реалізація кожної з цих умов вимагає тривалої, узгодженої роботи вчителя, вихователя і батьків. Навчальний мотив, прагнення опанувати способами навчальної діяльності, контроль й інші навчальні дії поступово стають надбанням дитини, і вона психологічно входить у навчальну діяльність. З дорослішанням і розвитком дітей мотиви змінюються. При цьому змінюється не тільки мотив навчання, а й характер ставлення до предмета. Тому вчитель має не примушувати, а зацікавлювати, залучати дитину до нової системи відносин – навчальної співпраці, заснованої на повазі та взаєморозумінні. Для того, щоб учні зберегли інтерес до предмета, необхідно розвивати їх творчість як на уроці, так і за його межами. Таким чином, цілеспрямоване і систематичне застосування різних форм і прийомів розвитку навчальної мотивації у молодших школярів зміцнює бажання дітей опанувати знання і формує стійкий інтерес до більшості навчальних предметів. Основа ефективного навчання учнів – формування в них мотивації до навчальної діяльності. Саме

вмотивована діяльність стимулює дитину до навчання. Залежно від мотивації, одне завдання дитина може не виконувати взагалі, а над іншим готова просидіти тривалий час. Різні форми колективної діяльності учнів на уроці відіграють значну роль у становленні мотивації навчання. А для її становлення велике значення має включення всіх учнів в активну навчальну роботу.

Список використаних джерел

1. Дуткевич Т.В. Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій та практикум): Навчальний посібник / Т.В.Дуткевич, В.А.Яцюк. – Кам'янець-Подільський: Друк ПП Буйницький О.А., 2006. – 208с.
2. Канюк С.С. Психологія мотивації: Навчальний посібник / С.С.Канюк. – К.: Либідь, 2002 – С. 238-248.

УДК 378.017.4:172.15

Хиля Людмила

Науковий керівник: Федорчук В.В.

ФЛЕШМОБ ЯК ФОРМА НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Стаття присвячена одній із сучасних форм виховної роботи – флешмобу. Описано його суть та можливості застосування в національно-патріотичному вихованні молоді

Ключові слова: флешмоб, виховання, національно-патріотичне виховання.

Для задоволення інтересів і запитів школярів щодо розвитку їх творчих здібностей, формування практичних умінь і навичок, здійснення виховної роботи загалом у школах використовують різноманітні форми виховної роботи.

Особлива увага приділяється організації виховної діяльності учнів з урахуванням їх вікових та індивідуальних особливостей. Для кожної вікової категорії дітей прийнятними є використання індивідуальних (консультації),

групових (тренінги, дискусії, дебати, ділові та рольові ігри), масових (проекти, свята, концерти) форм діяльності.

Так, пріоритетними у проведенні форм виховної роботи для учнів 1-4 класів є активні методи, що спрямовані на самостійний пошук істини та сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи і творчості: ситуаційно-рольова гра, сюжетно-рольова гра, гра-драматизація, інсценування, гра-бесіда, гра-мандрівка, екскурсія, ігрова вправа, бесіда, тематичний зошит, усний журнал, групова справа, оформлення альбому, уявна подорож, конкурси, ігри, школа ввічливості, демонстрація, розповідь, моделювання, інсценізація, вікторина, екскурсія, хвилини з мистецтвом, година спостереження, година милування тощо.

Рекомендованими формами виховної роботи для учнів 5-9 класів є відверта розмова, тренінг, гра-експрес, рольова гра, вікторина, веселі старты та естафети, колективна творча справа (КТС), проект, колективне ігрове спілкування, похід, спартакіада, турнір, гра-анкета, колаж, ігрова програма, пошукова гра, екологічна стежка, художня галерея, конкурс-ярмарок, трудовий десант, інтелектуальна гра тощо.

Працюючи з учнями 10-11 класів слід звернути увагу на розвиток мислення старшокласників, на становлення нових мотивів професійного та життєвого самовизначення, допомагати їм визначати та складати плани свого індивідуального розвитку. Тому рекомендовано проводити такі форми роботи, як: диспут, брифінг, відверту розмову, етичний тренінг, конкурс, ділову зустріч, етичний тренінг, тестування, екологічний десант, турнір ораторів, моделювання розвивально-виховних ситуацій, проект, брейн-ринг, сократівську бесіду, філософський стіл, дебати, бенефіс, колаж, презентацію, прес-шоу, круглий стіл, прес-конференцію, фоторепортаж, презентацію-захист, відкриту кафедру, тематичний діалог, захист проектів, поетичну вітальню, самотестування тощо [2].

Широке впровадження в наше життя новітніх інформаційних технологій, нові потреби суспільства та інтереси молоді зумовили появу нових форм

виховної роботи, які набувають дедалі більшої популярності у молодіжному середовищі. Однією із таких сучасних форм виховання є флешмоб.

Флешмоб – це несподівана поява групи людей в заздалегідь запланованому місці. Після закінчення запланованої акції її учасники розчиняються в натовпі перехожих людей, що і викликає ефект раптовості. Зазвичай флешмоби організовано через всемережжя чи інші сучасні засоби комунікації.

Важливий аспект флешмобу полягає в тому, що учасники не платять і не отримують грошей за участь в акціях. Тому мета отримання грошових коштів відсутня. Учасники акції можуть переслідувати різні цілі: як розвага і дозвілля, боротьба з суспільними стереотипами поведінки, «здивувати оточуючих», самоствердження по типу «а слабо мені це зробити на людях», брак гострих відчуттів і адреналіну в крові, прагнення до причетності до загальної справи і т. д. і т. д. А також суто соціальні цілі — емоційна підтримка з боку групи моберів і придбання нових друзів в стані флешмоб акції [5].

В свідомості молоді флешмоб постає як оригінальна розвага, досить смілива дія, яка немає нічого спільного з традиційними розважальними заходами. Це відкриває досить широкі перспективи його використання в процесі пробудження національної самосвідомості та патріотичних почуттів, що знаходить підтвердження у розповсюдженні в останні роки флешмобів відповідного спрямування.

Флешмоб як форма виховання, зокрема, національно-патріотичного, знаходить своє застосування у роботі з сучасною молоддю. Так, 19 вересня на центральному майданчику Київського національного університету будівництва і архітектури відбувся молодіжний флешмоб. Таким оригінальним способом студенти КНУБА презентували новий домен університетського сайту. А жовто-блакитна композиція, стилізована у формі серця, яка стала апофеозом флешмобу, за задумкою його учасників, стала символом любові студентської молоді до України.

21 лютого 2017 року у спорткомплексі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу відбувся патріотичний флешмоб «22 push

up challenge», в якому взяли участь курсанти кафедри військової підготовки, студенти, викладачі, представники адміністрації ІФНТУНГ. Естафета міжнародного флешмобу, покликаною підтримати учасників бойових дій з посттравматичним синдромом, воїнів та гартувати тіло, надійшла до Студентського парламенту ІФНТУНГ від Івано-Франківського університету права імені короля Данила Галицького. Ініціативу студентів підтримала й адміністрація [3].

Чернівецька обласна організація ВГО «Ніхто крім нас» в період з 28 червня по 6 липня 2013 року провела військово-спортивний зліт «Ніхто Крім Нас» на базі оздоровчого табору в с. Репужинці Заставнівського району. Окрім оздоровлення, здобуття навичок життя в гармонії з природою, діти вчилися бути єдиною командою, брали участь у спортивних заняттях зі скелелазання; початкової військової підготовки; заняттях з історії України, краєзнавства, психології, національно-патріотичного виховання; брали участь у майстер-класі з рукопашного бою [1].

17 травня в Івано-Франківському національному технічному університеті нафти і газу студенти відзначили День вишиванки танцювальним флешмобом, який традиційно відбувається вже другий рік поспіль в стінах університету. У заході взяло участь понад 100 студентів різних спеціальностей [4].

Подібні приклади свідчать про те, що флешмоб як форма національно-патріотичного виховання міцно увійшла в арсенал сучасної педагогіки. Відповідаючи потребам та інтересам підростаючого покоління флешмоб може стати ефективним засобом впливу на сучасну молодь.

Список використаних джерел

1. Військово-спортивний зліт «Ніхто Крім Нас» успішно завершився [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://buknews.com.ua/page/viiskovo-sportyvnyi-zlit-nikhto-krim-nas-uspishno-zavershyvsia.html>

2. Виштак О.М. Сучасний підхід до позакласної виховної роботи. Нові форми позакласної виховної роботи [Електронний ресурс] / О.М.Виштак // Режим доступу: http://osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/42138/

3.Проців Г. В ІФНТУНГ відбувся патріотичний флешмоб [Електронний ресурс] / Галина Проців // Режим доступу: <https://www.nung.edu.ua/news/>

4.Процик М. В ІФНТУНГ студенти влаштували танцювальний флешмоб у вишиванках [Електронний ресурс] / Мар'яна Процик // Режим доступу: <http://nung.edu.ua/news/>

5.Флешмоб [Електронний ресурс] // Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

УДК 373.3.017.4:159.955

Чухась Вероніка

Науковий керівник: Мелекєсцева Н. В.

ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ
МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ЗАСОБАМИ ТЕХНОЛОГІЙ
КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

У статті описано особливості формування національно-мовної особистості молодшого школяра засобами технологій критичного мислення. Розкрито етапи формування критичного мислення та змодельовано вправи з логічним навантаженням.

Ключові слова: національно-мовна особистість; критичне мислення; технології формування критичного мислення; молодший школяр.

Згідно з концепцією мовної освіти в Україні особливого значення набуває виховання громадян у природовідповідному середовищі національної культури, що забезпечує формування національно-мовної особистості.

Національно-мовна особистість – це національно свідома особистість, тобто носій національної свідомості, рідної мови, культури, людина, яка володіє сукупністю знань, уявлень з мови та вміє творчо використовувати їх у різних видах мовленнєвої діяльності [4, с. 26].

Актуальність дослідження зумовлена пошуком сучасних методів і технологій формування національно-мовної особистості в початковій школі.

Одним із засобів формування національно-мовної особистості є технології критичного мислення. Проблемі формування критичного мислення приділено значну увагу в дослідженнях таких видатних учених, як Б. Блум, Д. Брунер, Л. Виготський, Дж. Дьюї. Про необхідність розвитку критичного мислення наголошували такі відомі педагоги, як А. Байрамов, О. Белкіна, С. Векслер, Г. Ліпкіна, Ю. Стежко й інші, проте це питання залишається недостатньо дослідженим у науково-методичній літературі.

Мета статті – описати особливості формування національно-мовної особистості учнів початкових класів засобами технологій критичного мислення.

Критичним називається мислення, коли формулюють власну думку незалежно від обставин та інших людей, осмислюючи досвід, вибудовуючи ланцюг доказів, відчуваючи нерозривний зв'язок власних принципів і вчинків [1, с. 13]. Починається критичне мислення з постановки проблеми, яку потрібно вирішити. Рухати це бажання буде дитяча допитливість, яку вчитель має розгледіти в маленькому школяреві та постійно «підживлювати». Варто зауважити, що починати розвивати критичне мислення потрібно з перших днів, коли дитина стала школярем.

Критичне мислення – це процес розгляду ідей з багатьох точок зору відповідно до їх змістових зв'язків, порівняння їх з іншими ідеями. Це активний процес, який або стимулюється, або трапляється спонтанно і надає учневі можливість контролювати інформацію, ставити під сумнів, об'єднувати, переробляти, адаптувати або відкидати, висловлювати самостійні оцінні судження, переконливо аргументувати їх [3, с. 22].

Розвиток критичного мислення – це дуже важливий аспект не лише у навчанні, а й у повсякденному житті. Навчити дітей мислити критично – означає правильно поставити запитання, вчити робити висновки та знаходити рішення. Щоб кожна дитина могла розвинути свої творчі можливості, необхідне розумне керівництво з боку вчителя.

У психолого-педагогічній літературі виокремлюють чотири етапи формування критичного мислення учнів:

- 1) актуалізація знань, пробудження інтересу до теми, визначення мети вивчення конкретного матеріалу;
- 2) осмислення нової інформації;
- 3) роздуми або рефлексія, формування власної думки щодо навчального матеріалу;
- 4) узагальнення й оцінка проблеми, визначення способів її розв'язання, з'ясування власних можливостей [2, с. 171].

Значною мірою критичне мислення розвивається через вправи логічного спрямування. Розглянемо декілька з них.

«Невідповідність подій та явищ». Діти повинні знайти та виправити помилки у поданих реченнях. Наприклад:

1. Державний Прапор України – стяг із двох рівновеликих горизонтальних смуг зеленого і жовтого кольорів.
2. Влітку святкують Різдво, а взимку – Пасху.
3. Восени з'являються проліски, бруньки на деревах, квітне калина.
4. Столиця України – Черкаси.

«Кубування». Вчитель називає іменник і дає учням кубик, на кожній стороні якого є вказівка. Діти характеризують слово за кожною з них.

		Лексичне значення слова	
		До витоків слова	
Речення, фразеологізми, прислів'я, приказки	тексти,	Сполучення слів	Спільнокореневі слова
		Синоніми, омоніми	антоніми,

Наприклад:

1. Лексичне значення слова: *верба – дерево або кущ з гнучким гіллям та цілісними листками.*

2. До витоків слова: *верба* – означає «священні гілки».
3. Спільнокореневі слова: *верба, вербичка, вербиця, вербонька, вербиченька*.
4. Сполучення слів: *плакуча, золота, дика, пишиноволоса, розлога*.
5. Синоніми: *рокита*.
6. Фразеологізми: *золоті верби ростуть* (не виходить нічого путнього).
7. Прислів'я: *як зацвіла верба – не за горами сівба; де лелека гніздо в'є, там верба у пригоді стає*.
8. Загадка:

Проликала дрібні сльози молода дівчиця.

Полоскала довгі коси у чистій водиці (Верба).

Цей метод допомагає дитині визначити, яка інформація їй знайома, а яка – нова.

Такі вправи допомагають забезпечити розвиток критичного мислення та формування національно-мовної особистості молодшого школяра, мають національно-патріотичне спрямування й допомагають дітям встановлювати логічні зв'язки між поняттями. Це створює міцний фундамент для розвитку ключових компетентностей учнів початкових класів для повноцінного життя в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Авдєєва І. М. Критичне мислення як системний фактор неперервної освіти / І. М. Авдєєва // Дайджест педагогічних ідей та технологій. – 2002. – №3. – С. 12-15.
2. Павелкін Р. В. Вікова психологія : підручник / Р. В. Павелкін. – Київ : Кондор, 2011. – 469 с.
3. Присяжнюк С. С. Розвиток критичного мислення учнів / С. С. Присяжнюк // Завуч: науково-методичний журнал. – 2014. – №5–6 (125–126). – С. 22–25.
4. Симоненко Т. В. Шляхи і засоби формування національно-мовної особистості у школі (5-7 клас) / Т. В. Симоненко // Українська мова та література в школі. – 2000. – №1. – С. 26-28.